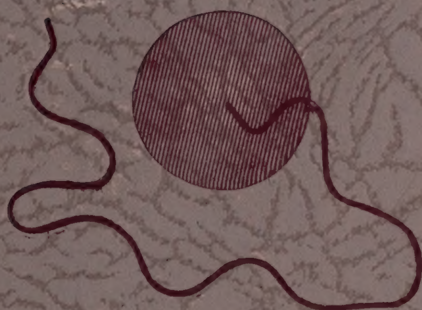




JSEM Z KNIH
JANA A JIŘÍHO
VOLDŘICHOVÝCH

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

TŘÍDA III. ČÍSLO 40.

LUMÍROVCI A JEJICH BOJE

KOLEM ROKU 1880.

NAPSAL

FERDINAND STREJČEK.

V PRAZE.
NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.
1915.

TISKEM ALOISE WIESNEKA V PRAZE,
knihtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění
a c. k. české vysoké školy technické v Praze.

PŘEDMLUVA.

Připravuje se k napsání životopisu básníka Josefa Václava Sládka, zabýval jsem se také ovšem jeho činností redaktorskou a tak uveden byl jsem k důležitému období jeho života, k bojům „Lumíra“ s „Osvětou“ a „Palečkem“.

Nashromáždilo se mi brzy tolik zajímavé látky, že jsem poznal marné úsilí směstnati ji úměrně v omezený celkem rámec biografický. I uzrál ve mně úmysl *doplniti a rozhojniti materiál tak, aby podával co možno úplný a přehledný obraz idejí a snah, ovzduší a dějů, za jakých Josef Václav Sládek a jeho literární přátelé uplatňovali umělecké svoje povahy a individuality, nastíniti a zaokrouhliti obraz důležité periody literárního života českého,* ideovými boji, někdy i malichernými, dosti bohatého.

Kdo uváží důležitost a význam básnické skupiny lumírovské a postupem let stále rostoucí obtíž pronikati i takové pohnutky úsilí a sporů, jež nezúčastněným zůstaly namnoze utajeny, uzná zajisté, že přehledná práce o „Lumíru“, jeho redaktorech a spolupracovnících byla již nejvýše na čase. Historie Májistů a Ruchovců podána byla zhruba ještě za života mnohých účastníků, proč by tedy vývoj „Lumíra“ a jeho snah i bojů nemohl býti vylíčen i se svými stíny a bolestmi v době, která na vše pohlíží již jako na děj dávno vyrovnaný? Vždyť i nejdůležitější účastník a ochotný zpravodaj Josef V. Sládek, který souvislost a spojitost leckterých událostí a podrobností pomáhal vykládati a objasňovati, odpočívá již drahně měsíců ve vyšehradském „Slavínu“ a jediná Eliška Krásnohorská bude moci kontrolovati správnost popisů a údajů, k nimž sama také značným dílem s neumdlévající vlídností přispívala.

Podotýkám jen ještě, že velice platné služby prokázala mi také bohatá korespondence Sládkova příteli Juliu Zeyerovi, kterou mi s laskavou důvěrou k životopisným studiím zapůjčila choť básníkova, paní Marie Sládková.

Děkuji ještě odtud oběma velectěným dámám za jejich blahovůli a přízeň z celého srdce. Rovněž velikými díky jsem povinen básníkům, kteří objasnili mi svoje stanovisko k Lumírovcům nebo jinak mi přispěli svými vzpomínkami.

Od pozdějšího úmyslu podati přehled i dalších bojů Lumírovců v letech devadesátých upustil jsem, poznav, že dotýkati se ran dotud leckde ještě nezacelených nebylo by ani včasné ani vůbec vhodné.

V Ml. Boleslavi 16. prosince 1913.

Ferdinand Strejček.

REDAKTOŘI „LUMÍRA“ OD ROKU 1873—1898.

I. Jan Neruda a Vítězslav Hálek.

O vzájemném poměru mezi Hálkem a Nerudou zachovalo se celkem málo zpráv a namnoze odchylných, v novější době zejména pro Hálka často dosti nepříznivých. Věc tu lze si vysvětliti částečně tím, že o *Hálkově osobě* napsalo se poměrně málo a ještě dosti kusých zpráv, kdežto se o Nerudovi látka dosud stále množí.

Je skoro podivné, jak málo vzpomínek a dokladův o vlastní povaze Hálkově bylo zaznamenáno; vždyť ani „Lumír", někdejší list Hálkův a Nerudův, nepřinesl o svém redaktoru po jeho smrti nic nežli zcela krátký nekrolog, ač hned v něm tehdejší redaktoři slibovali, že „zůstavují si, vypsati krásný, požehnaný život Hálkův a důležitost jeho v rozvoji české literatury a v dějinách české osvěty zvláštními články" (č. 42, str. 512). Tenkráte jen „Ženské Listy" přinesly několik drobných episod ze života Hálkova od Elišky Krásnohorské, která se pak zvláštním řízením osudu stala jeho hlavní obhájkyní proti odsudkům malíře Soběslava Pinkasa v „Revue Slave" a Macharovým v „Naší Době".

Hálkem podrobněji se zabývali Ferdinand Schulz, který vydal jeho Sebrané spisy u Kobra, nestrannými kritiky jeho stali se Leander Čech a Jaroslav Vlček, kteří napsali několik vzácných prací o jeho díle, ale zvláštním rozborem Hálkovy osobnosti se nezabývali z důvodů na snadě jsoucích a svrchu dotčených. Pokusím-li se tedy jen poněkud aspoň osvětliti „kouzlo Hálkovy bytosti," nemíním ani já podati nějakou studii definitivní, nýbrž malý příspěvek k poznání Hálkovy povahy a poměru jeho k Nerudovi.

Jisto je, že z literátů, kteří znali Hálka osobně a žili ještě r. 1894, kdy Hálek charakterisován byl jako „duše malá", ani snad jediný nesouhlasil s touto charakteristikou a později za vhodné příležitosti jeden za druhým, třeba více méně skrytě, proti ní protestovali (tak Ad. Heyduk, Svat. Čech, Servác Heller, Jar. Goll, Lad. Quis a j.).

Hálka nikdo z nich nepřeceňoval; vždyť již „Lumír" nedlouho po smrti Hálkově 3. prosince 1874 (v č. 49 na str. 596) konstatoval referuje o jeho „Pohádkách z naší vesnice": — „Jeho ‚Student Kvoch', uveřejněný v ‚Lumíru', jeho nedokonaný ‚Husar' jest počátkem pásma přervaného.

‚Student Kvoch' je sice práce rozsahem nevelká, ale literární historie jí jistě vykáže mezi spisy Hálkovými místo neposlední. Třeba při tom na Turgeněva neb Bret Harte vzpomeneš, byl tu Hálek přece svým, originalným, českým. *‚Kvoch', ‚Husar' a co mělo následovat, by bylo patřilo literatuře světové.* Příbuzným duchem jsou ovanuty veršované ‚Pohádky.'" —

Kdo Hálkovy spisy za jeho života zbožňovali, byly snivé duše mladých lidí, které se kochaly sentimentálními náměty jeho „Večerních písní", později také básně „V přírodě" měly své obdivovatele, kdežto dramatické práce Hálkovy a některé básně lyrickoepické buď neměly vůbec hlučnějšího úspěchu nebo jen na čas a to ne na dlouhý po svém vydání. Ba ani všechny oddíly lyriky „V přírodě" nebyly uvítány nadšeným potleskem obecenstva a způsobily Hálkovi i trochu hořkosti, jak píše Quis. „Vydal písně ty, jak známo, ve třech knížkách. Když vyšla druhá řada, prohozeno tu i tam, jak již to bývá, že by toho už mohl nechati. To se Hálkovi asi doneslo a mělo to na něho zajisté účinek. Ubíraje se některého dne po Václavském náměstí, setkal jsem se blíže Pospíšilova knihkupectví s Hálkem. Spatřiv mne, ještě než mne došel, vytáhl z kapsy svého svrchníku malou, šedivou knížku. Podav mi ji, ani hrubě se nezastaviv, prohodil jako na omluvu: ‚Ale to už je ta poslední!' Darovaná ta knížka byla třetí řada písní ‚V přírodě'."

Že Hálek měl *v letech šedesátých* více nadšených ctitelů nežli Neruda, lze snadno také vysvětliti srovnáním tehdejší činnosti obou, jež u Hálka byla větší a průměrným čtenářům přístupnější než u Nerudy. Nerudovu bodlavému „Hřbitovnímu kvítí" nepodařilo se proniknouti vedle vřelých písní Hálkových a Nerudovy tehdejší povídky nedovedly ještě čtenáře nadchnouti.

Co nejvíce mladým spisovatelům u Hálka imponovalo, bylo řečené již kouzlo jeho bytosti, kterému z jeho vrstevníků neodolal snad nikdo. Jaroslav Goll v článku „Moje vzpomínky na Lumír" (v „Lumíru" 1906, str. 446) píše: „Kdo by chtěl spravedlivě oceniti Hálka, měl by znáti také kouzlo jeho osobnosti . . . Dnes o onom ‚sporu o Hálka' můžeme mluviti klidně a znáti se i k chybám. A ježto jsem se v tomto sporu proti Macharovi ozval první, měl jsem hned také k tomu poukázati, měl jsem říci, jak se Hálek přátelsky choval k těm, kdo vystoupili pod praporem ‚Ruchu'. Nepřipomínám to snad — proti Nerudovi; sám bych k tomu měl nejméně příčinu. *Ale Hálek byl přístupnější, otevřenější, teplejší. Bylo v něm cosi naivního v nejlepším slova smyslu. Měl humor bez ironie.* Vypravoval rád a dobře a rád se smál . . . *Není pravda* (*ač se někdy něco podobného tvrdí i dnes*), *že Neruda byl nedoceňován nebo zneuznáván, že by mu byl Hálek něco odnímal.* My — mluvím vždy o ‚Ruchu' — jsme se znali k oběma; my jsme přitom věděli, v čem stojí Neruda výše, ale nebylo tu stran podle Nerudy a Hálka, třeba osobně někdo stál blíže Nerudovi, druhý Hálkovi, jako nebylo rivality mezi oběma, ač mezi oběma nebylo, tušim, intimního přátelství osobního —"

Neruda a Hálek byli rozdílných povah, proto se snad zdálo, že mezi nimi nebylo upřímných stykův, ale ve skutečnosti byli si navzájem oddáni nelíčeným přátelstvím. Podle svědectví nejzávažnějšího druha obou, Adolfa Heyduka, došlo mezi nimi k jakémusi napětí jen za pobytu chorvatského básníka Špuna v Praze: „Do družiny naší uveden byl Hálkem a vypial se v ní prostřednictvím jeho na místo čelnější jiných. Když sám pro ‚Máj' pěkný příspěvek napsal a snad též proto, že s Hálkem bydlil, domníval se míti i práva spoluredakce almanachu. Nevím, jak a co se stalo — Neruda mi nikdy dopodrobna věc nevysvětlil — ale to bylo asi příčinou podrážděnosti a podnětem přestřelku mezi oběma redaktory ‚Máje', již přáteli moudře jsouce chlácholeni, nikdy v oheň hněvu nevzplanuli. *Byliť Hálek i Neruda věci své z duše oddáni a měli se vzájemně rádi.* Důkazem toho bylo, že, jakmile Špun, který jiskru podrážděnosti obou přátel živil, z Prahy odešel, ihned stará družnost srdcí jejich se vrátila a stále se utužovala". (‚Skočme hochu'! ve Zvonu z r. 1905, str. 2.)

Hálek vůbec byl povahy mírumilovné, zlatého srdce, nedělával rád okolků, měl chování pravého venkovana, přímého sic, ale bodrého, familiárního, v čemž se lišil od zdánlivě drsného, štiplavého Nerudy, který býval „pln břitkého, neúprosného vtipu, ba i sarkasmu." (Quis, str. 320.)

„Do Nerudovy společnosti Hálek . . . nechodil, jako zase Neruda nechodíval do ‚Umělecké Besedy' do kroužku Hálkova; vídali se jen v redakci ‚Národních Listů' nebo na ulici". (Quis, str. 277—8.) Podle tvrzení Elišky Krásnohorské býval Hálek častou atrakcí různých soukromých dýchánků, býval ozdobou měšťanských salonů pražských, kam Neruda vůbec zván nebýval, ač měl mnohem více vzdělání a společenské routiny. Neruda býval velice zábavný, „pln veselého rozmaru" (Quis) a objevoval se v lesku svém jako výtečný společník a tanečník zejména v zábavách veřejných anebo salonech tanečních mistrů. „Hálek měl upřímnou známost se sl. Dorotkou Horáčkovou, vědělo se, že jest jí věren, a i když někdy po celý večer dle zvyku svého se věnoval jiné dívce, aby ji ‚prostudoval', jak říkával, nikdy z toho nebylo klevet ani trpkostí. Nerudy však se matky dívek bály nejen jako známého motýle, však i jako nebezpečného Dona Juana". (El. Krásnohorská.)

Že nebyl Hálek na svou slávu domýšlivý a úspěchy svými nezpyšněl, dokazuje na př., že nepokládal za ponížení hráti veřejně loutkovou komedii. V „Umělecké Besedě" dáván jednou při sylvestrovské zábavě pro členstvo a hosty Kopeckého „Doktor Faust" živými „figurami". Hálek v titulní roli tržil salvy smíchu a potlesku. Čerta představoval Václav Frič (obchodník přírodninami), Kašpárka hudebník Hynek Palla, jinou málomluvnou roli neodolatelně sehrál Josef Barák. „Někteří literáti byli pohoršeni, že Hálek, čelný básník, se propůjčil k takové komedii. K. Světlá nemohla mu odpustiti, že tím ‚degradoval literární jméno' vůbec. Ale Hálek zůstal až do smrti oním prostým, nenuceným, nevypínajícím se bodrým člověkem, kterým byl, když hrál Doktora Fausta." (El. Krásnohorská.)

Kdežto tedy Hálek v letech šedesátých pro svou společenskou bodrost a nikoli jen literární díla byl miláčkem všech, kdož ho znali, byl Neruda v stejných dobách celkem ještě málo znám a nespravedlivě pomíjen. „U mnohých směrodatných hlav byl Neruda neoblíben; byl jim ‚cynikem' a platil za enfant terrible české literatury i české společnosti. Mnohé ‚hlavy', kterým snad mladý, švižný a smělý Neruda leckdy stál v cestě při zákulisních, světáckých dobrodružstvích, sobě ovšem velkodušně odpouštěly všecky ony interesantní poklesky, za které Nerudu krutě odsuzovaly a ze svých vybraných sfér vylučovaly. S ‚proletářem' Nerudou se nedělalo mnoho okolků." (El. Krásnohorská.)

Teprve po rozhodném úspěchu „Knih veršů" a hlavně *na začátku let sedmdesátých* nastal ponenáhlý, ale rozhodný obrat ve prospěch Nerudův. Kolem Nerudy soustředili se mladší nadaní kolegové z „Národních Listů" (Jos. V. Sládek, Servác Heller) a jiní mladí spisovatelé (Antal Stašek, Ot. Hostinský, Lad. Quis atd.), jimž Neruda stal se vůdcem, rádcem a povzbuzovatelem. V hostincích a kavárnách Neruda předsedal celým společnostem literárním a uměleckým, bez něho bývalo smutno a mrtvo. Hálek do hostinců nedocházel, vyhledával poetické koutky v sadech pražských a v nejbližším okolí. Lad. Quisovi sdělila kdysi pí K . . ., že Hálka ani nevidí, že se „jí proměnil v nějaký lupínek nebo travičku". Jen zřídka stýkával se intimněji s nadějnými literáty, z nichž nejmladší znali jej již jen jako básníka, nikoli jako člověka. „Mladí spisovatelé a kandidáti spisovatelství, kteří se k tehdejší ‚moderně' hlásili, viděli v Nerudovi svého vůdce, v Hálkovi pak předního representanta novodobého směru" (Heller v Lumíru 1906, str. 299).

Hálkova povaha tíhla tehdy již sama k tomu, aby ani jemu nic ani on nikomu „nesevšedněl", jak si přával. A ten, komu se podařilo stihnouti jej na jeho samotářských toulkách, podržel milé ty okamžiky u vděčné paměti. Tak setkali se ještě Jar. Goll a přítel jeho Martin (Martinec) s Hálkem ve zvlášť oblíbené jím Závisti několik dní před jeho smrtí. „Měli jsme vůz a Hálek se vrátil s námi — obraz zdraví, svěží a v té rovnováze nálady, která mu byla vlastní" („Lumír" 1906, str. 447).

A právě touto „rovnováhou nálady" také se lišíval Hálek od Nerudy. Hálek měl svůj vysněný svět, své úspěchy, těšitelku přírodu, domácí štěstí, jež ho zabíraly a nedaly mu pociťovati prósy života; Nerudu strašívala časem jeho samota, neúspěchy českého národa jej skličovaly, příliš lpěl na světě reálném, aby se byl mohl povznésti jako Hálek do říše snů a vzpomínek a potlačiti vnitřní nepokoj.

Stíny jeho „ošklivého pessimismu" v takových dobách padaly i na jeho okolí, jak se Quis několikrát o tom zmiňuje. „Když mistr náš byl vážný, když byl něčím dotknut — a co vše bolestného dotýkalo se tehda našeho národa i našich užších kruhů — tu cítili jsme všickni, jaké to dobré, jaké zlaté a jak mužné srdce bije v té hrdé hrudi." (320.) Jinde (na str. 346) praví týž spisovatel: „První dny po obnovení našich stálých

styků (1874) zdál se mi Neruda jaksi cizím, změněným, zamlklým; teprve znenáhla chápal jsem toho příčinu a poznal, že to naše obecné hoře, které naň tak působí."

Hálek tvořil velice lehce, napsal-li jednu píseň, již „sto jiných" se mu v duši hlásilo, *Neruda tvořil pracně* a bývalo mu dosti dlouho čekati na chvíle tvůrčí. Když pak se dostavily, míval i Neruda mysl jasnou a klidnou. Když psal na př. své „Kosmické písně", „rozmlouval o předmětu, jenž jej cele zaujal, ochotně a často, aspoň se mnou; naznačil mi, byť jen z hruba, svůj plán a předčítal někdy tu kterou píseň. Byl ve tvůrčí činnosti své šťasten, byl jasné a veselé mysli, jako nikdy před tím ani po tom za celou tu dobu, co jsem jej znal." (Quis, 366.)

Že oba básníci — Hálek i Neruda — lišili se básnickou individualitou svou, jest známo, než *i v jejich soudech literárních byl nejeden rozdíl.* Neruda ovšem býval v té příčině samostatnější a míval na Hálka značný vliv. „Hálek podřizoval se úsudku zneuznávaného a dlouho nepochopovaného Nerudy." (Quis 278.) Že však přes to došlo někdy k některým nedohodám, dá se souditi již z pevné a rozhodné povahy obou.

Nejzajímavější jest jejich rozdílné nazírání na důležitost epiky a lyriky. Podotknouti předem sluší, že za podklad bere se tu „Listárna redakce" „Květů", které redigoval r. 1872 Hálek úplně samostatně, a „Lumíra" z prvních měsíců r. 1873, jehož listárnu podle svědectví Quisova (také ještě zvláštního vůči pisateli tohoto článku a Sládkova) vyřizoval jediný Neruda.

Hálkovi lépe svědčila lyrika a proto ani mladým talentům, kteří se mu hlásili do „Květů", *nebránil v pěstování lyriky, žádaje* na nich především jen *lehkost a přístupnost motivů,* ale ani dobrá epika nebyla mu proti chuti, byl však v ní dosti vybíravý. Naproti tomu Neruda, ač také psal básně lyrické, všude v „Listárně", ve svých dopisech a podnicích redakčních *protežoval epiku.**)

Obětí tohoto osobního vkusu Nerudova stal se i Vrchlický, jenž se sám rozmarně o tom rozepsal v 3. čísle „Knihy". Mýlí se, předpokládaje, že Hálek odmítal jeho lyrické příspěvky, zasílané „Lumíru". (Ten činil tak jen jsa redaktorem „Květů" a to pro jejich těžký reflexivní obsah, jak svědčí již odpověď ve „Květech": „Na takové básně máte času dost, až vám bude sedmdesát let.") Ve skutečnosti byl to Neruda, který žádal na přispěvatelích epiky, jak to dal hned do programu „Lumíra" (Svat. Čechovi psal začátkem prosince 1872: Nejmilejší mně budou — k vůli aktivnějšímu rázu listu — poesie výpravné, nechť již delší či kratší, pak novely, humoresky atd.). Myslím, že není těžko ani ještě dnes uhodnouti, pod kterými šiframi v Listárně redakce „Lumíra" odpovídal Neruda Vrchlickému,

---

[1]) Zajímavý aforismus Nerudův otištěn v Lumíru 1873 na str. 492: *Myslím, že přijde doba, kdy všechny lyrické výtvory literární pocházeti budou výhradně z per ženských.*

a tak kontrolovati počáteční úsudky Nerudovy o Vrchlickém, než otiskl jeho dvě balady v 21. čísle „Lumíra". Soudím aspoň s určitostí, že Vrchlickému náležejí šifry J. V., J. V. H. (P.), a V. Z.

V č. 2, na str. 24 píše Neruda: V. Z. — Dokazujete, že máte poetický názor. Avšak lyrika to příliš subjektivní! Epičnosti nám třeba, objektivnosti, síly!

V č. 4, na str. 48: J. V. H. P. — Pěkná, lehká forma; potřebujem ale příspěvků jiného druhu. Nemáte chuti do překladu něčeho *výpravného* ve verších?

V č. 8, na str. 84: V. Z. — Pěkné myšlenky i pěkná forma. Ale proč nehledíte pravdy vyslovené doličit příkladem konkretním, na př. novelkou?

V č. 13, na str. 156: J. V. H. — Ballada nemá plastičnosti. Písně jsou hravy, ale ještě nerozkvetly zcela.

V č. 21, na str. 252: J. V· — Podobné věci uveřejniti nelze.

Ale v témž čísle již jsou otištěny také dva epické příspěvky Vrchlického na str. 245 „Z básní Jaroslava Vrchlického": „Vlčí stopa" a „Dědicové" (později za jiné již redakce uveřejněny byly ještě Vrchlickému v témž ročníku „Ukázky z lyriky francouzské" (387, 495, 579, 592) a balada „O korunu" (512)).

Když šťastný autor tehdy poprvé šel si pro honorář, setkal se do týdne s oběma redaktory „Lumíra" a to právě v době, kdy Neruda, rozmrzen finančními neúspěchy „Lumíra", obíral se již myšlenkou, vzdáti se redakce a přenechával proto většinu řízení Hálkovi. Tak došlo k onomu komickému rozporu ve výrocích obou oblíbených básníků.

Nejprve stihl toliko Nerudu, který jej odkázal na Hálka. „— — Na prahu mne Neruda zastavil: ‚Pošlete zase brzy něco, *ale prosím vás, jen epické věci, tam se nejlíp ukáže, kdo co svede, musí to míti hlavu a patu a musí to býti kované. Však mi rozumíte. Tedy brzy a zase jen něco epického.*'

Okouzlil mne. Psal jsem od té doby jen balady a romance. Asi za týden jsem se dověděl, že jest Hálek v Praze, a šel jsem jej vyhledat. Bydlel u Šítkových mlýnů blízko Podskalí. Nebylo to tak lehké vniknouti až do jeho pracovny.

Představil jsem se, ač mne znal již z ‚Umělecké Besedy'. ‚Ano, ty básně z čísla 21', pravil úsečně a popošel k psacímu stolku. — Tenkrát jsem poprvé viděl na vlastní oči pověstný ‚lineál redakční'. Hálek jej tiše nasadil na číslo ‚Lumíra', odměřil a napsal na poukázku něco kolem 2 zl. a několik, nevím již dnes kolik, krejcarů. ‚Tak', pravil, ‚tu máte. A pošlete nám zas brzy něco, *ale prosím vás, jen lyriku, nic epického, to je bezbarvé, kdežto v lyrice jen ukážete, že něco jste, a máte-li právo něco říci a vyslovit. Tedy brzy, ale něco jen lyrického.*' A již jsem byl venku.

A tu mi napadla slova Nerudova a bylo mi jako žáku, když odcházel od Fausta-Mefista, o němž praví v svém překladě Jos. Jiří Kolár:

. . . . já z toho zpitoměl,
jak bych v své hlavě mlýnské kolo měl."

Vrchlický vyhověl oběma, pěstoval epiku a lyriku, a s jakým zdarem, je známo.

Ale Neruda zůstal své zálibě věren i mimo „Lumír". Roku 1881 píše v literárním referátě v „Osvětě" na str. 270: „Z osobní záliby saham nejprv k epice. Také se mně v skutku zdá, že epikou snáze než lyrikou přispíváme k tužení, k ocelování českého ducha. Lyrika nám pomáhá odchovávat mladý svět předně ženský, pak také mladý mužský; z lyriky jen oddíl vlastenecký a časový, řekněme krátce politický, působí také přes svět mladý; *epika působí na celý svět český*. A my jsme již v poměrech tak zvláštních, že i moment podobný rozhoduje u nás pro vydatnější sympatii. Dobré drama, dobrý román, dobré epos — všeho toho dost na spotřebu obecenstva — a duševní život našeho národa vzbudován na skále!"

A také, jak známo, „Poetické Besedy" založil Jan Neruda především zase jen proto, aby povznesl českou epiku. Píše 23. listopadu r. 1882 Ladislavu Quisovi: „Chci vydávati sbírku básní. Účel: popularisování poesie. Prostředek: laciné vydání a *epický obsah*. . . ."

A v témž smyslu přinesl zprávu i „Lumír" z 1. prosince r. 1882: „Jan Neruda zamýšlí vydávati bibliotéku básnických spisů českých v laciné a lidu přístupné formě. Účelem jest, aby česká poesie vnikla i do vrstev lidu samého, kde kromě národní písně jest dosud cizinkou. Pro podnik získány jsou přední básnické síly české. Obsahovati bude bibliotéka hlavně *básně výpravné*."

Tehdy ovšem již Vít. Hálek, který v posledních letech svého života sahal nejraději zas jen k lyrice, spal již dávno věčný svůj sen.

* * *

Pečeť svého ducha, svých ideálů a uměleckých názorů vtiskl „Lumíru" výhradně tedy jen Jan Neruda, který měl také o vzkříšení Mikovcem původně založeného a znamenitě na svou dobu řízeného listu největší zásluhu. Servác Heller a Ladislav Quis souhlasně ve svých vzpomínkách líčí, jak Nerudovi záleželo na tom, aby čeští spisovatelé měli svůj „representační" orgán, třeba neilustrovaný. Když Hálkovy „Květy" v červenci r. 1872 zanikly postoupivše abonenty své „Světozoru" dra Frant. Skrejšovského, Neruda nejvíce želel dobrého listu Hálkova a svolal brzy nato k „Ježíškům" schůzi spisovatelů, která byla četně navštívena a v níž s nadšením usneseno vydávati nový beletristický list, který měl se podobati neilustrovaným „Květům", redigovaným kdysi Nerudou a Hálkem, a měl míti zábavný obsah i poučný. Schůze účastnili se z mladých spisovatelů

zejména Ladislav Quis, Josef V. Sládek, Servác Heller, kteří se hlásili k tehdejší „moderně" a viděli v Nerudovi svého vůdce, v Hálkovi předního representanta novodobého směru. Proto byli by nejraději viděli, aby Neruda sám takový časopis vydával a redigoval. Ale Neruda tušil tehdy asi, že jméno Hálkovo samo již bude zárukou jakéhosi úspěchu, a proto vyžádal si Hálka opět za spoluredaktora a rádce.

Hálek, který tehdy měl v práci svoji lyriku „V přírodě" a stranil se od nějaké doby veškerého společenského života, uvolil se na žádost Nerudovu a „mladých" do redakce vstoupiti, ale dal novému podniku skutečně jen svoje jméno. Za celou dobu, co stálo jeho jméno vedle Nerudova na poslední stránce jednotlivých čísel „Lumíra", tedy od 27. prosince 1872 do konce června 1873, účastnil se Hálek redakce jen tím, že vložil do nového podniku 200 zl. a že podepisoval Nerudovy výpočty v „redakční knize Lumíra". Jinak o vše se staral, redakci i administraci řídil téměř výhradně Neruda. Z řečené knihy redakční, kterou daroval před nedávnem spisovatel Dr Ladislav Quis knihovně musejní, pěkně vysvítá, že „Lumír" nebyl sice pasivní, ale redaktorům a vydavatelům svým pranic nevynášel, že konal tedy Neruda veškeré práce úplně *zdarma.*

Prvního čísla vytištěno 2500 exemplářů, počet to na tehdejší dobu zajisté značný, který svědčí, co Neruda od nového listu očekával. 800 výtisků rozesláno „jednotlivým osobnostem", ostatní padesáti knihkupcům v Praze a na venkově. Druhého čísla tištěno již jen 2000 výtisků a na této číslici se počet jednotlivých čísel ustálil. Avšak jen asi polovina výtisků měla odběratele. Honorář se vyplácel dosti skrovný, 1·50 zl. za sloupec, t. j. 3 zl. za stránku kvartového formátu. Celkem činily příjmy do konce června 2945 zl., vydání 2739 zl. Mělo tedy zbývati v pokladně 206 zl., ale Neruda odevzdal novým redaktorům a vydavatelům 218 zl., z nichž 12 zlatých jest asi později přijaté předplatné.

Pravé příčiny, proč se Neruda redakce „Lumíra" předčasně vzdal, nikomu neoznámil, lze však s určitostí souditi, že učinil tak z nedostatku času a — peněz. Soudil asi, nežije v hmotných poměrech právě skvělých, že za práci, kterou „Lumír" vyžadoval, mohl by býti jinde slušně placen, že maří síly své v podniku, který nedocházel náležitého pochopení a ocenění veřejnosti. Možno též, že Neruda žehral poněkud snad na Hálka, který dokonce i peníze, jimiž „Lumír" založil, vybral si hned, když sešel se dostatečný počet abonentů, a znemožnil tak bezděky svému spoluredaktorovi podobně použíti vkladu, na nějž si Neruda svého času vypůjčil a jejž bylo mu spláceti.

Třeba tedy hmotný výsledek „Lumíra" Nerudu zklamal a další práci mu znechutil, přece mravní úspěch časopisu byl nesmírný. Lad. Quis zmiňuje se o něm povšechně ve své knize vzpomínek na str. 341: „Bylo to po čtvrté a naposledy, co se ujal redakce beletristického listu, a podivno! ač on právě byl člověkem nad jiné k tomu způsobilým, ač pokaždé list jím řízený povznesl na vysoký stupeň dokonalosti, vždy po krátké

době stihl ho v každém takém podniku nezdar. Za to přinesl literatuře naší onen ruch, který Neruda založením ‚Lumíra' vyvolal, zvláště v mladším a nejmladším pokolení literátů mnohé a pěkné ovoce a vzešel z toho pro ni veliký a trvalý zisk".

Mladší generace Nerudu jako redaktora poznala teprve z doby jeho působení v „Lumíru" a tak zachovala nám později ve svých vzpomínkách nejednu důležitou podrobnost, která Nerudu charakterisuje daleko lépe a jistě spravedlivěji než generace starší, Nerudovi vrstevníci a — možno říci — i „Listárny redakční" jeho *starších* časopisů, v nichž se nám dnes, neznáme-li osob a příspěvků, o nichž pronášel svůj úsudek, jeví mnohdy jako redaktor nemilosrdný a i jízlivý, namnoze tak značně odlišný od Vít. Hálka, jehož měřítko bývalo sice také přísné, ale odpovědi šetrné a povzbuzující.

Mladší spisovatelé, kteří Nerudu poznali, shodují se v líčení neobyčejných organisačních a vychovatelských vloh Nerudových. Jejich úsudek byl za života i po smrti Nerudově týž a stejně příznivý. Jakousi obranu Nerudovy činnosti redaktorské a kritické otiskl mladší přítel jeho Servác Heller již v „Lumíru" z r. 1876 v článku „Jan Neruda a jeho feuilletony" (str. 216). Píše tam:

„Přímo a nejurčitěji jevila se influence Nerudových manýr v dobách, kdy vydával a redigoval ‚Obrazy života', ‚Rodinnou kroniku', ‚Květy' a ‚Lumír'. Jako redaktor a kritik byl Neruda vždy jaksi vychovatelem a pěstounem mladých talentův a nikdy — jak v podrážděné chvíli Jiří Kolár jednou napsal a jiní před ním i po něm říkali — ‚mistrem popravním'. Jisto je arci, že ‚skorpionem' šlehal každou duchaprázdnou básnickou arroganci a že všechny, kdož bez talentu a povolání a tudíž beznadějně za literárním vavřínem se pachtit začali a básnictví diskreditovali, se vším důrazem na jejich zcestí upozorňoval, ale neméně jisto jest a dokázáno, že kdekoliv jen jiskru nadání zpozoroval, tuto jiskru v plápol rozdmýchati se snažil, že schopné začátečníky smělosti, slohu, širšímu směru učil, jim dle talentu pensa ukládal, aby jim chuti k dalšímu snažení dodal, práce jejich k tisku přizpůsoboval, ba pro poučení i přepracovával, zkrátka: že o literární dorost s vroucností a horlivostí pečoval, kteráž se vysvětliti dá jen tím, že Neruda prospěchu literatury celý život svůj zasvětil, všechno v oběť přinesl!"

Nejvýstižnější obraz redaktorské činnosti Nerudovy po jeho smrti podal Lad. Quis v řečené již „Knize vzpomínek" (str. 335 a 338): „Redaktor Neruda byl muž, který z vyprahlé, zpustlé půdy dovedl jakoby kouzlem vylouditi mohutný, čerstvý pramen, jehož osvěžující vlahou se proměnila záhy poušť ve kvetoucí zahradu. Přispěvatelů, zvláště na počátku neměl mnoho, ba jen několik, za to však ti, jichž se zmocnil, musili ‚táhnouti'. Tu neplatila žádná výmluva, tu nepomohlo žádné vyhýbání, žádné skrývání se. Na koho padl, ten musil slíbiti, a kdo slíbil, též neúprosně splniti.

Neruda počínal si jako diktátor. Tomu rozkázal: musíš do toho neb onoho čísla napsati novelu, jinému zase nařídil, že v určitém čísle musí míti studii, třetímu uložil pro ustanovené číslo dodání balady nebo lyrické básně a to vždy právě tomu, o němž určitě věděl, že ho nezklame. Poněvadž však takých tehda ovšem nebyl nadbytek — bylť náš Parnas té doby poněkud chudý a neoplýval zvláště lidmi, kteří by dovedli psáti na komando, za to však měl více těch, kteří hověli si na dobytých vavřínech a holdovali milému dolce far niente — a poněvadž oněch pět anebo šest lidí, jež Neruda měl na ráně a kteří skutečně v potu tváře pro list pracovali, jej vyplniti nemohli, tož chytil věc ještě s jiné stránky. Veden jsa při tom zvláštním, jen jemu vlastním čichem, vyhledal si rozličné pány specialisty, z nichž některým dosud o péru ani se nesnilo. Tyto domluvami a prosbami, ba někdy téměř násilím naverboval, uloživ tomu napsati něco ze života právnického, onomu nějakou zajímavou stať z oboru přírodních věd a získav takto článek, bylo-li třeba, sám ho upravil anebo přepracoval... Rovněž vybral sám z různých cizích literatur novinky, jichž překlad se mu pro ‚Lumír' hodil, a rozdělil tyto mezi své věrné, kteří pak je ovšem vždy v určité lhůtě, pod přísným trestem nemilosti dodati museli a také dodali. Byl-li některý spolupracovník liknavý, zle se mu to vyplatilo. Neruda si naň zasedl a neustal hartusiti; nikde nebyl jist nešťastník ten před přísným svým věřitelem, který neúprosně při každé příležitosti a na každém místě vymáhal dluh svůj. A sotva kdo splnil úkol jeden, již hned měl na zádech druhý, třetí a nebylo vyhnutí ani pomoci...

Není též nahodilým úkazem, že se v ‚Lumíru' po dobu redigování Nerudova nalézá tolik článků podepsaných pseudonymy nebo šiframi. Stalo se tak z velké části proto, aby maskován byl před obecenstvem počáteční nedostatek přispěvatelů, neboť jinak by se byla tatáž jména nejen stále opakovala, ale byla by se vyskytovala i několikráte v témž čísle. Přes to přese vše přispělo v době Nerudovy redakce, tedy od nového roku až do konce června 1873 — v kteréžto době však Neruda jen až do konce dubna skutečně list redigoval — do ‚Lumíru' více než 30 spisovatelů.*) Netřeba však zde zamlčovati, že veliká většina příspěvků, zvláště za první 4 měsíce vyšla z péra pěti tehdejších členů redakce ‚Národních Listů,' z nichž Arbes a Sládek byli nejpilnější, a že kromě nich nejhojnějšími pracemi se zúčastnili Heyduk a Svatopluk Čech, který tu uveřejnil v č. 9.—16. své ‚Adamity'..."

---

¹) Byli to: J. Arbes, Em. Bozděch, Fr. Brábek, J. Brandeis, Václav Carda, S. Čech, G. Dörfl, O. Feismantl, Vít. Hálek, B. Havlasa, S. Heller, Ad. Heyduk, Jiljí V. Jahn, R. E. Jamot, Boh. Jelínek, Al. Jirásek, Karel Klenka, Mir. Krajník, El. Krásnohorská, Em. Miřiovský, Aug. Nevšímal, S. Podlipská, K. Pudil, Lad. Quis, Jos. Radostov, Jos. V. Sládek, Primus Sobotka, Antal Stašek, Lad. Stroupežnický, Al. Šmilovský, E. Špindler, J. Z. Veselý, Jar. Vrchlický, Fr. Zůna, Em. Züngel. Kromě toho překlady přispěli také Fr. Doucha, Fr. Mach, K. Chudoba a j. Překládalo se z angličtiny, skotštiny, němčiny, španělštiny, švédštiny, dánštiny, maloruštiny, maďarštiny, perštiny a čínštiny.

Mluví-li již tato závažná svědectví o výborné redaktorské kvalifikaci Nerudově co nejpřesvědčivěji, poučuje nás o ní pěkně i listárna redakční v „Lumíru", která k slibným talentům promlouvá shovívavě, povzbuzuje je a poučuje, kdežto zasílatele neschopné a snad arogantní při tom odbývá velice řízně. Takovéto odmítavé odpovědi mívají obyčejně značnou dávku humoru a po dnes podávají zajímavý obraz jakosti a povahy tehdejších dobyvatelů Parnasu. Leckteré svědčí též o bystrozraku a veliké sčetlosti Nerudově.

Nejdůležitější stránkou Nerudovy redaktorské činnosti v „Lumíru" jest však beze sporu, že *dal tomuto nejproslulejšímu později listu českému jeho ráz a program.*

Mikovcův „Lumír" poskytoval čtenářům vedle části beletristické hojnost materiálu poučného, drobných zpráv, kulturních obrázků z vlasti i z ciziny, zejména pak i obsáhlou část historickou. Neruda povznesl „Lumír" na výši moderní, vymýtiv především z listu svého vše, o čem mohl se průměrný čtenář informovati v denících, kalendářích nebo i v listech odborných, které počaly se v letech sedmdesátých u nás vydávati. Chtěl míti „Lumír" listem z velké většiny beletristickým, který by se vyrovnal obsahem a úrovní svou i nejlepším časopisům cizím. A znovu jest tu důrazně připomenouti, o čem zmínil se v citované výše stati Lad. Quis, že Neruda vybíral z různých cizích literatur novinky, jichž překlad se mu pro „Lumír" hodil, a rozděloval je mezi své překladatele, aby „Lumír" mohl seznamovati své čtenáře i s tím, co vynikajícího přinášely tehdy literatury světové.

Pravda, měly sice již Hálkovy „Květy" vedle článků a básní původních slušnou část překladů z literatur cizích, vylučujíce z pochopitelných příčin českému listu tehdy velice nebezpečné překlady německé prósy výpravné, ale Hálek neotiskoval překladů nijak systematicky, zařazuje do „Květů" jenom ty práce, které mu nahodile byly poslány, a to ještě z velké většiny ukázky *starší* literatury cizí, jimiž ho zejmena hojně zásoboval František Doucha, Josef Jiří Staňkovský, Dr. Jan Gebauer i j.

Neruda první počíná si všímati pozorněji cizích literatur soudobých, otiskuje odtud překlady a přináší informativní zprávy o zajímavějších takových zjevech. Nejlépe v té příčině zapsal se v dějiny „Lumíra" tím, že seznámil čtenářstvo české s vynikajícím spisovatelem anglickým Bret Hartem, z něhož za redakce Nerudovy vyšly hned čtyři zdařilé překlady od Josefa V. Sládka a který stal se tak v nejedné příčině učitelem spisovatelů našich domácích. Vzpomeňme jen, jak působil Bret Harte již na našeho Hálka!

Kdyby býval měl již v r. 1873 Neruda takové stálé pomocníky, vytrvalé a pilné překladatele, geniální tlumočníky a zpracovávatele cizího bohatství literárního, jako je získal později Josef V. Sládek, který též sám usilovně a s neobyčejným zdarem značnou část svého nadání věnoval překladům z literatur cizích, hlavně anglické, nelze pochybovati, že by již

za Nerudy byl „Lumír" postupoval systematicky podle onoho pevného programu, který mu vytkli pozdější „Lumírovci" s Josefem V. Sládkem v čele, t. j. *nedbati hranic národních a neomezovati se na látky a formy domácí, nebo nanejvýše slovanské, nýbrž povznésti literaturu českou na stanovisko světové.*

II. Svatopluk Čech, Jaroslav Goll, Servác Heller, Otakar Hostinský, Josef V. Sládek.

Když Jana Nerudu redakce „Lumíra" pro neúspěchy finanční a nedostatečnou pomoc Hálkovu, jak výše pověděno, po 5 měsících nadobro omrzela, pojal úmysl další vycházení časopisu zastaviti a měl již připraveno k tomu účelu závěrečné prohlášení. S úmyslem svým se netajil ve své společnosti, která se scházela v hostinci u „Ježíška" a skládala se obyčejně podle vzpomínek Quisových z Antala Staška, Dra. Otakara Hostinského, Josefa Sládka, Dra. Serváce Hellera, Bedřicha Smetany, Kolára mladšího, A. H. Sokola, Gustava Eima a jiných.

Servác Heller se rozhodnutí Nerudova ulekl a požádav jej i Hálka, aby s řečeným prohlášením posečkali, staral se, jak by získal náhradu za odstupující redaktory, aby „Lumír" nezanikl. Sám byl ochoten všemi silami svými spolupůsobiti. Pro záměr svůj snadno získal redakčního kolegu z „Národních Listů" Josefa V. Sládka a také proslulý tehdy již esthetik Otakar Hostinský bez dlouhého rozmýšlení slíbil svoji účast na podniku. Ale Servác Heller byl by rád k „Lumíru" připoutal též bývalého spolužáka svého Svatopluka Čecha, jenž byl tehdy koncipientem u Dra Fürsta ve Slaném a který svou „Bouří", svými „Sny" a „Adamity" vyšinul se na přední místo mezi literáty českými a měl již redakční kampaň ve „Světozoru" r. 1871 s úspěchem za sebou.

„Někdy v červnu 1873 přijel ke mně do Slaného přítel dr. Servác Heller," vypravuje Svat. Čech ve svých „Upomínkách na bratra Vladimíra" (Sebrané spisy XXIII, 120) a vybídl mě, abych se vedle dra Hostinského stal redaktorem ‚Lumíra', jehož vydavateli a ovšem i hlavními spolupracovníky budou on a Sládek. Hálek s Nerudou — že slíbili zůstati při listě i dále činnými plnou svou silou. — Neodolal jsem přemocnému lákadlu a domluvám přítele, který se také postaral, abych mohl v Praze zároveň pokračovati ve své právnické praxi u jednoho s ním spřáteleného advokáta."

Tak se stali Svatopluk Čech a dr. Ot. Hostinský redaktory a Josef V. Sládek a dr. Servác Heller vydavateli „Lumíra".

Na konci 24. čísla „Lumíra" otištěno rozloučení redaktorů odstupujících, jež nyní ovšem jinak upraveno, než měl Neruda původně v úmyslu. Stálo tam:

Sdělujem ctěným svým odběratelům, že příštími čísly stane se „Lumír" již orgánem *širšího kruhu českých literátův.* Děje se tak za příčinou, aby časopisu našemu dostalo se ještě větší podpory duševní, aby živá součinnost *všech literárních sil českých* byla konečně docílena. Třeba se tedy stala u vydavatelství atd. některá změna, rozumí se přec samo sebou, že my podepsaní budem při „Lumíru", jejž jsme založili, také nadál činni dle *plné síly své.*

Vítězslav Hálek. *Jan Neruda.*

Na to v čísle 26. ohlásila se nová družina:

Oznamujeme ctěným odběratelům a literárním přispěvatelům „Lumíra", že se příštím číslem uvazujeme v jeho redakci a vydávání. Přejímajíce list z rukou osvědčených jeho zakladatelů, nemáme ovšem jiného programu, než abychom jej vytrvalým úsilím vedli k onomu cíli, jejž zakladatelé na počátku „Lumíra" vytknuli, a máme tudíž naději, že zůstane i při nás ona všestranná přízeň, jíž dosud „Lumír" se těšil, tím spíše, ani dosavadní redaktoři a vydavatelé při něm i na dále činnými zůstanou plnou svou silou.

Svatopluk Čech,
Dr. Otakar Hostinský,
redaktoři.

Servác B. Heller,
Josef V. Sládek,
vydavatelé.

Program, který noví redaktoři a vydavatelé po Nerudovi zdědili, nmohl ovšem býti jiný než stanovisko literárního kosmopolitismu českého, keněmuž klonil se i Svatopluk Čech jako dobrý znatel literatur slovanských. Dokázali to jednotliví redaktoři „Lumíra" nejen celým duchem časopisu, jímž „Lumír" řízen, a namnoze i vlastní produkcí svou, než i stálým vztahem svým k Nerudovi, který přes to, že v kruhu redakčním nijak již účasten nebyl, považován byl i nadále za jakéhosi patrona a protektora „Lumíra". Servác Heller ještě r. 1876 na dvou místech zřejmě se k zakladateli „Lumíra" hlásí.

Slibujeť v 11. čísle ročníku 1876 v stručném referátu o Nerudových feuilletonech, že „Lumír" ocení tuto Nerudovou činnost zvláštní úvahou a končí významnými slovy naprostého souhlasu a obdivu:

„Jeť literatura kulturním majetkem celého národa, povzneseným nade všechnu vřavu veřejných sporů i vášní, a list, který výhradně literatuře slouží, nesmí znáti ohledů postranních, nesmí míti jiného stanoviska, než stanovisko čistého prospěchu literatury. Stanovisku tomu byl a zůstane ‚Lumír' věren, bez ohledu, zda přízně tím nabude nebo pozbude. Spory a vášně pominou, ale díla literatury a umění zůstanou. Pomíjející pak nesmí vázati péči trvalého. A Neruda vytvořil díla velké ceny trvalé — nuž promluvíme tedy o nich příště, jak pravda žádá i interes našeho písemnictví."

A skutečně napsal pak Dr. Servác Heller do „Lumíra“ ještě dnes směrodatný článek o Nerudově činnosti feuilletonistické, v němž zastává se rozhodně spisovatelské jeho povahy proti hlasům odsuzující jej kritiky a celou skupinu mladých spisovatelů a básníků, kteří přišli za ním a kteří ovšem zastoupeni byli nyní v dokončených ročnících „Lumíra“, staví a uvádí v poměr vděčných a uznalých žáků vůči staršímu učiteli a mistrovi. Článek Hellerův je důležitý také tím, že z něho vyciťujeme povědomost pisatelovu o jakési animositě, kterou dávala ještě tehdy na jevo skupina spisovatelů starších, zástupců t. zv. školy „panenské“, kteří odpor svůj proti Nerudovi a jeho spisovatelské individualitě přenesli i na jeho pokračovatele a následníky u redakčního stolku lumírovského. Nepůsobily tu zajisté již jen odchylné názory literární, nýbrž namnoze také již politické, neboť jak Neruda a Hálek, tak většina jejich nástupců byli v redakci Národních Listů a tudíž „mladočechy“.

Pro stanovisko „Lumíra“ je z celé literární skizzy Hellerovy „Jan Neruda a jeho feuilletony“ nejdůležitější právě ono místo, které jedná o dědictví Nerudově:

„Přemožená ‚panenská‘ škola pozbyla sice bojovnosti i odvahy, vyklidila pole proudu mocnějšímu, strhla i svou bývalou firmu, ale pracuje dále co kontremina ve všelijakém zakuklení. Poznáte ji snadno dle toho, že kdykoliv ve svých publikacích o literaturu zavadí, novější naše básnické písemnictví (veršem i prozou) jaksi pohrdavě měří a kosmopolitickým nazývá, starší pak a zejmena předbřeznovou literaturu nad míru a zásluhu velebí, a když se i odvážiti nechce, aby proti časovému směru přímo polemisovala aneb jej dokonce zatracovala, přece úsudky své tak zařizuje a věci tak vedle sebe klade, aby se zdálo, jako by krásné naše písemnictví vlastně v úpadku se nalézalo! Nejobyčejnější známkou této kontreminy jest, že pokud jen bez skandálu věc možná jest, vynikajícím básníkům a belletristům naší doby uznání zadržuje, díla jejich umlčuje aneb co ‚mladistvé pokusy‘ vyznačuje, ačkoliv tyto ‚pokusy‘ zralostí myšlenek, dokonalostí formy a vůbec uměleckou cenou na mnoze všechno převyšují, co v tom oboru dosud českého bylo napsáno. Pozůstalí advokáti oné přemožené školy sledují taktiku dvojí: pro svou osobu novějších básnických děl většinou ani nečtou, na zevnějšek pak, t. j. když na třínožku kritiků a literárních historiků zasedají, vytahují vavřínové pruty starších básníků, aby jimi hřbety mladších poetův zmrskali. Účastenství mnohých z novějších básníků českých při listu našem nedovoluje, abychom thema toto do podrobností rozvedli a příklady objasnili; však co Nerudy se týče, máme úplnou volnost, poněvadž se Neruda již před půltřetím rokem ‚Lumíru‘ docela odcizil.“ — (Lumír 1876, str. 216.)

V druhém oddíle svého článku „Z literárních vzpomínek“ (v Lumíru 1906)“ líčí Dr. S. Heller tehdejší literární poměry a jejich vztahy k životu politickému v letech 1874—76 těmito slovy: „Tak zvaný ‚bratrovražedný boj‘ mezi starousedlou, dotud všemocně vládnoucí konservativní čili staro-

českou stranou a liberálně pokrokovou čili mladočeskou stranou zuřil tehda plnou silou a s naprostou téměř bezohledností od města k městu a ode vsi ke vsi, otravuje všude ducha i srdce a šlapaje jako železnými kopyty i lepá, nevinná a v boji nezúčastněná kvítka ideálního snažení. Co nyní mezi našimi stranami se děje, není zajisté líbezno, avšak to není zhola ničím proti občanské válce české z let 1874—76. Tato kapitola našich národních dějin zasluhuje, aby obšírně vypsána a vylíčena byla na výstrahu všem budoucím. Zde arci není k tomu místa a pisatel těchto řádků dotýká se těch příšerných vzpomínek jenom, aby vysvětlil, proč ‚Lumír' v těch letech, ačkoli zajisté byl dobrý a zajímavý a vlastně žádné konkurence neměl, nikterak nemohl zmohutnět a se rozšířit.

Staročeský tisk, řízený geniálním sice, ale nadmíru osobivým a tyransky panovačným žurnalistou a politikem Janem S. Skrejšovským, dal totiž do velké národní klatby nejenom všechny politiky a politické vyznavače strany mladočeské, nýbrž také všechny spisovatele a umělce, kteří s mladočeskou stranou v jakémkoli spojení byli, hlásaje zmar všemu, co ze strany té vycházelo, a také všemu, co i jen proti této straně se zjevně neprohlašovalo. Tak na příklad neohlašovaly staročeské noviny nic, co v knihtiskárně dra. Ed. Grégra bylo vytištěno, žádnou knihu, žádný časopis; o takových publikacích nepřijímaly ani placených insertů, škrtaly všude jména mladočeských spisovatelů, umělců atd. Studentům středních škol zakazovalo se odebírati knihy a časopisy v mladočeských tiskárnách tištěné, ba proti takovým tiskovinám se namnoze i s kazatelen kázalo." (Lumír 1906, str. 353.)

Za takových poměrů neměl ovšem na růžích ustláno ani „Lumír", který byl tištěn v „mladočeské" tiskárně Grégrově, třeba že byl řízen úplně nestranně a co nejpečlivěji. Změny v jeho řízení a správě byly v letech 1873—1876 jen osobní. Dra Hostinského vystřídal na počátku r. 1874 historik Dr. Jaroslav Goll, který koncem téhož roku „Lumír" opustil zároveň s básníkem Josefem V. Sládkem, jemuž 19. srpna roku 1874 zemřela choť Emilie, načež se uchýlil na několik let do ústraní.

O odchodu Hostinského přinesl „Lumír" ze dne 5. března r. 1874 na str. 120 tuto zprávu: Opouštěje Prahu, přestal býti milý kollega náš, pan dr. Otakar Hostinský spoluredaktorem „*Lumíra*". Želíce ztráty jeho vzácné činnosti snažili jsme se opatřiti „Lumíru" přiměřenou náhradu, i podařilo se nám získati mu za redaktora a stálého spolupracovníka prof. dra. Jaroslava Golla, jenž dnešním dnem již v úkol ten se uvázal.

Vydavatelé Lumíra.

Jaký měli oba učenci na řízení „Lumíra" podíl, dovídáme se jednak z jmenovaných již vzpomínek Hellerových, jednak i z líčení prof. Golla samého.

Hostinský získán pro „Lumír" jako „esthetik, kritik a duchaplný essayista", který měl literárnímu podniku zabezpečiti „směr čistě umělecký,

s příslušnou měrou ryzí, všeliké tendence a strojenosti prosté kritičnosti". Podle Svatopluka Čecha měl Hostinský přiděleny práce vědecké, poněvadž „Lumír" nebyl listem čistě beletristickým, ale zasahoval též někdy velice účinně i do redakčních záležitostí ostatních buď jsa na radu brán, buď sám nabízeje své služby, kde toho viděl potřebu. Na př. spisovatele Antala Staška, který měl sice již za Nerudy v „Lumíru" příspěvek, ale s novými jeho vydavateli nebyl v žádném spojení, získal znovu pro „Lumír" právě přítel jeho Hostinský, jak doznává spisovatel sám: „Dr. Hostinský, s nímž jsem byl dobře znám již od r. 1870, vytiskl mně v ‚Lumíru' r. 1873 veršovanou povídku pod názvem ‚Běla'. Prostřednictvím dra Hostinského seznámil jsem se se Svat. Čechem."

Rovněž většina tehdejších zpráv a úvah v oddíle „Umění, literatura a věda" pocházela od Hostinského, který i co se týče formální úpravy leckterého příspěvku, zejména však překladů, míval na zevnějšek „Lumíra" rozhodný vliv. Se svými redakčními kolegy, s nimiž chodil se všemi již do novoměstského gymnasia pražského, byl v poměru velice přátelském a mnohdy udílel i jim samým rady a pokyny, spadající do jeho proslulé později činnosti esthetické. Známo je na př. šíře, že na jeho výtky některé předělal v r. 1869 Svatopluk Čech svoji „Bouři". Že také v letech pozdějších stýkaje se s Hostinským leckdy s ním se Svat. Čech poradil, jest nejen pochopitelno, než i vlastními jeho vzpomínkami doloženo.

Zásluhy Hostinského o oba první ročníky „Lumíra" shrnul kritik Arne Novák v článku „Ot. Hostinský a poesie", v časopise „České mysli" z r. 1907 na str. 87—92 v tato přiléhavá slova:

„Probíráme-li se prvními dvěma ročníky ‚Lumíra', jichž Hostinský byl spoluredaktorem, pozorujeme, že jeho stati skutečně dodávají časopisu dojem listu vědomě a účelně pořádaného v duchu umělecké kultury. Hostinský zachovává vždy sloh essayí: nemluví v odborných výrazech, neunavuje suchými poučkami, nepoučuje pedanticky; nýbrž dává výsledkům učeného badání půvabnou formu, volí jasný, přístupný sloh, používá často causeristického rozmaru, aby upoutal; rozpřádá látku s klidem dobrého vypravěče, zabočuje často k aktuálním otázkám. Při tom podává mnoho kulturně nového, umělecky pokrokového, životně důležitého; rozplašuje populární předsudky; staví umělecké poznání, které u nás dotud často vyrůstalo jen z plytkého krasodušství, na bezpečný podklad vědecké empirie; razí cestu novému názoru světovému, jenž jest ve sporu se starou, abstraktní ideologií."

O dalším poměru Hostinského k „Lumíru" po vystoupení jeho z redakce zmiňuje se jmenovaný kritik ještě takto:

„Vystoupiv z redakce ‚Lumíra', nepřestal Otakar Hostinský býti jeho spolupracovníkem, ač povoláním i vědeckou prací vzdaloval se vždy více od básnické družiny ‚Lumíra'; stopy toho nesou i jeho další příspěvky, majíce později ráz spíše akademický, než volně essayistický. Příkladem jest na př. jeho *‚Slovo o krasovědě'*, otištěné ve čtvrtém ročníku

‚Lumíra', v němž čistě odborně v duchu Herbartově a ve stopách esthetiky empirické stanoví Hostinský poslání a meze své vědy nejvlastnější".

Čím byl „Lumíru" Jaroslav Goll od 12. března do konce roku 1874, o tom dovídáme se z vlastních pamětí jeho v „Lumíru" z r. 1906 na str. 446: „Na titulním listě z r. 1874 na místě Hostinského čte se jméno moje: to je rok, kdy jsem se dostal do redakce ‚Lumíra'. Dnes se mně to samému zdá divné . . . Ale dovedu si to přece vysvětliti staršími styky s ‚Lumírem', přátelským poměrem k redaktorům a vydavatelům, zvláště k tomu, jenž odcházeje z Prahy a z Čech, z redakce vystoupil. Nemohl jsem Hostinského ‚Lumíru' nahrazovat, ale ostatní přáli si míti v redakci někoho, kdo nebyl zcela belletristou, jako ‚Lumír' sám nebyl listem čistě belletristickým. Skutečná redakce hlavní části po odchodu Hostinského — ještě do konce února jmenuje se na jednotlivých číslech vedle Čecha — spočívala v rukou Čechových a Hellerových. Než křivdil bych si sám, kdybych se o nějaký podíl nepřihlásil. Každý týden jednou — pamatuji-li se dobře, vždy ve středu — přicházeli Čech a Heller do mého bytu v Krakovské ulici; založili jsme si knihu, kde se zapisovaly příspěvky již hotové nebo slíbené, a podle toho se ustanovoval program nejbližších čísel. Sám jsem se staral více o rubriku ‚Umění, literatura a věda', jakož i o ‚Drobnosti' na konci každého čísla, které tu byly na místě ‚Směsi' starého ‚Lumíra' Mikovcova. Dnes bych již nepoznal, čím jsem tam přispěl sám, a také by na tom málo záleželo. ‚Drobnosti' se braly, kde se co našlo; mnoho poskytoval ‚Ausland', proto v nich tolik národopisného. Hlavní část, jak řečeno, obstarávali Čech a Heller; někdy se přihlásili spolupracovníci také u mne, pamatuji si zejména na návštěvu Beneše-Třebízského. A spoluredaktorství mne uvedlo v osobní přátelský styk s Juliem Zeyerem. Něco později přicházel pravidelně do mých přednášek v první době mé docentury na universitě . . . . . Moje účastenství v redakci ‚Lumíra' bylo nedlouhou episodou, pro ‚Lumír' nevýznamnou, mně dnes ve vzpomínce milou . . . Odešel jsem předtím (1871—1873) do ciziny, abych se připravoval k docentuře, a bylo již třeba tomuto úkolu se věnovati úplně."

Dalo by se z líčení Gollova usuzovati, že Josef V. Sládek redakce vůbec se neúčastnil.*) Nebylo však tomu tak. Josef V. Sládek jevil velice horlivou činnost, kdykoli šlo o to, aby obsah „Lumíra" byl co nejpestřejší, a sháněl proň práce cizí a psal i překládal sám jako již za redakce Nerudovy. Nebýval již tehdy však pod každou prací podepsán, (již za Nerudy užíval

---

[1]) Zajímavé podrobnosti o koupi a finančním neúspěchu „Lumíra" obsahují některé listy Sládkovy jeho nevěstě Emilii Nedvídkové. 13. června 1873 píše: „Minulé právě dny byly velmi znavující pro mne. Žil jsem v stálém rozčilení vyjednávání, psaní, počítání, takže jsem nevěděl ani, kde mi hlava stála. Dnes přišla konečně věc k rozhodnutí. Zakoupil jsem ještě s Hellerem, mým přítelem a člověkem skrz na skrz poctivým, ‚Lumíra' od Nerudy a Hálka. Činím tak první pokus o zjednání si samostatné půdy. Zdaří-li se, bude to pro tvé i mé štěstí v životě stupněm nejdůležitějším — nezdaří-li, nejde ztráta ani do 1000 zl. a ty by ještě

pseudonymu „Anonymus"), ale ochotně vypomáhal a třeba nezištně, jen když jeho druhové nežádali na něm, aby se s nimi dělil o starosti redakční, četl s nimi práce cizí a rozhodoval o nich. Mělť vlastní práce jako profesor obchodní akademie, lektor techniky a člen redakce Národních Listů dost a dost, tak že rád se spokojil podružným místem v redakci „Lumíra". Leckdy dal též podnět k různým změnám ve vnější úpravě „Lumíra", poněvadž jako horlivý čtenář časopisů cizozemských, hlavně anglických, měl bohaté zkušenosti. Od něho na př. pocházel též návrh, aby se „Lumír" o něco rozšířil, aby se tak získalo více odběratelů. Veřejnost z toho soudila klamně, že se „Lumíru" znamenitě vede, a literáti očekávali dokonce větších honorářů. Jaroslav Vrchlický psal tehdy (v dubnu r. 1874) svému strýci do Ovčár: „‚Lumír‘ tak pokročil v hmotných poměrech, že bude bez zvýšení předplatného o půl archu větší, což ovšem nic nevadí, by jeho spolupracovníci dostávali 2½ krejcaru za řádek." (Zvon 1913, str. 228.)

Když Josef V. Sládek ze zármutku nad smrtí choti své „Lumír" v druhé polovici r. 1874 opustil, zaplatil jako vydavatel polovici s Hellerem společného dluhu, jenž vznikl z nedoplatků za tisk a papír, a vzdaloval se celé dva roky veškerého literárního a společenského ruchu.

Servác Heller po jeho odchodu, který zavdal podnět k různým kombinacím, dal do „Listárny redakce" toto prohlášení: „K četným dotazům, kteréž nás v posledních dnech došly, odpovídáme, *že jsou všechny kýmkoliv roztrušované řeči o zaniknutí ‚Lumíra‘ plané a nepodstatné.* **„Lumír" bude i příštím rokem, jako dosud vycházet,** však s rozšířeným ještě kruhem literárních přispěvatelů a s bohatším i pestřejším, než dosud, obsahem."

Od nového roku 1875 byl tedy majitelem a vydavatelem „Lumíra" Servác Heller a na prvním čísle ročníku 1875, jež vydáno bylo 7. ledna, podepsáni již jen Svatopluk Čech a Dr. Servác Heller jako vydavatelé a redaktoři. „Ve skutečnosti pokládali jsme se však Čech a já stejnou měrou za vlastníky i redaktory, ačkoli hospodářská stránka byla výhradným risikem mým. To plynulo z těsného a svrchovaně přátelského poměru mezi námi oběma." (Heller v „Lumíru" 1906, str. 351.)

Ježto byli Čech a Heller redaktory „Lumíra" půl čtvrta roku, nutno se o jejich činnosti redakční zmíniti v souvislosti.

Jak již řečeno, převzal i Svatopluk Čech, který později tak často býval Lumírovcům Vrchlickému a Zeyrovi dáván za vzor básníka ná-

---

musely být uhraženy teprve během 4 let." 11. července 1873: „Jsem úplně zdráv a také starosti s ‚Lumírem‘ poněkud ochably. Můj dobrý soudruh Heller nese svědomitě polovici všech břemen a nesnází a jsme tak spolu v bázni boží veseli."

Posléze 30. prosince 1873: „S ‚Lumírem‘ to jde zase do proudu. Pro ten rok nemohli jsme toho ještě nechat. Dnes srovnávali jsme účty. Dattel převzal všechny zbývající ročníky za 675 zl. Zbývá nám ztráty 600 fl., z kterých polovička připadá na mne. Je to věc velmi mrzutá, ale pomoci není, když jsme se již dali na vojnu. Dobře ještě, že to vypadlo tak. Neruda a Hálek měli v prvním půlletí ztrátu čtyřikrát větší."

rodního, kosmopolitický program „Lumíra" a snažil se časopis s redakčními přáteli svými udržeti na výši, na jaké zanechal jej předchůdce. Chceme-li jen poněkud osvětliti Čechovy zásluhy o vysokou úroveň „Lumíra" v letech 1874—76, všimněme si jen jmen, která do literatury české uvedl, rozpoznav vzácným bystrozrakem svým vynikající nadání jejich. Působilť jménem svým a vzácnými vlastnostmi ušlechtilé povahy své na mladší generaci tak, že nastávající spisovatelé pokládali si za zvláštní vyznamenání, mohli-li před milovaného redaktora předstoupiti nebo byla-li dokonce jejich práce v „Lumíru" otištěna.

Dnes všeobecně známí, proslulí literáti, jako Otakar Mokrý, Karel Kučera, Jaromír Hrubý, Josef Holeček, František Herites, Ignát Herrmann i jiní byli Čechem do literárního světa uvedeni a mnohý z nich, na př. Herites, Kučera, Herrmann, pokládají podnes osobnost Čechovu za hlavní vzpruhu svého dalšího tvoření.

Na př. František Herites píše: „V druhém ročníku ‚Lumíra' (1874), prvním po odevzdání téhož Nerudou a Hálkem mladší generaci, měl jsem malou, drobnou prósu (‚Před plesem' se črta jmenovala). Moji přátelé osobní Otakar Mokrý a Josef Holeček, studenti v Praze, s nimiž jsme si vyměňovali své výtvory básnické a jimž jsem opus ten zaslal k nahlédnutí a jaksi ke kritice (dělali jsme to tak a navzájem se kritisovali), donesli rukopis můj do ‚Lumíra', kde byl hned otištěn. To mne povzbudilo tak, že jsem poslal brzo novou prósu, a když ‚Lumír' přinesl mou arabesku ‚Rhododendron', byl jsem už pokládán za ‚Lumírovce', s nímž redakce počítala. Nebýti toho veplutí do ‚Lumíra', jistě byl bych zmizel z literatury dosti záhy. Takto jsem zůstal a to, že ode mne redakce ‚Lumíra' chtěla pořád a přijímala práce, učinilo ze mne spisovatele belletristu."

Podobně vyjadřuje se básník Karel Kučera: „Spolužákem mým byl Miloš Čech, bratr Svatoplukův, který tehda se mnou zároveň pokoušel se v různých literárních pracích. Důsledkem našich důvěrných styků bylo také, že jsem jedny vánoce ztrávil s ním ve Vraném, kdež poznal jsem osobně otce Svat. Čecha, ctihodného pána, který živě se mnou rozmlouvaje, nadšeně mi vyprávěl o Bolzanovi a jeho působení. Svatopluk tehdy přítomen nebyl, ač jsem se právě na to těšil, že jej osobně poznám. — Vše to působilo na mne a vedlo mé snahy především k osobě Svat. Čecha, který také stal se mým literárním kmotrem. Měl jsem již různé drobné verše otištěny v Kořánově Světozoru i v almanachu Ruchu r. 1873, věnovaném památce Jungmannově, ale málo jsem si toho vážil. Zdálo mi se, že nejsem ještě právoplatně přijat do cechu literátů, že schází ‚placet' pravého básníka redaktora a proto bylo mojí touhou, abych se dostal do ‚Lumíra', jejž redigoval Čech s Hellerem, což poštěstilo se mi básní ‚Svítání nad vodou' r. 1875 v ‚Lumíru' uveřejněnou. Byl jsem tehdy již druhým rokem posluchačem historie na universitě. Od té doby náležel jsem do kroužku, kterýž utvořil se kolem Čecha a skládal se z Otakara Mokrého, Heritesa, Holečka, Havlasy, Sládka, Boh. Čermáka, Thomayera,

později Arbesa a jiných, a který scházel se porůznu v odlehlých, zapadlých hospůdkách k literárním besedám, jak si je Svatopluk po své chuti volil, chtěje v nich zůstati co nejdéle nepoznán a utajen. Viděl mě rád a mohu se pochlubiti, že mi i leccos důvěrně sděloval."

Ignát Herrmann prozrazuje mezi jiným: „Když jsem napsal svou ‚Růži', jež vyšla v ‚Lumíru' 1875, neodvážil jsem se s ní sám k Čechovi. Donesl mu ji za mne přítel Jan V. Veselý (Beneš-Veselý), s nímž jsem se seznámil r. 1871, když jsem vstoupil za pomocníka k Bratřím Tučkům, kde on se doučoval, a s nímž jsem se zase sešel v závodě Ottově. A již asi v druhém čísle ‚Lumíra' potom se objevila. Bližších styků s Čechem jsem tehdáž neměl. Tehdáž bylo jinak. Tehdáž jsme na muže jeho významu hleděli jako na vyšší bytost. Bližší můj styk s Čechem nastal teprve r. 1878 (tuším), když jsem mu pro nové jeho Květy nabídl svoji ‚Silhuetu', kterou přijal a o níž se mi vyjádřil takovým způsobem, až se mi štěstím hlava točila."[1])

Josef Holeček vzpomíná: „Se Svatoplukem Čechem a jeho nejbližším přítelem drem Servácem Hellerem seznámil jsem se na podzim r. 1873, když jsem přišel do Prahy a oni převzali redakci ‚Lumíra'. Byl jsem po prázdninové cestě na Tatry. Napsal jsem krátkou črtu a poslal redakci ‚Lumíra'. Byla hned v příštím čísle uveřejněna a tím učiněna známost s redaktory, jimž byl vítán každý příspěvek, který se poněkud k uveřejnění hodil. Od té chvíle jsem patřil do společnosti přátel Čechových, jenž otiskoval vše, co jsem napsal a jemu posílal. Když ‚Lumír' převzal Sládek, brzy jsem přestal do něho psát a hledal jsem si samostatnou cestu."

A posléze Jaromír Hrubý sděluje: „Psával jsem do prvých ročníků ‚Lumíra' své slovanské příspěvky tuším na přímé vybídnutí Svat. Čecha (literární překlady a pod.). Ale byl jsem v tu dobu Nerudovým spolupracovníkem v Národních Listech a psával jsem mu feuilletony o slovanských látkách, takže co do směru nebylo třeba nijakého podnětu se strany redakce Lumírovy. Za redakce Sládkovy jsme se rozešli."

Na to, že též Otakar Mokrý měl Svatopluka Čecha první literární instancí, ukazuje Svatopluk Čech sám ve své posmrtné vzpomínce „Za Otakarem Mokrým" (Květy 1899): „Roku 1874 uveřejnil jsem jeho verše v ‚Lumíru' a brzy na to seznámili jsme se osobně. Spřátelil jsem se s ním za krátko a družné ty styky trvaly po všechna leta, co Mokrý přebýval v Praze. (Trávíval jsem s ním) večery v malém hostinci, kam přicházel pravidelně s Mokrým K. Kučera a často Antal Stašek, kde se hovořilo sice o mnohém jiném, ale na literaturu se přece nikdy nezapomnělo — jakž to bylo vůbec možná tam, kde byl přítomen Mokrý" atd.

A známo jest, že také Svatopluk Čech to byl, jenž první náležitě, podle zásluhy ocenil Jaroslava Vrchlického, rozpoznav z jeho „Satanely"

[1]) Spisovatel se mýlí. Jeho „Silhouetta z klášterního života" vyšla rovněž v „Lumíru", ale o rok později, r. 1876.

fenomální talent básníkův. Jak se to stalo, vypravuje nejen opět sám Svatopluk Čech v oslavné jubilejní stati „Jaroslavu Vrchlickému“ (Národní Listy 1893, potom Sebr. sp. XXIX., str. 38), ale i Servác Heller při téže příležitosti ve „Zlaté Praze“ r. 1893 na str. 167.

Vrchlický sám po prvém památném setkání se Svat. Čechem referoval o radostných dojmech svých bratrovi Bedřichovi koncem prázdnin r. 1874: „Byl jsem v bytu u Hellera. Bydlí s Čechem pohromadě v jedné dírce asi takové jako my. Bouřlivě mne přijali, Čech s velkou slávou mluvil o ‚Dolorose‘, již strýc — mimochodem řečeno — nazval ‚neřádnou básní, plnou hrubé smyslnosti‘, inu, habeant sua fata.“

A když pak Svat. Čech napsal též o Vrchlického „Básních“ nadšený referát do „Lumíra“, píše opět Vrchlický bratrovi počátkem února r. 1875: „V posledním čísle Lumíra dostalo se mi z pera Svatopluka Čecha pravého zadostučinění. Osvědčil se výrok Lermontova, že básníka nejlíp zase pochopí básník.“

Dodáme-li ještě, že také Julius Zeyer, o jehož literární pochopení měl veliké zásluhy opět dr. Servác Heller, jak bude při Zeyerovi blíže osvětleno, byl rovněž upřímným ctitelem Svatopluka Čecha, jak vysvítá již z listu příteli A. Kašparovi ze dne 22. května r. 1874, který praví, že „vzbuzuje nejvíce naděje Svatopluk Čech, který nyní po Kavkaze cestuje,“ a že před odjezdem vydal básně, které jsou skutečně „básně“ a které si přítel musí poříditi, chápeme, proč v „Lumírech“, jež redigovali Čech a Heller, soustředěna jsou již nejzvučnější jména tehdejšího literárního světa našeho.

Co se překladů týče, měla za Čecha převahu literatura slovanská (ač i západní věnována všemožná péče), a to hlavně z té příčiny, že měl Svat. Čech také pro ruskou literaturu, již sám s oblibou pěstoval, vedle jmenovaného Jaromíra Hrubého také ještě znamenitého mistra slova Františka Prokše, který pohříchu na počátku r. 1877 krátce potom, když redakce ujal se Sládek, předčasně zemřel. „Lumír“ věnoval mu tehdy vřelou vzpomínku a obdivuplný jeho přítel Jaroslav Vrchlický ještě po letech vzdává poctu památce přítelově ve „Vzpomínce na dva soudruhy“ v „Černé hodince Máje“ na str. 148.

Právem tedy píše Jaroslav Vlček v „Lumíru“ z r. 1906 o šťastném období „Lumíra“ za redakce Čechovy tato úhrnná slova:

„První ročníky obnoveného ‚Lumíra‘ měly svůj zvláštní, význačný ráz. Vedle posledních ballad Hálkových a nových písní Heydukových plnily sloupce listu první šťastné balladické pokusy Quisovy, první svěží rozjímavá lyrika Jaroslava Golla, Elišky Krásnohorské, Josefa Sládka, Otakara Mokrého, Gustava Dörfla, Irmy Geisslovy, Rudolfa Pokorného a jiných, epika Staškova, Čermákova a Otakara Červinky a zejména již také první znamenité ballady a romance Jaroslava Vrchlického, nehledíc k četným překladům z literatury světové. A právě tak novellistická, cestopisná a essayistická prósa v těchto ročnících ‚Lumíra‘ vyznačovala

se osobitou barvou a vůní. Vedle posledních novell, známých ‚křídových kreseb‘ Hálkových a drobných aforismů Nerudových zejména démonická ‚pražská romanetta‘ Arbesova, fantastické novely Zeyerovy, lyricky rozvroucnělé historické povídky Beneše Třebízského, realistické arabesky a skizzy Šmilovského, Holečkovy, Heritesovy, Jiráskovy, Bohdana Jelínka, Bozděchovy, Stroupežnického a jiných, a duchaplné esthetické a literární rozbory, barvitá cestopisná líčení, půvabné akvarelly ze života a přírody od Otakara Hostinského, Tyrše, F. Schulze, Pr. Sobotky, Golla, Hellera, Wünsche, Štolby, Quida Mansveta, Sládka, Jamota a jiných činily z tehdejšího ‚Lumíra‘ soubor opravdové literární elity. V ‚Lumíru‘ let sedmdesátých je uloženo, co tehdejší pokroková naše obec slovesná měla nejlepšího. A ve všem tom bohatství skromně do pozadí ustupují, a přece nejpodstatnější část jeho tvoří verše a novelly Svatopluka Čecha.“

Jaké vážnosti Čechův „Lumír“ již v současné době požíval, o tom svědčí opět úryvky z korespondence Vrchlického, otištěné ve „Zvonu“ r. 1913. Místa ta jsou ostatně také charakteristické doklady pro redakční schopnosti Čechovy. Jaroslav Vrchlický píše po sv. Václavě r. 1873: „Víc nahodile než z úmyslu dal jsem redakci ‚Lumíra‘ svou báseň ‚O korunu‘. Byla přijata s radostí a vzbudila i v širších kruzích pozornost, takže usilovně byl jsem vyzván o další spolupracovnictví.“ A koncem listopadu téhož roku: „Že ‚Lumír‘ přinesl mou báseň v novoročním čísle, mělo za následek, že jsem byl od ‚Světozora‘ požádán o příspěvek s ujištěním, že během týdne jistě, cokoliv dám, uveřejněno bude.“

Zbývá nyní ještě zodpověděti otázku, proč Svatopluk Čech se Servácem Hellerem, kteří se jako redaktoři „Lumíra“ tolik osvědčili a sami k listu svému lnuli, koncem roku 1876 podniku se vzdali a Sládkovi ustoupili.

Hlavní důvody byly dva: předně časopis, ač od dob Nerudových značně finančně se povznesl, přece byl dosti zadlužen a věřitel — majitel knihtiskárny Ed. Grégr — za tehdejší hospodářské krise a boykotu staročeské strany vymáhal neodbytně peněz, za druhé pak redigování listu vyžadovalo na Svat. Čechovi dosti námahy a času, a přece poměrně nic redaktorovi nevynášelo, pročež otec Svatopluka Čecha nepřestával domlouvati synovi, aby se více věnoval právům a zejména zbývajícím zkouškám hleděl se brzy podrobiti. Odtud také vyplývá, proč Svatopluk Čech, když otec jeho zemřel, neváhal přistoupiti na bratrův návrh a založiti se Servácem Hellerem nový časopis „Květy“, což bylo pak příčinou jakéhosi většího napětí mezi Svat. Čechem a Josefem V. Sládkem.

Josef V. Sládek nabídl se totiž koncem r. 1876 Serváci Hellerovi, který se zatím byl oženil, že dluh v tiskárně zaplatí a redakci převezme. Heller věda o potížích a nesnázích Čechových vymohl si ovšem snadno souhlas přítelův a tak „Lumír“ prodán. Spoluvlastníkem listu stal se přítel Sládkův Dr. Vojtěch Frič, jenž půjčil do podniku 1500 zl.

„Svatopluk Čech i já loučili jsme se s ‚Lumírem' neradi . . Já litoval jsem hlavně, že S. Čech nebude míti svého vlastního orgánu, kterýž by jej k další tvorbě stále nabádal a v němž by on mladé talenty básnické vychovával a na Parnas uváděl. Sládek zval sice Čecha, aby mu pilně přispíval, než to nebylo, co jsem já měl na mysli. Avšak ‚Lumír' přecházel do rukou dobrých a my, loučíce se s předmětem svojí dosavadní láskyplné péče, přáli jsme Sládkovi a ‚Lumíru' z plna srdce nejlepšího zdaru." (Lumír 1906, str. 353—4).

III. Josef Václav Sládek.

Proč od počátku roku 1877 Josef V. Sládek je samostatným redaktorem a vydavatelem „Lumíra", vysvětlil po letech několika slovy sám. Jednak cítil v sobě potřebu redigovati nějaký beletristický list a na založení nového časopisu nebylo pomyšlení, již také proto ne, že „Lumíru" nevedlo se dotud právě nejlépe a kromě toho redigovali jej osobní přátelé Sládkovi, jimž bylo těžko znesnadniti dosavadní práci podnikem konkurenčním, jednak přátelé jeho Zeyer a Vrchlický na Sládka naléhali, aby se o získání „Lumíra" pokusil, ježto byli by rádi měli k disposici větší časopis, kde by mohli práce svoje směleji uveřejňovati než za dosavadní redakce Čechovy a Hellerovy. Nebylť k nim v takovém poměru přátelském, jaký se vyvinul mezi nimi a Josefem V. Sládkem.

Byl tedy příčinou Sládkova dosti odvážného kroku jakýsi literární separatismus, k němuž zejména Julius Zeyer dosti byl náchylen, jak vysvítá z některých míst jeho korespondence a i z toho, že v letech sedmdesátých a začátkem osmdesátých byl „Lumír" skoro jediným listem, v němž prósu a pak i ukázky básní svých uveřejňoval. Sládek, zaplativ dluhy „Lumíra", stal se redaktorem jeho hlavně jen vzhledem k příspěvkům externím, cizím, kdežto práce Zeyerovy a Vrchlického otiskoval bezstarostně na místě nejpřednějším. Ovšem že si pro „Lumír" pojistil záhy i jiné stálé spolupracovníky, především Svatopluka Čecha, který do doby založení měsíčníku „Květů" byl vedle Sládka, Zeyera a Vrchlického nejhorlivějším spolupracovníkem „Lumíra", třeba již nebyl k redaktoru jeho v nižádném jiném poměru a závazku než přátelském. Také Neruda slíbil „Lumír" i nadále co nejúčinněji podporovati.

Je nutno zmíniti se nyní o změnách, které vzhledem k vnější povaze jeho od r. 1877 na „Lumíru" jsou patrny.

Slova, jimiž se nový redaktor uvedl v 1. čísle V. ročníku, o vnitřních změnách časopisu mnoho se nerozepisují, nezmiňujíce se zvlášť ani o původním programu listu a spokojují se jen apelem na čtenářstvo české a slibem dosti sebevědomým.

Stáloť tam:

Ctěnému čtenářstvu „Lumíra“!

Uvazuje se poznovu v redakci a vydavatelství „Lumíra“, béřu na se těžkou povinnost: zachovati tento list v dosavadní duševní hodnotě, a krušnou práci: zabezpečiti mu i hmotně život trvalý. České spisovatelstvo, bez jehož přátelské pomoci by všechno úsilí slabého jednotlivce bylo marným, setrvá zajisté při „Lumíru“, an mnohému z nich právě tak k srdci přirostl, jako předešlým vydavatelům i nynějšímu. Co do hmotné podpory troufám si říci, že se stal „Lumír“ přemnohému čtenáři soudruhem milým, a ty, jimž milým se stal, žádám, aby sami k rozšíření se kruhu čtenářstva našeho laskavě přispěli. Budou tím podporovat skutečně jen věc a ne špekulaci, neboť tato bývala by dávno ustála od úlohy, která pohltila již ničím neodměněná léta práce tak mnohých sil a nyní již do tisíců jdoucí sumy peněz. Ale přes všechno to pracováno s láskou a „Lumír“ stojí zde dnes tak neodvisle, jako když koncem roku 1872 činěny přípravy k vydání prvního čísla. Bude-li žádati dalších obětí, mějž si je zas, jen když se budu moci jako všichni dosavadní vydavatelé potěšiti slovy: Nuže, stálo to aspoň za to!

Jos. V. Sládek.

Že se ujal redakce spisovatel rázný, přísný, ale též přímý, patrno jest hned z prvých čísel, která vypravil Jos. V. Sládek. Zejména dvě změny tu bijí v oči: stati polemické, kterým se „Lumír“ odtud nevyhýbá, a pak neúprosná „Listárna redakce“, která nerada poučuje, spíše odkazuje do budoucnosti, nebo příkře odmítá, mnohdy, byla-li snad zásilka sebevědomější, s velice ostrou toninou. Posléze v č. 27 na str. 432 redaktor vzdává se energicky jakýchkoli povinností vůči zasílatelům nevyhovujících prací. Píše v Listárně redakce:

„Nuceni citelným nedostatkem času, budeme příště psáti zvláštní odpovědi jen tam, kde toho spojení listu našeho se spolupracovníky nutně vyžaduje. Na většinu zásilek dostačí souhrnné: ‚Uveřejníme‘ nebo ‚Neuveřejníme‘ a o to jediné se zajisté v první řadě jedná pánům zasilatelům i nám. Všechny rady, o které jsme v tak přemnohých dopisech žádáni, jsou zbytečné: opravdový talent jich nepotřebuje a nikdy také nežádá. Dostačí to, že všechny práce svědomitě přečteme a že by nám nalezení nového talentu, ano několika dobrých veršů, bylo věcí ze všech nejvítanější, jakož každé redakci zajisté jest. Tím odmítáme také výčitku, že spolupracovnictvo ‚Lumíra‘ tvoří kruh uzavřený, nepřipouštějící tak snadno novou sílu do svého středu. Prací dobrých není věru nikde nazbyt, a pošle-li nám kdo jakou, uveřejníme ji již k vůli pestrosti a živosti v listu s největší radostí. Avšak kritickým rozbíráním četných rukopisů, z nichž mnohé zaslány z rozmaru a dlouhé chvíle, zabývati se nemůžeme. Času takto zmařeného možno jinak lépe užiti na prospěch listu a o ten se starati

jest první povinností každé redakce, nikoliv pak býti tribunálem ještě na veřejnosti se neobjevivšího literárního hnutí. Na několik v minulých desíti dnech došlých zásilek odpovídáme ještě starým způsobem."

Z několika slov tohoto prohlášení redaktorova patrno také, že se tehdy počalo již mluviti o „uzavřeném kruhu Lumíra", kterážto kombinace, k níž podnět zavdalo častější opakování týchž literárních jmen v časopise, později stala se odpůrcům „Lumíra", zejména Ferd. Schulzovi v „Osvětě", vítanou zbraní proti „nevlasteneckému" prý směru jednotlivých spolupracovníků. Než byla to vskutku pouhá jen kombinace, poněvadž rozhodným talentům sloupce „Lumíra" neuzavíraly se nikdy a vítanými hosty byli i spisovatelé „směru národního". Hojně otiskovali v „Lumíru" na př. Heyduk, Beneš Třebízský, Jirásek. Jak řečeno, spíše byla nevhod leckterému dobyvateli Parnasu přímá a poněkud vznětlivá povaha redaktorova, který dovedl zásady vlastní a svých literárních přátel hájiti s břitkostí podnes veškerý respekt vzbuzující.

S touž energií jako programu „Lumíra" ujal se Josef V. Sládek také neblahých tehdy poměrů spisovatelských na několika stranách vážného listu svého.

Podnět k prvému vystoupení Sládkovu na prospěch českých spisovatelů zavdal stesk týkající se R. E. Jamota (Thomayera), který otištěn byl hned v 1. čísle „Lumíru" 1877[1]) a osud sbírky Svat. Čecha, kterou ohlásil týž list v č. 2 na str. 31: „První sbírka novel a humoresek Svatopluka Čecha, roztroušených pod nejrůznějšími pseudonymy v ‚Lumíru', ‚Světozoru' a jinde, leží již několik let u jednoho z pražských nakladatelů marně čekajíc uveřejnění v samostatných knihách." —

Na neuvěřitelnou dnes téměř tuto zprávu přihlásili se i jiní spisovatelé nyní velice zvučných jmen, že marně hledají nakladatele pro své sbírky. Tak mohl Jos. V. Sládek shrnouti bolestné zkušenosti českých literátů v polemickou úvahu „Česká literatura a české čtenářstvo", otištěnou ve 4. čísle ze dne 10. února 1877 na str. 63, v níž malou ochotu českých nakladatelů právem připisuje redaktor na vrub netečnému čtenářstvu českému. Mluví mu do svědomí argumenty nejplatnějšími, zejména ukazuje na mnohoslibný rozkvět naší literatury v dobách nedávných. Píše mezi jiným:

„O tom není žádné pochyby, že pěkná česká literatura, začínajíc Hálkem a Nerudou až na naše dny, neměla nikdy dob skvělejších. Ať cokoli se mluví o tom zlatém věku českého písemnictví v dobách dávných, vezměte to, čtěte to a rozhledněte se nyní po knihovně vzácného českého vlastence. Nikdy nepsáno s takou erruptivní silou, nikdy s takým nadšením, nikdy s takým nadáním, nikdy v takovém množství nejrozmanitějších živlů.

[1]) R. Jamot (MDr. Thomayer) složil své rozkošné přírodní kresby, uveřejněné v ‚Lumíru' i jinde, v sbírku. Jinde vítali by něco tak nového a půvabného s radostí — *u nás nedá se ani najít nakladatel.*

Od let padesátých až do 1868 pracovalo jen několik sil a neslo celou tu tíži poměrů, které rozbíjeti musel krok za krokem pěstí železnou jeden z nich. Jan Neruda, a s nímž jako slavíci na jeho rameně pěli Hálek a Heyduk, Od r. 68 vystřídaly se již dva dorosty, jichž činnost mluví každým dnem, a již vystrkuje jako z jara kosatec své čepele — pírka svá dorost nový. Rok, dvě leta — a Čechy budou mít novou skupinu nadšených mladých hochů, jimž všechno to, co děje se nyní v české veřejnosti, již jest a bude ničím a kteří ruku podavše nynějším poletí dál

přes veřejnosti jek,
přes kletbu církve, státu
a zpupné luzy vztek!

jak napsal Whittier. Ten let nezastavíte, ten hlas neukřičíte a tu lásku v našem srdci neudusíte! Kdo chce, ať zvedne první kámen na nás — jen pro bůh! bláto ne, toho již je všude přespříliš! A českého čtoucího obecenstva? Přibylo ho v poměru k jeho spisovatelům? Nevíme, ale víme jen, že, co vládne v českém národě perem, namáčí je buď v kalamáři žurnalistickém anebo, kdyby vůbec ta hrdá srdce plakat uměla, v těch trpkých, perných slzích, které prý jsou nejhořčí, když vlaží tvrdý chléb. Kromě žurnalistů a několika šťastných jednotlivců, jimž se podařilo utéci se za školní lavici, jsou ti naši spisovatelé chudáci, ubozí hoši, o kterých, kdyby dnes jich ruka perem vládnout nemohla, by milosrdenstvím bylo říci: ‚Tobě by také bylo lépe v hrobě spát.'

Odstěhovali jsme tam také již mnohého, jehož hruď teď *tíží* pomník ‚Svatoboru'. Až půjdete na Vyšehrad, povšimněte si tam u zídky té desky kamenné s tichou, tklivou ženskou tváří, a jen si, pro bůh, nevzpomeňte, že rok před smrtí psala jednomu z našich vlastenců zoufalý list o — jednu zlatku honoráře! — ta, která hrst za hrstí rozsejpala po českých luzích zlato, že není chatky, kam by bylo zrnko nepadlo — spisovatelka ‚Babičky'! — Chcete jich více? Ne, jedny nechme spát a druhé bychom urazili volajíce za ně. A české obecenstvo? — Jeden řekne: ‚Hle, žebrák s drzým čelem!' Druhý řekne: ‚To vše již zde bylo.' A třetí řekne: ‚Což nečiním již dost? Kde je české knihy, již bych neměl?' — Kolik je těch, již nemají jediné? Nehledejte v chatrči, tam najdete kalendář; nehledejte v dělnickém sklepení, tam najdete křiklavou povídačku: hledejte v palácích, u ‚našich' šlechticů, kolik jich najdete, kde česká knížka není ‚poskvrnou'; hledejte u našich bohatých měšťáků, jichž slečinky se mohou sfantit, když dojde ‚Gartenlaube' o den později; hledejte, ano hledejte jen sami u sebe, kolik že máte těch českých kněh? —

‚To vše zde bylo!' Bylo — nadarmo, já vím, že bude zas; vždyť pravil jsem, že to jen stesk, ale kdybych dnes mohl steskem zvolat tak, že by se rozlehl od Šumavy ku Krkonoším a otřásl každou českou chatou v samých základech a každému v ní zahřměl do uší: ‚Tak zbuď se přec, ty tvrdé české svědomí!' a kdyby marně, přec zvolal bych tak tisíc, tisíckrát!

‚Hle, žebrák s drzým čelem!' — kdo mu dá chleba pro **jeho** chudinu?!" —

Článek Sládkův způsobil diskusi, jíž se účastnili z kruhů spisovatelských anonym X, spisovatelka Sofie Podlipská a ovšem i redaktor znovu sám.

Dopisovateli „Lumíra" X zdálo se, že nedostatkem vzdělaného čtenářstva vinny jsou především školy, jejich nepečlivá výchova a nepokrokový směr. Uvádí mezi jiným neuvěřitelné „faktum", že „ředitel reální školy v předním jednom městě českém, vida žáka, an si chce z bibliotéky školní vypůjčiti Němcové ‚Babičku', spustil naň velmi ze široka, že čte takové ‚hlouposti', že on sám nikdy nic podobného prý nečetl a stal se přece ředitelem", a zavírá obšírnou úvahu svou stručnou rekapitulací: „Potřebujeme hluboce hádati, proč *celkem* a poměrně od let čtyřicátých ubylo v národě našem smyslu pro slovesnost a umění, kdežto dobrých pracovníků přibylo? Mluvme co mluvme, *naše vychování, naše školy* nesou slušný podíl na neutěšeném stavu nynějším a *jenom ony* mohou opět zjednati nápravu, *jenom ony* mohou raziti cestu lepší budoucnosti."

Sofie Podlipská, jíž se mizerie spisovatelská především také týkala, neboť byla Sládkem uvedena mezi nešťastnými spisovateli, kteří nemají nakladatele, majíc „již dva roky napsaný velký sociální román ‚Příbuzní', podrobila otázku spisovatelskou zevrubné úvaze v 34. čísle „Lumíra" na str. 542—3 pod titulem „Ještě slovo o našem písemnictví", kde hájí českých spisovatelů proti výtce, že „spisovatelstvo není dosti čilé, produktivní a bloudí k látkám cizím, odvrací se a desertuje", vyvrací ji doklady ze soudobé literatury, ujímá se i nakladatelů i čtenářů a svaluje všecku vinu na „zlé časy". „Luxus dobré knihy zdá se bohužel nejzbytečnějším. Ale jak dokázati obecenstvu, že má raději knihy kupovati než ozdoby, nábytek, šaty, mlsky, než tančiti, cestovati, kouřiti a jezditi? Vždyť ve všem tom záleží také existence jiných zas obchodníků a průmyslníků a ze života čerpá se také vzdělání. Avšak rovnováha může a má se v to přivésti. Mnoho tu záleží na našich ženách a dívkách, které již tak mnoho horlivosti osvědčily!"

Redaktor Josef V. Sládek zasáhl do této debaty dvakráte, nejprve v č. 11. ze dne 20. dubna, kde poukazuje na to, že od nového roku vyšlo v pěkném písemnictví jediné samostatné dílo, Básně Rudolfa Pokorného, třeba že nedostatku dobrých, ano výborných prací v rukopise naprosto není, a to jen netečností českého obecenstva, po druhé v č. 33. ze dne 30. listopadu, kde navazuje na článek Národních Listů nadepsaný „Literární bilance", označuje jej za úplně nesprávný, poněvadž vychází ze stanoviska, že české literární produkce ubývá, síly spisovatelské ochabují a proto i stav písemnictví našeho jest tak smutný, a svaluje hlavní vinu tentokrát na málo uvědomělé nakladatele. „U nás není vlasteneckých nakladatelů! U nás není ani *vlastenecky podnikavých* nakladatelů, když už jest zjištěno, že obchod spojený s obětí je špatný obchod. O věci té daly by se napsat

kroniky, i neopomineme časem užit vzácného materiálu, který jsme si jen během jednoho roku nashromáždili. Nakladatelé stěžují si na nedostatek odběratelstva. Avšak odběratelstvo může si navzájem stěžovati na přemrštěnou drahotu knih. A kde zůstávají ty peníze vězet? U knihkupce, v tiskárně, u nakladatele. Vydá-li kdo u nás na svůj náklad knihu, nepřijme ji český vlastenecký knihkupec do prodeje, nedá-li se mu 45—50 procent, t. j. z knihy za 1 zl. prodávané má knihkupec 45—50 kr. výdělku, ať už sám nebo společně zase s jiným knihkupcem. Naše tiskárny pracují draho, spisovatel nemá z knihy nic. Kdyby se kniha nyní prodávaná za 1 zl. prodávala za 50 kr., jak i s velmi slušným výdělkem ještě možno, myslíme, že byl by ten odbyt větší. Vidíme to právě na těch kalendářích, jichž, jak Národní Listy praví a jak sami víme, prodává se po 50.000 až 60.000. Ale možno také konečně, že by se ani pak knihy neodbíraly, neboť naše obecenstvo má svou hlavu. Jest v něm jedna vrstva, která koupí každou knihu, předplatí každý časopis, slovem síly vlastní často až přepíná — ale jaká to spousta lidí na druhé straně, kteří za celý život nevydaly na českou knihu krejcaru! K těmto mluvit, je tušíme marné! Kdo vlasteneckému slovu u nás přístupen, nedal se jím zajisté nikdy marně pobízet, avšak hluchým marně kázat. A naše obecenstvo jest v celku hluchá spousta hlav, nemajících ani tušení o tom, co vlastně jest naší povinností činit, když chceme se zváti národem. Spousta tato snáší ještě tak dost trpělivě jméno ‚Čech', ale nechá jiné myslit ze sebe, cítit za sebe a především lopotit za sebe. Co z práce té pak vzejde krásného, to připne si každý furiantsky za klobouk — aby však sám jen rukou dříve hnul, k tomu ho nedostanete! V tom vězí kořen zla, že u nás zakrněl cit národní povinnosti, že si do našich svatyň nastavěli krámů a že nemáme nikde muže dost velikého a odvážného, aby to svatokupectví z chrámu vymrskal!" —

Jak pochopitelno, celá ta diskuse positivních výsledků zatím neměla, ale neblahé poměry spisovatelské přiměly redaktora „Lumíra" Josefa V. Sládka k tomu, aby aspoň v listě svém usiloval o jich zlepšení a očistu české produkce literární. Kdežto však bylo dotud obecné mínění, že skutečné talenty vychovávat má především neúprosná kritika, vymezuje jí Josef V. Sládek užší kruh působnosti, ponechávaje jí, aby příkře posuzovala a odsuzovala toliko díla chatrná, kdežto k pracím slibným byla shovívavá, benevolentní a k spisovatelům osvědčeným jen a jen uznalá.

Zásadu tuto uplatňoval theoreticky i prakticky.

Po prvé tlumočil výslednici úvah svých na poslední stránce prvého jím redigovaného ročníku „Lumíra" 31. prosince 1877.

Článek nadepsaný *„Před vlastním prahem"* má tolik zajímavých a pro „Lumír", veškerý další jeho vývoj a osobu redaktorovu důležitých a charakteristických podrobností, že nutno jej tu citovati celý v souvislosti.

„Není téměř už jednoho českého listu — mimo ryze vědecké — který by se byl v poslední době nerozhovořil o naší literární otázce, a v ‚Lu-

míru' samém psáno o ní mnohému čtenáři snad až do omrzení. Přes to vše budiž nám dovoleno, vrátiti se ještě jednou k tomuto předmětu a upozorniti na věc, které se, tušíme, žádný ještě časopis nedotknul: myslíme na časopisectvo samo. Vinili jsme obecenstvo z netečnosti, nakladatelstvo z bezohlednosti k snahám jiným než obchodnickým, spisovatelstvo z nevlasteneckého prý psaní a ochabování; jen samy sebe nechali jsme na pokoji. A neneseme také samy, české časopisectvo, valnou, ano snad největší část viny na hmotném úpadku našeho písemnictví? Kdyby tak některému z těch obviňovaných napadlo, prohlédnouti si několik ročníků českých listů z posledních let a porovnati, co tu psáno i nepsáno o české literatuře, s knihovnou, již by si byl náhodou složil ze všech spisů za ten čas vyšlých — myslím, že by pak jeho úvaha a jeho úsudek nám tuze nelichotil. Řekl by: ‚Stěžujete si, že slova vaše padají dnes na skálu, ale kdo že podkopal v nás důvěru do nich, než vy sami? Zde hleďte, co jste napsali o škváru: »Kniha výtečná, spisovatel duchaplný,« a já — odhodil ji po přečtení první stránky. Proč jste to psali? Proto, že knihu vydala vaše firma; proto, že nakladatel sám poslav exemplář do redakce připojil cedulku, na níž byla již celá reklama napsána, a vy jste ji jednoduše třeba nečtenu dali do tiskárny; proto, že ten neb onen spisovatel byl vaším přítelem; proto, že neměli jste času nebo chuti přečísti knihu tu a nečtenou přece jste hanit nechtěli. A hle, o této dobré knize nenapsali jste slova, poněvadž vyšla náhodou z tiskárny vám nemilé! To se mi zdá býti zabíjením, ne podporováním literatury. Uvykl jsem sice ve vašich politických úvahách čísti, že dnes je černým, co včera bylo bílým, a naopak; ale, sypete-li nám i v těch věcech literárních či uměleckých písek do očí, oslepnem k těm vašim literám.' Tak mluvil by ten obviňovaný čtenář. Řádný nakladatel posteskl by si, že jeho dobrá kniha utone v spoustě kramářskými firmami vydaného potištěného papíru: vždyť se ta úvaha o prvé od druhých v ničem neliší a čtenář byv reklamou zklamán jednou, považuje pochvalnou zmínku o knize dobré za právě takový humbug, jako byla první. Spisovatelstvu stala se veřejná kritika za takých poměrů lhostejnou; hřešenoť v ní buď nevědomostí nebo zlou vůlí tolik, že i dobré, pochvalné slovo nechává každého chladným. A tak pozbyly naše časopisy váhy u čtenářstva, nakladatelstva i spisovatelstva. Nyní zdá se, že se konečně probouzí časopisectvo k vědomí toho, co zanedbáváno, v čem zhřešeno, a že kárajíc jiné samo v sobě přihlížeti bude k nápravě. Jsme přesvědčeni, že mnoho, ano všechno během několika let napraviti se dá, ale k tomu jest třeba práce, svědomitosti a lásky. Naše velké politické listy ať rubrikou literární nepostrkují jakožto zbytečností nebo přívěskem k tomu neb onomu oboru, jímž ten, jenž zprávy literární má na starosti, jest stížen do únavy. Má-li takový list zvláštní sílu pro sepisování rejdů karlistických nebo revolucí ve Venezuele, jest jeho svatou povinností, aby měl zvláštní sílu pro sledování našeho písemnictví: vždyť jen v tom se kousek českého života jeví, ten ostatní už nám beztoho zahrabali. A všechny listy české ať vezmou si

za neporušitelné pravidlo psáti jen o knihách, které toho zasluhují, a odporučovati jen díla dobrá. Přísnost ta ať provede se do krajnosti: nebudiž nikde udán ani titul škváru a tak, myslíme, zatne se tepna všemu kramářství a do našeho čtenářstva vrátí se opět důvěra. A ještě slovo. Také tím říkadlem ‚vlastenecký podnik' nemělo by se tak ledabyle házet. Co všechno nebylo už u nás vlasteneckým podnikem — od vlasteneckých výtečnických klobouků až do vlasteneckých cukrovarů vlasteneckého — pelyňku. My jsme již z toho obecného vlastenectví vystřízlivěli. To slovo budiž nám trochu světější, a píšem-li je pravicí, nemějme levici u své tobolky v kapse — potom také to ubědované vlastenectví nabude opět krve a s ní rozproudí se v nás ve všech život zdravější."

A k chvále „Lumíra" a jeho redaktora dlužno konstatovati, že výše uvedeným postupem všude se řídil, tak zvaných škvárů buď pomíjel mlčením nebo je přibyl na pranýř slovy stručnými, ale jadrnými, za to děl vážných, třeba pocházela od spisovatelů s „Lumírem" nesympatisujících, všímal si pečlivě uváděje je mezi novinkami a pracím zvlášť významným věnoval dosti obšírné referáty, jež psali nejčastěji kromě redaktora samého Otakar Mokrý, Bedřich Frída, Jaroslav Vrchlický, Edvard Jelínek, Jan Lier a j.

Šlo-li o nějakou novinku od spisovatele s redaktorem úžeji spřáteleného, dovedl „Lumír" také na ni upozorniti, způsobem však zcela diskretním, jemným, na př. hned r. 1877 (v č. 34): „Nová sbírka básní Jaroslava Vrchlického ‚*Duch a svět*' vyšla právě nákladem knihkupectví Jana Otty. Nám samým jest těžko psáti úsudek o tomto novém díle básníka přítele, i ponecháme vyřčení veřejného soudu o ‚Duchu a světu' peru chladnějšímu, jemuž milerádi místa i volnosti ve svém listu popřejem. Avšak příčiny, proč bychom svému věrnému druhu i před lidmi ruku stisknout nesměli, nevidíme. I činíme tak srdcem k srdci, dívajíce se mu do očí a děkujíce mu za ten nový velký dar, jejž nám učinil."

A zvlášť budiž také ještě připomenuto, že „Lumír" tam, kde viděl toho potřebu, zasadil se rád o rozšíření dobré knihy spisovatele, který od listu odpadl nesouhlase s jeho vedením, (jako byl na př. Josef Holeček, který sice ještě r. 1877 otiskl v „Lumíru" práci, „aquarellu" „Po letech", ale již následujícího roku byl v nepřátelském „Lumíru" táboře), a způsobem velice horlivým ji doporučoval. Když vyšla Holečkova kniha „Za svobodu" připojil referent k příznivému posudku: „Nemůžeme pominouti mlčením na první stránce drobným písmem vytištěného ‚Nákladem vlastním' a předmluvy, kterou spisovatel před své dílo postavil. Praví tu, ‚že nabízel déle než rok tuto sbírku rozličným nakladatelům. Honorář žádal tak nepatrný, že sami nakladatelé až se rděli. Avšak nikdo nechtěl vydání na sebe vzíti, protože prý jsou časy špatné a nesvítí už slunce na dobrého človíčka, který by koupil českou knihu. Proto tedy odhodlal se spisovatel podniknouti náklad sám, ačkoliv se tím vydává nemalému nebezpečí v šanc — nebezpečí finačního nezdaru. Spisovatel odevzdává

věc svou v plné prosté důvěře čtenářstvu'. Známe již sami několik případů, kde předmluva tato nalezla vřelého ohlasu. Bylo by dobře, kdyby spisovatel častěji tak k svému obecenstvu promluvil, a tak nastaly mezi oběma vřelejší styky, nerušené cizím, pouze kupeckou stránku na zřeteli majícím prostřednictvím. U nás je třeba upřímnosti v těchto dobách, kde výdělkářská nesvědomitá reklama opanovala místo ve většině našich novin — však místo v srdci čtenářstva zanechala prázdným. Jen přímé spojení poctivého spisovatele s obecenstvem a naopak upevní zase v kořenu otřesenou důvěru."

Za dob bojů „Lumíra" s „Osvětou" a „Palečkem", které měly vznik a nejvíce potravy v neúprosných kritikách strany „národní", uznal redaktor Josef V. Sládek za vhodné poukázati na nestranné a „trhavým" kritikám nepřející stanovisko „Lumíra" zvláštní ještě odpovědí v 30. čísle ze dne 30. října 1880 na str. 480.

„Vůči soukromě nás docházejícím a již i v některých listech se vyskytnuvším upozorněním, že časopis náš nepěstuje dostatečnou měrou posuzování nových českých spisů, prohlašujeme, že ‚Lumír' věnován jsa v první řadě *literární produkci,* nemůže a nechce vyplňovati sloupce své kritickými úvahami na úkor samému čtení. Nemluvíme o spisech učených, které zrale posuzovati může jen odborník, a ten, kdyby toho pro náš list učiniti chtěl, pro obmezenost místa nemůže; my pak nejsme dost lehkovážní, abychom odbývali podobné spisy několika planými řádkami. A co se týče belletrie, jest na to ještě tak mladé písemnictví naše papíru potištěného kritikami beztoho až přespříliš. *Stanovisko naše jest prosté a jednoduché*: uznáváme důležitost upozorňování obecenstva na knihy dobré a to činili jsme vždy, a k tomu pramalému počtu, jimž se obšírnější úvahy ještě nedostalo (titule uvedeny byly vždy) a mezi nimiž nalézá se právě tak mnoho jmen vlastních spolupracovníků ‚Lumíra' jako těch, která od ‚Lumíra' stojí stranou, k těmto *dobrým* spisům se vrátíme. Avšak na to nejsme, abychom psali chvalně o dílech ceny prostřední aneb dokonce radostně užili jejich vad k tak oblíbenému ‚trhání'. Jedno i druhé jest nedůstojné a málo počestné. U nás jest doba — a konečně jest všude — kde každé obohacení písemnictví prací dobrou může býti uvítáno s radostí, a my je vítáme. Na provozování rozčilujícího sportu, řekněme střílení nebo pochroumávání slavíků, pěnkav, drozdů a vycpávání jich pro Museum, na to není u nás ještě doba — je-li vůbec kde. — Ctěme všude kus poctivé práce. To jest to jediné stanovisko české a lidské a přes vše, co na něm závadného se vidí, zůstaneme mu věrni."

Prvním opravdovým kritikem, tedy nikoli pouhým recensentem „Lumíra", byl profesor a spisovatel český, přítel Sládkův z dob almanachu „Ruchu", Emanuel Miřiovský, který r. 1882 dostal v Praze místo a přijev tam na trvalo byl Sládkem vřele uvítán mezi spolupracovníky „Lumíra". Miřiovský přispěl Sládkovi nejprve několika básněmi a brzy nato požádán byl redaktorem „Lumíra" za úvahu o Třebízského knize „Martin Puškar".

Odtud se datovalo trvalé spolupracovnictví Mířiovského při „Lumíru", hlavně v oboru úvah a referátů o spisech básnických tehdy vycházejících. Že však i tu dovedl Sládek uplatniti svoje zásady, vylučující z kritik každou výtku, která by mohla zaboleti nebo knize uškoditi, toho svědectvím je vlastní vyznání Mířiovského, které učinil písemně krátce před smrtí svou: „Dobře jsme se snášeli, jenom při Zeyerovi byly někdy neshody. Pro Sládka byl Zeyer impatiens noli me tangere. Jednou mi dokonce v úvaze přeškrtl několik slov nikterak úhonných, ale nedosti pochvalných, takže ještě v noci mne vyhledal a opravu diktoval."

Sládkův obdiv a porozumění pro jeho nejbližší literární přátele, zejména Julia Zeyera a Vrchlického, jest vůbec podivuhodný a v literatuře naší snad ojedinělý. Vždyť obětavost jeho byla taková, že sám vedl celý boj za kosmopolitický směr v literatuře naší, tedy za poesii Zeyerovu a Vrchlického, sám jsa básníkem veskrze slovanským a naším. Ovšem názory jeho umělecké shodovaly se s moderními zásadami jeho přátel a program „Lumíra", který dal časopisu již Neruda, byl i heslem Sládkovým. Jako Neruda měl i Sládek bohaté zkušenosti cestovní, možno říci, i větší; jako Nerudovi, bylo i Sládkovi a jeho přátelům, Zeyerovi, Vrchlickému, těsno v zemi naší a líto, že omezeni jsme na tak malý díl země, že umění naše a hlavně poesie zůstává neznáma a utajena všem národům větším a šťastnějším, že obzory českých lidí jsou úzké a malé. Všichni ti básníci naši doufali, že, přenesou-li a naroubují-li aspoň nejvyšší odnože zářící poesie a kultury cizí rozkvétajícímu kmeni písemnictví českého, rozšíří tím i hranice uzrálým plodům jeho, že, abychom se po obchodnicku vyjádřili, za import budeme i exportovat.

Že se „Lumírovci" aspoň s počátku většinou klonili k západu, je snadno pochopitelno již z toho, že západní svět byl nám otevřen a přístupný daleko více než východ, hlavně slovanská Rus, pro niž kromě několika málo zjevů nebylo ještě v letech sedmdesátých náležitých tlumočníků a dostatečného spojení duchovního. A tak asi také kromě potřeby praktické osvojovali si spisovatelé naši mnohem snadněji a častěji jazyky románské, především francouzský, než jazyky ostatních kmenů slovanských, především ruský a polský. A tu ještě polština a polská literatura spíše našla u nás svoje pěstitele a tlumočníky než vzdálená poměrně řeč a literatura ruská, které staly se kulturní potřebou národu našemu teprve v letech osmdesátých.

Že nebyli Lumírovci „západníky" theoretickými, nýbrž tedy jen praktickými z jakési kulturní nutnosti, jak výše vyloženo, vysvítá i z častějšího zdůrazňování všesvětového programu lumírovského, který po prvé určitěji vyslovil Vrchlický r. 1878 a na něž pak Josef V. Sládek poukázal několikrát.

A jak by byl redaktor „Lumíra" Sládek rád osvěžoval poesii naši též vlivy východními, slovanskými, jak mu záleželo i na důstojném zastoupení slovanských literatur v „Lumíru", patrno a jasno je nejen z toho,

že brzy trvale k listu svému připoutal Otokara Mokrého, jejž právem mohl pokládati za znatele literatur slovanských, hlavně ovšem polské, ale i z radosti, s jakou přijal neznámého dotud Eduarda Jelínka mezi spolupracovníky své, jakmile se mu jako neznámý neznámému přihlásil s příspěvkem ducha slovanského.

V Listárně redakce v jednom z posledních čísel (31) ‚Lumíra' z r. 1877 čteme ještě: „Pan Edvard Jelínek udejž nám laskavě svou adressu!" a v ročníku následujícím je již týž spisovatel zastoupen několika pracemi ze života národů slovanských, nejprve zajímavým článkem „Adam Mickiewicz na Rusi", pak „Rusové v Praze" atd.

Že též Fr. Kvapil se svými překlady z Krasińského (v r. 1877), z Adama Asnyka, Tarnowskiho, Romanowskiho atd. (1878) byl vítán, jest pochopitelno. Vždyť též sám Vrchlický překládá již r. 1877 z Krasińského (po Kvapilovi: Kvapil v č. 6, Vrchlický v č. 13) a Josef V. Sládek z ruštiny (z Nekrasova, Minskijho, Kutuzova, Polonskijho v ročníku 1878).

Proto právem mohl napsati Jos. V. Sládek již do 2. čísla „Lumíra" ze dne 20. ledna 1879 na str. 31 tuto sebevědomou obranu svého časopisu.

„Vyčítá se nám, že ‚Lumír' *zúmyslně* pomíjí ‚poesie slovanské a vlastní' a že se tato výčitka nedá odčiniti slovy. Když pánové nerozumějí slovům, mluvtež cifry: ‚Lumír' měl loňského roku 576 stran. Z těchto bylo 500 bez jedné vyplněno pracemi původními a 77 překlady. Tak bohatou, ryze původní produkcí nemůže se vykázati žádný český list. ‚Lumír' přinesl 20 *dobrých* básní přeložených z polského a ruského. Básně ty vyplnily 8 stran a 25 řádek. Tolik a tak *dobrých* i až na jednu *nových* slovanských básní nepřinesl žádný český list. V ‚Lumíru' vytištěno 36 článků, z nichž 6 (Rezkových, Arbesových a Gollových) zabývá se výlučně českou a pět (Jelínkových) výlučně slovanskou látkou. Pět lékařských článků Jamotových bylo patrně velmi vhodných a šestý o ‚Lidojedství' přišel koncem prosince právě v čas. ‚Bratři na Jupiteru' od téhož spisovatele jsou nás ovšem poněkud vzdáleni. Wünsch dal své cestopisy, Hostinský své esthetické, Goll historické studie a R. Tyršová svou studii uměleckou. Hřích! Monery Vejdovského jsou tak celkem dosti nevinná stvoření, ale nevědí samy, jsou-li zvířaty nebo rostlinami, a považuje-li je kdo za Západníky, jest nám zrovna tak volno stisknout jim bodrou pravici slovanskou. — V básních dovolil si Čech napsat ‚Evropu', Vrchlický dojemnou vzpomínku italskému básníku, ‚Balladu o šípu' a ‚Západ', Zeyer ‚Legendu o Donatellovi', Kučera ‚Johanu Neapolskou'. Neruda zabloudil do nebes a tím jsme s nevlasteneckými básněmi v ‚Lumíru' hotovi. Takové básně jako ‚Legenda o sv. Prokopu', o němž se vlastně neví, co je zač, v ‚Lumíru' zmizí. Mluví-li Heyduk a jiní o svém srdci, je to poesie ‚nevlastní'. — Abychom ničeho nezamlčeli (nejsme totiž opatrní žurnalisté, kteří myslí, že lidé, k nimž mluví, jsou naivní děti): Z těch 77 stran věnovaných překladům jest po odečtení 8 stran a 25 řádků slovanských básní a 8 a půl strany polské prosy 60 a čtvrt

stránky vyplněno překlady básní francouzských, italských, norských, dánských, amerických, německých a prosou těchže národů. V jiném časopise než ‚Lumíru‘ si těchto *nových* věcí nevšímáno a my vlastně měli bychom želet, že jsme z těch ohromných literatur přinesli jen 60 stran. — Ve Feuilletonu otištěno 30 úvah o českých spisech a osm krátkých zpráv o vynikajících spisovatelích cizích. Téměř v každém čísle byly zprávy o literaturách slovanských. — Tím jsme se vším hotovi, a chce-li kdo počítat po nás, uspoř si práce, neboť my počítali jsme dobře. Tak tedy vypadá ten cizácký ‚Lumír‘ měřen na metry a centimetry. Ale i na váhu dej Bůh, aby se každý český list mohl koncem roku vykázati takovou bilancí. — Jsou páni spokojeni? — Nejsou!“

Bratr Jaroslava Vrchlického ředitel Bedřich Frída, který literárního života v redakci „Lumíra“ velice činně se účastnil hlavně jako překladatel prósy francouzské, líčí postup a dělbu práce v Sládkově „Lumíru“ stručnými sice, ale výstižnými slovy takto: „Všeobecně jsme si nejednou řekli, že by bylo třeba dobré věci starší, u nás neznámé, překládati a sice pokud možno směrů co možná různých — nebyli jsme romantikové doktrinářští! — a vedle toho chtěli jsme přinášeti ukázky cizí tvorby současné a těch bývalo ovšem více. Ukázky ty zůstávaly ovšem kusé, neboť neměli jsme k provádění svých plánů ani dosti času při svých jiných pracích, ani dosti prostředků — Já na příklad dodával jsem ukázky belletrie francouzské a italské. Stopovali jsme s bratrem, co kde lepšího vyšlo, objednávali, až nám účty knihkupecké rostly přes hlavu, a když jsme našli něco, co nás chytlo, překládali jsme, on verše, já prósu. Zrovna tak lovil Sládek v literatuře anglické a severní; o věcech polských referoval Jelínek a Frant. Kvapil, takže jsme na tehdejší dobu měli — až na Rusko, s nímž byly tehdáž bídné styky — dosti dobrý rozhled. Jenom na to ještě upozorňuji, že malé rozměry ‚Lumíra‘ diktovaly si práce většinou kratší.

Co se týče bojů s ‚Osvětou‘, nechápali jsme nikdy svoji vinu — v tom cizáctví viděli jsme jen pokračování Nerudovy tradice o bourání čínské zdi a Sládek, člověk i básník tak ryze česky myslící a cítící, který mi nechtěl nikdy strpěti v překladu ani běžné cizí slovo, dalo-li se nahraditi domácím, vždycky vysoce oceňoval široký rozhled nejen pro obecenstvo a kritika, nýbrž i pro samého tvořícího umělce.“

K tomu nutno ještě dodati, že ruská literatura přece jen bývala v ‚Lumíru‘ také něčím vždy zastoupena. Pečovali o to kromě redaktora samého, jak výše ukázáno, spisovatelé s „Lumírem“ jinak nesouvisící, ale ochotně vítaní, Frant. Mach, B. Veselá, J. Řežábek, F. Marjanko a j.

Jak již řečeno, povaha i cítění Sládkovo bylo naskrze české a slovanské a také básně jeho, jež v „Lumíru“ otiskoval, mají ráz a ducha eminentně českého i tam, kde mají náplň „kosmopolitickou“, jak se zvyklo říkati látkám nemajícím tendence po výtce vlastenecké.

Uzrávání a ustalování básnické povahy Sládkovy sledovati lze toliko v nejrannějších jeho básních, na př. i v první jeho knize veršů z r. 1875,

nadepsané prostě „Básně". Ač některé verše odtud, zvláště básně psané v Americe, jeví jakousi časovou zálibu v obrazech a líčeních, k nimž častěji strhuje básníka zejména majestát oceánu, proniká již v „Básních" Sládkovo úsilí o sílu, lapidárnost a citovost projevu. Dva měl Sládek hlavní učitele, jak ze sbírky vysvítá, Nerudu a geniálního oráče-básníka skotského Burnse. Od Nerudy naučil se tklivé prostotě výrazu, od Burnse přejal úsečnost a koncisnost formy. Někdy ohlas Nerudův v Sládkových starších verších až překvapuje, na př.:

Jest malá moje otčina,
tak maličká, tak rozrytá,
div neroznesla už ji v svět
ta nepřátelská kopyta.

Než nadání tak pronikavé, jaké měl Sládek, brzy našlo si vlastní cestu a prostředky, jimiž se bralo ku předu. Ryzí subjektivnost je hlavním znakem veškeré lyriky Sládkovy. Sládek tvořil jen na základě nálad, které mu podával skutečný život, nikoli na základě nálad vykouzlených pouhou hrou obrazotvornosti. Proto také nejeví se povaha jeho přesně v každé jednotlivé básničce nebo básni, nýbrž spíše celé skupiny jich, někdy celé cykly i sbírky tvoří jakési celky, z nichž teprve vyniká podstatný rys rozsáhlejšího obrazu, rys pravého významu a ceny. Není frásí, říká-li se, že Sládek svoje básně žil. V jeho pracích můžeme krásně sledovati jeho životní osudy, jeho prvotní nespokojenost v Čechách, pobyt v Americe a touhu po domově, po rodičích, po milence, hlubokou lásku k potomní prvé choti Emilii a bezedný bol nad jejím úmrtím, ponenáhlou resignaci a utišení, nový život po setkání s potomní druhou chotí Marií, bázeň o štěstí rodinné, lásku k dítěti atd. atd.

Sládek nikde neosvědčil se „cizákem" ani „západníkem", byl jen člověk na svou dobu moderní, kráčel s duchem času a převzav po Nerudovi původní program „Lumíra" a oceniv brzy náležitě nevšední vlohy Vrchlického a Zeyerovy sdružil se s nimi v triumvirát na výboj i odboj a s vrozenou energií razil cestu ideálu lumírovskému celých dvaadvacet let a to i v dobách, kdy počaly se již u něho jeviti počátky neblahé choroby nervové.

Jak spokojen byl s výsledky práce své, o jeho radostech redaktorských i trudech dovídáme se jednak z některých zpráv „Lumíra" samého, jednak z jeho korespondence, která nám osvětluje též ponenáhlé uzrávání myšlenky redakce se vzdáti.

Ohlížeje se na vykonanou práci v prvním ročníku, píše Sládek na konci prvého čísla nového ročníku 1878: „Vstoupili jsme do loňského roku s pramalými nadějemi. Předsevzali jsme si učinit jednou smělý pokus s listem bez protokolované a protěžované nakladatelské firmy, bez ohledu, na líbí se či nelíbí komu z tříd rozhejčkaných mlčením, škodí-li to či neškodí listu v očích jejich a postaviti se na vzdor všemu, co v obor náš za-

sahajíc jest zpuchřelé. Zůstali jsme předsevzetí tomu věrni a zůstaneme i na dále. Troufáme si říci, že pracovali jsme ve svém oboru, co jsme mohli — na více, byť i síly byly, nestačily poměry. Nepřičítáme práci této větší důležitost, než jakou skutečně má. Náš národ potřebuje jiného širšího kolbiště, než jest to úzké pole literární. Naše životní potřeby toto daleko předstihují — ale v době, kde neproudí námi ani jedna větší myšlenka, kde tepny našeho národního života jdou tak mdle, kde ‚veřejné mínění' jest monopolem tří neb čtyř majitelů listů, kde nikdo jiný neodváží se neb za zbytečnost pokládá vysloviti, čím vlastně stůněm; v době tak hlubokého vlasteneckého úpadku nezbývá věru kromě toho literárního a uměleckého života nic, na čem by oko s radostí mohlo spočinout, o čem by ruka i mozek s vřelostí a láskou mohly pracovat, čemu by člověk tak z duše a bez sebeklamu mohl obětovati vše, s co jest. A nejen my činili jsme v tom ohledu svou povinnost. Jiné listy našeho směru činily také tak. Jim jen jest dík a té hrstce spisovatelů, že neutuchnul u nás národní život docela. A práce ta nalezá u nás ozvěny. Lepší se to s tím českým čtením a snad brzy přijde čas, kde utichne každý stesk, že zrno dobré nenalezá dobré půdy. Je jí v těch našich Čechách dost, jen zasaďte rádlo, kam patří, a zbavte ji toho léta na ní bujícího bejlí; slovem buďte upřímni k lidu svému, neklamte jej a on vám zase tak věrně ruku podá, jako v oněch dobách, když byli naši vlastenci skutečně srdcem v srdci národa."

Velice podobně jako tato první bilance Sládkova vyznívá i úvaha „Deset roků literární práce" v ročníku XI z r. 1883. Čteme tam mezi jiným: „Jsme vzdáleni toho, vyhrazovati ‚Lumíru' nějaké vylučné, výsadní stanovisko mezi časopisy ostatními, přičítati mu nějakou zvláštní zásluhu o vývoj české belletrie. Vše bylo v půdě a ve vzduchu; avšak to snad říci můžeme, že vedle ostatních má také ‚Lumír' své velké zásluhy o českou belletrii a o českou věc vůbec. Máme těch deset ročníků před sebou a probíráme se v jejich obsahu. Byla tam prvně otištěna tak mnohá velká věc, která vyšedši pak ve knize samostatné, tvoří dnes přední část zásluh nejpřednějších našich sil."

Optimisticky, třeba v dobách nepříznivých, vyznívá závěr: „Ten, kdo neznaje naši duševní práci, hleděl by na náš národ dnes — musil by si nad jeho budoucností zoufati; — ten, kdo zná tu práci, kdo je při výhni v potu tváře, třeba jako ten poslední z dělníků, ví, že v té básnické dílně dnes taví se kov, z něhož ulije se kdysi nerozborná česká volnost."

Řečená úvaha zajímavá je ještě také tím, že v ní Sládek vypočítává všecky spisovatele a spisovatelky, kteří do prvních desíti ročníků „Lumíra" něčím přispěli. Podtrhujeme z nich ty, kteří tu po prvé vystoupili za redakce Sládkovy: Zakladatelé: Neruda a Hálek; zesnulí: Bohdan Jelínek, Bohumil Havlasa; starší generace: Sofie Podlipská, J. J. K o l á r, Otakar Červinka, Antal Stašek, Quis, Krásnohorská, Pokorný, Miřiovský, Mokrý, Holeček, Dörfl, Krajník, Goll, Sládek, Mühlsteinová, Mráčková, Nečas, Kučera, Jaromír Hrubý, Čermák, pak nejpilnější spolupracovníci:

Vrchlický, Čech, Zeyer, Arbes, Herites, Beneš Třebízský, Al. Jirásek, Jan Lier, J. Štolba, Lad. Stroupežnický; básně a povídky mimo to psali: Irma Geisslová, B. Veselá, Klecanda, Pavel Albieri, J. Červinka, Antoš, Polykarp Starý; „z mladších jmen, dospělých namnoze již k plné zralosti, jsou zastoupeni" básněmi: Frant. Kvapil, Leger, Šnajdauf, Mužík, Červenka, Škampa, Kallus, Jung, Ulrich, Tesař, Stupecký, Tilšer, Chalupa, Bittner, Kaminský, Anger, Šimáček, Svoboda (A. Farkačová), Dvořák, Klose, Pavla Škampová a j.; vědeckou prósu psali: R. E. Jamot, Goll, Rezek; články esthetické a literární psali: dr. Tyrš, O. Hostinský, R. Tyršová, dr. Durdík, B. Frída, J. Vrchlický, dr. Košut, F. Schulz a j.; články cestopisné: J. Wünsch a R. Kroupa, hudební: E. Chvála a V. Novotný; přírodovědecké: dr. Vejdovský, dr. Nevole; technické: L. Hajniš a Klika; překlady obstarávali: Vrchlický a B. Frída.

Z uvedených jmen náležejí Fr. Kvapil, K. Leger, Šnajdauf, Škampa, Kallus, Jung, Ulrich, Tesař, Stupecký, Chalupa k družině „Máje" z r. 1878 a bude o nich zvlášť promluveno doleji. R. 1877 vyspěli pro „Lumír": Bedřich Frída, Ladislav Hajniš, V. A. Jung, Josef Kallus, V. J. Novotný, Renata Tyršová, dr. J. Vejdovský, tudíž dva básníci, ostatní prosaikové, hl. vědečtí; r. 1878: Em. Chvála, Fr. Chalupa, Bohuslav Kroupa a Jan Lier, tedy jeden básník, jeden beletrista, dva spisovatelé vědečtí; r. 1879: Jan Červenka, Jaroslav Červinka, dr. Košut, Aug. Mužík, dr. Milan Nevole, Polykarp Starý, Fr. Stupecký, L. Tesař, Jiří Tilšer a Josef Truhlář, tedy tři básníci a jeden beletrista (Starý), ostatní spisovatelé vědečtí; r. 1880: Pavel Albier(i), Jan Antoš, Bartoš Bittner, Bohdan Kaminský, Alois Škampa, Bož. Veselá, tři básníci a tři povídkáři; r. 1881: Fr. Anger, Lad. Dvořák, J. J. Kolár, M. A. Šimáček, tudíž čtyři básníci; r. 1882: Arn. Farkačová (Svoboda), Jan Klecanda, Antonín Klose, Pavla Škampová (Maternová), tedy tři básníci a jeden povídkář.

Kromě výše uvedených nejmenoval Sládek ještě řadu jiných, kteří v „Lumíru" za něho debutovali od r. 1877—1883: Jsou to r. 1877: dr. Julius Grégr; r. 1878: Vratislav Březina; r. 1879: Božena Justová, Jan Kotler, Eduard Stožický; r. 1881: Petr Božetěch, Josef Vlad. Hrubý, S. A. Košťál, V. E. Mourek, Jan Pamětný, Schwab-Polabský, Václav Šnajdr (z české poesie severoamerické) a Sigmund Winter; r. 1882: Josef Havlík, V. Chmelař, Jan Krajíček, Ferd. Marjanko, K. Rasver.

Z výše uvedených Jaroslav Červinka, Bož. Veselá, Fr. Anger, Ludvík Dvořák, V. Chmelař, Jan Krajíček, pokud se dalo zjistiti, později zapadli. Hlavní pramen v té příčině, Ottův Slovník naučný, nikde jich neuvádí. Pamětný a Rasver zdají se pseudonymy.

Z dalších osudů „Lumíra" do r. 1898 prozrazuje dosti několik významných míst redaktorovy korespondence Juliu Zeyerovi:

25. ledna 1884. Promiň mi, že jsem Ti tak dlouho nepsal. Měl jsem těžkých starostí a bohužel oprávněných. S Lumírem to jde velmi špatně. Jen v lednu ztratil jsem 400 fl. a počet abonentů je asi o 300 menší. Jak dlouho to tak bude moci jít, nevím, ale na to jsem odhodlán, že, jakmile bych musel doplácet, list zastavím. Nemyslím, že bych pak zůstal v Čechách.

24. února 1884. Celého Lumíra máme nyní doma; expedujeme si to sami; protože by to bylo u Otty zahynulo. Ale při té škole a redakci je toho na mne mnoho. Márinka pomáhá mi, jak může. Prázdnin žádných letos mít nebudem. Ale za živobytí — život. Jde to všude tak. Stísněn nejsem, ale vesel také ne.

24. září 1887. Lumír byl a jest skutečně ocháblým; ale jak si pomoci? Kromě Tebe mohl jsem vždy a ve všem spolehati pouze na Heritesa co prosaika a na Vrchlického. Herites je churav a byl dříve nutnou větší prací přetížen, prací, kterou musil psát pro Ottu, aby jednoduše tak vydělal peníze. Vrchlický mi dá báseň, kdykoli chci, ale obecenstvo hledí více na prósu. Vám třem řeknu vždy o práci a třeba desetkrát po sobě a vím, když máte, že dáte; — ale jinde to neudělám. Nedovedu se vžít do toho žebravého redaktorského tonu, který skuhrá a chválí a žehrá — a svého docílí! a mne si pak ruce a myslí si: čert tě vem! A nevžiju se do toho a to bude asi také zkázou „Lumíra". Věř, bratře, neumím lhát, pochlebovat, kupčit se svým citem a potom nemohu také — platit, jako snad platí jinde. A většina našich soudruhů buď stálého lichocení chce nebo potřebuje peníze a nedivím se nikomu, že píše raději tam, kde dostane slušnější mzdu.

S „Lumírem" chci to od začátku roku ještě zkusit. Tím menšením jsem si trochu ulevil, ale nevím, bude-li to úleva trvalá. Příjmy jsou bídné, ale dokud nebudu musit doplácet, povedu to dále. Prosím Tě tedy o něco k začátku roku. Kdybys měl povídku, něco dlouhého, bylo by mi to nejmilejší. Snad by to také bylo spásou „Lumíra".

16. ledna 1888. Milý Julie! Píšu Ti dnes s opravdovou a velkou bázní, neboť vím, jak se umíš zlobit, a bojím se, že rozzlobíš se na mne. Ale nemohl jsem si pomoci. V Tvé povídce byl jsem nucen vynechati dvě slova a je hned zmařiti, neboť byli by mi Lumíra skonfiskovali. Před lety sebrali mi článek Rezkův pro podobnou věc. Vím, že Tě to bude zlobit, i když mi to neřekneš, ale nutnost je nalehavá a krom toho odpustil bys mi, kdybys věděl, co neklidu mne to stálo, než jsem to udělal, a jak i teď těžce to nesu. Prosím Tě, nehněvej se, přitížil bys mi tím velmi. V knize to projde spíše než v časopise. Nebylo času se Tě ptát, protože jsme musili už v pátek tisknout a korrekturu jsem dostal ve čtvrtek večer.

V Polštýně n. Orl. 3. srpna 1884. Co s Lumírem, ještě nevím. Nejraději bych to někomu postoupil. Asi 2000—3000 fl. má to stále ještě ceny, a kdyby se toho ujala ruka energická, mohla by dělat peníze.

Také vůbec bych to někomu pronajal za 300 ročně, což by mi platit mohl. Musel by to ale být řádný literát. Snad někoho najdu. Já sám už nejsem s to vésti to dále, a bylo by přece škoda přestat vydávat list, který má tak staré jmeno a přec ještě je ohromně aktivní. Myslel jsem na Liera, ten by to jistě dovedl, i promluvím s ním, až přijede do Prahy.

V Praze 14. listopadu 1888. Do 1. čísla Lumíra Tě o něco prosím, ať to cokoliv, báseň nebo prosa. To víš, že je mi vše vítáno. Prosím Tě, pošli rukopis do 10. prosince. Budu psát také Heritesovi, ale pochybuji. že mi něco dá. Ostatně nemám pražádné chutě do toho nového ročníku. Hmotně se to snad ještě povleče — snad! ale nejmilejší by mi bylo nestarat se už o nic. Jsem tím vším unaven a rád bych šel „na odpočinek."

V Praze 9. prosince 1888. Lumíra vydám na zkoušku první 4 čísla. Budu-li vidět, že to koncem ledna hmotně nejde, hned to zastavím 1. únorem. Nemluvím o tom s nikým a Ty také nikomu nic neříkej. Je nejlépe, když se taková věc stane náhle.

V Praze 28. listopadu 1890. Do Lumíra nemám dosud *ničeho* a myslím, že, budeš-li něco mít, pošleš mi Ty. Jirásek mi odřekl, Heritesovi jsem psal před týdnem a on mi ani neodpověděl. Je mi to u všech jedno. Ať si dělá každý, co chce, a mohou-li zahodit mne, který jsem to vždy tak poctivě myslel, ať si hledají náhradu jinde. To je jejich věcí.

V Praze 20. září 1892. Já se budu nyní stále ohlížet, jak bych Lumíra prodal. Potřebuji pokoje od veřejnosti.

V Praze 4. října 1892. Stran Lumíra udělals dobře, žes to Heritesovi řekl. Myslel jsem to vážně. Ale Vrchlický nechce o ničem slyšeti, má svých starostí dost. Aby to Herites koupil sám, toho se bojím; snadno by se tím zakrvácel.

V Praze 30. prosince 1892. Mám ještě teď několik dní prázdno a jsem jen v samém Lumíru. Čtu haldy starých rukopisů a nikde nenalézám mrvičky pro hladový žaludek toho svého krmníčka. Letos se hmotně o list pranic nestarám. Ať to jde, jak jde. Herites Ti asi řekl, že snad Lumíra převezme Akademie. Byl by to ten nejlepší způsob, jakým bych se ho zbavil, ale nikdo mi list řádně nezaplatí a tedy, pokud mi síly stačí, povedu si list dále sám. Kromě toho naučil jsem se příliš samostatnosti. Nebude tedy z toho nic. O práce mám letos velkou nouzi. Listů je příliš mnoho. Musím si vypomáhati dobrými překlady.

V Praze 12. ledna 1893. Lumíra, příteli můj, rád bych se zbavil. Dal bych jej komukoliv a začkoliv, jen už abych měl svatý pokoj. Chtěl bych žít ten krátký čas, co mi snad ještě zbývá, své rodině a sobě a Tobě a rodičům. Ale nikdo to nechce a nechce také rozumět mně, t. j. Hlávka ne, který nemá pro to pravého smyslu. Akademie Lumíra nekoupí. I kdyby založili svůj vlastní list, bylo by mi to milé, ať by Lumír při tom zašel. Jedná se mi o to, aby se vůbec honoráře zvýšily a spisovatelstvu se trochu pomohlo proti nakladatelům. Ale právě tomu nechce Hlávka

rozumět, jakkoli i v tak mnohém jiném jeví dobrou vůli. Byl patrně velmi často lidmi oklamán a je nedůvěřlivý.

25. února 1895. Milý příteli! Tvé „Zasláno“ dám do Lumíra, ale vynechám ty poslední čtyři řádky. Vždyť nemá Vrchlický s tím co dělat. Ve středu mohu míti Tvou odpověď a tak by to mohlo ještě v příštím čísle vyjíti. Poněvadž si o Zaslánu nepřeješ úsudku, nepíšu jej. Sděluješ mi, že chystáš pro ‚Lumír‘ práci. Je mi to milo, ale té poznámky, kterou zprávu tu provázíš, nemuselo být. Já obálku Lumíra ani nečtu, Otto jí disponuje sám. List jest napolo jeho a nemohu mu v tom brániti. Také tím, co píšeš na konci listu, že by mne věci, které máš v hlavě, nezajímaly, protože jsou literární, mi křivdíš. Tvé věci, vyšlé v knihách, četl jsem všecky a není člověka v Čechách, který zná cenu jich více než já. Poznámky takové mne od Tebe bolí. Věř mi, že nenávidím literaturu, když vidím, že rozdvojuje lidi.

V Praze 1. března 1895. Píšeš, že Ti je trudno do Lumíra psát. Vím to již dávno. Tím dluhem neciť se vázán. To je má osobní věc a ne Lumírova. Piš jinam a z honoráře, jejž časem dostaneš, mi to splácej. Já mám těžký boj o každý kousek práce, a když mi kdo něco dá, sprošťuje mne velkých starostí. Ale nikoho nutit nemohu a nechci a také ne Tebe.

V Praze 26. června 1895. Se Shakespearem, jak jsem myslel, to nepůjde. Zabilo by mne to. Také Lumír mne tísní. Musím jej dále řídit k vůli živobytí. Je s listem samá nepříjemnost. Nejsem neodvislým, jak jsem býval, a chtěje všude vyhovět, narazím všude. Cítím, že nejsem už to, co jsem býval, a tíží mne to. Chápu ten stín, který mezi nás pad, ale nejsem tím vinen ani já ani Ty. Jen to vím, že dosud nejsem sobeckým a vypočítavým. To je ale malá ctnost.

V Praze 17. září 1895. Nemysli, že jsem smuten. Když se mi jen trochu uleví, jsem vesel. Jen Lumír mne tíží. Musím být ve spojení se světem a nejsem už k tomu.

V Praze 22. října 1895. Jsem nyní zdravější a mám také jasnější mysl. Kdybych mohl odpoutati se Lumíra, pracoval bych dále v Shakespearovi. Teď je to nemožno.

V Praze 24. listopadu 1896. Co se týče práce Tvé do Lumíra, měl bych ji velmi rád. Jak vidíš v číslech, nemám vůbec kratší povídky a nevím, jak si na dále vypomohu, leda překlady. Ale nějak už to letos odbudu a na rok, kdyby mi to dělalo velké starosti, nechám toho již. Je také třeba, abych si konečně od veřejnosti docela oddychnul.

V Praze 11. dubna 1898. Jsem šťasten tím, že jsme si byli v životě tak blízcí. Děkuji Ti také za vše, cos kdy do Lumíra napsal. Končím s ním svou pouť. Děkuji ti vroucně. Piš mi ještě, jak dlouhá bude asi ta práce, kterou tam chystáš na rozloučenou. Nechci, abys kvapil, pořádám si pouze zbývajících 16 čísel a rád bych si vše rozpočítal, abych už měl klid.

V Praze 17. května 1898. Drahý Julie! Za práci Tvou již napřed děkuji. Tím se tedy s Lumírem rozloučím. Jsem rád, žes mi práci ještě dal, než to vše skončím. Bez Tebe bývalo by mi líto odejít. Těším se na trochu toho klidu ve věcech literárních. Také jsem si toho zasloužil, abych žil chvilku sám sobě a těm, kdož jsou mi drazí. Žes mezi nimi, první po mých pokrevných a vedle nich, to víš. Ani Ti nenapadej, že bych se kdy na Tebe mohl hněvati! Ty mi nikdy k tomu nezavdáš příčinu, jen abych také já sám Tobě nikdy jí nezavdal. A nestane se to, věř! Klidnou přátelskou rukou přece chci být veden ke hrobu a odcházet s vědomím, že přátelství naše bylo čisté a svaté. Tak tedy Bůh Tě zachovej!

Odevzdání „Lumíra" v částečné vlastnictví nakladatele J. Otty, o němž zmiňuje se Sládek po prvé v listě ze dne 25. února 1895, stalo se ve skutečnosti již 15. července 1893 smlouvou, která zněla:

V Praze dne 15. července 1893. Odvolávaje se tímto k ústnímu jednání našemu ve příčině převzetí časopisu „Lumír" v můj náklad, potvrzuji tímto vzájemná naše ujednání, jak následuje:

1. Pan prof. J. V. Sládek prodává a p. J. Otto kupuje tímto časopis „Lumír" bez aktiv a passiv.

2. Časopis „Lumír" přechází dnem 1. října 1893, kdy starý ročník končí a nový počíná, ve výhradný majetek p. J. Otty za kupní cenu r. č. zl. 2000 — slovy dva tisíce zlatých r. č., která splatna jest na základě odstavce 5. (pátého) této úmluvy.

3. p. J. Otto platiti bude p. prof. J. V. Sládkovi od 1. října 1893 počínaje po 2 (dva) roky obnos r. č. zl. 600 ročně, splatný ve lhůtách měsíčních neb čtvrtletních pro praeterito.
   Obnos tento tvoří vedle kupní ceny v odstavci 2. této úmluvy naznačené jednak jakousi náhradu zisku, jednak pak má býti honorářem za redakci listu, již pan pf. J. V. Sládek i na dále povede.
   Kdyby z příčin zdravotních neb jiných pan prof. J. V. Sládek redakce této vzdáti se nucen byl, snížil by se obnos ten na r. č. zl. 300.
   Stejný tento obnos r. č. zl. 300 ročně zavazuje se pan J. Otto pro případ úmrtí p. prof. J. V. Sládka platiti rodině jeho až ku dovršení v úvodu tohoto odstavce stanovené lhůty dvouleté.

4. p. J. Otto má právo, kdyby se program neb objem listu rozšířil, přibrati k rukoum pana prof. J. V. Sládka druhého redaktora.

5. Po uplynutí dvou let, od 1. října 1893 počínajíc, nastává tato eventualita, buď

   a) zaplatí p. J. Otto panu prof. J. V. Sládkovi, resp. jeho dědicům obnos v odstavci 2. této úmluvy naznačený a přechází pak časopis „Lumír" bez každého dalšího závazku z obou stran v majetek prvnějšího, anebo

b) prohlásí, že pro nedostatečnou prosperací časopis „Lumír" dále vydávati přestává a odevzdá jej nazpět v majetek pana prof. J. V. Sládka. V případě tomto odpadá pro p. J. Ottu povinnost k placení r. č. zl. 2000, jakož i všech dalších závazků vůči panu prof. J. V. Sládkovi.

6. Program časopisu „Lumír" rozšíří neb doplní se dle návrhů p. J. Otty, jenž zároveň si vyhražuje vliv na redakci a směr listu, pokud by se tyto zájmům a rozkvětu jeho příčily.
7. Pan prof. J. V. Sládek odevzdá p. J. Ottovi bez každé další náhrady adresy všech dosavadních odběratelů — jak soukromých, tak i knihkupeckých — a zavazuje se upomínati dlužníky z dřívější doby pouze způsobem, který by časopis nepoškozoval.
8. pan prof. J. V. Sládek zůstane co majitel a vydavatel tak dlouho na listě jmenován, pokud bude si to p. J. Otto přáti.
9. Honorář spisovatelský z 1½ archu „Lumíra" zl. 3 za 1 stranu originálu a zl. 1·50 překladu, nesmí přesahovati r. č. zl. 30.

J. Otto.

Po dvou letech smlouva obnovena a doplněna:

V Praze dne 20. července 1895. 1. p. Otto přijímá časopis L. do nákladu na dobu dalších dvou let a sice od 20. září 1895 do 20. září 1897. Odstavec 2.—7. opakuje jednotlivé odstavce původní smlouvy uvedené pod čísly 3.—9., kromě č. 7., jež vypuštěno. Zato přidán odstavec závěrečný, 8.:

Pan J. Otto oznámí p. prof. J. V. Sládkovi, zdali „Lumír" po projití této smlouvy ve svém nákladu podržeti chce čili nic, do 15. července 1897.

Posléze ujednáno, že „Lumír" přejde v úplný majetek J. Otty.

V Praze dne 7. dubna 1898. Na základě vzájemného dohodnutí převezmu po ukončení tohoto ročníku „Lumír" v úplný svůj majetek za následujících podmínek:

1. až do konce tohoto (XXVI.) ročníku zůstává v platnosti naše dosavadní ujednání.
2. Po ukončení tohoto ročníku odevzdáte mi v mé vlastnictví časopis Svůj „Lumír", jakož i celou zásobu starších ročníků i čísel.
3. Při odevzdání „Lumíra" t. j. počátkem října t. r. zavazuji se vyplatiti Vám za právo vlastnické i zásoby starších ročníků a čísel r. č. zl. 2000 — v hotovosti, čímž všechna práva na mne přejdou.
4. Dokud list sám budu vydávati, budu Vám expedovati pro Vás a p. t. pana otce Vašeho po 1 výtisku „Lumíra" zdarma.

Do 36. čísla „Lumíra" ze dne 20. září 1898 připojil dosavadní redaktor J. V. Sládek na konec prohlášení, kterým se se spolupracovníky i čtenářstvem

definitivně loučí, odevzdávaje řízení drahého mu listu do rukou nového redaktora, spisovatele Václava Hladíka:

Vzdávaje se tímto číslem dalšího řízení „Lumíra", vřele děkuji spisovatelstvu i čtenářstvu, které mi za dvaadvacetiletého redigování tohoto listu bylo pomocno. Loučení to není mi nikterak snadné, ale mám vědomí, že, co jsem pro list a pro literaturu učiniti mohl, konal jsem vždy rád a ze všech svých sil, dokud nevyčerpávala je dlouholetá churavost. Dobyl-li jsem si kde dílem svým přátelské vzpomínky, přijímám ji vděčně; jenom si přeji, aby „Lumír", řízen jsa rukou mladší, zdárně pracoval dále na prospěch českého písemnictví a české věci vůbec.

V Praze 15. září 1898.

Josef V. Sládek.

HLAVNÍ SPOLUPRACOVNÍCI „LUMÍRA“ ZA REDAKCE SLÁDKOVY.



Za redakce Sládkovy vyskytl se teprve poprvé kolektivní název hlavních spolupracovníků časopisu „*Lumírovci*", jimiž dosud charakterisuje se družina spisovatelská z konce let sedmdesátých a z let osmdesátých, jako dříve podle almanachů, jimiž se ohlásili, nazýváni spisovatelé z konce let padesátých Májisty, z konce let šedesátých Ruchovci. Ale jménu „Lumírovci" rozumí se mnohdy dvojím způsobem: buď jmenují se tak spisovatelé, kteří přimknuvše se k „Lumíru", jenž, jak vyloženo, měl již od Nerudy tak zv. program kosmopolitický, snažili se pracemi svými i činností překladatelskou povznésti písemnictví české na stanovisko světové, nebo, jak na „Lumírovce" také „Osvěta" nazírala, míní se „Lumírovci" uzavřený, jak se říkalo, „železný" kruh spisovatelů, kteří svou činnost omezovali toliko na „Lumír", přispívali pracemi svými výhradně do časopisu Sládkova. Když Ferd. Schulz ve svých polemikách mluvil o půl tuctu spisovatelů, kteří vyplňují „Lumír", mínil tím hlavní spolupracovníky „Lumíra", kteří bývali zastoupeni v každém téměř čísle „Lumíra" nějakou prací svou, a to byli kromě redaktora Sládka Jaroslav Vrchlický, Julius Zeyer, Bedřich Frída, František Herites a od roku 1878 i Jan Lier.

Vytýkalo-li se však Lumírovcům západnictví, nebylo lze pojímati mezi spisovatele, napojivší se a čerpavší z literatur románských, ani Josefa V. Sládka, který byl vždy básníkem ryze českým, ani Františka Heritesa, jenž s oblibou brával motivy své z českého života maloměstského a jen řídčeji vystoupil s nějakou látkou fantastickou.

Ovšem z nevlastenectví, které u Vrchlického těžce nesla „Osvěta", ač ne vždycky právem, mohl býti viněn také ještě přítel básníkův Karel Kučera, který epikou svou zabočoval nejčastěji mimo vlast svou a leccěmu také naučil se od Románů. Částečně také jen mohli mezi básníky necítící a nepíšící vlastenecky započteni býti zástupci mladších básníků, kteří ohlásili se r. 1878 zajímavým almanachem „Májem" s Františkem Kvapilem a Františkem Ulrichem v čele. Jejich vztahy k národům slovanským, hlavně ruskému a polskému, i k domácím vzorům, namnoze ovšem i Vrchlickému, jsou rozhodné a nelze jich tudíž řaditi mezi čisté západníky.

Po nich a z nich teprve vyšli Aug. Eug. Mužík, Antonín Klášterský, Bohdan Kaminský, Jan Červenka, Ant. Klose, F. X. Svoboda (píšící do „Lumíra" pod pseudonymem

Farkačová) a řadu jejich zakončují jedním směrem Machar, druhým Sova. Machar náleží k družině „Máje" z roku 1878 v poměru jako Heine k německé romantice, Sova s Boreckým a Jaroslavem Kvapilem tvoří přechod „moderny" z let osmdesátých k moderně let devadesátých.

Koncem let sedmdesátých a začátkem osmdesátých slučovalo se dosti často ještě šest jiných jmen spisovatelských pod společný štít „Lumíra", ale ne zcela právem, byli to ze starších spisovatelů Jakub Arbes, jenž lnul k „Lumíru" již z dob Nerudových a psal později za redakce Sládkovy satiry na kritiky jenom z vlastní antipathie proti nim, dále Sofie Podlipská, která ovšem sympathie své věnovala cele „Lumíru" již z ohledů příbuzenských, byla však „Lumíru" i jinak nakloněna, poněvadž ochotně otiskoval její práce, jež jí jinde nepřijímali, pak R. E. Jamot (Dr. Thomayer), jenž debutoval v „Lumíru" již za Nerudy a spiat byl intimním přátelstvím hlavně s Jaroslavem Vrchlickým a Sládkem, Eduard Jelínek, jemuž ovšem nevlastenectví vytýkáno býti nemohlo, který však pilně vypomáhal Sládkovi překlady z polštiny a časem i referáty, Otakar Mokrý, který byl vděčen „Lumíru" Čechovu za uvedení do literatury a přispíval do něho i za dob Sládkových, avšak v době, kdy bojováno s „Osvětou", dosti se mu odcizil, a posléze známý historik český Dr. Antonín Rezek, který provázel boje Lumírovců sympathiemi svými z oddaného přátelství k Jar. Vrchlickému a rozšířil obsah „Lumíra" o poutavé články a obrázky historické.

Pro nás, pohlížíme-li na Sládkovo období „Lumíra" do r. 1883, kdy „Lumír" poskytoval obraz nejucelenější, z perspektivy přítomnosti, mohou býti pravými Lumírovci kromě ovšem redaktora samého jako štítonoše pouze Jaroslav Vrchlický, Julius Zeyer, Bedřich Frída, Jan Lier a *Májisté z r. 1878*, poněvadž tito spisovatelé hlavně vyplnili program Nerudův, jejž určil „Lumíru", proraziti čínskou zeď, která nás dělila od ostatních národů, osvěžiti literaturu naši novými proudy a směry, rozšířiti hranice a obzor duševního života českého.

Pokud na vývoj, vzrůst a činnost jednotlivých těchto spisovatelů (kromě Bedřicha Frídy, jenž omezoval se hlavně na činnost překladatelskou a essayistickou) působil „Lumír" a jeho redaktoři a starší spolupracovníci, všimneme si v oddílech následujících.

1. Jaroslav Vrchlický.

O tom, jak se spřátelili Jaroslav Vrchlický se Sládkem, máme zprávu z konce ledna 1875 v dopisech Vrchlického strýci Kolářovi (Zvon 1913, str. 238): „Získal jsem v poslední době přítele, jehož si velice vážím. Znali jsme se ovšem již dlouho, ale poznali jsme se teprve nedávno. Je to básník Sládek, profesor angličiny při obchodní akademii, člověk, jehož posvětilo neštěstí, duše tak tklivá a jemná, jakých málo. Myslím, že se pamatujete

na jeho velepoetické popisy cest po Americe. Jeho zvláštním hlubokým citem a americkým koloritem zbarvené verše patří mezi nejlepší lyrické práce u nás. Sotva po sterých bojích o existenci a po namahavých cestách založil si šťastnou domácnost, zemřela mu při porodu žena, již miloval nade všecko. Padl do dlouhé choroby a teprve nyní vracejí se mu opět chvilky jasnější. Nyní chystá také výbor svých veršů. Chtěl by se vrátit do Ameriky, ale jeho matka nechce jej dovoliti, chce tedy aspoň do Londýna a nabídl se vzíti mne ssebou. Učím se pomalu s ním angličině."

Již tyto řádky s dostatek ukazují, jak oba básníci k sobě přilnuli a že snahy svoje záhy navzájem ocenili a plně pochopili. Sládek také stal se od r. 1877, kdy „Lumír" vedl, nejohnivějším zastáncem a obdivovatelem talentu Vrchlického, který v „Lumíru" měl nejvlastnější pole své činnosti a svého literárního rozvoje.

K „Lumíru" lnul Vrchlický, považuje jej za první český časopis, již od dob Nerudových, kdy mu tam otiskl Neruda jeho prvotiny „Vlčí stopa" a „Dědicové", jak se o tom stala již zmínka. Nástupcové Nerudovi přijali mu tam báseň „O korunu" a „Ukázky z lyriky francouzské", jimiž individualita básníkova pěkně již charakterisována. Ročník 1874 přinesl jeho krásnou romanci „Thorwaldsen", dále básně „Na saních", „Černé jezero", „Král Knut", „U jezera", „Na mýtině", „Dolorosa", „Sen lásky", „Satanela", „Svým snům", „Zimní", pak překlady z V. Huga a Draumora, ročník 1875 básně „Báj lesa", „Pohádka u okna", „V lese po dešti", „Ben Akiba", „Cigánovy housle" (podepsán B. F. t. j. Bohuš Frída), „Dědicové sv. Gralu", „Romance", „Smutný večer", „Stvoření světa", „Vánoce", „Pohřeb Alaricha", „Harald" a překlady, ročník 1876 další řadu básní, z nichž hlavně „Elou", báseň v prose, dále hojné překlady z francouzštiny, z Gautiera, Baudelaira, Coppéa, Lamartina, Huga atd.

Přihlédneme-li k těmto pracím a k jeho prvé sbírce „Z hlubin", můžeme již pěkně sledovati všecky vzory domácí, které pomáhaly kromě vlivů cizích tvořiti vzácnou individualitu Jaroslava Vrchlického.

Vrchlický jistě poznal již v letech studentských celou tehdejší literaturu českou a připravil se tak více méně ještě neuvědoměle k nedalekému již básnickému vzletu svému, ale nejsilnější jsou v jeho prvotinách reminiscence na formální zvláštnosti Hálkovy, namnoze i Mayerovy. Menší měrou působili naň také Neruda a Šolc. Psává se o neprozíravosti Hálkově, který důsledně uzavíral Vrchlickému sloupce svých „Květů" a pak prý i „Lumíra" (co se „Lumíra" týče, bylo to však svědectvím Quisovým a odpověďmi Nerudovými vyvráceno) a zvláštní velikomyslnosti Vrchlického, který přes to věnoval první svou sbírku „Z hlubin" „Památce Vítězslava Hálka", ale lze spíše mluviti o jiných vlastnostech obou básníků, které při tom spolupůsobily, totiž o Hálkově nechuti k těžké lyrice reflexivní a poesii francouzské a o Vrchlického vděčnosti, jakou splácí upřímný žák svému mistrovi. Že Hálkovo stanovisko Vrchlický znal, je patrno hned z jeho listu z konce dubna 1874, kde píše o tom, že v „Národních Listech"

bude feuilleton o jeho Výboru z Viktora Huga, a vyslovuje se v ten smysl, že by ho více těšilo, kdyby byl od Nerudy, „an jest znalcem poesie francouzské, i sdílnějším vnímatelem dojmů cizích nežli Hálek, který spíše k poesii slovanské tíhne.“ Kdyby byl tehdy Vrchlický poslal Hálkovi některou z básní svých, které tolik dýší lahodou Hálkovy mluvy, zejména jeho cyklů „V přírodě“, jako jsou na př. „Tak sám“, „Z krčmy života“, „Originálnost“, „Acherontia atropos“, jistě by se byl Hálek při své blahovolné povaze zachoval shovívavěji, cítě z nich bez závisti pokrok i proti vlastním produktům a byl by jim odpustil i myšlenkový obsah, jímž více méně odjinud jsou napojeny. A snad by se byly Hálkovi zalíbily i jiné básně Vrchlického, z nichž vane duch Mayerův, jeho „Znělek nočních“, „Písní v bouři“, „Stínů večerních“, jakým oplývají na př. Vrchlického básně „K oblakům večerním“, „Po západu“, „V mechu“, „V mlze“, atd., nebo kde se hlásí vliv Nerudův, zejmena jeho „Knih veršů“, jako jsou „Hvězdám“, „V zimě“, „Tažné ptactvo“ a zejména něhyplná „Matce“.

Ale právě již ve sbírce „Z hlubin“ jest mnoho básní, které přímo ukazují na západ a jsou ohlasem Vrchlického četby a současných překladů z francouzštiny.

Než zvláštní zmínky zasluhuje ještě jeden vzor Vrchlického, na který, pokud víme, dosud ukázáno nebylo, t. j.: Svatopluk Čech, jeho „Husita na Baltu“ a ‚Adamité“, kteří strhli Vrchlického nejen mluvou svou, nýbrž i obsahem, takže Vrchlický napodobí „Husitu na Baltu“ svou delší básní „Černé jezero“, jehož do sbírek svých nepojal, a obrací se záhy i k látkám domácím, především „Kříži Božetěchovu“, jenž v mluvě své a obsahu jeví mnoho příbuznosti s Čechovými „Adamity“, již otištěni byli poprvé v „Lumíru“ 1873.

Všimněme si především „Černého jezera“! Jak Vrchlický cenil „Husitu na Baltu“, prozrazuje sám v dopise z konce r. 1875, kdy píše bratrovi z Italie: „Prohlížel jsem své ballady. Dle mého úsudku jsou tam některé dobré věci, ale žádná z nich, ani ‚Knut‘, ani ‚Ben Akiba‘ nevyrovná se Čechovu ‚Husitovi na Baltu‘, kteráž báseň, čím dále o ní přemýšlím, jest chef d'oeuvre prvního řádu. Musíš čísti či lépe řváti tuto podivuhodnou báseň do rozbouřeného moře, bys, jak náleží, ocenil symfonický spád jejích bouřlivých slok, a Čech psal báseň tuto tuším r. 1868, kdy já jsem ještě zápasil v stínu, z které doby se nemohu vykázati ničím, co by zasluhovalo jmena . . . Jest vždy dobře připomenouti si takové veliké příklady, než opájeti se vlastní problematickou velikostí.“ (Zvon 1913, str. 335.)

Tato vzácně upřímná slova Vrchlického prozrazují již sama, že Vrchlický se „Husitou na Baltu“ častěji zabýval, ale ještě více mluví řečená báseň jeho „Černé jezero“. Čteme-li ji dnes a dobře známe epiku Čechovu, zdá se nám, jako by byla úryvkem některé jeho práce delší, tak nám připomíná Čecha mluvou svou i nadšeným obsahem z historie Čech. Již začátek je ryze čechovský:

Ne pouze meč, však také slovo živé
měj v dějinách své místo spravedlivé,
co meč dobude, to meč jiný schvátí,
a výbojný meč sám pak zrezovatí;
však věčně živým zůstává jen slovo,
jež zasadil děd srdce ve vnukovo.
Meč sází jenom do hluboka rány,
však slovo srdcí otevírá brány;
meč silou blesku v lebky tvrdé tesá,
však slovo duši vznáší nad nebesa!

Nuž vítejte mi v šeru minulosti
ve patriarchů svaté velebnosti
s kalichem víry, mužové vy slova,
jimž září z očí vážnost prorokova;
jimž přísný život spravedlivý, tuhý,
kol skrání svinul věčné slávy duhy!
Ó vítejte mi v tichém srdce pláči,
kalicha reci, lásky vyznavači!
Z veleby vaší jeden paprsk zralý
kéž píseň moji ve zlatohlav halí!

A následuje obsah opět ryze čechovský: Byl u nás čas, kdy tyran vládl zemí, která stala se holou pouští a jedinou kalužinou krve. Na dovršení bídy vydal rozkaz, že všichni kališníci do tří dnů musí opustiti zemi. Vyznavači Pána se rozprchli.

Dvanáct mužů vydalo se na západ a dospěli na Šumavu k temnému jezeru.

Nemluvil žádný, ani nezavzdychnul,
jak bolem ston by v chorém srdci vyschnul,
nemluvil žádný, zraky tkvěly v zemi,
však nejlíp mluvil tento pohled němý!

Když se setmělo, kmet jeden vyňal zpod pláště zlatý kalich, ostatní klesli na kolena a dali se do nábožného zpěvu, jejž celá příroda večerní provázela nedotčenou krásou svou.

Tu v modlitbě, kdy žehnán kalich Páně,
se písní zbožnou rozechvěly stráně . . .
Ó, v zpěvu tom i choré srdce plesá
a v důvěře se vznáší nad nebesa!

Když dozpívali a pili z kalicha, náhle se ozářily skály žárem pochodní a modlící se starce obklíčilo vojsko.

Ve starců tváři bol a utrpení,
v žoldnéřů tváři úžas, překvapení,
ve zraku starců slza beznaděje,
v žoldnéřů očích drzý škleb se chvěje,
tak obě strany v němém stojí vzdoru
jak skupení soch hrdé ze mramoru.

Náhle se kněz vzchopil a hodiv zlatý kalich do hlubin jezera, podal ruce své žoldnéřům ke svázání.

A druzi za ním. Když je zavazují,
tu zbožné žalmy tiše prozpěvují;
pochodně vzplály — chřestí šípy, meče
a již je chasa hloub do lesa vleče,
klesť suchá praská mužů pode krokem . . .
Teď zmizeli již za skaliny bokem,
jen jezero se mocně rozvlnilo,
vzdech tajemný — a opět ticho bylo . . .

Kdož by z tohoto závěru nevycítil veliký vliv „Adamitů"! A Vrchlický opět i sám přiznává se k tomu, jak mu kdysi „Adamité" udělali. Píše ve svém „Lístku jubilejním" r. 1896: „Každé pokračování ‚Adamitů' bylo nám vskutku literární událostí. Leccos tkvělo sice v Byronu a velkých vzorech doby předcházející, ale většina byla svérázná a naprosto nová. Smělost koncepce a mohutný lyrický tok, přesnost, pádnost dikce, lepá, uhlazená forma, dovednost, s jakou mohl básník fanatický blud šílených fantastů vznésti až v ovzduší otázek metafysických a kosmických, neobyčejně velké perspektivy všelidské, lokálním koloritem jen sesílené, lví spár na každém verši, bohatost forem v pasážích lyrických a ten kovový, dunivý a zase laškující rým v částech docela zpěvných, vůně exotická nad vším — pravá *báseň!*"

A na jiném místě téže stati vyznává Vrchlický: „Nevím, je-li to jen moje osobní záliba — ale mně zůstane Čech ‚Snů', ‚Adamitů', ‚Bouře' a ‚Michalovice' nejvzácnější upomínkou mého vlastního literárního života."

Chápeme tedy, odkud se napájely bohaté zdroje, z nichž vznikla brzy za sebou zajímavá díla z českého ovzduší a s českými látkami, první díl Mythů, „Kříž Božetěchův", „Šárka", a „Legenda o sv. Prokopu", v níž Vrchlický jest již nejsamostatnější, opřev se v lecčem o vlastní práci staršího původu, rozkošnou „Satanelu". Stačí snad poukázati jen na příbuznost hlavních motivů obou básní.

To mou věru není vinou,
že jest vesna dobou lásky,
večernice hvězdou její,
růže květem milujících atd.

Prokope! víš líp než básník,
jemuž péro padá z ruky atd.

Vliv „Adamitů“ na „Kříž Božetěchův“, „mythus skepse“, jak báseň nazývá Vrchlický ve své korespondenci, bude každému, kdo přečte obě básně za sebou nebo blíže je srovná, zajisté nesporný. Rozumí se ovšem, že Vrchlický nevychází tu jen od Čecha, nýbrž i od básníků cizích, v této příčině nejen francouzských, nýbrž i německých, pročež leckde nám zní domácí tato látka cize a nezvykle. Než i „Šárku“, kterou začal Vrchlický podle korespondence své brzy po „Kříži Božetěchovu“ (O „Kříži B.“ zmínka z konce ledna 1875, o „Šárce“, „mythu pohanství“, koncem srpna téhož roku) a jež vyžadovala podání co nejčeštějšího, promítl nám leckde Vrchlický do ovzduší málo nám vlastního a domácího. Nejvíce odpovídá duchu báje české zpěv prvý, v němž také charakter českého lesa podán jest velice přiléhavě. Zpěv druhý, který obsahuje vlastní pověst o Ctiradu a Šárce, podává oba hrdiny eposu dosti nepříznivě. Ctirad je příliš sentimentální, Šárčin skutek proti báji, v níž vystupuje Šárka jako ztělesněná mstivost a úskočnost ženská, poněkud mdle motivován a odtud záhadné její chování přechází i do ostatních dvou zpěvů, v nichž Ctirad vystupuje již zcela pasivně jako velice politování hodná oběť ženské pomstychtivosti. Nesympatická jest Vlasta, která vzbuzuje odpor, ač báje ji vyzdobila vynikajícími vlastnostmi jako první uvědomělou bojovnici za práva žen.

Z těchto asi důvodů, hlavně z odlišného báji naší podání, nedosáhla „Šárka“ nikdy zvláštní obliby a popularity, ani stínu oné radostné sympatie, jaké se těšila na př. hned od počátku „Legenda o sv. Prokopu“, v níž řídil se Vrchlický přesně svými domácími prameny a zpracoval vděčný motiv svůj způsobem okouzlujícím.

Že mu báje české nesvědčily, toho důkazem jest ještě jiná báseň, ovšem menšího rozsahu, ale snad v stejné době vzniklá jako „Šárka“.

Jest to romance „Trut“, skutečná romance svým ovzduším a to jedna z nemnohých romancí Vrchlického s látkou českou. Vrchlický však až příliš pojal Truta romanticky a rytířsky a také dikce, která ještě v „Šárce“ byla české báji celkem vhodně přizpůsobena, nevýhodně se liší svým čistě románským zabarvením. V té příčině „Trut“ Vrchlického není pokrokem, nýbrž novým dokladem, že pohanské doby českých dějin neodpovídaly Vrchlického individualitě, která nenalezla pro ně v české literatuře tak znamenité opory, jakou pro dobu historickou byl Vrchlickému Svatopluk Čech.

Než nejen redaktoři „Lumíra“ Hálek, Neruda, Svatopluk Čech pomáhali tvořiti individualitu Jaroslava Vrchlického, než i „Lumír“ sám, jeho přispěvatelé, hlavně skupina básníků, kteří se později (r. 1878) ohlásili v almanachu „Máji“ a tu především František Kvapil svými překlady z polštiny.

Že Vrchlický z literatur jinoslovanských do r. 1874 celkem málo četl, ukazuje již jeho častěji uvedená korespondence z mladých let. Zmiňuje se tu krátce jen o Mickiewiczovi, jeho „Dziadech", o Lermontovu, Slowackém, Gogolovi, Turgeněvu a to jen o jednotlivých jejich dílech. Že neznal na př. ani ballad Mickiewiczových, svědčí místo z jeho vzpomínky „Hálek a Neruda" („Kniha" r. 1895), podle níž soudil Neruda, že „Vlčí stopa" připomíná Mickiewicze, onu „balladu, jak sluha střelí místo záletníka svého pána", avšak Vrchlický nebyl si toho vědom, poněvadž básně té vůbec neznal. Teprve Kvapilovy překlady seznamovaly postupně Vrchlického i s literárními zjevy slovanskými, hlavně polskými, jež pak tu a tam zanechaly znatelné stopy v nejbližší obyčejně produkci Vrchlického.

V „Lumíru" z r. 1875 podal na př. Kvapil charakteristické ukázky „Nebožské komedie"[1]) od Krasińského a bezprostředně po četbě té skládá již Vrchlický svůj mythus „Elou" formou řečených ukázek Kvapilových. Přiznává li Vrchlický sám ve své korespondenci (Zvon 1913, str. 356: „Jestli jsem psal báseň tu pod vlivem jakýmsi, byl to Dante, jehož podrobným čtením jsem se celé léto zabýval, anebo spíše bible"), že působiti mohla naň Dantova „Božská komedie", myslí tím ovšem jen na obsah, a zapomíná zvláštního básnického útvaru „Nebožské komedie", pro Krasińského charakteristického. Možno však, že i Slowacki, kterého poznal Vrchlický rovněž hlavně skrze Kvapila, něčím, zejmena co se dikce týče, spolupůsobil, poněvadž Vrchlický sám řečeného básníka v jiném listě v souvislosti s „Eloou" jako úryvek ze svého deníku bratrovi připomíná: „Nevím, proč myslím stále na Julia Slowackého Zdá se mi, že Eloou nejvíce přiblížil jsem se tomuto etherickému duchu, jemuž se od vždy kořím co ideálu nejčistší poesie." (Zvon 1913, str. 333.)

A ještě jeden mohutný dojem předcházel, než Vrchlický jal se tvořiti „Elou": r. 1874 vyšly Čechovy „Básně", v nichž poprvé otištěn „Anděl", o němž již citováno, jak Vrchlického zaujal.

A tak nechával Vrchlický působiti na sebe i jiné hlubší dojmy z četby, nejvíce ovšem z „Lumíra", ale i z jiných časopisů a knih, a neuvědoměle asi většinou promítal je do svých prací ovšem zase způsobem, zcela jeho básnickému vkusu a individualitě odpovídajícím. Při úžasné jeho činnosti je to postup nejen pochopitelný, ale též zcela přirozený. Pro objasnění poměru Vrchlického k překladatelské i původní tvorbě Kvapilově, buďtež uvedeny ještě dva charakteristické doklady, které František Kvapil sám dobře si zapamatoval a jejichž literární souvislost je nesporná. Co do stavby připomíná Vrchlického báseň „Laïs", otištěná v „Lumíru" z r. 1883, Kvapilův překlad Asnykovy básně „Memnon", otištěný ve „Světozoru" r. 1881, a přece jest „Laïs" básní překrásnou a cele duchem Vrchlického pro-

[1]) Jak Vrchlického zajímaly, dokazuje i jeho list ze dne 4. srpna 1875, v němž upozorňuje zvlášť strýce svého na zlomky „Nebožské komedie," jež vyšly v „Lumíru".

dchnutou nebo i Kvapilova báseň „Svatba knížete Vladimíra“ otištěná v „Osvětě“ r. 1882 jeví příbuznost co do formy verše i dikce a celkového podání s pozdější básní Vrchlického „Zpověď“, vyšlou v 1. čísle „Lumíra“ r. 1884, jež opět jinak je plodem vlastního duševního názoru básníkova.

A již r. 1880 ve svých „Dojmech a rozmarech“ poklonil se Jaroslav Vrchlický čtyřem geniům slovanským, řadě je mezi své miláčky, Mickiewiczovi, Krasińskému, Slowackému a Gogolovi, s nimiž v nejedné příčině sblížil je „Lumír“ a jeho překladatelé z jazyků slovanských. Ve svém referátu v „Osvětě“ (12. čísle na str. 1047) Ferdinand Schulz poukázal na tento literární zjev, podotýkaje, že snad „nemá potřebí doličovati blíže, kterak zvláště studium poesie slovanské rádi při něm vidíme.“

Ovšem propracoval se Vrchlický při svých neobyčejných schopnostech i tu záhy k vlastnímu vztahu k básníkům polským, vniknuv do ducha poesie i národa polského, že mohl přistoupiti i k samostatnému dílu z prostředí polského, ke svému „Twardowskému“. Zajímavo je však, že i v „Twardowském“ ještě shledává životopisec Vrchlického Jaromír Borecký jakési ohlasy „Nebožské komedie“. Píše na str. 80: „Národní kolorit ještě jen zvýšen vlivem, jejž na některé prósou psané partie, hlavně z Twardowského mládí, měla Zygm. Krasińského ‚Nebožská komedie‘“. A o polských předchůdcích Vrchlického podotýká životopisec: „Srovnání s polskými zpracovateli látky, s Mickiewiczem (‚Paní Twardowska‘) s J. Kraszewskim, s dramaty Gust. Zielińského a J. N. Kaminského, jakož i s lidovými klechdami ukazuje, jak podařilo se Vrchlickému zachovati právě polský ráz látky.“ V té příčině byl ovšem Vrchlickému nápomocen jiný soudruh z „Lumíra“ Edvard Jelínek, který polského ducha národního přiblížil Vrchlickému co nejdokonaleji.

Považíme-li ještě na konec, že s žijícími polskými básníky, hlavně Ad. Asnykem, seznámil Vrchlického zase Fr. Kvapil, který mu byl i přeochotným rádcem a pomocníkem při překladu „Dziadů“, jsou zásluhy „Lumíra“, který poskytoval kromě toho přeochotně Vrchlickému příležitosti i místa k jeho pracím vlastním i překladům nejrozmanitějším, o rychlý vzestup a docelení individuality Jar. Vrchlického zvláště pozoruhodny.

Jest důležito a pro „Lumír“ i redaktora jeho Jos. V. Sládka neobyčejně charakteristické, jak prozíravý básník ten pojal a pochopil talent a celý vývoj svého mladšího přítele hned na počátku své redakční činnosti, napsav do prvého vlastního čísla „Lumíra“ v referátu o „Epických básních‘, Jaroslava Vrchlického prorocká téměř slova tato: „Zde jsme při té výčitce všude a všude Vrchlickému činěné, že pomíjel až dosud ve svém výběru látek domácích. Jsme rádi, že slyšíme i tu výčitku; tam, odkud přichází — něco bodá a ta bolest bude úrodnou. Začínáme se opět poznávat, začínáme cítit ten tlukot českého srdce, a dík za to poznání; věřte, dlouho do prázdna tlouci nebude. Ale divíte se těm, kteří vyrostli za poměrů, které všichni dobře znáte, že se ve svém tvoření rodné půdě své odcizili?

Kdež jen místečka, z něhož by mladý stromek ryze české mízy ssál! Co povrch dal, byla hořkost, a hloub ty mladé kořeny ještě nezasáhly. Ký div, že vztahovaly se haluze jen výš nad ten český otrávený vzduch do zdravých vrstev cizích a tam že vypučely v květ. Opakuji: Jen více vroucí pravé lásky tam, kde dí, že řídí a vedou život náš! Český pěvec nebude z posledních ve vroucí lásce té, a až se jen v žilách vašich zas ohřeje ta česká krev, věřte, že uslyšíte první tlukot tepny v české písni. Jen nemysleme, že je útlý květ z jiné látky než kornatý peň; jen z toho, co mu tento vzhůru pošle, rozvíjejí se lístečky a odcezuje se ušlechtilá vůně.

Jsme jisti, že si Vrchlický najde svou cestu sám. Ty všechny rady přicházející ze srdce upřímného dobré jsou, dobré jako každá rada poctivá — ale přicházejí nám, jako kdyby jinak velmi ctihodný a dobrosrdečný přírodozpytec vyšel si do pole a rozloživ tu svůj kompas křičel na labuť táhnoucí k jihu: ‚Hoj, tam ne, prosím; trochu více na levo!‘ Nechte jej být, však on si najde cestu sám. Bůh ti jen dej zdraví a sílu na pouti tvé, ty mladá labuti!“

Jak klidný, milý tón vane z této obrany Vrchlického a v jak ohnivé přešel později polemiky!

Postup ten pochopíme, přihlédneme-li k povaze Vrchlického, neobyčejně dobrácké a upřímné, ale horkokrevné a příliš vše hluboce cítící, co dotýkalo se jen poněkud nešetrněji sebevědomé práce velenadaného básníka.

Vizme již, jak nemile se Vrchlického dotkly první kritiky o překladech z Huga a sbírce „Z hlubin“, jež přinesla „Osvěta“ z pera Zákrejsova s nepatrnými celkem výtkami vzhledem k ostatní chvále a uznání.

Vrchlický píše na př. v dopise, adresovaném strýcovi, ze dne 11. prosince 1875: „Jest sice pravda, že před dvěma lety mě pan Zákrejs proti Vlčkově vůli urazil; byl jsem tenkrát začátečníkem a jemu nešlo do hlavy, jak ten mladý člověk může se odvážiti na překládání Hugových básní.“ (Zvon 1913, str. 368). A v jiném listě po Novém roce r. 1876 píše strýcovi: „Úvaha Zákrejsova (o sbírce ‚Z hlubin‘) mne věru překvapila: je to zvláštní chameleon chvály a hany. Otto lomí rukama, Podlipská jest nejvýš rozhořčena, Zeyer se jen ironicky usmívá. Vlček se mi trochu omlouvá a prosí, bych i dále zůstal spolupracovníkem ‚Osvěty‘.“

A přece kritika Zákrejsova vyznívá v tato slova neobyčejného u Zákrejsa obdivu: „Pod názvem *Z hlubin* vydal *Jaroslav Vrchlický* sbírku svých poesií, r. 1869—74 sepsaných, prací to vzácné hodnoty, stvořených nejvýš nadaným spisovatelem nejvznešenějších směrů, povolaným básníkem ve skvělém smyslu slova, myslitelem bohatě vzdělaným, obírajícím se opravdově nejdůležitějšími otázkami světovými a zásvětními. (Osvěta z r. 1876, č. I., str. 75).

Jaroslav Vrchlický velice těžce snášel výtky, které se mu činily, zejména výtku cizáctví a „nahoty“, a rozhořčení své dával na jevo přátelům

svým, kteří rozumějíce a chápajíce jeho nelibost, vstupovali za něho do šraňků slovních potyček a výpadů. O těchto sporech bude však pojednáno ve zvláštní kapitole a proto nebudeme se tu o nich déle šířiti. Zmíníme se tu jen ještě, proč nejvíce ze svých domnělých protivníků zanevřel Vrchlický na Rudolfa Pokorného, s kterým se nesmířil nikdy. Rozhněval se naň tolik proto, že ve svém dopise ze dne 13. listopadu 1878 zval jej Pokorný velice uznalými slovy za spolupracovníka „Palečka", než však mohl Vrchlický něčím přispěti, projádřil se v době počátku bojů „Paleček" a s ním i Pokorný rozhodným odpůrcem směru t. zv. kosmopolitického, čímž si nejen Vrchlického, ale i Josefa V. Sládka nadobro znepřátelil. Osudný onen list, jehož později chtěl Sládek použíti na důkaz nečestného prý jednání Pokorného, zachoval se mezi dopisy Sládkovými a zní:

Velectěný Příteli!

Nevím ani, kterak jsem se stal redaktorem „Palečka". Když již jím jsem, považuju za svou povinnost, složiti především Vám, jako nejvzácnějšímu přispěvateli jeho, svou poklonu a dožádati se proň další podpory a přízně Vaší. „Paleček" změní od nového roku valně svou dosavadní tvářnost. Bude se snažiti státi se v humoristické literatuře tím, čím jest ve vážné „Lumír". A již nyní mohu Vás ubezpečiti, že soustředí ve svých sloupcích toliko vybranou společnost literární. Vy nám, drahý příteli, také dovolíte, abychom proslulé jmeno Vaše mezi své spolupracovníky počátkem příštího roku vřadili? A že mi toto Své svolení, a nebude-li Vám obtížno, také svolení ctěného Vašeho pana bratra, pak paní Sofie Podlipské, možno-li hned, oznámiti račíte, dovoluji si doufati.

Právě jsem pročetl „Rok na jihu". Radostně bych Vám za něho stiskl ruku — jeť to dar literatuře opravdu sváteční, vánoční! Oddělení „U moře" cením vysoko a budu je ještě dnes znova s plnou chutí pročítati, i těším se, že zdejší besedu s ním, jako s dřívějšími sbírkami Vašimi, seznámím co nejdříve. Bůh Vás zachovej naší poesii, zachovej Vás za nás bídné za všecky. Zvedněte ji Svou čarovnou fantasií do výší, kde se poesie všech velikých národů v jeden umělecký tvar slučuje. Vy to dokážete, ba Vy jste to již dokázal. Mně samému klamné jsou již dnes hlasy, které Vás k svému českému „já" strhnouti usilovaly. Zůstaňte i na dále bez tendence.

Prose Vás ještě znova za laskavou odpověď na žádost svrchu pronešenou, poroučím se do Vaší přízně a shovívavosti a trvám

vřele Vám oddaným

Rud. Pokorný.

Na Žižkově, dne 13./XI. 1878.

Vrchlický dovedl se také sám ozvati, když v něm překypěla krev. Svoje odvety však kromě jediné odpovědi Primovi Sobotkovi, jež bude též později

citována, vkládal nejraději do veršů svých. Tak dotkl se sporů ve svých „Eklogách a písních“,[1]) některé narážky vložil do „Twardowského“, ale nejostřeji se ozval dvěma básněmi proti „Osvětě“ a „Musejníku“, jež opsány byly do satirického „Fíkového listu“, a pak v básni „Pokušení sv. Antonína“ v „Lumíru“ z r. 1883 na str. 315.[2]) R. 1879 chystal se dokonce vydati zvláštní brožuru s odpovědí Ferd. Schulzovi, jak se dočítáme v dopise Sládkově Juliu Zeyerovi ze dne 1. března 1879: „Vrchlický je celý zchvácený tou brutálností Šulcovou. Nemůže se z toho probrat a píše brožurku také proti těm lenochům z ‚U. Besedy‘. Mne samého bolestně to dojímá, když vidím jej trpět.“

A „Lumír“ poskytl také ještě Jaroslavu Vrchlickému, aby umělecké své credo vyložil svým ctitelům i zdánlivým nepřátelům obsažnými slovy,

---

[1]) Neruda o tom napsal do své recense o Vrchlického „Eklogách a písních v „Osvětě“ z r. 1880 na str. 82: „A ještě si všímáme věci jedné: toho epilogu, psaného ‚pod obrazem Danteovým‘. Mluví se v něm o básníkově ‚písni opuštěné, siré, *již nepochopil dav*‘, praví se: ‚co pak mi *škleb a závist davu*‘ — a třeba bychom básníku rozuměli, nechceme mu rozuměti. Ne, takový epilog, s polemickými ostny, nehodí se ke knížečce, vyrostlé z nálady nejšťastnější!“

[2]) Málo známá báseň ta zněla:

POKUŠENÍ SV. ANTONÍNA.

Co všecko viděl ten ubohý svatý
na pustém břehu Thebaidy v písku,
když večer mlhou vzplál hvězd promyk zlatý
a šakali když řvali v dál i blízku!

Co potvor, směšné zběře, divných zmetků,
co ochechulí, příšer stálo před ním;
nám obraznosti malou třeba špetku
a stejně vidíme vše v žití všedním.

Tak často — netřeba mi zavřít zraků
a vidím vše. — Hle býk ten tupolebý,
sta ptáků, dravců, deštěm slétá z mraku
a prales pitvor opičích se šklebí.

Tu jiné hlavy na jiných zřím tělech
a vše se hrne na mne v jedné směsi,
svět celý zívá, potvor plný pelech,
a vše to kviká, slintá, řve a děsí.

A nemohu se chytit ani kříže
jak svatý v strachu! — Stále oko vidí
před sebou žalář, jehož těžké mříže
se tratí do hvězd. — Potvory jsou lidi.

Tu pokrytec, vlk — růženec kol pasu
se šourá, civí a zub na lup brousí,
tu opice, to nevěstka, jež krásu
má za provaz, jímž svoji oběť rdousí.

Had chytře chvály rolničkami zvoní
a zatím jedovatou chystá slinu,
a medvěd, mravokárce, čumák kloní
a s medem vlastní olizuje špínu.

A mezitím dav směšných trpaslíků,
sbor titanů a reků s oslí tlamou,
chce hvězdy strhat s nebes klenby v křiku
a blátem smrdí a je živ jen slamou.

Hus štěbetavých hejno pomlouvačné,
jež ústa sobě mění na klapačky,
a malých komárů pak mračno lačné,
o dobré jméno jež se rvou jak v dračky.

Ó svatý! věř, že horší nad Satana,
nad Astarot a Baala, Belzebuba
je tato smečka nenávistí štvaná,
muž, jenž jest buldog, žena, jež je čuba.

Nám netřeba je světců vytržení,
nám netřeba je písku Thebaidy,
nám život stačí, jeho světlo denní,
zřít celou velkou propast lidské bídy:

A vyjít čist z té děsné, směšné vřavy,
nad bláto luzy té své vznésti paty,
mně platí víc než vrchol rajské slávy,
mne těší nad tvou gloriolu, svatý!

jež výstižně objasňují znovu i poměr Vrchlického k listu tomu i k jeho básnickým spolupracovníkům. Stalo se to v referátě Vrchlického o „Máji", almanachu básnické skupiny, která byla k uznanému tehdy již mistru a namnoze i učiteli svému v nejživějším vztahu a stycích: „My všickni dnes již dobře cítíme pravdu slov Stuarta Milla, že forma básnická tak jest vzácná, že jen *démanty* myšlenek do ní by se zasazovati měly, a proto radši máme jednu dobrou báseň než celou knihu mdlých a prostředních. Chceme od básně přísné určení individuality, hluboký a pravdivý cit, moderní stanovisko, dokonalou formu, krátce, požadavky naše stupňují se k pravému ideálu básnického tvoření. Pouhé klinkání v zděděných tvarech poesie prostonárodní nás více neuspokojí, raději odpustíme trochu výstřednosti, raději trochu cizího vlivu, ale chceme, by báseň námi hnula, bychom viděli, že *musila* být napsána; nebo nikde netrestá se hůře zbytečnost jako v poesii. Chceme, aby báseň stála na výši doby, aby básník nezůstával za cizinou, aby spolu s ní se bral v před a s ní hledal nové rozšíření básnického obzoru. Proto hledíme se co možná seznamovati se současnou poesií cizí a proto žádáme, aby básník znal vše a nechal na sebe působiti vše, co může urychliti rozvoj jeho vlohy a jeho tvoření." („Lumír" z r. 1878, str. 496.).

II. Julius Zeyer.

Podobně jako Jaroslav Vrchlický byl i Julius Zeyer připoután k „Lumíru" dříve, než přešel ve vlastnictví Sládkovo, s nímž se J. Zeyer seznámil a spřátelil skrze Vrchlického. Byl to Servác Heller, který prvý otevřel nesmělému Zeyerovi stránky vážného časopisu a tím i bránu do veřejnosti, poněvadž první práce Zeyerova v „Palečku" r. 1873 byla by jinak zůstala nepovšimnuta. O tom, jak Zeyer poprvé pronikl se svou prací do „Lumíra", vypravuje Dr. Servác Heller v „Lumíru" z r. 906 v III. oddíle svého článku „Z literárních vzpomínek" na str. 408—415, který má podtitul „Začátek literární tvorby Julia Zeyera".

Na Julia Zeyera upozornil Serváce Hellera bratr básníkův Jan, přítel a bývalý kolega Hellerův z výboru Akademického čtenářského spolku, a žádal ho, aby si některé bratrovy prvotiny jako zkušený redaktor prohlédl. Když Heller projevil ochotu, přinesl architekt Jan Zeyer hned následujícího dne rukopis s nadpisem „Duhový pták". Heller jal se brzy čísti a seznal ihned, že Julius Zeyer neovládá žádoucí měrou českého jazyka. Rukopis oplýval mluvnickými, pravopisnými a syntaktickými nesprávnostmi. „Po jedné stránce byl úsudek můj brzy hotov: Julius Zeyer umí vypravovat. Zda-li však také komponovat? Po několika hodinách pozorného čtení dospěl jsem ku přesvědčení, že Julius Zeyer je rozhodný talent a že novela ‚Duhový pták' zasluhuje, aby byla uveřejněna a za tím účelem po jazykové a stilistické stránce opravena." „Číslem 40. prvního ročníku ‚Lumíra', vydaným na počátku října, začali jsme tedy ‚Duhového ptáka'

otiskovat. Rukopis upravoval jsem pro tisk já; byla to práce tuhá, neboť — jak už řečeno, Julius Zeyer neznal české mluvnice a psal tedy vadně, kromě toho užíval namnoze nesprávně i slov, neznaje jich pravého významu, a mluva jeho obsahovala hojnost gallismů, germanismů nebo anglismů. Výhodou byla při korektuře rukopisů průhledná jasnost myšlenek a stilisace, kteráž mi dovolovala upravovati věty a vkládati do nich — místo pochybně zvolených — pravá, náležitá slova, aniž ráz Zeyerova slohu a zvláštní timbre jeho mluvy opravami trpěly. Bylo ovšem potřebí upravovati rukopis s láskou a pečlivou šetrností, aby charakteristický pel se Zeyerovy dikce nebyl setřen a zvláštní barvitost jeho líčení nezměněna zůstala. Této práce nechtěli se patrně jinde podjímati a vraceli proto Zeyerovi příspěvky, jež jim byl nabídl. Druhou Zeyerovou prací, kterou ‚Lumír' uveřejnil, bylo romanetto ‚Jeho svět a její'. Začali jsme ji otiskovati 13. číslem ročníku II. dne 26. března 1874. Pak následovaly dosti rychle za sebou ‚Z papíru na kornouty', fantastická povídka, číslem 30. téhož ročníku dne 23. července a novela ‚Miss Olympia' číslem 46. ze dne 12. listopadu 1874. Následujícího roku uveřejnili jsme v ‚Lumíru' ve druhém pololetí román ‚Ondřej Černyšev', roku 1876 pak fantastickou novelu ‚Na pomezí dvou světů' číslem 10. ze dne 10. dubna a posléz novelu ‚Hrabě Xaver' číslem 28. ze dne 10. října."

S počátku odevzdával redakci rukopisy bratr spisovatelův Jan, teprve později představil se Julius sám. „Jeho mírné sebevědomí, kteréž skoro skromností nazývati se mohlo, a jeho měkká dobrosrdečnost učinily na mne dojem tak příznivý, že jsem si ho záhy také osobně oblíbil." Hned v první rozmluvě doporučoval Heller Zeyrovi „s největší šetrností, ale důrazně, aby se zabral do studia české mluvnice a syntaxe, aby četl aspoň nějaký čas spisy jenom české, aby používal, když bude v nejistotě, českého slovníku, atd., především pak aby pilně sledoval, jakých změn a oprav jeho mluva a stilisace v tisku doznávati musí, aby se staly literárně možnými a podobně. On slíbil, že tak učiní, ale nerozpakoval se vyznati, že ho formalistické studium grammatických zákonů valně neláká a že se mu spíše zamlouvá praktické osvojování si jazyků." „Zeyer nabyl záhy přesvědčení, že se o jeho talent a o šťastný rozvoj tohoto talentu živě, opravdu vroucně zajímám, a dbal — dokud jsme se na půdě ‚Lumíra' stýkali — s plnou důvěrou mých rad a pokynů, také po stránce jazykové; s potěšením jsem pozoroval, že jeho práce čím dále tím méně oprav vyžadovaly."

Že také Svatopluk Čech jako spoluredaktor působil přímo i nepřímo na rozvoj Zeyerova talentu, je samozřejmo a vysvítá také ze zvláštní zmínky Hellerovy v řečené stati. Začaliť oba redaktoři s příspěvky Zeyerovými definitivně počítati, a když měli nedostatek prací, vymáhali je rádi na něm, jak svědčí již starší dopisy Zeyerovy příteli prof. Aloisu Kašparovi, na př. místo listu ze dne 9. února 1875: „Jen jsem měl břemeno to s beder, uhodili zase na mne z Lumíra, abych jim napsal článek nějaký, měl jsem

začatou malou studii o starém dramatě anglickém před Shakespearem, musil jsem tedy všeho nechat a se honem do práce dát, je nyní již, bohu díky, hotova a dílem vytisknuta, předevčírem doručil jsem jim konec". (ČČM 1902, str. 255.) Zmínka týká se studie „Počátky anglického divadla", která vyšla v „Lumíru" 1875 v č. 4—6.

Ovšem upravovat musili redaktoři „Lumíra" Zeyerovy příspěvky i dále, vždyť ještě r. 1888 Svatopluk Čech jako redaktor „Květů" navrhl změnu pro Zeyerovy „Písně na litevské motivy", načež Zeyer dal své svolení a podotkl: „Děkuji Vám za Vaše upozornění, přehlédl jsem ten falešný rým docela, nemám tak jemný sluch jako Vy. Je to následek mého německo-francouzského vychování v mládí, že není smysl pro českou formu u mne náležitě vyvinut, jak bych si přál . . . Těším se sice tím, že jsem vnikl úplně do ducha českého jazyka, protože česky cítím, ale jeho mechanika nepřestane už asi nikdy mi dělati těžkosti. (‚Květy' 1910, str. 87.)

Za všecko, co redaktoři „Lumíra" pro jeho práce a literární vývoj obětavě vykonali, ocenivše náležitě jeho nadání, byl jim Zeyer upřímně vděčen a vyznamenával tento „mladočeský" časopis přede všemi ostatními, třebaže sám hlásil se k Staročechům. Prozrazuje to sám v jiném listě příteli Al. Kašparovi ze dne 27. listopadu r. 1875: „Nemysli proto, milý příteli, že mi co českému literátu je snad ustláno na růžích. Chyba lávky! Ty nevíš, co to je ‚mlado' a ‚staro', nevíš to, neb nebyl jsi dlouho zde v Čechách — děkuj za to pánubohu a modli se vděčně za to růženec. Člověk zde žijící musí se hlásit k té neb oné straně, sice jej kdokoli libovolně někam vřadí a ani Panna Maria Svatohorská jej více nevysvobodí. Já hlásím se k straně staročeské. Dobře. Náhodou ale uveřejňuji své práce v Lumíru, ten se tiskne u Grégrů; nemá sice co čistě beletristický list s politikou nic co dělat — avšak proto přec zapadl jsem kletbě vlastní strany, aniž bych si tím lásku druhé zasloužil. Tak vynechává staročeský Pokrok vždy mé jméno, uvádí-li obsah Lumíra. Můžes si dle toho myslit, že mě kritika ztepá náležitě.

Snad se podivíš, proč tedy píšu do Lumíra. Za první je to nejlepší náš list toho druhu, jsem tedy rád, že věci mé přijímá, za druhé jsme s vydavatelem Hellerem a redaktorem Čechem osobní přátelé a za třetí jsem listu tomu zavázán, poněvadž první moji práci ihned ochotně přijal a uveřejnil, kdežto Světozor, kam jsem již malou novelku před odjezdem do Ruska zaslal, jí nonchalantně ani nečetl, aneb snad četl a pohodil. Když pak si mě začali lidé všímat, vymlouval se pan redaktor, že se vše jen stalo náhodou, žádal mě o příspěvky do jeho listu. Zmíněná novelka je pod titulem ‚Z papírových kornoutů' v loňském Lumíru uveřejněna, a až někdy na jaro sebrané moje posud vyšlé novely vyjdou, posoudíš sám, jestli byla tak slabá, že se pro Světozor nehodila; jestli byla tak mizerná, že ani nezasloužila, aby se mi odpovědělo, přijímá-li se do listu či nic.

Nechci se chlubit, posoudíš sám, ale doufám, že není horší než výlevy musy Voleského."

O tomto vděčném poměru Zeyerově k „Lumíru" a jeho redaktorům Čechovi a Hellerovi poučuje ostatně ještě také, že Vrchlický, když byl získán r. 1876 zvláštním konsorciem s Jirečkem v čele k řízení staročeského „Světozora", ač byl se Zeyerem v upřímném přátelství, pokládal si za zvláštní úspěch, když mu Zeyer slíbil příspěvek. Píše bratrovi v polovici února 1876 mezi jiným: „Zeyer se nezříká dáti své věci do Světozoru, ovšem Lumíru musí prý dáti prioritu," a podobně píše strýcovi 16. února téhož roku: „Zprvu stály strany ostře proti sobě, dnes již prý Heyduk i Sládek nezdráhají se též časem dáti něco do Světozora, i Zeyer, když bude míti více rukopisů, že též nebude považovati za hřích přispívati vedle Lumíra do listu druhého." (Zvon 1913, str. 369, 370.)

Roku 1876 před odjezdem Vrchlického do Italie bylo již přátelství všech tří hlavních Lumírovců, Sládka, Zeyera, Vrchlického, pevně uzavřeno a spečetěno a Zeyer pokládá úsudek Sládkův a Vrchlického, Vrchlický Sládkův a Zeyerův za nejvýše pro sebe směrodatný a rozhodující. Vrchlický píše na př. bratrovi svému koncem prosince 1875: „Heyduk, Sládek a Zeyer mne potěšili, tedy jsem přece něčím v očích těchto lidí, jichž si podle Nerudy jedině vážím v naší poesii. Úsudky těch, na nichž mi záleží, jsou na mé straně. Co více?" a v jiném listě píše: „Dones (Elou) Zeyerovi nebo Sládkovi, zda-li s tím tak souhlasí, vážím si velice jich úsudků". (Redakce „Lumíra", jíž zdála se v básni některá místa choulostivá, chtěla je pozměniti.) (Zvon 1913, str. 368, 369.)

A podobně si vážil též Zeyer mínění Vrchlického a Sládkova dříve již, než Sládek hlavně na přání svých přátel a pohnut jejich důvěrou, jak výše řečeno, „Lumír" převzal od Čecha a Hellera. Větší ovšem ještě bylo působení Sládkovo na Zeyera, když se redaktorem stal sám. Nejen že Sládek Zeyera zavázal nadmíru tím, že mu hradil cestovné do Skandinavie na společné cestě r. 1878, ale i sdílnou svou, jemnocitnou a hlubokou povahou, která Zeyerovi při této příležitosti tím jasněji zazářila. Píšeť 5. července 1878 příteli Kašparovi: „Nyní sdělím Ti něco pro mne velmi příjemného. Jedu 13. července do Švédska, Dánska a Norvéžska a zůstanu tam 6 neděl. Vyskytla se totiž duše útrpná, která se nade mnou smilovala, jest to redaktor Lumíra J. Sládek, jehož básně zajisté znáš. Zaplatí za mne cestu a vše a já se s ním pak kdykoli, až k nějakému groši přijdu, na nějaký způsob vyrovnám. Nemohu ti říci, jak mne důkaz toho vzácného přátelství dojmul. Můj ty bože, vždyť je to jediné, co člověk na tom světě má, vidí-li, že jej někdo má trochu rád." (ČČM. 1902, str. 450.)

Rozumí se, že oba přátelé již před cestou spolu se stýkali a do svých plánů navzájem se zasvěcovali. A za takových hovorů redaktor Sládek podle vlastního doznání přemluvil Zeyera k tomu, aby spisoval také v řeči vázané. Když se za to i Vrchlický přimluvil, uvážil Zeyer pozoruhodný návrh ten a skutečně brzy na to překvapil redaktora „Lumíra" prvními

pracemi veršovanými, zejména „Legendou o Donatellovi", kterou složil na radu obou přátel blankversem, pro něho od té doby tak charakteristickým.

A jaký byl podnět k první Zeyerově básni s látkou českou „Ctiradu" (jenž později doplněn jinými ještě básněmi na cyklus „Vyšehrad"), prozradil Zeyer profesoru Voborníkovi, životopisci svému, v dopise sám: „Šli jsme jednou s Vrchlickým procházkou a mluvili jsme o Šárce. Umluvili jsme se, že napíšem každý z nás Šárku, že nebudem už spolu o tom předmětu mluvit, že si nic nepovíme druh druhu o pojmutí a že se navzájem překvapíme hotovou básní. A tak se stalo. Vrchlický napsal Šárku a já Ctirada."

Není tedy správný soud, že by „Vyšehrad" byl býval jakousi koncesí odpůrcům kosmopolitismu, kteroužto domněnku vyslovil i Ferd. Schulz v „Osvětě" v referátu o „Vyšehradě", nýbrž jak Vrchlický tak i Zeyer dospěli k látkám domácím cestami vlastními. Že Zeyer dojítí k nim musel, vyplývá z jeho individuality, vychované namnoze již v jeho dětství poetickou chůvou, která vyprávěla mu mimo jiné také báje české, na př. o Libuši a jejích sestrách, o moudrosti Krokově, o Vyšehradě, o Zeleném vítězi atd., zkrátka vštěpovala mu smysl a ducha lidových bájí a pohádek.

Proto také Zeyer přiblížil se mnohem více českému pojetí dívčí války než Vrchlický, který, jak řečeno, zbásnil „Šárku" svou příliš romanticky, či, lépe řečeno, románsky, neboť Zeyer vesnil a vmyslil se snadno ve všecky ty alegorické a symbolické zjevy, které byly podkladem pohanských bájí, oživil je jejich smyšlenými osudy a výkony, které jsou většině pohanských bájí společné, a postavil je do ovzduší a přírody původních, nezkažených, poeticky cítících a myslících tvorů.

Proto také plným právem mohl napsati Bedřich Frída do své recense v „Lumíru" 1880 na str. 208: „Málo kdo tomu uvěří, když uslyší, že Vyšehrad jest dílem nejen poetické fantasie, nýbrž i chladného rozumu, nevšední píle, zkrátka vzácným výsledkem dlouhé vědecké práce. Každý názor zde vyslovený vzat jest z písní a pověstí ne-li českých, tedy slovanských, srbských nebo ruských; kdyby byl autor chtěl obtížiti dílo svoje učeným komentářem, byl by tím snad u mnohých posloužil své slávě, ale báseň sama toho nepotřebuje. Ten čistý, slovanský duch mluví z ní sám, mluví k srdci a dovede lépe přesvědčiti, nežli všecky učené doklady. Bylo to notným kusem práce svléci ony postavy z toho romantického kostumu, v jaký je oděla dle svého vkusu doba pozdější, a vytvořiti je znova ve velikém stylu mythickém, tom jediném, který dovedl jim vrátiti jejich veliký, národní význam."

A jako k veršování, tak uvedl také hlavně redaktor „Lumíra" Sládek přítele Zeyera na pole dramatické. Kromě ústního svědectví je vliv ten doložen též písemně a to v dopise Sládkově ze dne 24. dubna 1881. Bylo to v době plné nadšení a radosti z nového divadla Národního, kdy vypisovaly se různé konkursy na nejlepší dramata, ale dopadaly velice smutně

a kdy Julius Zeyer dlel mimo Prahu. Sládek referuje mu o současných událostech a píše po krátkém uvodu: „Píšu Ti dnes jinak, než jsem psával. Poměry naše jsou stále neutěšené tak, že bys mnoho trpkostí zažil, ale proč jsme na světě lidmi myslícími více než jiní, než abychom taková příkoří nesli s klidem. Následující trapné věci změnily úplně můj náhled o Tvém bytí a nebytí v Čechách. Konkurs o cenu ruskou na nejlepší kus, jímž mělo býti otevřeno národní divadlo, dopadl bídně. Byla to jen drzost, která psala ty kusy a jeden, nejlepší, nebyl vzat ze slovanských dějin, jak žádáno. Nyní octli se oslové, kteří mají divadlo a celou naši politiku v rukou, na suchu. Zaplatili kus Vlčkovi (Lipany), Bozděchovi a Kolárovi, ale teď Lipany jsou slabé, ale, co je nejhůře, horlí proti šlechtě! — a naši loyální oslové bojí se urazit šlechtické štolby!! — Potom se bojí urazit dynastii kusem Bozděchovým a Kolárovým. — Tak se otevře divadlo ‚Snem noci svatojanské', co jest nejmoudřejší, když vlastenectví chodí žebrotou. — Ale ty kusy kromě ‚Dobrodruhů' jsou vskutku slabé a nevidím nikoho, kdo by psal pro nás dramata kromě Tebe a Vrchlického. Vrať se a piš! — — — Je škoda času. Víš tak mnoho, cítíš tak horoucně, piš!!! — Vidíš, ten celý lid na to čeká, ty máš talent, máš vše, zapři sebe sám a piš! — O tu budoucnost se neboj tak, jako bojíš. Jsme všichni žebráci, ale dokud má jeden něco, má také druhý a jsme svoji. Mně je tak bolestno, když na Tě pomyslím vzdáleného. Vykořisti té síly, která je v tobě! Zůstaň tam, ale řekni jim, aby Ti dali času, bys mohl psát."

Tomuto naléhavému vyzvání vzácného přítele Julius Zeyer neodolal. Nejprve objevili se v „Lumíru" 1882 „Bratři", ač dříve poslána tam „Stará historie", ale vzata zpět, (proč, o tom bude doleji,) r. 1883 vychází tam „Sulamit". „Bratři" správou divadla vráceni („jest prý ta věc našemu obecenstvu příliš cizí," píše Zeyer v předmluvě k druhému vydání), „Stará historie" uvedena na scénu r. 1882. Josef V. Sládek, který jevil z příprav velikou radost a stále o nich nepřítomnému příteli nedočkavě referoval a ještě do poslední chvíle doufal, že Zeyer na premieru přijede (22.března 1882 píše na př: „V pátek budeme v divadle. Kdybys přijel, zeptej se u kasíra, kterou loži máme. Nevím ještě číslo, protože u kasy nebylo nic k dostání a ložema disponuje sl. de Pauli. Loži dostaneme však na jisto. Těším se na to jako dítě a radost má bude tím nezkalenější, poněvadž vím, že mne máš srdečně rád. Buď zdráv! V sobotu Ti budu psát, nepřijedeš-li. Ještě jednou s Bohem!"), píše hned po premieře neobyčejně vřelý a radostný list, z něhož vychází na jevo nejen jeho radost z úspěchu přítelova, nýbrž i z vlastního, že totiž přispěl včasným zakročením svým u přítele k dramatickému jeho výkonu. Píše 24. března 1882:

Drahý Julie!

Že jsi zde nemohl být, připravilo Tě, myslím, o krásnou jednu chvíli Tvého života. Píšu Ti několik řádek. Vrátil jsem se z divadla a byl bych Ti toho tak přál, abys býval přítomen. Každé zaklepání na naše dvéře.

v loži považoval jsem za Tvé. Myslel jsem do poslední chvíle, že přijedeš. Divadlo bylo přeplněné. Ani lože nebylo prázdné ani sedadla až do orkestru, který byl také vyprodán. Co Ti mám psát, nevím, kde začít. Obecenstvo bylo velmi rozjařené. Každý čekal s napnutím. Hned po prvním jednání byl dlouhý potlesk a vzrůstal po každém. Po druhém jednání Tě volali. Na konec zas herce asi pětkrát a zas a zas Tebe. Pulda vyšel a oznámil, že nejsi přítomen, a poděkoval se za Tebe. Má drahá duše — to mne tak dojalo, bylo to tak důstojné. To zase bylo lépe, žes na jevišti nebyl. Výprava byla velmi krásná. Dekorace až na některé maličkosti pěkné. Ani se nepamatuji, že bych byl podobné pečlivosti na našem divadle viděl. Obě dámy byly ustrojeny vkusně, pí Bittnerová nádherně. Slušelo jí to velmi a hrála nad mé očekávání výborně. Volils lépe než Pospíšilovou! De Pauli byla roztomilá a hrála s ohněm, lépe jsem ji hrát neviděl. Byla ve svém živlu. Bittner nebyl tak dobrý. Frankovský měl se dle mého náhledu trochu skvostněji ustrojit. Seifert byl dobrý. Všichni hráli s velkou chutí a jaře. Uměli úlohy a souhra byla ráz na ráz.Co v mých očích scházelo, byla ta všeobecná noblessa, které však se naši herci nikdy nenaučí. Naše obecenstvo jí však nežádá. Kus měl úspěch rozhodný, — skvělý. Je to vidět na tvářích lidí. Goll přišel k nám gratulovat — místo Tobě. Se Zdenkou Braunerovou potkal jsem se mezi jednáním na chodbě — ta dobrá, upřímná duše byla celá unešena. Zdenka nelže. Jen Ty jsi scházel. Žeť pak nemůžeš zažiti radostné chvíle! Já nevím, co o tom soudíš, když Tě skoro v každém listu trápím ujištěním, jak to cítím s Tebou. Už to snes! Dnes byl jsem celý večer v Tvé hlavě a v Tvém chorém, ubohém srdci a přál jsem Ti jen síly, síly — nad Tebou samým. Můžeš-li jen trochu, piš dál — tragoedii! Můj bratr říká, že dnes slyšel Bethovenovo scherzo. Ten mladý lid, Tylšer, J. Šťastný a j., jásal. Buď zdráv a šťasten! —"

A ještě 3. dubna zpravuje zajímavě Sládek svého přítele o hlasech kritiky: „Můj bože, jak jsi byl, můj ubohý, bit v Č. Novinách! Dozvěděl jsem se o tom až druhý den. Číslo bylo skonfiskováno a nemohl jsem je dostat. Dr. Sele čili Nejedlý vyšel Ti vstříc s celým svým umem. Můžeš mít z toho radost, já aspoň bych měl, kdybych slyšel někoho tak bručet. Jsou to ostatně — falešníci atd."

Z celého tónu listů, z každé řádky lze vycítit, jak upřímně Sládek se Zeyerem cítil a myslil. Není tedy divu, že měl na přítele takový vliv. A přece došlo i mezi nimi dvakrát k větším nedorozuměním, ne-li až roztržkám. Pochopíme to, uvážíme-li, že Zeyer přijímal s povděkem rady svých nejbližších přátel, nesnášel však jejich výtek, na něž vůbec byl velice choulostivý, anebo, jak se nesprávně někdy domníval, jejich neupřímnosti a úskoků. Byl příliš žárliv na vlastní spisovatelský charakter, s kterým vystoupil na veřejnost jako dvaatřicetiletý již hotový muž a básník, úzkostlivě dbal toho, aby na místech, na nichž mu záleželo (jazykové opravy Hellerovy ovšem sem nenáležejí), nebylo nic vynecháváno, podstatně měněno nebo opravováno. Rovněž jakékoli, třeba zdánlivé odstrkování

nebo odkládání jeho prací a domnělé vyznamenávání jiných spisovatelů redaktorem „Lumíra“ jej nadmíru rozčilovalo a popouzelo. Nelze se tudíž diviti, došlo-li mezi ním a přítelem redaktorem, třeba jednal co nejopatrněji, k řečeným kontroversím.

Jak bylo výše podotčeno, vzal si Zeyer zpět z redakce „Lumíra“ svoji „Starou historii“. Věc ta měla svou předehru a dohru a byla by se málem stala pro neústupnost Zeyerovu bezděčným podnětem k hněvu a nepřátelství mezi Lumírovci. Zeyer totiž věnoval svou komedii slečně Marii Kalašové za kytici fialek, které mu dáma ta po prvním provozování hry jeho do lesní samoty poslala, a na konec svého věnování, jež zároveň jest i jakousi předmluvou, připojil slova: „Dle všeho, co jsem po návratu do Prahy slyšel, neměla ‚Stará historie‘ mnoho štěstí, ani u obecenstva ani u kritiky. Nermoutilo mne to. Musel bych míti více ješitnosti, kdyby mne neúspěch měl skutečně bolet a nesměl bych býti tak střízlivým, jak jsem, kdyby mne potlesk měl snad opojovati. Co se pak naší kritiky týče, je to věc, která se nemůže bráti do opravdy.“

V tomto čtení hry Zeyerovy málo doporučujícím závěru viděli Jaroslav Vrchlický a Bedřich Frída, kteří tehdy právě za churavějícího Jos. V. Sládka řídili redakci, špatnou reklamu pro „Lumír“ a proto měli autora k tomu, aby předmluvu vynechal. Zeyer skombinoval si z jejich přání, že snad ani jim „Stará historie“ se nelíbila, a nepřipouštěje delších výkladů, rozhořčen vyžádal si rukopis zpět.

Zástupci redaktorovi oznámili Sládkovi, co se stalo, a všichni se obávali, že si Zeyera nadobro znepřátelili. Konečně 15. července 1882 napsal Sládek ze Zbirova, kam se uchýlil na prázdniny, smířlivý list na vysvětlenou.

„Milý Julie! Den ode dne odkládám s psaním a přec bych byl rád psal každý den. Příčina jest, že se ti vlastně bojím psát. Neleží to ve mně, neboť nejsem si vědom, že bych Ti byl čím ublížil, ale nevím, jaké jest smýšlení Tvé o mně. Nechci Ti přicházet s něčím, co by znělo jako okolky; ber slova má tak ,jak jsou psána, a nehledej za nimi ničeho víc. Co se mezi Vámi stalo, nevím. Vrchlický i Frída mi řekli, že se hněváš, viděl jsem, že jsi si vzal nazpět Starou historii. Neřekl jsem Ti slova, nevěděl jsem co říci, neboť to jsem si mysliti nemohl, že bys v rozpacích, které měl Frída s uveřejněním Tvého věnování v té formě, jaks je dal, že totiž práce Tvá nikde se nelíbila, nalézal známku nepřátelství. Jestli se jiného cos stalo, nebo co předcházelo, nevím. Ani slova nevím. Pravda jest, že se práce Tvá líbila a že bych ji byl velmi rád v Lumíru měl. Konečně pak je to Tvá vlastní věc, co si před svou práci napíšeš; musím Ti jen říci k vůli Frídovi, k němuž dopouštěl bych se falše, kdybych jinak psal, že ta Tvá domněnka ve věnování vyslovená, poněvadž jistě na pravdě se nezakládá, také mně se zdála přehnanou. Odsuď mne proto, ale z neupřímnosti mne nekárej. Byl jsem Ti vždy v srdci tím, čím jevil jsem se v tváři a řeči. Jiného Ti

říci nemohu, než ještě to, že Tě mám vroucně rád a že jsem Ti vděčen za všechny ty známky přátelství, které jsi mi dal.

A to mi také věř, že žádný prospěch nepřiměl by mne k tomu, abych Ti řekl slovo nepravdivé. To by mi věru nestálo za výčitky mého vlastního svědomí. Buď zdráv, a můžeš-li, zůstaň mi tím, číms až dosud byl: tím ze všech nejvěrnějším soudruhem, kterého jsem našel v dlouhém svém životě.

Tvůj

J. Sládek."

Zeyer odpověděl přátelsky a neshoda urovnána. Než „Starou historii" již autor „Lumíru" nevrátil, hledal pro ni nakladatele a našel jej teprve následujícího roku 1883 ve Fr. Jeřábkovi, ne však v Praze, nýbrž až ve Slaném.

Avšak brzy se nebe vzájemné shody opět zachmuřilo a to opět z důvodu zdánlivě zcela malicherného. Sládek vymohl si na Zeyerovi příspěvek, získav však zatím jiné práce, kterými mezery vyplnil, byl nucen druhé drama Zeyerovo „Bratři" poodložiti. Zeyer i v této nutnosti viděl nespokojenost redaktorovu a odstrkování své osoby a Sládkovi jeho odklad velice zazlíval.

Sládkovy listy, jež se k této roztržce vztahují, datovány jsou 24. a 30. října a 3. listopadu 1882.

První zněl: „Děkuji Ti za Tvou krásnou práci a za namáhání, které jsi měl k vůli mně — ovšem marně, neboť práce bude ještě 12 dní sladce odpočívat v mém stolku. Zabryndal jsem se totiž tak (s tou prací Albierovou a Lierovou), že, kdybych Tebe dal do čísla ze dne 1. listopadu, měl bych všechna tři čísla toho měsíce na vlas stejná. Místo 1. listopadu přijde tedy až 20. listopadu. Bude na čtyřikrát. Myslím, že mi to odložení na tak krátko promineš."

Když Zeyer neodpověděl, psal Sládek po druhé:

„Milý Julie! Nehoršíš se na mne, že jsem ‚Bratry' o dvě čísla odložil? Až budeš mít ‚Lumíra' v rukou, uvidíš, že je to pravda tak, jak jsem Ti psal. Koncem příštího téhodne dostaneš korrekturu. Za práci Tvou Ti srdečně děkuji. Je dojemná; ten stesk o tom ptáku, jak tluče na okno lidí šťastných, je Tvůj stesk — ale kdo je šťasten? Je zraněn každý někde."

Posléze na Zeyerovu odpověď, že viděl v odkladu pouhé jen vytáčky, píše Sládek: „Milý Julie! Je mi velmi líto, žes tomu odložení tak rozuměl. Já Tvému každému slovu, každému pohledu věřím a nikdy nehledal jsem a nehledám, že by snad za ním něco jiného bylo, než co slyším nebo vidím. Toho je mi líto, že nevěříš tak zcela také mně. Jsem člověk velmi slabý, ale opakuji Ti tisíckráte, že nelhu. Řeknu-li Ti, že se mi věc od Tebe psaná líbí, že ji pokládám za krásnou, myslím to tak — ale vím, že mi to neuvěříš — máš tu nedůvěru v srdci jako trn. Kdybych byl měl práci Tvou o 10 dní dřív, mohla tam již být. Vy nikdo necítíte, co mám s tím řízením a s tím vyhovo-

váním obecenstvu za trampoty. Už mi o tom nepiš ani slova, prosím Tě, a můžeš-li, pro budoucnost věř mi, já nelhu a nelhu a nelhu ani pohledem. To je jediné, co mám, to jediné, v čem se mohu měřit s Vámi."

Jednání Zeyerovo nezakládalo se na nějaké samolibosti, než na jakési nedůvěře ve vlastní dramatický talent a pak na veliké oddanosti k Sládkovi a „Lumíru", za niž vyžadoval zvláštních ohledů. Vždyť „Lumír" byl jediný časopis, do něhož přispíval, tak jako i Sládek cele se časopisu svému věnoval. Když měla počíti vycházeti „Zlatá Praha", osvědčilo se, jak oba přátelé lpí celými dušemi na sobě a svém časopise. Tenkráte — koncem r. 1883 — bylo by se mohlo opravdu říci, jak se Lumírovcům vytýkalo, že tvoří kolem „Lumíra" „železný kruh," do něhož je těžko se dostati, hůře však ještě něco odtud. Ovšem byla by se výtka ta mohla týkati jen Sládka a Zeyera. Oba si vyznali, čím je pro ně „Lumír".

30. listopadu 1883 psal Sládek Zeyerovi: „Pracoval jsem s Lumírem poctivě, půjde-li to dál, půjde, nepůjde-li, buď si! Že Otto bude vydávat nový list ‚Zlatou Prahu', snad ještě nevíš. Redaktorem je Schulz. On i Otto říkali už několikráte o Tvou adressu a mysleli, že jim ji nechci dát. Zejtra jim ji tedy dám, když ji vím. Budu si nyní vypomáhat dobrými překlady. Až Ti přijde chvíle k psaní, pak vím, že mne nezapomeneš. Budu Ti za to vděčen."

A 6. prosince 1883 odpovídá Sládek na list Zeyerův: „Konečně ještě slovo o Tvém podotknutí v listu minulém: — ‚Budu psát jen pro Lumíra — nelekej se toho!' — Podobných leknutí přál bych si vždy. Já budu tisknout vše a třeba v každém čísle, neboť jsi to Ty a věčně jenom Ty, který mi tím činíš vděk, a já pro Tebe nemohu učiniti ničeho. Ale chci vůči Tobě také státi čist a čistě, bratrsky píšu Ti toto: Od Tebe, když budeš psát hodně mnoho, a kdybys tím pomyšlením, že by mne to bolelo, kdybys dal něco jinam, trpět měl hmotně, — od *Tebe* tedy by mne to nebolelo, neboť to vím, že mne máš věrně rád — a Bůh to ví, že v tom jednom případě, kde se mi to stalo (s V.) loni (víš co a jak), bylo to tenkráte jen pomyšlení, že se v tom jeví neláska ke mně, co mne strhlo k stěžování Tobě na to, ano k bolesti. Já to vím, věřím a cítím, že jsme si blízcí, a tedy u Tebe by mi to líto nebylo. Jiných ohledů pak nemám. Ovšem ale, jak dím, napřed bych tisknul v Lumíru list za listem, neboť práce Tvé jsou mi drahé svým obsahem a Lumír by jen získal, kdyby je měl stále."

Co se literárních sporů s „Osvětou" týče, měl Julius Zeyer celkem málo příležitosti na nějaké nepříznivé kritiky si stěžovati. Ovšem leckteré narážky byly proti němu namířeny a Zeyer dobře cítil jejich osten. Na př. v „Osvětě" z r. 1879 Ferd. Schulz chvále na str. 249 Čechovy povídky, odsuzuje při tom „domnění, že literatura naše vyžaduje jednak látek cizích, jednak pouhých myšlenek fantastických a mystických, aby se povznesla na stanovisko světové", a připojuje k tomu slova: „Ale, nota bene, *bez umění* to nejde s literaturou žádnou, ani s národní ani se světovou!

A tu vězí celá otázka, které jsme se dotkli. Zpracovati *umělecky* nějakou stránku buď soukromého, buď společenského, buď veřejného života ve vlastním národě, vyžaduje poměrně více studia a více pilnosti, nežli buď smysliti sobě něco ve vzduchu, buď chytiti něco cizokrajného. Při obou těchto druzích literárních látek může spisovatel snáze hověti sobě ve všelikých výstřednostech, pohybovati se třebas v jistých už šablonovitých způsobech psaní a vymyká se při tom oné přísné kontrole, která plyne z věcí blízkých, buď skutečných, buď dle celé situace možných. Toto těsné spojení *reelného obsahu s uměleckou formou*, jak je nejnovější *světová literatura všech národů* pěstuje, má nepopíratelné obtíže a vyžaduje umělce, kteří nerostou jako houby po dešti."

R. 1880 pochválil Ferd. Schulz „Ondřeje Černyševa" (Osvěta, str. 174), jen mu vytýká spiritistický směr, a téhož roku rozbírá celkem pochvalně také „Báje Šošany", projevuje však i tentokrát nespokojenost svou s příliš cizími motivy knihy Zeyerovy a jeho nechutí k české gramatice.

Rozumí se, že Schulzovi neušel tentokrát ani polemický úvod Zeyerův k „Bájím Šošany", který mluví pohrdavě o „kritice" a o „tak zvané esthetice".

Zeyer neměl totiž v úmyslu snášeti mlčky ani poznámek o své mystice a svých fantastických motivech, které mu vytýkaly též denní listy a od nichž podle vlastního doznání v „Lumíru" 1906 odváděl ho již také Heller, a jsa si plně vědom své spisovatelské individuality, projevoval kritice svůj nesouhlas a nelibost stručnými, ale ostrými poznámkami ve svých úvodech, jak ukázáno již při zmínce o „Staré historii" a Schulzově úvaze o „Bájích Šošany". Svoje povýšené stanovisko vyložil později ještě v předmluvě ku „Kronice o svatém Brandanu", kde píše na konec: „Řekl jsem si konečně, že by bylo podlostí proto mlčeti, že nemohu na akklamaci davu počítat. Rád spokojím se s obecenstvem malým a především připisuji báseň svou jedné duši čisté a ideální, prosté a pravdivé jako dítěte, ale zmítané a nešťastné, která se následkem divných okolností o mém věnování tak málo doví jako o hloubce mého soucitu s jejími osudy."

Také v listech svých příteli Al. Kašparovi zmiňuje se o kritikách s pocitem nelibosti. — Píše na př.: „Obecenstvo je lhostejné, kritika hloupá a arrogantní, plna nároků, dobrých rad a závisti. Věru nevím, pro koho se zde vůbec píše. (Č.Č.M. 1902, str. 452). A jinde (na str. 465): „Mně je to již lhostejné, jak to dopadne (s jeho veselohrou), jsem tak rozmrzen literárními poměry, že jsem přísahal, že už péra nenamočím." Konečně (na str. 471): „Pravda, že mám také málo radostí z toho, co napíšu, panuje takové nepřátelství proti mně v literárním světě, vše se umlčuje neb odsoudí, tím se odvracuje obecenstvo a odstrašují nakladatelé."

Snad je známo, jak Zeyer trpěl skutečně neochotou nakladatelů a byla tu výše také o tom zmínka. Kdykoli však učinil „Lumír" nějaký pokus zastati se Zeyera, byl tím spisovatel velice nelibě dotčen. Ještě r. 1883 pohněván vytkl Sládkovi, že mu činí v listě svém přátelskou re-

klamu, načež mu redaktor odpovídá 14. ledna 1883: „Ta kritika Lumíra nebyla mnou inspirována, ani číslo tak aranžováno, aby vypadalo tak, jak vypadá. Bylo by to malicherné. Ty toho nepotřebuješ, já také ne. Já vím, že mi to věříš."

Vůbec bylo Zeyerovi velice nemilé, když někdo, chtěje mu třeba v nejčistším úmyslu zalichotiti nebo mu své sympathie dáti na jevo, narážel na nevděk obecenstva a neuznávání talentu Zeyerova. Bylť Zeyer, jak již řečeno, hrdý ve své výši a za nevděk a nepřátelství vůči sobě oplácel filosofickým klidem. V únoru r. 1888 píše Josefu Štolbovi: „Paní Náprstková mi psala, že slyšela, že se chci na vždy do ciziny stěhovat, protože jsem prý v Čechách *neuznán!* To slovo je mi hrozné, protože mi připomíná všechnu směšnou citlivost a ješitnost různých autorů a geniů, úpících pod tou ‚křivdou'. Že mne naše literární poměry netěší, přiznávám, ale v tom jsme přece všichni v harmonii." (Máj 1903, str. 33.)

III. Jan Lier.

Jan Lier od té doby, kdy Julius Zeyer začal psáti též básně, vedle Františka Heritesa a později i Pavla Albieriho (Jana Mucka) byl nejpilnějším a nejplodnějším prosaikem lumírovským. Po prvé objevil se v „Lumíru r. 1878 v 34. čísle ze dne 10. prosince pod pseudonymem Adam Zero, (který však již v obsahu nahrazen je jménem vlastním), kdy mu tam otiskl Sládek novelku „Graziellu", která pak v následujících číslech dokončena.

Proč na poprvé užil pseudonymu, vykládá sám tím, že pseudonymy byly tehdáž vůbec oblíbeny a ostych a bázeň, s jakými se chystal na literární kolbiště, vnucovaly mu jakousi opatrnost. „Uchýlil jsem se k pseudonymu Adam Zero (= člověk nicka) jako na zkoušku, zda-li ten člověk nula něco svede. Odložil jsem pseudonym teprve, když už bylo jisto, že se k své literární práci bez zahanbení mohu hlásiti."

Redaktora Sládka upozornil na Liera sám Jan Neruda, jak svědčí list, kterým vyzval redaktor nesmělého ještě spisovatele k spolupracovnictví. Sládek napsal totiž, ujímaje se redakce, 12. ledna 1877 neznámému dotud začátečníkovi: „Upozorněn přítelem Nerudou na Váš talent a vyzván jím, abych Vám psal, činím tak o své vůli žádaje Vás, abyste, máte-li nějakých hotových prací, něco mi zaslal. Neruda soudí o Vás, že máte vzácné nadání, které se zajisté vyvine časem v zralý plod. Já ničeho ještě neznaje, nemohu Vám ručit za uveřejnění, ale vše dobré bylo by mi vítáno."

Neruda byl vůbec literárním kmotrem Lierovým, poznav jeho vlohy z rukopisů dvou feuilletonů, jež potom r. 1877 uveřejnil v „Národních Listech". Lier vzpomíná tohoto prvního úspěchu svého v „Památníku", jejž vydaly „Národní Listy" na paměť svého padesátiletého trvání.

Na vyzvání Sládkovo poslal mu tehdy Lier rukopis novely ,,Tré večerů" a Sládek odpověděl mu listem 26. ledna 1877, v němž vyslovuje šťastnému autorovi upřímný obdiv svůj, ale přál si pro ,,Lumír" nějakých změn v závěrku novely. Než o tu změnu se oba spisovatelé neshodli a tak nedošlo k otištění novely. Byla později koncem r. 1877 otištěna v olomoucké ,,Koledě", kamž ji poslal autor na přání redaktora Bayera. Uvázav se téhož roku 1877 A. H. Sokolovi ke psaní románu ,,Hraběnka Radová z Thalbrunnu" do časopisu ,,Slavia" na pokračování, uvalil tím Lier na sebe práci dosti nesnadnou. Opírát se tento román o některé vzpomínky matky spisovatelovy na osoby a události, které ve svém mládí poznala. Ale vzpomínky ty byly velmi kusé, nutily spisovatele k shledávání doplňků po knihách a časopisech, což jej — meškajícího tehdy na venkově — velice zaměstnávalo a přece tak málo vydalo, že spisovatel značné mezery musil doplňovati z dohadů a z fantasie, kteréž v této práci po mladicku pustil uzdu. Poněvadž po řečené fantastické ,,Hraběnce Radové" vyžádal si A. H. Sokol r. 1878 pro ,,Slavii" také ještě druhou práci, jíž byla pak realisticko-satirická novela ,,Romanetto bez lásky" (později otištěná pod změněným titulem ,,Ze všedního světa" v Novelách, jež vydány jako 42. svazek ,,Salonní bibliotheky"), nedostal se Lier v ,,Lumíru" ke slovu až koncem roku 1878, kdy otištěna tam řečená již ,,Graziella". Hned v 1. čísle následujícího roku vyšel ,,Lásky bol" atd.

,,Graziella" sama nám již pěkně osvětluje literární přípravu a vývoj Lierův. Ukazuje, že Lier podobně jako i Herites opřel se o prósu Nerudovu a hlavně i Čechovu, že však lehkost a říznost mluvy své získal také ještě odjinud a to pilnou četbou novelistů a vůbec knih francouzských. Na západ ukazuje též místo novelky, která vysvětluje titul její: ,,(Sušický) oslazoval si své mučenictví čtením románů, v nichž v každém dle způsobu marnivých lidí nalezl bezpečně sebe, a konečně v Lamartinově ‚Grazielle' vábný návod k romantické lásce pro syna z dobrého domu." Lier vůbec rád ve svých novelách slučoval a střídal motivy čistě domácí s ovzduším cizokrajným, románským, a tak zařazen mezi západníky, ačkoli brzy propracoval se k individualitě zcela osobité.

Jak známo, jest Lier vedle Irmy Geisslové, která také přispívala do ,,Lumíra", svérázným tvůrcem a pěstitelem tak zv. ,,železničního" genru v naší literatuře. Měl sice již i v tomto odvětví předchůdcem Nerudu, ale Lier ubíral se jinou cestou, než jakou vedeni jsou ,,Trhani", líčí již železniční život, nikoli teprve stavbu dráhy. A druhá hlavní stránka Lierova tvoření jeví se v novelách ze života uměleckého, které podávány jsou velice realisticky, ale občas s větší dávkou erotiky, než na jakou byla dosavadní prósa česká zvyklá. Proto i z tohoto důvodu řazen Lier jaksi podle Vrchlického, jemuž vytýkána záliba v upřílišněné erotičnosti dosti často.

Ale jinak nestal se Lier nikdy předmětem zvláštních útoků a odsudků nepříznivých kritik, naopak byl nepřátelskou ,,Lumíru" stranou spíše pomíjen a zamlčován. Jen některé narážky mohl i on, podobně jako

Zeyer, vztahovati na sebe a proto také Lier postavil se rozhodně na stranu „Lumíra" a byl jeho nejhorlivějším spolupracovníkem, vzdaluje se časopisů jeho směru nepřátelských.

Na otázku, účastnil-li se též nějak činně bojů s „Osvětou" a „Palečkem", odpovídá ochotně sám: „Sešli jsme se v ‚Lumíru' nezávazně a svobodně, prostě jakožto lidé příbuzných vznětů, myšlenek a tendencí, které každý z nás vyjadřoval po svém. A to nejen v ‚Lumíru'. Vždyť ozývali jsme se i jinde, na př. hned od r. 1879 ve ‚Květech', jichž zakladatelé a redaktoři Svatopluk Čech a Servác Heller byli přece zrovna takoví Lumírovci jako my. Naše solidarita nabyla ad hoc jakés takés určitosti teprve, když ji vynutili zastánci ‚domácího směru', prohlašujíce nás za ‚západníky', a když v letech 1880 a 1881 vzplanuly o to půtky, které zahájili Rud. Pokorný a Fr. Chalupa z Umělecké Besedy proti ‚Lumíru' a J. V. Sládkovi. Stál jsem při tom arciť přirozeně při Sládkovi, zas nikoli z pohnutek organisačních, nýbrž prostě proto, že v obmezování literatury na jakékoli směry spatřuji znásilňování individualit a že jsem toužil vždy po rozpětí našeho písemnictví všemi směry a ve všech genrech i společenských vrstvách. Pamatuji se, že jsem si tenkráte také omočil, snad v ‚Lumíru', snad v ‚Šotku', snad v ‚Pokroku', ale nemám to přesně zapsáno a nepamatuji se už na podrobnosti. Jen tolik vím, že tehdáž i později byl mi připisován tu a tam některý projev ve feuilletonu ‚Lumíra', který nepocházel z mého pera. Zamrzelo mne to proto, že já nikdy neskrýval se v anonymitu a vždy podpisoval i podpisuji i drobnosti svou všeobecně známou chiffrou J. L. neb A. Z. Tak i v ‚Lumíru', kdež jsem měl výtvarnický (někdy též divadelní) referát od r. 1882 do r. 1896 vedle jiných (literárních, společenských a pod.) občasných příspěvků do feuilletonu.

Jsem tedy plnokrevný ‚Lumírovec' povahou a tendencí, nikoli však závazkem nějaké zapřisáhlosti, o které nebylo mezi námi řeči a která by se mi byla příčila, jak už výše pověděno. Ostatně J. V. Sládek nikoho nemonopolisoval. Všichni jsme měli vůli zadávati své práce kamkoli a také jsme tak činili. Vznik ‚Květů' vzbudil sice v Sládkovi nějaké obavy z konkurrence a tehdáž (Karel Kučera mi o tom kdysi vypravoval) přál si Sládek jednu chvíli, aby někteří spolupracovníci ‚Lumíra' zůstali mu výhradně věrni, ale nenalehal na to (mně o tom vůbec nešpetl), zvláště když záhy se ukázalo, že ‚Lumír' i ‚Květy' vedle sebe docela dobře vydrží."

IV. Družina Kvapilova „Máje" z r. 1878.

Do almanachu „Máje", který vydán byl r. 1878 na oslavu dvacátého výročí slavného „Máje" z r. 1858, přispělo 17 básníků (ve skutečnosti však jen 16, poněvadž druhý redaktor František Ulrich zastoupen je dvěma jmeny, vlastním a pseudonymem Ant. Trnavský) 34 básněmi. Byli to Jan Calvi, Irma Geisslová, Fr. Chalupa, V. A. Jung,

Ant. Koukl, J. Kallus, F. V. Kvapil, K. Lenský, Ot. Prokoš, G. Smolík, Fr. Stupecký, A. Škampa, Ant. Šnajdauf, Ant. Trnavský, Fr. Ulrich, Em. Zítek, L. Zvaljevský.

Z nich většina byli bývalí žáci akademického gymnasia, kteří pěstovali poesii již za svých studií v letech 1874—1876, a později přibylí druhové jejich z venkova, ale na vyzvání redaktorů Františka Kvapila a Františka Ulricha v novinách přihlásily se i některé nové síly, které neměly dotud styků s pořadateli. Byli to z dam jediná Irma Geisslová, známá již svými drobnými příspěvky v „Lumíru", zajímavý Jan Calvi, vlastním jménem Křišťan, uvědomělý to dělník rukavičkářský z Vinohrad, Moravan Josef Kallus a neznámý jinak G. Smolík.

L. Zvaljevský je pseudonym Ladislava Tesaře, volený podle bydliště rodičů, Valjeva v Srbsku, K. Lenský je známý pseudonym K. Legra.

Fr. Kvapil, Ulrich, Zítek, Leger, Koukl, Chalupa, Fr. Stupecký, Šnajdauf, Ot. Prokoš, Al. Škampa, L. Tesař scházívali se již před vydáním almanachu v kavárně „Slavii" na Ferdinandově třídě, bavívali se téměř výhradně o literatuře a s obdivem sledovávali starší literární společnost, která tu mívala svá dostaveníčka. Chodívali tam Josef V. Sládek, J. Zeyer, J. Vrchlický, S. B. Heller, Ot. Hostinský, J. Thomayer a kromě nich také ještě spřátelení s nimi umělci, sochaři Myslbek a Mauder, malíři Fr. Ženíšek, Chittussi a jiní.

Nejznámější z mladší generace byl František Kvapil, jehož pseudonym Fr. Žherský (podle rodiště) zaskvěl se již 1875 v Čechově „Lumíru" pod básničkou „Morituri" a překladem dvou zpěvů „Nebožské komedie" od Z. Krasińského. Rovněž Ulrichovi podařilo se poměrně záhy proniknouti až do „Lumíra", kde měl již jako gymnasista r. 1876 pod pseudonymem Jar. Hradeckého báseň „Gruzinku" a rok na to pod vlastním jmenem básničky „U vyšívání" a „Osiřelému".

Většina mladých těch básníků z „Máje" 1878 byli velice sčetlí a k básnickému úkolu svému důkladně připraveni. Již jako studenti seznámili se kromě klasické i novější poesie německé s nejrozmanitějšími spisovateli světovými a především také i slovanskými. Čteni byli Byron, Moore, Burns, Shelley, Shakespeare, Walter Scott, Longfellow, Poe, V. Hugo, Lamartine, de Vigny, Alfred de Musset, Tasso, Dante, ze slovanských, ruských a polských Mickiewicz, Slowacki, Krasiński, Goszczyński, Ujejski, Malczewski, Kraszewski, Puškin, Lermontov, Gogol, Někrasov, Turgeněv, Gončarov a j. Také i jihoslovanské poesii věnována pozornost.

Než vedle hlubokých dojmů z ciziny hlásily se u mladé té generace také myšlenkové proudy domácí. Vedle Kollára, Čelakovského, Máchy, Hálka a Nerudy působily na ni zejména almanach „Ruch" (z r. 1868), básně Svatopluka Čecha a Jos. V. Sládka, Vrchlického „Z hlubin" i „Duch a svět" a zvláště jeho „Poesie francouzská nové doby", která předvedla

v souhrnu veškeré bohatství novofrancouzské poesie, známé jí předtím toliko jednotlivě, ač jinak ve zjevech nejmohutnějších.

A tím bezděky jaksi byl dán mladé družině program, jemuž pak vědomě ve svých předních zástupcích zůstala věrnou a jejž také podle nejlepších sil hleděla plniti: *spojiti západ a východ, skvělou, raffinovanou formu moderní poesie západní sdružiti s duchem slovanským a naplniti ji jeho obsahem.* Emancipace formy, látky a myšlenky byla jí při tom heslem, pro něž u tehdejší kritiky české bylo celkem málo porozumění.

Když počátkem listopadu 1878 vyšel almanach mladých básníků „Máj", uvítal jej první „Lumír" sympatickým referátem z péra samého Jar. Vrchlického. Chválí především „hluboký a pravdivý cit, moderní stanovisko, dokonalou formu", doznává, „že absolutně bezcenná není ani jedna ze všech básní almanachu", a vyslovuje lítost, „že někteří básníci podali tak málo", že leckterý „nedal se úplně poznati." Referát končí se výčtem nejlepších přispěvatelů (podle abecedy), V. A. Junga, F. V. Kvapila, Karla Lenského (Legra), Fr. Stupeckého, Al. Škampy a posléze Fr. Ulricha.

Ale nadšení, vzbuzené vřelými slovy milovaného všemi Vrchlického, brzy bylo nemile ochlazeno. Většina dalších kritik a referátů shodovala se v úsudku, že básníci „Máje" jsou pouhými napodobiteli a následovníky Vrchlického, ale mistra svého nedostihují. A nebylo divu, když se tak psalo, neboť byl tehdy u mladších básníků a mladých lidí vůbec kult Vrchlického tak rozšířen, že první známá podobizna jeho zdobila psací stůl kde jakého ctitele a že každý, kdo cítil v sobě jiskřičku básnického nadání, napodobil aspoň formou nového básnického genia českého, jemuž věštěna nejskvělejší budoucnost a sláva světová. A tak shledávali v „Máji" rozhodné vlivy Jar. Vrchlického také recensenti, kteří mladým poetům přáli a chtěli jim získati sympathie, jako na př. Svatopluk Čech ve „Květech" a Ervin Špindler v „Podřipanu".

Ostatní kritikové a recensenti vypověděli mladým poetům pravou válku. Fr. Kvapil líčí tehdejší situaci rozmarnou vzpomínkou: „To byla hotová vichřice po celých Čechách, Moravě a Slovensku. Ani snad Vrchlický se našim aristarchům nezdál tehdy tak nebezpečným jako naše sedmnáctka. — Bili do nás, jen se prášilo, a my ve staré kavárně ‚Slavii' jsme se na sobotních dýcháncích krčili jako pod deštníkem proti tomu krupobití. Naši tehdejší ‚bohové', Sládek, Vrchlický, Thomayer, Zeyer s námi sympatisovali, ale nemohli nám pomoci."

Největší porážku způsobila „Máji" Eliška Krásnohorská v „Osvětě". Za tehdejšího napětí mezi „Lumírem" a „Osvětou" dalo se sice očekávati, že odpůrci „erotiky" a „kosmopolitismu" Vrchlického nebudou souhlasiti s mnohým příspěvkem „Máje", ale řízný, rozhodný odsudek El. Krásnohorské v prosincovém sešitě „Osvěty" předstihl veškerá očekávání. Bystrá spisovatelka vytýká nové družině naprostou závislost na Vrchlickém v myšlenkách a šablonovité kopírování formy. Básníci „Máje" jsou podle

El. Krásnohorské na svém vzoru tak závislí, že nelze ani souditi o rozdílné individualitě toho kterého básníka. Jest nebezpečí, že třeba nejobratnější opakování hotových již obratův uvede v literaturu místo básnické *mluvy* pouze básnickou *fraseologii*. Na konec táže se spisovatelka skepticky, zda vyplní básníci nového „Máje" podobně svůj úkol, jako účastníci „Máje" prvého, Hálek, Světlá, Neruda, Heyduk a jiných více, a připomíná, že jen tři básníci uvědomují si v almanachu poněkud svoji příslušnost k českému národu, jinak že vše jest duchu našemu cizí a odporné.

Po tomto nejzávažnějším posudku ozvaly se ještě více méně zdrcující hlasy jiných kritiků a listů, tak Herbenův v „Moravské Orlici", Vránův v „Komenském", Horův v „Šumavanu", Holečkův v „Brousku", Bílého v moravské „Koledě", Rypáčkův v „Literárních Listech" atd. Frant. Bartoš v „Obzoru", příloze „Hlasu", Krásnohorská i Vrána souhlasí hlavně v tom, že „Máj" obsahuje řadu básní „frivolních a nanejvýš necudných", že „došlo tam i na tu nahotu a její prý všovládnoucí božství", že tam v „nekonečných variantech samá nahota, jako bychom žili někde mezi Hotentoty nebo Kafry."

A „mladí pěvci Adamité", jak je apostrofoval F. Bartoš, neměli nikde zastání, neměli vlastního žurnálu, kde by se hájili. Ale humor je neopustil. Vydali na odvetu čtyři čísla satirického, psaného „Fíkového Listu", v němž si hlavně posměšky tropili z výtky necudnosti a hromadění ustálených ozdobných výrazů básnických, jež vtipně v jakousi mosaiku sestavila El. Krásnohorská.

Skládány parodie na básně s „příliš erotickým" motivem, jakými v „Máji" byly „Stopy ve sněhu" od K. Lenského (Legra), „Sen markýzky de Pompadour" od Ant. Koukla, „Venecianka" od Fr. Kvapila a „Bouře" (Don Quevedo) od Ant. Šnajdaufa. Do textu zařazovány různé vtipné obrázky téže tendence, dále karikatury, žertovné rebusy atd.

První číslo sestavil a illustroval Karel Leger, o druhé se podobně zasloužil Fr. Stupecký, třetí redigoval Ot. Prokoš a čtvrté Lad. Tesař. Jednotlivá čísla „Fíkového Listu" předkládali redaktoři soudruhům v kavárně „Slavii" a tak nahlédli do nich také ostatní hosté kavárny. Pověst o „Fíkovém Listu" dostala se brzy za zdi „Slavie" a pronikla až i na Moravu, kde se o útocích „Adamitů" vypravovaly „hrůzostrašné" věci. V odvetu ozvala se ještě znovu „Moravská Orlice" dopisem z Prahy, nadepsaným „Literární hromotlučení v Praze", kde prohlášeny básníci „Máje" „nickami", které zanedbávají vlastních studií.

Zkrátka družina Kvapilova, Ulrichova, Legrova svými „Fíkovými Listy" nadělala si ještě větších nepřátel a proto semkla se tím těsněji, otiskujíc nadále příspěvky své v „Lumíru" pod společnou vignettou „Z nejmladší české lyriky".

Část brzy ochladla a smířila se s osudem i s výtkami necudnosti, nevlastenectví, nedostatku individuality a pod. — vždyť i Vrchlickému

totéž vytýkáno —, ne však všickni. Ačkoli na pohled klidně snášeli i oni paušální odsuzování a smáli se satirickým parodiím a nápadům „Fíkového Listu", nebyli v nitru svém spokojeni s výtkami nevlastenectví a nesamostatnosti, proti kterým nečelil ani „Fíkový List", leda krátkou zmínkou Legerovou v první básničce „Ďáblova sonata": „Však když tak řádím převelice, tu vstane junec bledé líce se skvoucí v rukou pochodní a protřev sobě okuláry, jak Perun zahřmí: ‚Ďáble, vari! Ty nejsi ďábel národní!'"

Mladí dobyvatelé Parnasu vstupovali do literatury s hrdým vědomím, že obrodí českou poesii novými látkami a motivy a otevrou jí celý, zvláště slovanský svět, a zatím prohlášeni byli šmahem napodobiteli Vrchlického. A přece byl ještě jiný výklad možný: že všickni nebo většina i s Vrchlickým napájeli se ze stejných zdrojů, že vyšli od Máchy, Hálka, Nerudy, Čecha, Sládka, že jako Vrchlický učili se u Huga, Bauvilla, Musseta Leconta de Lisle, Gautiera, Shelleye atd., ale kromě toho Kvapil, Chalupa, Leger a jiní z jejich družiny také u mistrů slovanských, jako byl Mickiewicz, Slowacki, Krasiński, Puškin, Lermontov, Adam Asnyk atd.

Tak především hned spoluredaktor almanachu, František Kvapil, přispíval do časopisů již od r. 1872, tedy v době, kdy se počaly objevovati teprve jednotlivé básně potomních prvních sbírek Vrchlického „Z hlubin" a „Epických básní" a jeho překlady V. Huga. Frant. Kvapil měl již v tercii akademického gymnasia svůj literární debut za sebou a r. 1874 upozornil na sebe v „Obrazech života" *vlasteneckým* cyklem „Bělohorské melodie", prozrazujícím velikou sčetlost a zejména znalost básní Byronových, Moorových, Shelleyových, ale i polských Mickiewiczových a Krasińského. Také „Lumír" otiskl, jak již napřed pověděno, následujícího roku 1875 z „Bělohorských melodií" básničku „Morituri" (na str. 224), která sama o sobě dokazuje vřelé cítění vlastenecké a naprostou neodvislost od Vrchlického.

Od téhož r. 1875 byl již Kvapil jednak pod pseudonymem Frant. Žherský jednak s vlastním jmenem dosti častým přispěvatelem „Lumíra" a pěkně se uváděl zejména zdařilými překlady z polštiny od Krasińského, Alkara, Ad. Asnyka, Vlad. Tarnowského, Mečislava Romanowského atd. A v šlepějích těchto vzorů, zejména miláčků svých Krasińského a Asnyka, a českých byronistů ubíral se Kvapil i produkcí svou původní. Že působil naň také vliv básníků západních a svérázná mluva Vrchlického, není ovšem nikterak s podivem. Jak na př. Byron na Kvapila působil, s Moorem a Slowackým as dohromady, svědčí „Renegát" ve „Světozoru" z r. 1875, ukázka to z delší povídky veršem. V „Albu slovanských listů" z r. 1876 jest opět jiná báseň „Laura", na níž je patrný vliv Máchova „Máje". Od začátku tedy již stále to dvojí: západ i východ.

Do almanachu „Máje" přispěl Frant. Kvapil čtyřmi pracemi, z nichž prvá „Ad te, Domine!" a čtvrtá „Na výspě poslední" dýší slovanstvím a českým vlastenectvím a liší se podstatně od celé dosavadní produkce

Vrchlického i od obou druhých příspěvků Kvapilových, totiž delší básně „Sfinx" a „Venecianky", na nichž je vliv poesie západní nepopíratelný. „Sfinx" má i motto z Huga a mohla býti stejně inspirována originály francouzskými jako překlady Vrchlického. Mluva básně prozrazuje opět pilné studium básníků slovanských. Za to „Venecianka" jeví plný vliv Alfreda de Musset. Na důkaz toho stačí srovnati s ní vše, co do té doby Vrchlický ze své epiky uveřejnil.

Podobně jako Kvapil, jeví se pilnými čtenáři a pěstiteli literatur východních také Karel Leger a Fr. Chalupa.

Legerovy příspěvky „Člověk" a „Euterpe" ukazují sice na předlohy západní, ale v delší básni „Lov sokolí" ozývají se balady Puškinovy a Mickiewiczovy a podobně i „Stopy ve sněhu" jsou zajímavým ohlasem předloh východních, k nimž hlásí se též jeho práce v „Lumíru" z r. 1878 a 1879, zejména „V zemi lotofagů" (1878) a zvlášť „Kníže Ivan" (1879).

Tím méně lze vytknouti závislost na vzorech západních nebo Vrchlickém Františku Chalupovi. Z českých básníků nejspíše ještě připomíná Ad. Heyduka (svým „Roháčem z Dubé", otištěným v „Lumíru" z r. 1878), ale více asi naučil se od Rusů, jejichž byl velikým ctitelem. Báseň v almanachu „Odpověď na list" jest však tak málo charakteristickou ukázkou jeho tvorby, že nelze o ní vyřknouti přesného soudu, leda že s Vrchlického tehdejší tvorbou reflexivní nemá pranic společného. Spíše i o ní dalo by se říci ,že obsahuje něco sládkovského, jako i obě další práce Chalupovy v „Lumíru" z r. 1879, „Thamyris" a „Štědrý večer".

Podobně možno Heydukův a Sládkův vliv stopovati též v příspěvcích Aloise Škampy, Ladislava Tesaře (Zvaljevského) a Fr. Ulricha (Trnavského). Všichni tři jeví se nejen v almanachu „Máji", ale i v ostatní své současné produkci básníky českého stylu i vlastním fondem produkčním i velikým obdivem pro domácí své předchůdce.

Škampovy příspěvky „Idylla stezky", „Podzimní", „Ztraceným snům" (v almanachu), „Zima na přívozu", „Zimní host" (v „Lumíru" z. 1879) nesouvisí ani v nejmenším s těžkými motivy Vrchlického a vůbec rápadními.

Básně Tesařovy „Budoucnosti" (v almanachu), „U okna", „Kouzlo jara" (v „Lumíru" z r. 1879) byl by mohl podepsati Sládek, jak dýší českostí a svěžestí podání, a Fr. Ulrich jenom příspěvky svými, otištěnými pod pseudonymem Ant. Trnavský a básní „Poslední páže" koketuje s poesií západní (Hugem a Theurietem), kdežto básničkou „Rok po svatbě" a „Děti" a hlavně většinou příspěvků svých v „Lumíru" („Osiřelému", „U vyšívání" r. 1877, „Svatba na vsi" 1878 a „Prvního května" 1879) jeví se svérázným tlumočníkem českého ducha, charakteru a mluvy. Na baladě Zítkově znáti jest patrný vliv poesie Julia Słowackého.

U všech jmenovaných básníků západ i východ hlásí se více méně ke svým právům, ale u většiny nelze mluviti o nedostatku individuality, vlastního vkusu, nadání a ducha. V tom směru také vyhranila se i všecka jejich tvorba pozdější. A výtku prostého kopírování nelze činiti ani ostatním básníkům, pokud jsou v almanachu zastoupeni. Lze sice leckomu z nich vytýkati přílišné lpění na obvyklých tehdy obratech básnických (na př. Irma Geisslová: A břečtan myšlenek mé čelo ovíjel [str. 11] a Gustav Smolík: kde vzpomínek se břečtan pne [str. 48]) a „modní" tehdy, jak pravila El. Krásnohorská, „hladké lehkosti motivů i výrazů", ale určité míry citu uměleckého nelze z nich upříti nikomu. Mnohému asi Vrchlický byl vzorem, ale Hálek, Neruda, Heyduk, Čech, Sládek dělí se s ním o sympathie u několika, na př. Irmy Geisslové, V. A. Junga, Josefa Kallusa. Nejvíce „západní" a na Vrchlickém závislí jsou Jan Calvi, Ant. Koukl, Otakar Prokoš, Fr. Stupecký, Ant. Šnajdauf.

Pořadatele a většinu přispěvatelů almanachu „Máje" z r. 1878 vedla společná idea vůdčí *uvolnit myšlenku, prohlásit svobodu látky a motivů, otevřít poesii české celý svět a především svět slovanský vybroušenou formou moderní, plastickým, krásným veršem, jasností a barvitostí v podání, tóny plnými, zářícími, jiskřícími.*

Byla to *první moderna česká,* která bezprostředně po Vrchlickém přihlásila se ke slovu, ale nešla slepě za ním, nýbrž cestami směřujícími nejen na západ, nýbrž i do vlastní domoviny a na východ, který tím i samému Vrchlickému byl otevřen a učiněn přístupnějším.

František Kvapil o tom praví ve své knize „Životem k ideálu": „Jestliže Vrchlický u nás vyrazil okno do západní Evropy, učinili jsme my hlubší průlom do slovanského světa." Dokladem toho jest vlastní jeho celé životní dílo, rovněž tak jako životní dílo Františka Chalupy (zvl. „Zpěvy bohatýrské"), Karla Legera i Ant. Šnajdaufa, nemluvě ani o Františku Ulrichovi, který záhy poesie zanechal a nalezl pokračovatele v Josefu Jakubcovi.

Že většina básníků družiny Kvapilovy a Ulrichovy má s Vrchlickým dikci sourodou, lze vysvětliti jednak stejným ovzduším literárním, jednak příbuznými s Vrchlickým prameny a ovšem také jeho strhující vynalézavostí a obrazností. Než i pilní překladatelé z jazyků slovanských v nejedné příčině byli i samému Vrchlickému platnými pomocníky. Stačí jen poukázati na příbuznost formy a dikce Vrchlického básně „Eloa" s Kvapilovým překladem „Nebožské komedie", jak o tom bylo již mluveno při Vrchlickém.

LITERÁRNÍ BOJE KOLEM R. 1880.



I. Příčina a počátky bojů.

Literární boje nejsou a nebyly nikde překvapující novinkou nebo zvláštností. Většinou je podněcuje pochopitelný odpor mladších generací proti autoritám, leckde způsobovány bývají růzností zásad a výměnou názorů. Že se někdy zabíhá při tom do malicherností zcela osobních, lze snadno vysvětliti a snad i omluviti vznětlivostí některých povah, horkokrevností a nedůtklivostí bojovníků.

Z literárních sporů v Čechách nejzajímavější snad byl boj „Lumíra" s „Osvětou" a „Palečkem", poněvadž byl veden samými vynikajícími dnes básníky a spisovateli beletristickými způsobem skutečně dramatickým, při čemž konflikt byl spíše veseloherní než tragický, snadno totiž rozuzlitelný. Ne bezúspěšně vzpomněl ho ještě po letech sám Svatopluk Čech ve svých „Pestrých cestách", kde dává jej dobojovati dvěma důstojným protichůdcům, Břetislavu Boubínskému, básníku směru Heydukova, a Orlandovi Furiosovi, příbuznému duchu našeho Julia Zeyera nebo Jaroslava Vrchlického.

Ač, jak uvidíme, leckdy hrozil boj přejíti i v útoky osobní, šlo především o spor čistě ideový: na jedné straně hlásání světovosti, nedbání hranic národních, neobmezování prací na motivy a formy domácí, nebo nanejvýš slovanské, na druhé nelíčená bázeň o ztrátu svéráznosti národní, snaha o zachování a rozvíjení ducha domácího a umění výlučně národního. Z rozporu obou protiv vzniká jako v pravidelných bojích ofensiva i defensiva bojujících.

Hned předem možno prozraditi, že nejúčinnější zbraní útočnou a také obrannou byla a při tom nejvíce zlé krve způsobila literární kritika, přátelská mezi stejně smýšlejícími a neúprosná vzhledem k protivníkům.

A kritika, zdánlivě zcela nevinná, byla příčinou první srážky.

R. 1875 vyšly dvě knihy básní pro literaturu českou neobyčejně významných: Sládkovy „Básně" a Vrchlického „Z hlubin". Obě sbírky přijaty byly českým čtenářstvem velice sympathicky a zahrnuty pravou bouří pochvaly. Kritiky a to i nejvážnější předstihovaly se navzájem v nadšení a superlativech.

Jen jediný list zachoval celkem jakousi reservu a střízlivost, vytýkal totiž i chyby a to — proti jazyku českému. Byly to „Ženské Listy“ a přísný soudce — jejich redaktorka, tehdy teprve osmadvacetiletá, Eliška Krásnohorská.

V dubnovém sešitě zabývá se především básněmi Vrchlického, které charakterisuje zprvu jako „zářivé malby květů citových na temné půdě — květů zrosených a něžných, mezi nimiž však se někdy mihne hádě — sarkasmus,“ vyslovuje zdánlivé „paradoxon“, že jest Vrchlický původní, i když napodobí, oceňuje básně jednotlivé, uvádí a cituje zvláště krásné, sem tam odmítá přílišný pesimismus, básním „Morituri“ a „Fata morgana“ vytýká, že obsahem života nejsou jen vnady svůdných žen, kypění číší a t. p. a že není „vše marno“ krom požitku, jenž „pohár svůj věnčí blínem“ a t. d. Konečně se praví, že „mluvou vládne Vrchlický snadně, poetická jeho výmluvnost má velmi utěšený ráz přirozenosti a volnosti“, ale vytýkají se jí i zbytečné poklesky gramatické (z něj, vemu a pod.) i prosodické“, na př., kde sousloví „mizí ve tmách“ kladeno jako jambické, „kam čarovný hrad nadějí“ jako trochajské; podotčena také zbytečnost častých cizomluvů.

A v červencovém sešitě „Ženských Listů“ uveřejnila Eliška Krásnohorská kritiku básní Sládkových. Jsou v ní náležitě oceněny a uznány přednosti zajímavých plodů těch, ale opět a to ještě důraznějším způsobem vytčeny jsou též nedostatky, na př. věty, jako „ticho hřbitově kostmi na posetém“, nebo „a nesou meteor jak jej dáli ve mlhavou“, instrumentály, jako „očmi“, „slzma“, „sklami“, zkráceniny, jako „šíl’ný“, nová slova, jako „bezsrdcá“, „bezhranná“ (ve smyslu bez hranic), nesprávné rýmy, gramatické chyby a jiných nedostatků více. V kritice vyskytují se i věty, které byly sice adresovány kazičům jazyka vůbec, které však básník mohl právem vztahovati i na sebe, na př. „nazve-li se to pravým jmenem, vandalismus“, nebo „Jak se potom vyjímají vlastenecké ty výlevy, stesky a přísahy básnické, pronášené mluvou, jaká jest urážkou jazyka českého?“ „Neutěšenou konáme povinnost, kárajíce tak často u básníků nedostatek piety pro mateřský jazyk, povinnost to však tím naléhavější, čím méně kritika česká první ten požadavek uvádí v platnost, nevšímajíc si věci té důležité pranikterak.“

Rozumí se, že tyto projevy proslulé již tehdy básnířky české, kterou sám Vítězslav Hálek povznesl do prvních řad českého života literárního, třeba otištěny byly v celkem málo známých „Ženských Listech“, vzbudily v kruzích oběma básníkům blízkých a ovšem i v básnících samých, kteří tehdy již spiati byli upřímným přátelstvím, pravý rozruch a jakési napětí proti původkyni nemilosrdných kritik, které stupňovalo se r. 1876 ještě tím, že básnířka se vůči samému Vrchlickému nepříznivě vyjádřila o příliš smyslně erotickém obsahu jeho „Snů o štěstí“ a přestala o jeho nových básních referovati vůbec.

Mlčení Elišky Krásnohorské pokládáno za projev nepřátelství, který těžce nesl neklidný Sládek.

Aby nedorozumění urovnal, napsal 17. ledna 1877 Elišce Krásnohorské smířlivý list tohoto znění:

Slečno!

Listem tímto vyrovnávám starý dluh, jímž povinen jsem sobě, snad také Vám, a jehož tíže bych se přece jednou rád zbavil. Že se to děje právě nyní, jest věc nahodilá: mohla jste snadno list podobný dostati dříve — snad za léta, ale jednou byste jej byla dostala. Že píšu dnes, jest vinou nálady. Je prý ve světě velmi nešťastný ten, jenž nemá na koho myslet — ani přítele, ani nepřítele, vůbec někoho, kdo mu není lhostejným. I kdybych neměl mnoho přátel, jichž lásku ke mně nelze srdci mému nikdy nahradit i samou vzpomínkou nejvřelejší — nemohl bych říci, že bych patřil k oněm nešťastným: vynořujíť se v duši mé obrazy několika osob — jen dvou — které mi ublížily — jedné, jíž neodpustím nikdy, poněvadž sáhla na mou čest, a druhé, které odpustil jsem, ačkoliv zranila srdce mé krvavě. Pátral jsem, u koho jsem mohl, a všichni řekli mi: je zlá, je kousavá; jen jeden řekl mi: je dobrá, má to útlé dětské, vlídné, dobré srdce, které se jeví v jejích básních. Ptal jsem se sám sebe: je šťastna? — Nenalezl jsem příčiny, proč byste šťastnou byla.

A když ve mně vznikla vzpomínka, jak nevlídně dotkla se ruka vaše toho, co srdci mému bylo nejdražší, bolelo to krutěji, že učinila to ruka, o níž myslel jsem, že jen k potěše je stvořena — Ale to minulo, bylť jsem tenkráte ještě v stavu podobném snu a nenáležel jsem k živým. — Dnes ptám se sama sebe: stojí to za to, abys pouhým slovem pokořoval se té, o které povídají, že je schopna jen ironie? Nikdy bych toho neučinil. Mohl by duch Váš zářit jako slunce — když srdce nemáte, co po tom všem. Ale nemohu tomu věřit. Znám Vašeho bratra — je tak jemný, tak měkký — viďte, že je stín toho také ve Vás, jestli snad ne víc? Tomu přeludu píši dnes, abych mu řekl: Je toho třeba, aby měli lidé trpkou myšlenku jeden proti druhému a sami byli jejím předmětem? Což to musí být, aby si lidé byli cizinci? — lidé, jichž srdce se již mocněji neb slabším tonem ozval (se) ten chvit před světem (sic!) — zachvěla se pod tknutím dechu, jenž květem šatí drsný svět a mnohé vyprahlé lidské oko vlaží slzou? — Je toho potřeba, aby si ti lidé byli cizinci?

Ale mezi přeludem mým a skutečností snad jest rozdíl. Vy řeknete: pane, jakým právem píšete mi tak, vězte, že ten Váš list je mi urážkou, zde vracím jej zpět. Dobře, také s tím jsem spokojen, neboť vyhojilo mne to z mého přemýšlení o Vás a dluh můj zapraven.

J. V. Sládek.

Eliška Krásnohorská byla listem dojata: viděla před sebou jiný duševní svět, jiné normy zdravého rozumu a citu a odepsala proto Sládkovi

kovi zcela vážně a klidně. Děkovala mu za smír, který radostně přijímá, prohlásila, že kritikou svou nechtěla mu ublížit, nýbrž prospěti, že nikdy nepřítelkyní jeho nebyla, a zabolelo-li ho něco s její strany, že prosí, aby jí ten bezděčný přečin odpustil, i když vyzná, že je spokojena a ráda na světě a že by bylo hříšnou lží, kdyby řekla, že je nešťastna.

Josef V. Sládek byl celkem asi odpovědí básnířčinou uspokojen a na obou stranách zavládl hojivý mír. Než nikoli na dlouho.

Kritiky Elišky Krásnohorské v „Ženských Listech" zalíbily se dru Josefu Emlerovi, jenž tehdy redigoval „Časopis Musea království Českého", takže požádal básnířku o příspěvek. Smluvili se, že spisovatelka napíše stručný kritický přehled novější poesie české.

Prvá část vyšla v I. svazku musejníka v lednu 1877 a obsahovala všeobecné zásady a hlavně tu, že jen poesie, která vyvrcholuje duševní život národa a jest tudíž národní, povznáší se na výši světovou. Stálo tam také mezi jiným: „Nenarodíť se žádný člověk bez národnosti, tak jako není žádného místečka na zemi bez určitého svého ponebí; věda, filosofie a humanismus pohybují se sice v oborech všelidských, připusťme tedy, že kosmopolitických — avšak praktického života kosmopolitického ve světě přece není, nikde ráz národností není až ku všeobecnosti abstraktní setřen, naopak, tam kde setřen ráz národnosti původní, stalo se to jen vlivem národnosti jiné, silnější, agresivní. Vyrostl-li tudíž básník ze života skutečného, vyrostl pode vlivem národa svého, — a čerpal-li ze života přímo, bezprostředně, jest-li básníkem původním, nemohl se ani emancipovati ode vlivu národního žití a národní povahy, nýbrž musil zobraziti buď sám sebou (lyricky) buď postavami vytvořenými (epicky), jak již praveno, zrovna ideální typus povahy národa. Kéž tedy v tomto vzhledě u nás básníci světoví najdou více následování a méně pouhého napodobování. Nás pak k horování po národním českém ideálu nenutká jen nějaké sentimentální vlastenectví, nýbrž velitelský osud a neuprositelná skutečnost; politická, zeměpisná, společenská poloha našeho národa, vtíravé faktum potřeby a nezbytná číslice statistická, a pokud tyto momenty nepozbývají své pádnosti a jsoucnosti, bude jen tenkráte poesie s žitím národa srostlá, bude-li z něho vyrostlá, z něho vyplynulá jako nejvroucnější jeho dech. Tím není řečeno, že všecko cizí, nenárodní má býti z poesie české vyloučeno, nýbrž dán tím jen pokyn, co mysli české jest v poesii naší hlavní a co vedlejší potřebou."

Uvážíme-li, že ani Jos. V. Sládek ani Jar. Vrchlický těchto zásad básnířčiných nesdíleli, pochopíme snadno, že ze slov jejích vycítili hned osten proti sobě. A bylo to právě v době, kdy „Lumír", získán byv zcela Josefem V. Sládkem, přešel v jeho vlastnictví a nová redakce majitelova počala s neobyčejným zdarem uplatňovati zásady literárního kosmopolitismu. Není tedy divu, když Eliška Krásnohorská na sebe vztahovala Arbesův „Literární žalm" „Náš duch vznáší se nad vodami", jehož prvá část objevila se v „Lumíru" bezprostředně po uveřejnění počátku

jejího článku v musejníku a který se končil dvojsmyslnou úvahou: „... zajisté mnohý z oněch ‚kritiků', kteří pátrají po mrvě v oku bližního svého, aby tak zakryli břevno v oku vlastním, oblaží národ český mnohým plodem ušlechtilého kritického ducha svého. Kritikové kalibru Tomíčkův, Malých a Kienbergrův však vymírají, a dokud ještě žijí a ‚blahodárně' působí, mohou produktivní literáti čeští zcela klidně pracovati a odbýti duševní impotence všeho druhu biblickou parafrasí ‚Náš duch vznáší se nad vodami!'"

Buď jak buď, jisto jest jen to, že druhé části článku El. Krásnohorské očekávali s velikým napětím a zvědavostí soudíce z prvního jeho oddílu, že básně jejich podrobeny budou znovu kritice z hlediska spisovatelčina. Vyčtliť si z úvahy Elišky Krásnohorské to, co dosud slýchali a čítali také snad jen z posudků málo závažných, to jest výtku *„cizáctví"*.

A něco podobného v druhé části „Obrazu novějšího básnictví českého" skutečně také našli, třeba že jinak s posudky spisovatelčinými mohli býti celkem spokojeni. Vsunulať tam básnířka za povšechnou charakteristiku Jar. Vrchlického choulostivá slova: „Jedno však v epice jeho pohřešuji: původnost. Ne proto, že látky jím volené většinou již v jiných literaturách různými básníky byly zpracovány, ale proto, že ve zpracování Vrchlického nevyznačují se pravou, původní svou podobou, jakouž se jeví v původních pramenech, ať písemných, ať přírodních či jiných. Bylo by mi opakovati stesk po barvě lokální i časové, stesk po žádoucí realistické čili historické opravdovosti, i přesvědčení, že jakási kosmopolitická všeobecnost přenesena na skutečné zjevy ze života národů jest pouhou neurčitostí, která zvláště epiku není s to učiniti ráznou a karakteristickou. Z kolikerých národů, krajů, dob a vrstev lidstva snesl Vrchlický události, báje i smyšlenky v epické své básně! A přece provedením, rázem svým, hlediskem i způsobem mluvy málo od sebe se rozlišují. ‚Hrob Aturův' působí jako mlhový obraz, vzpomeneme-li při něm na životní barvy ku př. Hiavaty. Nechci uváděti příkladů těch více, neboť Satanela, nejlepší a nejuznanější to báseň sbírky epické, skvěle vyniká koloritem, jenž předmětu jejímu náleží atd."

Než ani Jos. V. Sládek nevyšel na prázdno. Spisovatelka mu v článku svém vytkla, že „síla výrazu a trefnost básnických obrazů Sládkovi se nedařívá" a že „také pokusy poněkud větší komposice nerovnají se prostým, dojemným zvukům kratších písní, jež vyluzuje přirozený básníkův cit."

Zkrátka básníci spokojeni nebyli. Rána Sládkova, sotva zajizvená, znova se otevřela a Jaroslav Vrchlický pojal proti spisovatelce skutečné záští. Projevil je na př. již pamfletem na musejník, jejž přinesl ukázati přátelům a ctitelům svým do kavárny „Slavie", tehdejšího to střediska vynikajících literátů a umělců. Báseň byla zachována v psaném listě satirickém „Fíkový list" a zní:

Musejník.

1.

Harum, harum, mik, mik, mik, —
není nad náš Musejník!
Copánek ho pěkně krášlí,
„Eliška“ naň váže mašli,
aby mravů neodvyk —
není nad náš Musejník!

2.

Za uherský měsíc jednou
kritické v něm hlasy zvednou —
vkus chytí si do správy,
Máchu s Tylem odpraví,
s cizotou pryč, bohu dík . . .
Není nad náš Musejník!

3.

Potom fleknou po Havlíčku,
ku snídaní na vidličku
Jakub Malý po taji
Kalinu si rozkrájí,
cukne pyskem, jak má zvyk —
není nad náš Musejník!

4.

Jen se klať, ty starý cope, —
vždyť se něco pro tě skope,
Jireček tam vyleje
svého ducha pomeje,
v čtení škvárů má on cvik,
krmí tím náš Musejník!

5.

A když ten ne, Pán Bůh s náma!
od Indických břehů Brahma
Vrťátko, ten velký kos,
do všeho rád strčí nos —
v citování má on šik,
vše to pro náš Musejník!

6.

Tlušťoučký pan Emler tichý
zapisuje jeho hříchy,
na kritická vajíčka
sedá jeho panička —
z losů pech má a ne dík,
není nad náš Musejník!

7.

Faráři po českém kraji
ještě tak ho odbírají,
za těch zlatých padesát
lze tak slušně při něm spát;
jen ne — pro Bůh žádný křik —
není nad náš Musejník.

8.

Leta minou v blahu, zlobě,
otci naši spějí v hrobě,
Musejník však, světe, slyš! —
stále týž a stále týž;
vždy v něm pevný copů šik,
není nad náš Musejník!

Harum, harum, mik, mik, mik —
atd. atd. atd. atd. atd.
Repete od začátku — po dnešek
a po sto letech — snad — zas —

V témž roce 1877 ještě dvakrát způsobila Eliška Krásnohorská nelibost obou zástupců „Lumíra“, vyslovivši odchylné názory své v „Ženských Listech“, které od osudných dvou kritik byly ve „Slavii“ horlivě vyhledávány a čteny.

Napsalať tam Eliška Krásnohorská dva malé články literární, které Josef V. Sládek a Jaroslav Vrchlický mohli považovati za nepřímé urážky. Prvý, v čísle únorovém, nadepsán byl „Jmenem čtenářek časopisů.“ Tam z počátku stojí, že jeden beletristický časopis český (byl to asi „Lumír“ z r. 1874, který otiskl satiru „Thusnelda“, podepsanou značkou G. V., t. j. Giovanni Vranini, někdejší pseudonym Svatopluka Čecha) přinesl obrázek ze života, v němž vylíčena česká dívka, ana končíc večer zaměstnání celodenní, čte německý román a při tom rozstříhává český časopis na papiloty do svých kadeří. Krásnohorská brala v ochranu české dívky a ženy řkouc, že jejich otcové a manželé, prohlížejíce v kavárnách celé haldy časopisů a to s největší pochoutkou Kikeriki, Floh, Garten-

laube, Westermanns Monatshefte a jiné národnost českou tupící listy, pramálo se starají, aby také jejich dcery a manželky měly doma dosti četby a to české četby, českých časopisů. A na to ještě stručnými, aleráznými slovy naznačuje program, jaký by měly míti časopisy české, aby vykonaly své poslání také u českého krbu, v rukou ženských. Hlavní důraz opět položen na zachování národní jsoucnosti, na ryzost českého ducha i slova.

Druhý článek, „Také slovo o spisovatelské otázce", jest v čísle prosincovém. Tehdy byla česká veřejnost pobouřena a veškeré časopisectvo naříkalo nebo hromovalo z té příčiny, že někteří čeští učenci zcela zbytečně vydali své spisy německým jazykem. V článku se dovozuje, stal-li se skutečně zbytečný čin národní prorady, jest výstražným dokladem a následkem hýčkaného v literatuře světoobčanství, které na českou povinnost jen s patra hledí. „Neboť setřete s našeho smýšlení, s našich ideálů český ráz národní, odnárodněte nás, vy, básníci, duchem a vy, učenci, také i literou, a nestaneme se Francouzi ani národem jakýmsi ‚západním', ‚světovým' nebo ‚všelidským', nýbrž s celou jistotou — staneme se Němci. Blysklo cosi takového do duší našich a zahřmělo k tomu cos v našem svědomí jako ozvěna slov Aksakových, volajících k lidem, kteří na Rusi tak jako u nás cti své národní si vážiti přestávají: *Jste lehcí lidé!*"

Tím ovšem redaktorka „Ženských Listů" znepřátelila si oba básníky, Sládka a Vrchlického, kteří invektivy obou článků právem potahovali na „Lumír", nadobro. Zmínky zasluhuje, že na stranu El. Krásnohorské přiklonila se K. Světlá a odchýlila se tím od své sestry Sofie Podlipské, která jako tchyně Vrchlického sympathisovala s „Lumírem". Při prudké povaze K. Světlé dopadly někdy výroky její vůči sestře a Vrchlickému příkře a bezohledně a tak v poměru obou sester a K. Světlé k Vrchlickému nastalo jakési napětí. K. Světlá později své názory vyslovila dokonce i beletristicky v časovém románku „Plevno", kterým přispěla r. 1880 do „Světozora" a v němž vylíčily kosmopolitu moderního rázu barvami velice nepříznivými.

Většina tehdejšího literárního světa byla rozdělena již r. 1878 ve dva tábory, národní a kosmopolitický, které stály proti sobě a očekávaly navzájem nové výzvy k útoku nebo k obraně.

Mezi spisovateli, kteří celou duší přiklonili se k názorům Elišky Krásnohorské, byl Václav Vlček, redaktor a majitel „Osvěty". Vyzval Elišku Krásnohorskou, aby psala do jeho měsíčníku literární články a kritiky. Krásnohorská ochotně vyzvání uposlechla a napsala tam nejprve studii o Tylovi a pak obšírnou úvahu o spisech Hálkových. Byla-li již leckterá vzpomínka na Hálka, jíž Krásnohorská tlumočila opět dovedně svoje mínění o poesii národní, Lumírovcům nepříjemna, zaplanul hněv jejich vysokými plameny, když koncem téhož roku (v prosincové Osvětě 1878) posoudila El. Krásnohorská omladinový almanach „Máj", který

namnoze pokládán byl za sbírku ukázek následovníků a napodobitelů Vrchlického.

Do kritiky vsunuto několik míst, jimiž se uznává Vrchlického veliké nadání básnické, ale zároveň se mu vytýká jeho nečeskost. Za příklad budiž tu uvedeno třeba toto místo:

„— Tomu všemu, čím Vrchlický se odcizuje našemu citu a zdravé míře i temperatuře našeho ethického ponebí, čím však vábí nezralou obraznost jako blysknavý plamen motýla, naučili se od něho mnozí pěvcové Máje vedle oné již chvalně vyznačené plynulosti formy a mluvy, kterou mají všichni. Naučili se oné pompéznosti snadně, jedním rázem, jako ti, kdož po Kolumbovi ihned dovedli také postaviti vejce na špičku — snadně, neboť to i ono hříčka bylo. Vždyť pak tato manýra přílišnosti také nejen nejlepší, ale ani vlastní stránkou poesie Vrchlického není, a skutečná původnost a hodnota jeho básnická, spočívající hlavně ve schopnosti k líčení eminentně malebnému, přirozeně bohatému a skvěle barvitému, ta onoho světoběžného aparátu nepotřebuje a také ani jím, ani čím jiným nápodobiti se nedá; naši epigoni mohou ujištěni býti, že jdouce v jeho šlepějích vzoru jeho nikdy nedostihnou, poněvadž jen veliký talent takého uměleckého účinku dosáhne, ale velký talent čím výše stoupá, tím jistěji zabočí na cestu svou vlastní, předchůdcem netknutou.“

O tom všem, co následovalo po této kritice v literárním kroužku moderních Májistů, jaké pozornosti byly předmětem v kavárně „Slavii“, jak napsali a půjčovali si mezi sebou čtyři čísla satirického „Fíkového listu“, do nichž jim přispěl i sám Vrchlický, bylo pojednáno v delším článku „První česká moderna“ v „Časopise pro moderní filologii“ r. 1911.

Vrchlický zaimprovisoval si tehdy nový pamflet, tentokrát na „Osvětu“. Je ostřejší předešlého (na musejník) a zařazen byl do „Fíkového listu“ s ilustracemi tak, že některá slova příliš silná nahrazena obrázkem. Satira zní:

Lupus in fabula.

1.

Mám po všech vlastech zvučné jméno
a jsem redaktor „Osvěty“,
kdos řekl, že mám v hlavě seno,[1])
však to jsou prázdné klevety.
Můj jazyk rozhoduje všude,
na táborech i při pivě,
mé heslo bylo, jest a bude:
jen střízlivě, jen střízlivě!

---

[1]) V textu nakresleno.

2.

U vrat harému fantasie
bdím bídný eunuch, nesmím dál:
kde nadšením se jiný zpije,
já žhoucí víno, ideál
jen po kapkách užívám denně —
a sotva večer, když jdu spat,
do ucha šeptám svojí ženě:
„Ty romantiky sper už kat!"

3.

A proto důstojného strážce
má ve mně pravý český vkus,
na prostřednosti měřím vážce
a bajkou jest mi genius...
Já nelítám, já sotva chodím,
sem hbitě nůžky censora!
Svou noční čepici já hodím
na torso nahé Amora!

4.

Mně pouhá gymnastiky fráse
jest Hugo celý — jaký div!
Napíšu deset novel snáze
bez rozechvění žil a čiv.
Své staré „Věnce vavřínové"
na novou svařím omáčku
a hlavu dám, zas jako nové
že půjdou všecky na dračku.

5.

George Sand jest pouze ženská sprostá,
proč kámen po ní nehodit?
Takových novel zřídím do sta —
co myšlenka, co děj a cit?!
Já „Puklice" a „Hlavsy" píši
ze zaprášených kronik všech —
když čtenáři ne, aspoň myši
dost práce najdou po letech!

6.

Že nemáme Akademie,
to bolest má je největší!
Tam byl bych otcem poesie

a svornost měl bych na péči.
Co škodí! Prozatím se koří
mně „Umělecká Beseda“
a hledí na mne duchem choří
jak na krotkého medvěda.

7.

Českého „Brusu“ velkou kliku
já otáčím až do potu,
básníky mladé držím v cviku,
je připravuju k životu.
Jen s mírou! K čemu jaré vzdory?
Dle šňůry vše a souladu!
Já stvořil pro to velké vzory — —
tož „Elišku“ a „Miladu“.

8.

Verš Hellénský se dávno přežil,
vše bylo v něm tak nemravné!
mně hrůzou každý vlas se ježil,
zas číst to v řeči nesprávné!
Co s myšlenkou? Hloupému davu
hodíme jedno slovo „vlasť“,
to dostačí na věčnou slávu
a dobrý rým na „strasť“ a „masť“.

9.

Já proto redaktorem sluji,
bych autorům rval pačesy —
co práce jejich opravuji,
má žena píše adresy.
Můj ideál je Gottschal, Laube —
je čítám denně při pivě — —
dle „Unsre Zeit“ a „Gartenlaube“
jen střízlivě! jen střízlivě!

Veřejně v „Lumíru“ ozval se Josef V. Sládek. Po prvé vystoupil jako mluvčí celé družiny básníků, nejen jako zastánce Vrchlického a modernistů z „Máje“, z nichž několika otiskoval již „Lumír“ zdařilé práce. Sládkův článek, jímž uzavíral redaktor „Lumír“ z r. 1878 (20. prosince v č. 35, str. 560), není snad psán toliko na doporučení následujícího ročníku, nýbrž koncipován hlavně jako polemika a odpověď Elišce Krásnohorské. Článek vyslovuje pevně program a význam celé družiny básnické se stej-

nými názory uměleckými. Jest tak důležitý a pro Lumírovce charakteristický, že dlužno jej citovati celý v souvislosti.

— List náš nastoupí příštím lednem sedmý rok svého trvání. V těch šesti letech minulých získal si „Lumír“ krok za krokem mnoho přátel, ale také mnoho nepříznivců. Počet prvních i druhých vzrůstal zejmena za posledních dvou let. Přátelům máme co děkovat, že nabyl časopis náš pevné půdy, i děkujeme jim. Nejsme domýšlivi, jak se nám vytýká, již proto ne, že víme tuze dobře, kde začíná pošetilost, ale to vysloviti můžeme prostě a nelíčeně, že způsobil „Lumír“ u nás v nejedné věci obrat k lepšímu. Té výčitky si aspoň činit nemůžem, že bychom byli kdy, byť jen jedenkrát, napsali neb přijali řádky neshodující se s naším přesvědčením, nevážené na váhách našeho svědomí. Přízně nehledali jsme licoměrně a k zlu chovali jsme se mužně. Co z tohoto, drsného prý tonu pošlo dobrého, ví každý člověk dobré vůle, jenž naše literární poměry sledoval, a ví to zejmena také spisovatelstvo. Naše přesvědčení není skalené, naše svědomí není lehkovážné. *Snaha naše jde k tomu, aby se pěkná naše literatura povznesla na stanovisko světové. To není hříchem, to je svatou povinností.* Své Češství prý jsme přitom zapřeli? Kdy? jak? Jednoho slova, které by se nešetrně dotýkalo naší české věci, nám poctivě nikdo nemůže uvésti, za to ovšem bylo v tom „Lumíru“ slov vroucích, vycházejících tak z hloubi české rozbolené duše, že, kdo jen kdy poznal, co je cit, nemohl být ani na mžik v pochybnosti, že jsou opravdová. Mnohému jistě padla do srdce, jiní jali se skrucovat a nazývat frasí to, co nám bylo nejsvětější. Však také k tomu jest třeba trochu poctivosti, abychom uznali poctivost u jiných, a především jest třeba také trochu ducha tam, kde duchu předpisuje se směr. Duch české belletrie jinam se neobrátí, než kam čelí teď, a staré i mladé děti nelapí orla do vlasiny, s kterou si hrají na otepi ječné slámy. Dále s těmi pány, panici a pannami nemáme co činit. Čtenářstvo, které hledá v listu zušlechťující zábavu a nikoliv literární směry a polemiky, budiž přesvědčeno, že *budeme se jako v letech předešlých snažit, aby nalezlo tam, co hledá: dobrou povídku, dobrou báseň, poutavý článek a zmínku o tom, co kde dobrého českého tiskem vyšlo. Literatur cizích, zejmena krátkých novel a nových básní, budeme si pilně všímat. Budeme vybírat kde co dobrého a troufáme si říci, že nás v tomto ohledu, byť i dostihnul, dojista nepředstihne nikdo.* Budou-li tyto novely a básně slovanské, jak od nás pořád míti chtějí, nevíme, nevědouce zrovna již napřed, budou-li l. p. 1879 Rusové a Poláci dobře psát a to psát, co pro nás se hodí. Věcí starších, majíce kromě zábavnosti na zřeteli především novost a pokrok písemnictví, nuceni jsme pomíjet, leda by pocházely od spisovatele velkého a u nás málo známého. Ale především budeme dbáti prací původních. List náš ať je českým listem v dobrém i „zlém“. List náš zůstane přímým, otevřeným listem, kterému jde o kousek myšlenky, za kterou bude bojovat do posledního dechu. Co líbí se a nelíbí dnes, to málo značí. „Takto se v oněch letech psalo, to byl směr, jejž ssálo tehdejší spisovatelstvo ze vzduchu, a proto směr celé doby a ti lidé chtěli

i měli odvahu říci, co měli na srdci", to aby se někdy uznalo, tane nám na mysli především. A co tak ze srdce vychází jako to každé škrtnutí pera našeho, ať kdekoliv jest dobrého spisovatele, nemůže být špatným, nemůže být zhoubným. Vždyť každý ten člověk miluje svůj lid a pracuje pro nic, a pracuje jen s tou svou láskou v srdci. Ať si píšou, co si píšou, když to čisté, vřelé, krásné, lidské, ,,Lumír" jim to škrtat nebude a přinese to, byť to pobouřilo dychavičná prsa z celých Čech. Kdo s tímto směrem nesouhlasí, ať ,,Lumír" nečte. Nám, bůh to ví, nejde o abonenty jen proto, že platí, nám jde o soudné čtenáře a o náš ničím nespoutaný a českým srdcem a lidským mozkem diktovaný směr, pro ten stojí to už za to nechat se ubíjet — a žít.

J. V. Sládek.

II. **Boje roku 1879.**

Následující dva roky 1879 a 1880 byly nejbojovnější.

Elišce Krásnohorské přibyl pomocník v Rudolfu Pokorném, který v časopise ,,Koledě" a v příloze humoristického časopisu ,,Palečka", jejž sám od r. 1878 redigoval, počal útočiti na Jaroslava Vrchlického. Vedl si při tom však velice opatrně, aby si nerozhněval obdivovatele Musy Jar. Vrchlického z almanachu ,,Máje", kteří mu, zejmena dva z nich — Karel Leger a Ot. Prokoš — přispívali do ,,Palečka" epigramy a humoristickou prosou.

Vrchlický, kterého nevraživost Pokorného nemile se dotýkala, vytasil se Sládkovi se zvláštním listem redaktora ,,Palečka", kterým zval ho kdysi za spolupracovníka ,,Palečka" a který oplýval obdivem pro veliký talent Vrchlického.[1])

Když také redaktor ,,Lumíra" byl znovu vyprovokován některými zmínkami v denních listech, že ,,úmyslně pomíjí poesie slovanské a vlastní a že se tato výčitka nedá odčiniti slovy," otiskl novou obranu na prospěch svých přispěvatelů. Kromě toho užil Josef V. Sládek ještě jiného prostředku. Napsal sám ostrou satiru na prolhanost českých poměrů, zejmena ovšem i literárních a vypodobnil tam na konec Rudolfa Pokorného tak, že jej každý poznal. Přes to však satira není v ,,Lumíru" uvedena jako dílo původní, nýbrž jako zpracování z Grenvillea Murraye.

Závadné místo pravilo do slova, že tajemný ,,žlutý pes", který vyl, kdekoli cítil nějakou lež nebo přetvářku, ,,vyl na mladého plavovlasého básníka, který, poněvadž šlo to náhodou do noty časové, vydal svazek drobných vlasteneckých básní" (,,Lumír" ze dne 20. února 1879).

Neblahý ,,Žlutý pes", jímž zesměšněn nejen Pokorný jako lhář, ale i jeho nová sbírka ,,Pod českým nebem" (1879), způsobil naprostou

---

[1]) Byl citován na str. 59.

roztržku mezi Rudolfem Pokorným a Josefem Sládkem, mezi „Palečkem“ a „Lumírem“.[1])

Pokorný odemstil se nejprve epigramem, jímž zároveň vzdal čest svému mistru Adolfu Heydukovi. Mezi „drobnými ukázkami“ z Nemilostných písní Ranka Petara v 15. čísle „Palečka“ stojí na místě pátém:

Adolfu Heydukovi.

Já být bohem, věru,
poručil bych věčně psáti Tvému peru!
Ostatní, již před nahotou klečí,
ať si píšou — *indianskou* řečí...

Těmi, kteří „před nahotou klečí“, míněni byli Jaroslav Vrchlický a mladí básníci z „Máje“, jimž byla kritikami vytýkána příliš smyslná erotičnost a „adamitství“, narážka na indiánskou řeč platila Josefu V. Sládkovi, který ve své sbírce „Básní“ věnoval dvě básně, plné sympathie, hynoucím kmenům indiánským v Americe. Od té doby pak také častěji vyskytovaly se zcela otevřené výpady proti „Lumíru“ v příloze „Palečka“ a v „Koledě“, až došlo k aféře, o níž se zmíníme později.

K bojovníkům za svéráznost českého písemnictví přibyl totiž zatím nejhorkokrevnější, Ferdinand Schulz v „Osvětě“. Ohlásil se v 3. čísle z r. 1879 referuje o Čechových „Povídkách, arabeskách a humoreskách“, hlavně o jeho „Jestřábu contra Hrdlička“, a o románu Sofie Podlipské, která byla všeobecně počítána do kruhu Sládkova, „Nalžovském“. Svatopluka Čecha kritik „Osvěty“ nadšeně chválí a navázav na tuto recensi úvahu o pravém umění, namířenou proti „Lumíru“, odsuzuje román Podlipské co nejpříkřeji.

---

[1]) Jak již známo, provázely také listy politické působení „Lumírovo‘ i úvahy „Osvěty“ svými poznámkami a to tak, že listy mladočeské sympatisovaly s „Lumírem“, ač Vrchlický i Zeyer klonili se spíše k straně staročeské, a listy staročeské stranily „Osvětě“ a „Palečku“, třebaže ani v té příčině nebylo zvláštních politických důvodů. „Žlutého psa“ odsoudil tehdy první „Posel z Prahy“ a po něm objevily se polemické řádky i v jiných listech. V jindřichohradeckém „Ohlase od Nežárky“ otištěno na př. v Dopise z Prahy (č. 9. 1879) toto místo: „Feuilleton, jenž má býti v takovém listu, jakým je ‚Lumír‘, pravým světozorem literatur cizích a jmenovitě slovanských, nemá nikdy poskytovati místa lecjakým osobním narážkám, k jakým propůjčil své pero spisovatel sežloutlé satiry ‚*Žlutý pes*‘. Osobní záležitosti patří do denních listů a nikoliv tam, co určeno jest pro celé literární obecenstvo české. ‚Žlutý pes‘ mohl si zaštěkat někde jinde, ale ‚Lumír‘ nepovažovali jsme nikdy za hodna takového štěkajícího psa, jakého našel někde jistý sládek. Inserát, jaký vzhledem k tomu podal v ‚Poslu z Prahy‘ jakýsi mládek, měl by z ochoty vytisknouti každý český list. Zní pak

‚Nabízeného žlutého psa bych rád koupil, bojím se však, že má psinku; aby se zjistilo, je-li zdráv, oznamte, zdali štěká a vyje také před Lumírem, načež snadno se rozhodne, patří-li antouškovi anebo smím-li se ptáti po jeho ceně. Mládek‘“.

Všimněme si jednotlivých bolavých těch míst podrobněji!

„Neznám ani jediné literatury na světě, která by bez látek domácích, vlastních byla vznikla. Kde není o čem psáti, tam vůbec není žádné literatury. A stran povznášení domácího písemnictví na stanovisko světové třeba také dohodnouti se záhy, aby nešířila se náuka, ze které by literatura neměla žádného prospěchu; při produkci tak hojné, jaká nyní v belletrii naší se jeví, že nemá sobě rovné v žádné době minulé, byla by veliká škoda, kdy by se udržovala nesprávná ponětí o samých základech a nejvyšších účelích všeliké činnosti slovesné. Nebudeme theoretisovati, není toho bohudík už potřebí. Máme před sebou nepřehlednou literární praxi všech věkův a národův. Nuže, co z toho všeho povzneslo se na světové stanovisko? Co u všech jiných národův patří do literatury světové? Převážnou většinou, neli výhradně, jen takové skladby, které jsou zrcadlem a obrazem nejvlastnější duchovní podstaty každého z nich; jen takové spisy, v nichž vyznačují se zvláštnosti národní. Projděme řadu oněch spisovatelův, jichžto plody souborem nazývají se literaturou světovou, od šedé dávnověkosti až po tuto hodinu, a zkoumejme, co ze spisův každého z nich dostalo se do světové literatury, kterými výtvory svého ducha povznesli své domácí písemnictví na stanovisko světové? Nejobyčejnější literární katalog dá nám odpověď a zároveň poučení pro potřeby naší literární domácnosti. Toliko literatury *národní* jsou na stanovisku *světovém*, a k ponětí literatury národní náleží nejen jazyk, nýbrž i duch, nejen forma, nýbrz i obsah.

Nějaké *abstraktní* literatury světové, vznášející se někde ve vzduchu jako rakev Mohamedova, způsobené lidmi, kteří by nepatřili k žádným společnostem národním, nikdy nebylo, není a nebude; všeliké tedy pachtění se po nějakém literárním stanovisku *vyšším*, nežli jest *národní*, nemá ani nejmenšího smyslu. I ponětí humanity náleží v literatuře do kruhu národního. Důkaz toho dávno leží za námi. Středověk snažil se ve střední a západní Evropě pomocí jazyka latinského zříditi literaturu, společnou několika národům, povýšenou nad domácí, místní literatury národní. Mělať to býti jakási literatura světová i co do jazyka i co do látek, a slibovala netoliko svým účastníkům a vzdělavatelům, nýbrž i všeobecné osvětě nemalých výhod. A jak vydařily se její snahy? Neprovedlať ani toho, co se zdálo vlastně už samo sebou hotové. Za 600 let svého trvání nedostala se ani na minutu k sjednocenosti, k jednolitému celku nade všemi národy, v jichžto zemích se pěstovala. Zůstávaloť napořád a zůstaloť i konečně při latinské literatuře v Italii, ve Španělích, ve Francii, v Anglii, v Němcích, v Uhrách a také u nás v Čechách, ale nikdy nebyla jednotná literatura světová třeba jen pro ten kousek světa evropského. A přece, jeli vůbec nějaká literatura *světová* ve smyslu *nenárodním* možná, bylo to tenkráte. Když pak ani oné doby k ní nedošlo, nedojde k ní nikdy.

Literatury národní, místními literaturami latinskými ve svém rozvoji na čas zastaveny, vzchopily se a vzkvetly více než dříve, a mluví-li se *nyní* o literatuře světové, nemůže to býti ve smyslu nenárodním; naopak:

čím *národnější* některá literatura jest, čím více pilnosti a umění věnuje na znázornění příslušné zvláštnosti národní, čím více pěstuje ve svém jazyku národním také domácí, národní život, veřejný i soukromý, tím více povznáší se na stanovisko světové.

Ale nota bene, *bez umění* to nejde s literaturou žádnou, ani s národní ani se světovou! A tu vězí celá otázka, které jsme se dotkli. Zpracovati *umělecky* nějakou stránku buď soukromého, buď společenského, buď veřejného života ve vlastním národě, vyžaduje poměrně více studia a více pilnosti, nežli buď smysliti sobě něco ve vzduchu, buď chytiti něco cizokrajného. Při obou těchto druzích literárních látek může spisovatel snáze hověti sobě ve všelikých výstřednostech, pohybovati se třebas v jistých už šablonovitých způsobech psaní a vymyká se při tom oné přísné kontrole, která plyne z věcí blízkých, buď skutečných, buď dle celé situace možných. Toto těsné spojení *reelného obsahu s uměleckou formou,* jak je nejnovější *světová literatura všech národův* pěstuje, má nepopíratelné obtíže a vyžaduje umělce, kteří nerostou jako houby po dešti.

A přece sám ráz *moderního* umění slovesného chová v sobě nejen pro čtenáře ale i pro spisovatele velmi mnoho půvabův. Psáti ozdobně, zajímavě, duchaplně, jako píše též na př. Sv. Čech, který i když ve slabé chvilce sáhne k dosti všední anekdotě (Duch markýzův), i tu přec ještě dovede umělecky ozářiti: Koho by to nevábilo?"

A nyní následují řečená příkrá slova, věnovaná „Nalžovskému":

„Avšak svědomí literární dostane se někdy do trapných rozpakův. Co se mne týče, mohu ubezpečiti, že vítám každou novou knihu českou a beru ji do ruky s nadějí, že jest dobrá. Stojí mne to pak velmi mnoho, nežli se vzdám té milé naděje a poddám se soudu opačnému. Takové bezděčné, vynucené odstupování od prvotního dobrého mínění vlastního jest tím nepříjemnější, když se děje k vůli spisu, jehožto původce vzbuzuje obecné očekávání, že úřad kritiky při něm hlavně v poklonách záležeti bude. V podobných velice nemilých příhodách jest pak toliko dvojí věc možná: buď úplně pomlčeti o spisu nezdařeném, buď pověděti od srdce pravdu. Zřetel k osobám, vlastní i spisovatelově, přimlouval by se snad za cestu první; však věc, prospěch a potřeby literatury velí nastoupiti cestu druhou, ukládají za povinnost, dáti uznané, třeba i velmi nelibé pravdě veřejný průchod.

V podobném neblahém nezbytí octli jsme se při druhé knize, za jejíž posouzení v těchto listech jsme byli požádáni. Jest to román Žofie Podlipské, nazvaný *Nalžovský,* (v Ottově Salonní bibliothéce č. 9). C'est un fauxpas — a v jakých rozměrech!"

Kritika se končí:

„Nastojte, to není život salonní! Vždyť tu nikdo není bedliv ani obyčejné slušnosti, neřkuli nějaké uhlazenosti mravů a života, na *všech* osobách spatřuje se buď nízkost buď affektace! Takové zjevy nesmíme nech vat platiti za život salonní, nýbrž, jak nám to koliv připadá za těžko, přec vidí

se nám i nevyhnutelně nutno nepokrytě vysloviti: že se *takto vůbec* psáti nesmí, jako nesmí kritika nad takovými esthetickými nedostatky, nad takovým scestím obě oči přimhuřovati. Nechali jsme mluviti dílo samo za sebe, aby povaha jeho vynikla, i přestáváme na podaných ukázkách, chtějíce ušetřiti nepříjemných slov, pokud to jen možno."

Od této doby vpočten Ferdinand Schulz k nejúpornějším literárním nepřátelům „Lumíra" a jsa povahy zvlášť prudké, jak doznává na př. sama Eliška Krásnohorská ve svých „Vzpomínkách na Vácslava Vlčka" („Osvěta" 1911 str. 46: V té době sympathisoval s námi a byl věrným naším spojencem Ferd. Schulz, jehož prudký temperament jak Vlček, tak já jsme museli leckdy krotiti. Zejména dbal Vlček přísně, aby do polemik s naší strany se nevneslo nic osobního, nic klepařského, nýbrž aby zůstaly solidně věcné; i přistřihovali jsme sem tam sanguinické neopatrnosti Schulzovy), stal se od té doby svého prvého vystoupení proti „Lumíru" hlavním roznécovatelem a udržovatelem svárů a hněvů.

Třebaže mu „Lumír" zůstal za jeho úvahu v třetím čísle „Osvěty" dlužen odpověď, podrobil jeho stanovisko nové kritice hned již v čísle 5., kde referuje o dvou knihách Vrchlického „Roku na jihu" a „Mythech". Píše tam mezi jiným:

„Sledujíce s nejpozornějším účastenstvím básnickou jeho činnost, překvapující svou plodností tu v lyrice, tu v epice, máme před sebou nejnovější původní jeho dílo: *Mythy*. Podotknutí ‚cyklus prvý' slibuje další řadu skladeb pod společným jmenem. Svazek první přináší tři epické zpěvy z minulosti české. Ihned vyznáme, že vítáme Vrchlického na tomto poli s upřímnou radostí. Nic nám tu nevadí, že naše ‚píseň o domácích látkách' jest tomu onomu ‚protivna'; my při ní zůstaneme, jsouce pevně přesvědčeni, že plníme svou povinnost k českému liternímu umění, když hájíme pro ně téhož stanoviska, na němž musí nezviklatelně setrvati i politika i všeliká hmotná práce našeho národa, záležíli nám na zachování a na rozkvětu naší kmenovní jsoucnosti. Tvrdíme i to, že literatura, zejmena literatura krásná, musí na té dráze jíti v čele, že musí veškeru ostatní činnost našeho národa říditi a povznášeti. A tu snad nebude chtíti nikdo dokazovati, že literatura naše už naplnila svůj důležitý úkol, že už zpracovala všechen domácí materiál z minulosti i z přítomnosti, aby národ náš mohl nadíti se do ní zabezpečení a upravení své dráhy pro budoucnost. Nikdo nemá spouštěti s mysli, že rovněž jako politika tak ani literatura nesmí v žádném národě státi se pouhou hračkou nebo plesírem několika lidí, kteří by jí rádi dávali směr dle svého často chorobného naladění či spíše rozladění. Psáti a třeba i tisknouti může ovšem, pokud to nevadí zákonům o tisku, každý, co chce; ale jakmile pro vyjádření svých citův a myšlenek užívá řeči svého národa a jakmile si přeje, aby ten národ jeho duchovní plody seznal a za svůj vlastní majetek přijal, musí podrobiti se soudu toho národa, jenž velmi často buď jakožto pobloužení buď jakožto nedospělost zamítá, co z lisu tiskařského vyšlo beze vší závady, a k vůli čemuž původcové —

svým horečným žilobitím úplně odtrženi od zdravého tlukotu srdce národního — časem svým sobě navzájem prokazovali božský obdiv. Krásné písemnictví jest věc v životě každého národa mnohem vážnější, než jak dle svých skutkův někteří i spisovatelé čeští se domnívají, a u nás není ani času ani čtenářstva ani spisovatelstva nazbyt, abychom mohli sobě dovolovati s ním experimenty, jichžto výsledek bohužel není pochybný.

Když nejnovější dobou slýcháme a čítáme, s jakým soustrastným úsměškem se tu onde mluví u nás o ‚domácích látkách‘ literárních jako o něčem dávno šťastně překonaném, s jakým pohrdáním se tu a tam pohlíží na národní směr v literatuře jako na nějaké šosáctví: nemůžeme zdržeti se otázky, proč tací pánové si vůbec činí násilí, býti a slouti českými spisovateli, když nejživější interes český jest jim buď směšný buď protivný? Vždyť pomoc kyne jim tak snadná a blízká! Třebať toliko, aby za roucho svých myšlenek a citův sobě zvolili jiný jazyk, a záhy seznají, jak se svým nenárodním stanoviskem pochodí v literární společnosti jiné. My tím časem zůstaneme přesvědčeni, že literatura naše jako literatura každého národa musí býti a zůstati věrna svému národu, a to že dokáže jen tím způsobem, když co nejpečlivěji se vynasnaží, aby se stala věrným obrazem a tlumočníkem snah, pomyslův, citův, dějův a osudův jeho. *Původní* krásná literatura naše — a jen o té jest zde vůbec řeč — počítá teprv několik desítiletí. Za ten kratičký čas, při tak skromném počtu spisovatelův opravdu původních zajisté nemohla ani dotknouti se všeho, tím méně vyčerpati všechno, co národ sám ze svého života minulého i přítomného jí podává. Nikdo snad nebude chtíti tvrditi, že několik veseloher a truchloher Klicperových a Tylových, že několik těch svazkův básní Čelakovského, Erbena, Jablonského, Kollara, Vocela, Koubka, že povídky Tylovy, Chocholouškovy, Markovy, Němcové až do roku 1850 zpracovaly všechen národní materiál český. A co v tom oboru po roce 1850 činiti ještě zbylo, není hotovo ani posud a nebude hotovo nikdy, *poněvadž národ sedmi milionův duší a tož duší živých dovede také napořád duchovně zaměstnávati a živiti asi půl kopy svých beletristův*! Kdo se domnívá, že v celých Čechách už není co najíti pro divadelní hru, pro baladu, novelu, román atd., ať hledá na Moravě, na Slovensku, ve Slezsku, v krajinách, literárně až posud skoro nedotknutých, kde látky dějepisné i novověké, ze života společenského i kulturního strmí až k nebesům. To vše jest nevyčerpatelná pokladna a prostranné působiště českého písemnictví. A komu by to všechno ještě nestačilo, kdo by ještě tím vším cítil se obmezen a stísněn ve svém básnickém vzletu, ve své umělecké volnosti, kdo by v tom všem ještě nenacházel nic důstojného pro svůj spisovatelský talent: tomu snad vyhoví všechen ostatní svět *slovanský*, a literatura česká s radostí a vděčností přijme jeho plody z těch sadů za své!

Tedy o literární látky národní, domácí, české i slovanské není zle; ale místy jest zle o *studium jich, o cit pro ně*. A proto opakujeme, že vítáme Vrchlického na tomto poli s upřímnou radostí."

Přes tuto dvakrát zdůrazněnou pochvalu Schulzovu nebyli Lumírovci jeho referátem nadšeni. A brzy nato i Eliška Krásnohorská znovu vystoupila proti směru Jaroslava Vrchlického na přednášce v literárním odboru Umělecké Besedy (30. května 1879) „O Hálkovi slovo v čas" (kde se ujala básníka Soběslavem Pinkasem ve varšavské Revue Slave odchylně od dosavadní pietní tradice vylíčeného), dokládajíc se i slovy samého miláčka Jaroslava Vrchlického, Viktora Huga, proti kosmopolitismu v umění. Řeč básnířčina otištěna pak i v červencovém čísle „Osvěty" z r. 1879, kde poznali ji vlastně Sládek i Vrchlický po prvé.[1])

Nejbolestněji se jich dotklo ovšem místo, kde El. Krásnohorská navazujíc na slova Viktora Huga „Nic nebudiž ztraceno — ni jedna síla se neodlučuj!" vytýká nové škole Vrchlického, že následujíc Huga jen v jeho romantismu, zapomíná ho následovati „v jeho plamenném vlastenectví, v jeho unášejícím horování za svobodu a právo, za budoucnost a ideál", ač Hugo vzývá zajisté i ji volaje zanícená slova: „Rychle, rychle, myslitelé! Rozlévejte ideál, rozlévejte naději, čiňte dobro! Pryč s uměním, které nechce míti účelu! Což jest obdivu hodnějšího než poesie, slouží-li osvětě? Vystupte ze zahálky svého snění! Věnujte se práci za obecné blaho a vrhněte se v ni a vydechněte v ní duši! Panující nesrovnalosti veřejné ukládají mysliteli, filosofu i básníku přísné povinnosti."

A tak dále ještě poučuje Krásnohorská Lumírovce o jejich úkolech vlastními slovy Hugovými a zdůrazňuje znovu rozdíl, jaký jest mezi „nezapomenutelným, každým hnutím ducha národního až do hlubin duše proniknutým, s lidem českým o srdce své se dělícím Vítězslavem Hálkem" a mezi „pseudomoderními" básníky mladšími. Na konec vyvrací zprávu „Revue Slave", že prý „jen poslední fanatikové tradice" se bouřili proti souborné publikaci nejmladší generace básnické („Máji" z r. 1878) a s uspokojením konstatuje, že „náčelníci kosmopolitické školy volbou národních látek sami konečně k tradici se přihlásili" a tím že by spor, „jenžto vzbudil u nás již tolik někdy plodných, ale po většině zbytečných a nechutně ohřívaných kontroversí, mohl by tím již býti považován za ukončený, neboť výsledek jest již hotové faktum."

---

[1]) Umělecká Beseda považovala za hlavního inspiratora Pinkasova článku Jaroslava Vrchlického a také na schůzi 30. května toto podezření naznačeno, takže Sob. Pinkas cítil se tím ponuknut až k hájení své cti. Básník Sládek tázán, ví-li něco o spoluúčasti Vrchlického na prvním tažení proti Hálkovi, popřel rozhodně jakékoli vztahy Lumírovců ke kritice v „Revue Slave" a zdůraznil znovu nejvroucnější obdiv svůj i Vrchlického pro činnost Vítězslava Hálka, který oba básníci nejednou prokázali.

Josef V. Sládek napsal na př. do úvahy své „Deset roků práce" v ‚Lumíru' z r. 1883 na str. 39: „Hálek byl duší tenkráte se probouzejícího mladšího literárního světa, duší upřímnou, přímou, otcovskou i bratrskou. Po něm neobjevil se v české literární společnosti nikdo, v němž by čistě ideální snaha národní i umělecká spojena byla tak vrchovatě. Ten muž neměl žádných soukromých ohledů, jaké vyvinuly se již v málo letech později. O Hálkovi může se říci, že byl *srdcem* novější české poesie; *rukou* vedoucí ji pevně na neobvyklou a novou dráhu byl Jan Neruda".

Než spor ukončen v pravdě nebyl. Úvahou svou nalila Eliška Krásnohorská jen živného oleje do rozpálených myslí a zejména redaktora „Lumíra", pohněvaného dotud nedávným článkem Schulzovým, rozčilila na nejvyšší míru. Josef Sládek napsal hned do nejbližšího čísla (16.) „Lumíra" ostrou repliku na všecky dosavadní výtky a útoky.

— Kritika a kritikářství rozmohly se v poslední době u nás tak, že snad by už přece bylo na čase, aby lidé rozumní začali uvažovat, co jest pro literaturu výhodnější: zdravá, čilá, třeba i nespoutaná produkce neb okusování každého květu, jenž na té naší, beztoho ještě dosti chudé zahradě vypučí. Před dvěma lety, kdy knihy naše měly tak skrovný odbyt, že nakladatel, jenž přece ještě něco tiskl, považován ve svém způsobu za hrdinu, kdy všechny naše časopisy belletristické trpěly nedostatkem čtenářstva, hřímáno do našeho lidu, že málo čte — a lid četl víc. Dnes není sice ještě odbyt českých dobrých knih a časopisů skvělý, ale tisknout dobré knihy a vydávat dobré časopisy stalo se možností dříve zajisté netušenou. Tu objevily se dva tábory: jeden snažil se a snaží sloužit literatuře produkcí, druhý kritikou. První mlčí a pracuje, druhý mluví, odporučuje, zatracuje — a roste pro ten okamžik literatuře produktivní přes hlavu. Ještě loni bylo více produkce, letos již jest více kritiky. Kdyby to byla kritika zralá, svědomitá, mající na zřeteli cíl rozšířit kruhy čtenářstva — a to přece jest u nás ještě hlavním cílem, autor ať se spokojí s vědomím vykonané povinnosti, čas a literární historie ať přísně rozhodne o ceně —, — budiž! — ale kritika dnes považuje za svůj hlavní úkol zabíjet, ubíjet a bořit to, co vystavěno. Kritika nynější čtenářům literaturu zošklivuje, jsouc bezuzdná v chvále i haně a nepředložená v obou. Kritika vymyslila si směry cizácký a národní a octla se většinou v rukou lidí, kteří pro podstatu literárního tvoření nemají smyslu. Šestnácti-, sedmnáctiletí hoši, nebo lidé starší, ale duší také ještě v tom, jak to činí, chlapce prozrazující, zaplavují kritikami listy moravské[1]) a ty je přijímají — básníci poskvrňují svá pera a píšou zdrcující kritiky děl básníků jiných, kteří jsou jim nepohodlní,[2]) mužové, jichž heslem jest: „já chci mít jen svatý pokoj", špatně se nasnídají a dávají svému rozmaru průchod ve frási „tak se psát nesmí". Lidé, kteří nikdy k ošacení vlastní myšlenky pera nenamočili, strhají v denním listě básníka zasloužilého a vytýkají mu jeho šediny! a lásku k jeho mrtvému dítěti! Tak se kritisovat nesmí! Naše literatura jest nám svatý háj a do něho nevstupujtež děti, aby si tu lámaly bičišťata, do něho nevstupuj rozmar, zášť a lehkomyslnost! Pracujme všichni každý seč síly své, pracujme s nadšením a láskou — a náš lid musí číst, více číst — nezošklivujme mu jmeno „spisovatel". — Nedegradujme sami sebe na kupčíky, kteří mají vedle sebe krám a závidějí si prodávání stejného zboží, nedegradujme se na nádenníky! Nechceme, aby se trpělo u nás šíření tiskopisů bezcenných, ale

---

[1]) Herbenové neb jak se jmenují a podobní starší.

[2]) Pokorný v „Koledě".

i ostrá kritika dá se psát slušně a lidsky. To „tak se nesmí psát" vzkřiknout na ruku psaním o živobytí schromlou,*) na duši v celém svém životě, cítění i myšlení čistou a jen naši, jen českou, [3]) — to vzkřiknutí na muže, jenž již před čtyřiceti lety byl mezi jedinými, kteří tenkráte mezi stem jazyků hlásali na Parnase také — české slovo, to vzkřiknutí naň: „Ty jsi stařec!" [4]) — to otravování života mladého člověka, jehož duše je plna svatého ohně, jehož pero obohatilo naši poesii skvosty velikými, jenž nezná oddechu, nezná klidu a horečně, železně jen pracuje a pracuje — to otravování na své ženství hřešící, žárlivou, nerozvážnou, jizlivou, ctižádostivou dívčinou a řadou s všeho moudrých mluvících strojů v tom neb onom literárním být majícím spolku [5]) — to podezřívání kteréhokoliv z nás, jenž když nic jiného má aspoň čisté srdce a vroucí lásku k té naší věci — „to se nesmí psát" tak se nesmí kritisovati, tak se nesmí lhát — tak se nesmí — podporovat literatura!

Ať se kritisuje, ale ať tak činí lidé sami v sobě prostí vášně, nikoliv vytrhováním z díla po ledabylu slov a sestavováním jich v slovník vlastních pošetilostí, nikoliv tím bezcitným a ve svém základu vždy nízkou duši jevícím výsměškem, nikoliv žárlivostí — neboť co je našemu lidu po té „duchaplnosti", po tom domácím rozmaru, po té strannické zášti, po těch všech vrtkavých náladách jednotlivce! Dostala-li se vášeň na naše pole politické — v literatuře se „tak psát nesmí!" Když nevzbouzíme k věci lásku a úctu k sobě, když sami nestojíme před národem svým co povahy čisté — nuťte ho pak do těch svých knih, mějte tu smělost vytýkati mu netečnost. Rvete se mezi sebou a on si z vás má učinit své proroky! — My jednoho zapomínáme: že jsouce národ od všech opuštěný a sevřený železným ramenem národa cizího, musíme si vystavit žulovou tvrz ve své lásce k sobě a svému a ve své práci a ve své poctivosti, každý z nás ve svém a i v tom nejmenším! To, co nyní děje se mezi strážci literatury, nemá ničeho z těchto vlastností. Tábor kritiků a kritikářů umačká nám byť ne produkci, tedy chuť k ní a především zničí mezi lidem sotva kořeny zapouštějící lásku ku čtení českého slova a bez té — kdo může ať se tomu usměje — jsme hotovi! *S.*

* * *

Resolutní slova Sládkova vzbudila tři ostré odpovědi a měla v jedné příčině i vážnější dohru. Probereme jednotlivé polemiky za sebou.

Po svém způsobu velice podrážděným a podle toho i nešetrným tónem reagoval Ferdinand Schulz v červencovém sešitě „Osvěty", které vyšlo kolem 20. června 1879. Adresuje odpověď svou přímo „Lumíru":

---

*) Sofie Podlipská byla stižena písařskou křečí.

[3]) Schulz v „Osvětě".

[4]) Guth v „Politice".

[5]) Krásnohorská & Spol. v „Umělecké besedě" a Krásnohorská v „Osvětě".

Na adresu Lumíra.

Zvláštní choroba, která zmítá asi půltuctem „světových" našich spisovatelův a která už po některý čas potrhovala duchovními jejich projevy, konečně vypukla v celé své povaze. Průběh její jest zcela přirozený. Časopis Lumír zajisté neopomene podávati nám i nadále zajímavé zprávy o něm. Nejdříve světoborné pretense — nyní už srdcelomná lamentace; nejdříve pyšné ohrnování nosu nad tím „planým klinkáním prostonárodním" — nyní už sháňka po rukopise „velkého pěvce Fr. L. Čelakovského";[1]) nejdříve titanský vzdor proti „protivné písni o domácích látkách" — nyní už bolestný pokřik, že „kritika vymyslila si směry cizácký a národní". Nejdříve lidé, kteří by umřeli žalem, kdy by byli počtěni mezi — ty ostatní naše spisovatele, nyní už naskrze osobnosti, které, „když nic jiného, mají aspoň čisté srdce a vroucí lásku k té naší věci." Nezmýlili jsme se, povždy očekávajíce při těch svých krajanech, že ze spisovatelů „světových" časem přec ještě povznesou se na dobré spisovatele české; proto nelitujeme ani jediného slova, kterým jsme jim zejmena v těchto listech pomáhali najíti dobrou cestu k tomu cíli, ano ujišťujeme je i pro příští jejich nesnáze svým ochotným přispěním. Jakož z časopisu Lumíra (čís. 16 t. r.) seznati lze, není to pro nás ovšem úloha ani snadná ani vděčná; však majíce zření pouze k prospěchu národního písemnictví, budeme plniti i dále svou povinnost. Že jsme posud se neshodovali ve svých literárních úvahách s Lumírem, že nemíníme ani nemůžeme kritickou rubriku tohoto časopisu obírati sobě za vzor, tomu nebude se diviti, kdo pováží, že na našem skromném stanovisku domácího literárního „šosáctví, mentorství a pedantství" musí zachovávati se přísný rozdíl, na nějž naši stoupenci všesvětové literární volnosti tak velice rádi zapomínají, rozdíl mezi kamarádskou reklamou a opravdovou kritikou, rozdíl mezi spolkem na vzájemné podkuřování a pojišťování sobě literárních vavřínů a mezi péčí o pravý prospěch a pokrok domácího písemnictví. Kritika *naše* neměla ovšem a nikdy nebude míti dostatek kadidla pro nespoutané moderní titány, kteří v orgánu svém esthetice říkají jen „*tak zvaná esthetika*",[2]) za to však mezi sebou navzájem se zbožňují říkajíce si: „Inu, vy básníte tak, že jen před vámi kleknout a modlit se k vám!" Kritika naše nebude choditi do učení k časopisu, jenž ji tak pánovitě pozývá, jenž ale sám svou literární rubriku má jen pro obsluhování svého půltuctového tábora, ostatní pak literaturu s příkladnou ušlechtilostí umlčuje, ano posléz veřejně upírá, že by jí bylo! „Tak se nesmí kritisovat, tak se nesmí lhát" — jinde než u vás, jak figura ukazuje: vyť musíte míti pořád všecko extra, i to čisté dogma, že vedle vašeho půltuctového „tábora" žádné české literatury není!

---

[1]) V „Lumíru" otištěny neznámé básně Fr. Lad. Čelakovského, které půjčil příteli Sládkovi syn básníkův Jaromír.

[2]) Narážka na úvod k Zeyerovým „Bájím Šošany".

Kritika naše — byvši povždy co nejšetrnější a majíc křesťanské slitování i s různými kotrmelci (dokonce i za pomoci zázračných „žlutých psů!“) a šermy, provozovanými v orgánu literární nespoutanosti na vrub „tak zvané esthetiky“ rovněž jako na vrub tak zvaných „šosáků, pedantů, mentorů a starých panen“, — může ovšem takovými výpady jako v čísle 16. řečeného orgánu býti konečně donucena, odpovídati důtklivěji na takové nezbednosti, jako jest žaloba, že prý *my* literaturu zabíjíme, ubíjíme, boříme — spraviti hlavu tomu onomu domýšlivci, který nemoha snésti věcných rozhovorův osobními útoky vášnivě půtku provolává, jedním dechem rovnou spoustu vyzývavé zpupnosti jako fňukavé rozmazlenosti vysypati se nerozmýšleje.

A kdy by v tom aspoň dovedl zachovati takové způsoby, k nimž není potřebí ani „tak zvané esthetiky“! Já zajisté bych nebyl se opovážil uraziti spisovatelku, kterou on hájí, ani jedinou literou z otázky almužensk'é; advokát v Lumíru se v tom nerozpakoval, ani netuše, jak velice svým nářkem na způsob svatohorských a jarmarečních žebrákův zlehčuje, pokořuje a uráží svou klientku, jejíž osoby v naší kritice ani v nejmenším nebylo dotknuto nešetrně. Když pak se tak vzorně rytířsky zachoval k dámě, za kterou tasil zbraň, jakých mravů jest nadíti se do něho vůči dámě, na kterou soptí hněvem k vůli spravedlivým jejím kritikám? Tu nadobro zmizel kavalír a zbyl pouhý — kavalerista. Nestačíť právě pouhá vášeň, když člověk chce psáti třeba jen proti — dobré kritice. Tak se ovšem teprv nesmí psáti, ač nechce-li člověk buditi o sobě domnění, že popuzen nepříjemnou pravdou vyzul svého „nespoutaného“ ducha hlavně ze všech pout zdravého rozumu.

Ferd. Schulz.

Josef V. Sládek odpověděl hned v nejbližším (18.) čísle „Lumíra“ ze dne 30. června 1879:

— Naše nepokryté a z nejhlubšího přesvědčení psané hájení *práv české literární produkce a českého čtení* proti psaným i kázaným výstřednostem kritiky a kritikářů, zdá se, že nalezlo náležitého ocenění. Aspoň vyburcovalo jednoho z členů proslavené Enterprise des pompes funèbres, pana F. Schulze v to, že napsal v „Osvětě“ na „Adressu Lumíra“ znějící úmrtní lístek, kterýž jest „táboru šesti“ tak v květu let, tak předčasně, tak neočekávaně, tak za živa pochovanému skutečným zadostučiněním. Vedeť tu vynikající člen řečeného spolku všemi sofisticko-hrobnickými fintami, a právě jimi a sám na sobě systematicky a trefně důkaz, „jak se psát nesmí!“ Podařilo se mu to výborně a děkujeme mu vřele. — Ale komu z obecenstva na tomto sporu *literární produkce* s naší strany a *kritikářství* se strany druhé záleží, polož laskavě původní produkci jen jediného ročníka „Lumíra“ a to, co vedle toho „půltuctový tábor“ jeho spolupracovníků napsal a vykonal, polož to na vážku jednu, a na druhou to, co za týž čas pro literaturu učinili naše kritika i s kritikáři! To je přece jasné a nedá se odšvadronit! Za několik let bude to vypadat ještě zcela

jinak: jak bubliny budou pak již dávno rozplásknuty s celou svou mydlinkovou slávou všechny ty kritikářské traktáty. To, co dobrého napsáno, zůstane dobrým, a nikdo a nikdy u nás neřekl, že jen v našem koši líhnou se kuřata. Ale nikdo kromě nás je dosud nechránil před luňáky! — Pan Schulz nabízí se býti otcem těm marnotratným synům z „tábora šesti", kteří se pod jeho křídla vrátí. I dejte nám pokoj! Vy byste nás zaseděli! A dříve byste museli na uvítanou zabít to telátko, a ono je vám přec tak milé — to vaše kritikářství! A dělejte si tedy s pánem Bohem, co chcete, a kritisujte si, když vás to těší a dokud vám to někdo tiskne, a když to jináč neumíte, kritisujte si třeba rubem své v dobrý starý pergamén svázané esthetiky! Nám konečně po čertech málo na tom záleží, mnoho-li si té kůže opotřebujete. Naše „fňukání" pod vaši důkladně flanelovanou kazajku ovšem nikdy vniknout nemohlo — to byla zpropadená mýlka s naší strany — vůči vašemu bezcitu! —

To na adressu kritikářů; ale pan Schulz je také muž a co muž musí státi za pravdivost *každé písmeny*, kterou napsal, a proto žádáme jej, aby odpověděl určitě, jasně a bez vytáček:

1. Kdo, kdy a kde v sloupcích „Lumíra" řekl, že jsme proti *národnímu* směru v české literatuře?

2. Kdo a kdy z toho táboru šesti umíral žalem nad tím, že má být počtěn mezi ty ostatní naše *spisovatele*?

3. Kdo a kdy dělal v sloupcích listu našeho komu *kamarádskou reklamu*?

4. Kdo a kdy koho u nás zbožňoval slovy: „Inu, vy básníte tak, že jen před vámi kleknout a modlit se k vám!"?

5. Žádáme za důkaz, že v „Lumíru" nebylo kritik jiných než těch, které obsluhovaly „náš půltuctový tábor".

6. Tážeme se, kde kdo u nás vyslovil dogma, že vedle našeho půltuctového tábora žádné české literatury není?

7. Kdo kde řekl, že *stanovisko* domácně literární jest stanoviskem šosáctví, mentorství a pedantství?

8. Pan Schulz naznačuje „Lumír" jedině za orgán půltuctového tábora. Žádáme udání členů toho tábora jmenem.

Na všechny tyto otázky prosíme zdvořile o odpověď — odpověď určitou s udáním stránky „Lumíra", dotyčných vět a nezamlčováním jich souvislosti s tím, co předcházelo a následovalo. Pan Schulz jest tím povinen své pravdomluvnosti co spisovatel a muž. „Osvěta" páně Vlčkova jest zase povinna svou časopiseckou ctí, otisknout odpověď páně Schulzovu tam, kde otiskla jeho obviny. Vše jiné je couvnutí!

Naše čtenářstvo žádáme, aby nám laskavě prominulo, že touto polemikou ubíráme místa čtení, které má na nás právo žádat — ale jedná se zde o to, aby byl konec učiněn tomu ustavičnému nás z odnárodnělosti a kamarádské bezcharakternosti obviňování; nám musí záležet na tom,

abychom vůči svému čtenářstvu i literární své i vlastenecké pověsti nestáli co ti lidé malicherní, kteří honbou za vavřínovým lístkem zašlapávají osení. My jsme povinni literární historii nynější doby vésti a dokončiti tento boj s planým kritikářstvím. A právě osoba pana Schulze je v tom důležitou, neboť on chce být literárním historikem!

J. V. Sládek.

Na toto vyzvání napsal Ferd. Schulz patrně na zakročení samého redaktora do srpnového sešitu „Osvěty" již pouze toto:

Šetrnost k veřejnosti české

přiměla nás k tomu, že jsme odložili připravenou již odpověď na nové nájezdy časopisu Lumíra. Také se nadějeme, že obecenstvo na ten čas od nás ničeho nemá potřebí, aby docela jasně vidělo a spravedlivě mohlo rozsuzovati. Stojíce na každém slově, jež bylo na konci 7. čísla Osvěty proneseno, a ovšem sobě ponechávajíce úplnou volnost dalšího jednání, budeme v Osvětě o českém písemnictví promlouvati budoucně rovněž tak jako posavad: dle nejlepšího svého vědomí a svědomí, věcně, vážně, nestranně i šetrně — hájíce určitých zásad, ale daleci všelikých choutek dělati nějakou zvláštní literární stranu a pěstovati interesy osobní.

Ferd. Schulz.

Rozumí se, že Josef V. Sládek s prohlášením Schulzovým spokojen nebyl a zařadil do 22. čísla „Lumíra" ze dne 10. srpna 1879 stručnou noticku: „— Pan F. Schulz na otázky naše z čísla 18. ‚Lumíra' v ‚Osvětě' neodpověděl."

Než ani tentokrát se Schulz již neozval a tak byla polemika „Lumíra" s „Osvětou" pro rok 1879 ukončena.

Dříve však ještě vybojován zatímně boj s Eliškou Krásnohorskou, která na známé prohlášení Sládkovo o kritikách a kritikářství ohlásila se v červencovém čísle „Ženských Listů" obranou tak promyšlenou a rozvážnou, že „Lumír" proti ní nemohl ničím vystoupiti.

Lumíru to, k čemu vybízí.

Lumír v letošním svém 16. čísle jal se úmyslně vyzývati veřejný spor, vychrliv proti všem kritikům, kteří psali jinam a jinak než do Lumíra, takovou spoustu bezdůvodných osobních urážek, o kterých dobře věděl, že jich nikdo na své spisovatelské cti bez obrany strpěti nesmí. Na pátý rok píši do různých časopisů kritiky, a jsou-li špatné, neslušné a literatuře škodné, bylo dávno Lumírovou povinností nenechati si je „přerůsti přes hlavu". Nikdo však dosud ani jediným důvodem nevyvrátil kteréhokoli mého úsudku — nikdo, ani Lumír; snad proto, že poctivé, věcně myšlené a logicky psané úsudky dají se vyvraceti zas jen logicky a věcně, což Lumíru při zmatenosti jeho pojmů a při odporech, jimiž se jeho fraseologie

hemží, arci není možno. Chce-li Lumír o své licoměrné nepravdivosti a nedůslednosti nabyti zřejmé jistoty, jsem ochotna dokázati mu ji řadou „domácích" jeho vlastních výroků. Ne že by se mi spiritus sanctus Lumíra, jehož výmluvnost v spílání se vrcholí, zdál býti odpůrcem zvláště vábícím k odpovědi, ale z úcty pro veřejnost mám za vhodno odmítnouti lživé nařknutí, které si Lumír bez ostychu proti mně dovolil. Snad aby dokázal, že se má „slušně" psáti a nikoliv „podezříváním", „lhaním", „bezuzdností", a „vášní", „stranickou záští" a „nízkou duši jevícím výsměškem", „zošklivovati jméno spisovatele", uvedl mne obecenstvu co „na své ženství hřešící, žárlivou, nerozvážlivou, jízlivou, ctižádostivou dívčinu", která spolu s jinými „nemajíc pro podstatu literárního tvoření smyslu", „zabíjí, ubíjí a boří literaturu", „okusuje květy" její a „otravuje" — ano, otravuje jistého mladého básníka. Nic více? vskutku jen těmito maličkostmi dokazuje Lumír, jak mu jde od srdce, když si zadeklamuje o vzájemné lásce a „pietě" mezi spisovatelstvem, o slušnosti a nestrannosti. Teď jsem vám dle chuti nadal — vy mlčte a pěstujte lásku ke mně v srdcích — toť asi závěrečný akord oné Lumírovy improvisace. Tedy já otravuji; ale koho, kde, kdy, čím a jak, Lumír asi neví sám, sice by byl snad za pět let aspoň jednou na to světu ukázal. Ale tak to jest: pochvalná část mých úsudků hodila se Lumíru samému v jeho „táboru" nejednou dobře i na citáty, na reklamy — ale že jsem právě nechválila „bezuzdně", nýbrž také chyby vytýkala, že ta má zločinná kritika byla kritická, to hnětlo Lumíra tak dlouho, až to konečně vybuchlo osobním spíláním. Přesná kritika se prý má ponechati až „času a literární historii", prozatím se má jen tak prý kritisovat, aby se lákalo — (třebas tedy i klamalo) obecenstvo; „jen číst, jen více číst", — „jen rozšířit kruhy čtenářstva", tedy ne kritiky, ale reklamy psát; to tedy jest asi tajemstvím „zralé, svědomité kritiky" dle Lumíra.

Myslel-li to Lumír jinak, může to pověděti jasněji, věcněji a slušněji. Já ale nebudu úsudkem svým nikdy kupce lákati, nýbrž povzbuzovati čtenáře k soudnosti, a chce-li Lumír takové počínání mermomocí vehnat v jakousi literární „stranu", vždy budu státi na „straně" věcné soudnosti proti „straně" osobní vášně.

Co pak se týče osobního utrhačství proti mně, nedám se nikterak poučovati o svém „ženství" Lumírem, z jehož produkce by se dala v oboru ženskosti a ženského mravu citovati exempla podivuhodná. „Žárliva" nejsem na ničí slávu, dosáhla jsem svými pracemi desetkrát více úspěchu, než ve své nepatrnosti zasluhuji; nevedla jsem nikdy na neuznání nářků, nevolala jsem velkým hlasem po nakladatelích, a má-li Lumír lepší paměť než logiku a mrav, vzpomene si, že aspoň *jeho* přízně neb oslavy mezi *jeho* svatými nebyla jsem nikdy tak žárlivě žádostiva, aby měl v zásobě jen nejmenší pojištění proti možnosti, že jeho tvrzení o mně se obrátí v pouhé — odhalení vlastní jeho ušlechtilosti.

Eliška Krásnohorská.

Než nejhůře dopadla polemika s Rudolfem Pokorným. „Paleček“ v příloze č. 24. v rubrice „Literatura“ reagoval na známý článek Sládkův, v němž byl Pokorný výslovně jmenován, vyzývavou poznámkou: „*Lumír*, zdá se, konečně uposlechl našich hlasů: poslední číslo vyniká slovanským obsahem. Nalezáme v něm příspěvky ryze české i překlady z ruštiny a srbštiny. Vida! Tak náhle! Zajímavým je asi našim přátelům *vlastenecky* psaný článek ve feuilletonu o nynějších literárních sporech. Pan Sládek žádá ‚čisté povahy‘ — — Nu konečně! Že v témž článku obořil se na proslulého lit. historika a esthetika Ferd. Schulze i na básnířku sbírky ‚Ze Šumavy‘, jakož i naši Palečkovskou maličkost, nic nedělá! Kruh svých čtenářů tím ‚Lumír‘ patrně rozšíří... Odpovídati ‚Lumíru‘, když odkryl hledí, je zbytečno; ba nejsme ani povinni ani naladěni tak učiniti. Mohli bychom ‚Lumíru‘ sice poslati notářskou opravu, však ani té není nám v Čechách více třeba.“

A v téže rubrice téhož čísla jest doporučení a obsah 6. čísla Čechových „Květů“, v němž Pokorný úmyslně ještě znovu na „Lumír“ nepřátelsky naráží.

V častěji již jmenovaném prohlášení Sládkově kárán jest i Dr. Viktor Guth, známý žurnalista český, že v německé „Politik“ na Josefa Jiřího Kolára referuje o jeho „Básních“ „vzkřikl“: „Ty jsi stařec!“ Hlavní důvod, proč Lumírovci Kolára se zastávali a jeho „Básně“ odchylně od ostatních všech recensí příznivě posoudili, byl ten, že Josef Jiří Kolár měl tytéž nepřátele, kterých i ve svých „Básních“ velice nešetrně se dotýkal, jako Lumírovci.

Veřejnosti české byl poměr „Lumíra“ ke Kolárovi tím nápadnější, ježto nevymizel mu ještě z paměti ostrý výpad Sládkův na Kolára v 35. čísle „Lumíra“ ze dne 20. prosince 1877, který otištěn byl na prvém místě feuilletonu a o němž tehdy v kruzích literárních se mnoho mluvilo a nejvíce Josef Jiří Kolár sám.

Stálo tam tehdy: *Josef Jiří Kolár* napsal pod známkou Md (Medardus) do časopisu „Politik“ článek, v němž mluví o české básnické literatuře posledních desíti let a o jejích representantech způsobem prozrazujícím bezpříkladnou nevědomost a smělost. Časopis „Politik“, jemuž přece na tom záleží, aby měl v čtoucích českých kruzích vážnost a jehož povinností jest, aby nás u nečeského živlu důstojně representoval, neměl by do sloupců svých přijímati podobné směšnosti. Směšnost zabíjí!

J. S.

Když tedy potom po dvou letech přinesl „Lumír“ jediný příznivou kritiku o Kolárových „Básních“, které jsou známy svými smělými výrazy i formami, používali protivníci i této změny ve smýšlení jako zbraně proti němu. Nejprve dobral si „Lumír“ Pokorný v jmenované příloze „Palečka“ na konci referátu o 6. čísle „Květů“. Napsal tam: „Upozorňujeme jen zvláště na úsudek ‚Květův‘ o tak zvaných ‚básních‘ Josefa Jiřího Kolára,

které ‚Lumír' touž dobou, kdy je ‚Květy' odsoudily, *jak toho zasluhují*, nazval zjevem fenomenálním! A pak prý se čtenáři různými kritikami nemají zbláznit!"

Když redaktor „Lumíra" „palečkovské" škádlení přečetl, zahořel znovu velikým hněvem proti redaktoru Pokornému. Vzkázal mu, neodvolá-li vše, že znemožní jej v českém světě literárním otištěním někdejšího obdivuplného dopisu Vrchlickému. Pokorný odpověděl listem 15. června 1879, v němž projevuje ochotu k smíru. List nalezen byl v registratuře Sládkově a zní:

Ctěný pane!

Psal jste mi, že skvrny na své cti nenecháte, nevysvětlím-li slov, jakž si přejete. Skvrnu se své cti chcete smýti otisknutím listu, který jsem kdysi psal příteli Vrchlickému. Suďte sám, co takovému smytí řekne veřejnost. Mně tím neublížíte, neboť mé náhledy od té doby, kdy jsem dotčený list psal, valně se vytříbily — dík za to hlasům mužův na slovo vzatých, které o té věci pronešeny byly. Nežádám vás, abyste listu mého neotiskoval; jsem jen ochoten podati v „Palečku" vysvětlení toho, čeho si přejete, tak, jak mi přání Vaše přítel Holeček oznámil, prosím však, abyste na vzájem taktéž v nejblíže příštím čísle „Lumíru" oznámil, že to, co jste o mně v předešlém čísle „Lumíru" napsal, jakoby mi některý z básníků jiných byl nepohodlným, opravujete, poněvadž jsem Vás přesvědčil o bezpodstatnosti výroku toho.

O věci této mohli bychom po Vašem přání zejtra odpůldne v Pařížské kavárně promluviti, přijmete-li dříve v zásadě to, o co Vás žádám. Že byste vzájemnou opravou mnoho docílil, nechci tu vysvětlovati. Nejblíže příští čísla „Palečka" budou toho dokladem . . .

Že talent Vrchlického zrovna tak ctím jako Vy, buďte ubezpečen. V „Koledě" nepsal jsem o něm, nýbrž jen o jeho jalových napodobitelích. Že jsem se při té příležitosti zmínil o jeho výroku o poesii „předpotopní". a o „klinkání", nemůže mi nikdo z Vás míti za zlé; zde nedopomůže nám k smíru fráse, ale doklady. A kdybyste bojovali důkazem proti důkazu, nebylo by sporu.

Odpověď dovoluji si očekávati dnes, ale nejdéle do zítřka (dopoledne).

S tím trvám

Rud. Pokorný.

V Praze dne 15. června 1879.

V Pařížské kavárně Pokorný, který byl smíru velice náchylen, prohlásil před svědky, drem Thomayerem, Zeyerem, Holečkem a Jar. Hrubým, že urážek v „Palečku" lituje, a uvolil se dáti Sládkovi v listě svém a v „Lumíru" náležitou satisfakci.

Jeho prohlášení v „Lumíru" znělo i s doplňkem Sládkovým:

Slovy uveřejněnými v „Palečku", v příloze č. 24. pod záhlavím „Lumír" a znějícím: „Pan Sládek žádá ‚čisté povahy' — — Nu konečně!" nechtěl jsem dotknouti se cti ani p. Sládka ani kohokoliv z jeho přátel, a slova: „Kruh svých čtenářů tím ‚Lumír' patrně rozšíří — — —" byla myšlena ironicky. *Rud. Pokorný.*

Pan Pokorný prohlásil u přítomnosti několika přátel svých a mých, že nepovažuje p. Vrchlického sobě za nepohodlna, naopak, že byl i jest přítelem jeho osoby i jeho básnické činnosti, což budiž dodatkem článku o kritice, uveřejněného v předešlém čísle „Lumíra". *J. V. Sládek.*

Tak skončena zdánlivě definitivně trapná neshoda mezi redaktorem „Lumíra" a Pokorným a o jejím vášnivém vzplanutí mluvilo se nejen po celé Praze, ale i po venkově. Možná, že tehdejší ráznost Sládkova zastrašila poněkud i kritika Ferd. Schulze, že se dal spíše uchlácholiti a odpověď, kterou měl uchystánu, do „Osvěty" nedal, nýbrž jen citované prohlášení „Šetrnost k veřejnosti české".

Tím také dostoupil boj Lumírovců svého dramatického vrcholu, ale dobojován ještě nebyl.

III. **Boje roku 1880.**

Drobnou palbu začala „Osvěta" hned v 1. čísle nového ročníku 1880, kde Ferd. Schulz, podobně jako dříve Pokorný, dobral si „Lumír" pro jeho příznivou kritiku Kolárových „Básní" a zároveň poškádlil znovu i Julia Zeyera pro jeho poznámku o „tak zvané esthetice".

Při této příležitosti dlužno se zmíniti o tom, proč nebyl dotud zatažen do boje také Julius Zeyer. Zeyer byl totiž povahy spíše do sebe uzavřené, zdánlivě klidné, jak říkali, aristokratické, nedával se strhovati k projevům nepřátelství, aspoň ve společnosti ne, a kritika málo se jím zabývala. Výtek nezůstal ovšem ušetřen ani on, měl však statečného těšitele a obránce v upřímném příteli a ctiteli svém Josefu Sládkovi.

Teprve jeho „Báje Šošany" staly se jakýmsi kamenem úrazu jednak pro vyzývavé poněkud místo Úvodu, jednak po svůj obsah a jazyk. Úvod začíná se totiž slovy: „Valerius byl tenkráte poetou a nebyl ještě spisovatelem. Básně jeho byly sny a sny jeho byly básněmi. Nikdy nepřišla mu myšlenka znesvětiti vidiny své černidlem tiskařů, prosívat je sítem grammatik, skomolit je dle předpisů tak zvané esthetiky a podat je pak zmrzačené, vyrudlé do rukou lhostejného, skeptického obecenstva, by nad nimi nosem krčilo, a cynických kritikastrů, by s nimi své kejkle prováděli."

Ze slov „tak zvané esthetiky" a „cynických kritikastrů" vycítil Ferdinand Schulz nesouhlas a opovržení vlastní činností referentskou a proto postavil také Julia Zeyera před soudnou stolici svoji.

Nejprve mu nadhodil „tak zvanou esthetiku" v odpovědi své na Sládkovo prohlášení o kritice a kritikářích, po druhé v řečené úvaze o „Básních" Kolárových, kde pouští uzdu svému roztrpčení: „Účinkem Kolárovy sbírky v české veřejnosti bylo ustrnutí. ‚To že jsou básně?!' ptal se čtenář za čtenářem, rovněž jako kritik za kritikem. Jedny ruce však přece zatleskaly oslavujíce v Kolárových Básních ‚směle proudící slovo básnické, širý volný rozhled ... hluboké záchvěvy citové, vážné ethické pravdy ... vynikající práci, jež se nedá vtěsnat do kolejí prostřednosti —' a mimo tyto i jiné výtečné vlastnosti, jmenovitě též znamenitou bezohlednost k ‚*tak zvané* esthetice'. Co se toho týče, můžeme J. J. Kolárovi také dosvědčiti, že na všech jeho Básních o nějakém esthetickém zaměstnání není žádné stopy. Loučíme se s ním, anť spěchá tam, kde se říká U Fleků, a kde dle jeho slov ‚kdo byl hlupcem, tam si koupí rozumů všech plnou hrst ...'"

O „Bájích Šošany" podrobně se Ferd. Schulz rozepsal, když vyšly v knižní úpravě u Otty, v dubnovém sešitě „Osvěty" na str. 349—50.

Nejprve projevuje nesouhlas s domněnkou, že směr a způsob básnického tvoření Zeyerova v „Bájích Šošany" je moderní, nový, uvádí doklady svého tvrzení a pokračuje:

„Tak bychom mohli o zavádění básnictví českého na *moderní* koleje ze zkušenosti století třináctého a čtrnáctého už něco vypravovati. A jak pod vlivem tím vypadala tehdejší poesie česká? Veliké esthetické a mravní zásady původního samostatného literárního umění byly v Čechách opuštěny, poesie česká náhle sklesla s jasné výše dokonalosti ideální. Místo lásky záletnictví, místo rekův dobrodruzi! Nejodvážnější situace chlípnosti, úmyslná nahota, a při všem přece ani žádná pravá svěžest smyslnosti. Vnitřní prázdnota látky a divoký zmatek slohu, plýtvání nesmyslem a slaďounké zahálení všech duchovních sil. Veliké otázky národní a státní, jasně vytknuté účely kulturní neměly už místa v epice české, a něžná vznešenost prvotní české lyriky zvrhla se na poesii harémův. V dějinách vzdělanosti lidské není mnoho proměn či vlastně převratův tak náhlých a sahajících po samé kořeny duchovního života národův, jako na půdě české byl přechod od nejmladších básní rukopisu Královorského, od Jaroslava i Ludiše a Lubora k básnickým skladbám, mezi kterými na předním místě stojí Tristan, slavený soudruh Lancelota, Gawaina, Ywaina, Parcevala, Wigolaise, Perceforesta, Tandariáše a jiných tehdy velice moderních předmětův básnického nadšení a horování. Skladby o těchto interessantních velikánech, veršem i prosou vycházející z Anglie a Francie, už dříve nalezly radostné uvítání v jazycích španělském, italském, německém, procestovaly celou západní polovici evropskou; bylo by bývalo zajisté jen velmi směšno, všímati sobě ‚tak zvané esthetiky', dbáti ‚cynických kritikastrů' a nedopřáti jim volného místa a plného působení také v jazyku českém!

Není všecko moderní, co někdo sám po prvé dělá, a Ben-Jehudovi může za nás odpověděti Ben-Akiba: ‚To všechno už zde bylo!' Jen forma se mění, a tu opětně přiznáváme Bájím Šošany, že se skvějí formou vysoce dokonalou, vynikajíce nad středověké předchůdce z oboru cizích bájí právě tou měrou, kterou i nynější naše básnictví s obsahem domácím předčí skladby téhož směru ze století třináctého a čtrnáctého. A právě proto jen tím více litujeme, že Valerius po svém bezděčném návratu ‚do vlasti a do společnosti, jíž byl druhdy pohrdal,' nenašel ve své paměti a nenapsal také pro naše potěšení, co v židovské uličce Frankfurtské krásné Šošaně ‚vypravoval o celém tom hlubokém utrpení svého lidu, jak vylíčil všechny ty velké postavy českého mythu a české historie, jak horoval o budoucnosti, zatínal pěsti nad přítomností a jásal nad minulostí . . .' Vždyť život náš český má velmi jemný smysl pro všechen pokrok nové doby, vždyť až téměř hltavě přijímá do sebe všechnu modernost: proč by právě opíral se modernosti v literatuře domácí? Co vychází vždy z vlastní bytosti národní, aneb co s ní úplně se shoduje, to v tu dobu jest *moderní*, a tak mluvíme o moderní i antikvární poesii české neb cizí dle *myšlenkového* obsahu jejího a dle poměru, v jakém její plody nalézají se k celkovému obrazu skutečného života našeho.

Co konečně týče se té okázalé nechuti Valeriovy ke gramatice, nemůžeme srozuměti, když ve všech národech a literaturách na světě vyžaduje se na každém spisovateli a zvláště na básníku, aby přísně dbal správnosti jazykové, proč by v českém písemnictví mělo býti dovoleno, aby se nad ni měl za povznešena; nemůžeme srozuměti, když po celé zeměkouli poesie ušlechťuje, zvelebuje a tříbí řeč, proč by ji právě u nás směla zlehčovati v její dobrotě."

Domníval-li se Schulz, že úvahou svou vzbudí diskusi nebo odvetu „Lumírovců", mýlil se. „Lumír" jeho obě kritiky zcela ignoroval. Chtěl mu tím asi ukázati, že nepolemisuje s recensentem, který na otázky — neodpovídá.

Za to ozvaly se znovu jejich hlasy na dva jiné „útoky" a to tentokrát samého Jaroslava Vrchlického na některé posudky jeho prací ve „Světozoru" a Josefa V. Sládka na novou drobnou střelbu v příloze „Palečka".

Obrana Vrchlického otištěna byla v 7. čísle „Lumíra" ze dne 10. března 1880 a zní:

— Pan Primus Sobotka stopuje po delší již dobu literární činnost mou s tak houževnatou svědomitostí, že cítím se povinna za otcovskou péči, jíž filologické stránce spisů mých věnuje, veřejně se poděkovati. Sám překladatel mohl by, kdyby mu dobré vůle nescházelo, lépe než jiný oceniti obtíže, jakých poskytují v tak hojné míře Božská komedie i Divan Hafise — pan Sobotka ale přestává jen na vyčítání malicherností, kteréž jen zase vlastní jeho maličkost v plném světle ukazují. Hafis ještě ani nevyšel a první ukázka jeho již stižena diktatorským zakřiknutím, za

které by se styděl i nejsuchopárnější školomet. Ostatně může v tom p. Sobotka pokračovat — má svůj orgán, a když vyplní bezčetné sloupce takovým kantorováním, bude snad kritický náš tribunál viděti v něm autoritu — ale obecenstvo se jistě poděkuje. Že se pan Sobotka diví, že Divan píši s velkým D, nedivím se, neboť on si patrně představuje pod Divanem — kanape, jinak by se sotva divil. Ujišťuju pana Sobotku, že nevšimnu si budoucně jeho útoků; chtěl jsem jen říci mu, že by lépe snad bylo, když má tolik prázdného času, by jej věnoval svým sedmistopým hexametrům v Evangelině — a ne snahám a práci, o kterých patrně nemá pravého pojmu.

Jaroslav Vrchlický.

V Praze, dne 5. března 1880.

A nová kontroverse Sládkova s Rudolfem Pokorným zahájena v 14. čísle „Lumíra" ze dne 20. května 1880.

— „Chceme býti napřed Čechy v myšlení, cítění, práci a poctivosti, ale nesmíme zanedbávati toho, co ze vzdělanosti a ušlechtilosti jiných národů může doplnit vzdělanost a ušlechtilost naši," — na tom tuším rozumně přestal před časem vedený boj o českosti a nečeskosti nynějšího našeho písemnictví a myslíme, že není poctivého českého vlastence, jenž by s onou zásadou ze srdce nesouhlasil. V českém literárním světě je zase pokoj a svatou povinností každého z nás jest, aby ho nerušil, ponechávaje každému plnou volnost, aby sloužil věci naší podle svých sil a svého nadání, však věci naší aby nikdy nekřivdil! Tím více tedy odsouzení hoden jest hlas jednoho z našich časopisů, který vytknul si téměř za cíl vyvolati různice nové a poškoditi tak těžce vypěstovaný čilejší ruch v našem čtenářstvu. Žádati, aby každý literát v díle svém zůstal nedotknutelným, aby nevytýkaly se knihám i časopisům chyby a vady, které skutečně vadami jsou, nepřijímati s druhé strany každou, byť sebe trpčí, avšak oprávněnou výtku s chladnou rozvahou ano uznáním, bylo by pošetilostí. Avšak veškerá schválnost, veškerá nepravda musí býti vyloučena. Jest to časopis „Paleček", který od nastoupení svého redaktora pana Rudolfa Pokorného jest neúnavným v rozdmychování vždy nového boje. Zvláště časopis „Lumír" a spisovatelé úže s ním spojení jsou oblíbeným jeho terčem. *Míří-li útoky ty na hmotný kořen listu,* propadají odsouzení jako každé rušení cizího majetku, — míří-li na směr, kterým se „Lumír" bere, směr prý to cizácký, odsuzují se z dvojí příčiny: předně, že obsah ryze český zúmyslně se zamlčuje, a za druhé, že tvrzení, jako by „Lumír" více než jiný list český hověl literaturám neslovanským na úkor látkám domácím a slovanským — že tvrzení to je nepravdou!

Necháme mluvit cifry. Avšak podotýkáme napřed, že nejsou mířeny proti žádnému z časopisů, kteréž uvedeme, bylť by to věru smutný úkaz, abychom na sebe žárlili, ale to také nutno podotknout, že redakce „Lumíra" té hrdosti v sobě má, aby odmítla od sebe řadění svého listu do ně-

jakého zákoutí, nebo dokonce vytýkání mu nevlastenectví pro látky, které přináší, kdežto *ze všech předních belletristických listů českých*, když přijmeme tu obecnou theorii o cizáctví za svou, má „Lumír“ *ryze české látky poměrně nejvíce a cizí nejméně* za jedinou „Osvětou“ se řadě, kteráž belletrii za hlavní cíl nemá. Stavíce se tedy na hlediště těch, kdož za cizáctví považují každou, ať původní ať přeloženou věc, k níž látka není vzata ze života a činnosti české nebo slovanské, ovšem ale za neutrální považujíce každému jen ne barbaru svatou půdu staroklassické vzdělanosti, dále články přírodopisné a čistě esthetické (což jest „Lumíru“ hlavně čistou belletrii pěstujícímu v číslicích jen na neprospěch), vypočetli jsme v ročníku 1879 pěti předních českých listů — a jen z celého ročníku se souditi dá — jak následuje:

„Osvěta“ měla 1058 stran (529 stran „Lumírových“), mezi nimi 88 stran nečeských a neslovanských“. Mělať tedy .... „Osvěta“ „cizáctví“ 8%.

„Lumír“ měl z 576 stran svého obsahu 147 „nečeských a neslovanských“. Tedy .... „Lumír“ „cizáctví“ 25%.

„Květy“ vyšly v 1520 str. (760 stran „Lumírových“). Mezi těmito bylo 548 stran „nečeských a neslovanských“; tedy .... „Květy“ „cizáctví“ 36%.

„Světozor“ maje 624, přinesl po odečtení 52 stran insertních a 139 stran zaujatých počtem 271 obrazů, 433 stran textu. Z těchto „nečeských a neslovanských“ 45 stran. Tedy .... „Světozor“ „cizáctví“ v textu 10%,

Za to nalézá se ve „Světozoru“ mezi 271 obrazy 97 „neslovanských a nečeských“, tedy „Světozor“ „cizáctví“ v obrazech 39%.

„Česká Včela“ se 354 stranami textu (ostatních 30 stran doplněno obrazy českými a nečeskými) má 114 stran „nečeských a neslovanských.“ Tedy .... „Č. Včela“ „cizáctví“ 32%.

Nuže, proč tedy, když na těchto poměrech je něco vlastizrádného, neobrátit se proti všem jmenovaným listům? — Jen to bylo by jednání poctivé. — Však pro ty, jimž upřímně na naší národní věci a našem umění

záleží, končíme krásnými slovy Jiráskovými v pamětním listu „Národ sobě“: „Máme různá hesla, stojíme v různých četách, ale všichni kupíme se kolem vznešeného praporu, na němž psáno: ‚Umění národu!‘ Nepřeme se, čí heslo, čí cesta lepší. Volnost umění! Zápasme však, kdo více jemu a národu poslouží. Dobrá vůle všem; budiž jí ohled; ale skutkům — spravedlivý soud!“ *J. V. S.*

A konečně došlo i na posledního „Lumírovce“, bratra Vrchlického, spisovatele a horlivého překladatele Bedřicha Frídu.

Nelibost Ferd. Schulze způsobil tím, že jal se obírati vážně kaceřovaným tehdy, „pověstným“, jak se říkalo, francouzským naturalistou Zolou. V „Lumíru“ z r. 1880 vyskytne se prvý překlad český z tvorby Zolovy a to kratší jeho povídky „Útok na mlýn“, která v době přítomné stala se známější tím, že český skladatel Karel Weis použil její látky k nové opeře své.

Již v 3. čísle „Lumíra“ z r. 1880 zaujala širší pozornost krátká poznámka: „Emil Zola dovolil přeložení svého románu ‚L'Assomoir‘ do češtiny bez honoráře, vyžádav si od překladatele, jemuž zaslal velmi přátelský list, jeden český výtisk svého díla ‚darem‘“.

Zpráva ta prošla i denními listy a vzbudila rázné zakročení Schulzovo v „Osvětě“,[1]) které způsobilo, že po celých ještě deset let romány Zolovy zůstaly nezčeštěny.

Když ani tentokrát nikdo z „Lumírovců“ na Schulzovo zakročení nereagoval, zanechal i on bojovné taktiky, ale neodepřel si ještě zvláštního požitku, konstatovati domnělý veliký úspěch, který mělo tažení „Osvěty“, totiž objevení Zeyerova „Vyšehradu“. V 8. sešitě „Osvěty“ uvítal jej se sebevědomou radostí a úvahu svou zahájil mnohoslibnými slovy:

„Vyznáme ihned, že jsme tu knihu čtli s velikým potěšením a přečtenou složili s radostným vědomím, že k řadě rozhodně dobrých básní a zvlášť epických skladeb českých přibylo zase jedno číslo. Dvojnásob potěšitelno zajisté bude pro každého přítele a vzdělavatele českého umění literárního, že právě Zeyer jest původcem tohoto zdařilého útvaru slovesného. Čtenáři Osvěty se rozpomenou, jaké přání za jiné příležitosti pronesli jsme o tomto básníku, po čem jsme při něm hlavně zatoužili. Rádi konstatujeme, že pěvec Vyšehradu tenkráte už přicházel naší tužbě vstříc a že ji naplnil měrou vrchovatou. Hledaje na rodné půdě místo, kde by vší silou vytrysknul, skvělý epický talent Zeyerův ani nemohl zvoliti sobě šťastnější než Vyšehrad. *Báječná* minulost našeho národa hoví básnické individualitě Zeyerově tak úplně, jako *dějepisná* poetické náladě Svatopluka Čecha.“

---

[1]) V 6 sešitě „Osvěty“ z r. 1880 pod titulem „Zolovy sensační romány“.

Tak byl konečně boj s „Osvětou“ definitivně dobojován. Jen s Eliškou Krásnohorskou a Rudolfem Pokorným [1]) nepřátelství trvalo dále, než omezovalo se nyní toliko hlavně na nevinné celkem škádlení satirou hlavně a vtipem. Takovým zápasům tenkráte ovzduší české zvlášť přálo a objevila se dokonce celá knížka epigramů „Žihavky“, nadepsaná, které připisovány byly „Lumírovcům“.

Josef V. Sládek se proti této insinuaci ohradil v „Lumíru“ v č. 14 ze dne 20. května 1880.

„— S několika stran doslycháme, že se redakcí Lumíra přisuzuje autorství v těchto dnech vyšlého svazečku politických epigramů: ‚Žihavky‘. Epigramy ty, ač na chvat psány a na mnoze nezaslouženě ostré a jinde zase mdlé, jeví přece co do účele tolik dobré vůle, že zaslouží býti čteny a uváženy. Autor patří dle nynějšího roztřiďování spisovatelů v ‚tábory‘ do táboru příkře proti Lumíru stojícího. Uveřejniti jeho jmeno, pokud on sám tak nečiní, nám nesluší, ačkoliv se svého stanoviska nepochopujeme proč, když kdo co napíše, nestojí za to svým plným jmenem. Kdo v pravdě a v plném přesvědčení chce býti reformatorem, nechodí pod škraboškou.“

A podobně bylo redaktoru „Lumíra“ smýti také podezření, jako by byl inspiroval nový humoristicko-satirický týdenník „Šotek“, který chystal Jakub Arbes, horlivý spolupracovník „Lumíra“, ale jinak spisovatel naprosto nestranný. V té příčině klamné pověsti vyvrátil Josef V. Sládek v 28. čísle ze dne 10. října:

„— V jednom z pražských listů četli jsme zprávu, že redakce ‚Lumíra‘, „žárliva na vavříny ‚Palečkovy‘, jala se vydávati nový humoristický časopis ‚Šotek‘ a že chce v něm pěstovati ‚vtip nejnevinnější a tedy nejvýnosnější‘. Poslední ta slova jsou ošklivá a neodpovídáme na ně. Prohlašujeme jenom, že ‚Šotek‘ vychází redakcí J. Arbesa, muže, jenž vždy stál a umí stát sám za sebe a že nakladatelem jest p. V. B. Čech, majitel knihtiskárny dříve Militkého a Nováka. Co nás se týče, neskrývali jsme se nikdy v dobrém ani zlém za škrabošku, a je-li lidí, kteří ve všem, co se kde kmitne, větří pletichářství ‚Lumíra‘, jest zase těch,

---

[1]) Paleček má na př. v č. 44 epigram na Vrchlického:

Na básníka.

„Zmij, všednost, na mne nestříkla svůj jed,
kdo čekal na můj pád — můj vidí květ;
v zdar příteli a na zmar svému soku
již řečí bohů mluvím deset roků —“
Tak „kníže-básník“. Já však — červík před ním malý:
„Díš pravdu sic, leč — dobrá věc se sama chválí . . .

J. . . . K.

kteří vidí, že co píšeme a co děláme, děje se v poctivé přesvědčenosti. A na těch nám záleží. Že ‚Šotku' přejeme zdaru, přiznáváme se otevřeně. My skutečně potřebujeme v Čechách humoristický list, jenž nebude pěstovati humor všední, ano, řekněme to jen — sprostý. Jméno Arbesovo jest nám rukojemstvím, že jím řízený list bude dobrým, a proto znovu: Přejeme mu zdaru ze srdce! —"

A skutečně měl „Šotek" v prvém čísle svém, jež vyšlo 7. října 1880, program úplně nestranný.

Mezi spisovateli, kteří „přispívati přislíbili", jsou zástupci z obou dosavadních táborů. Také Eliška Krásnohorská uvedena. Teprve v č. 5 druhého ročníku redaktor sám neutralitu poněkud porušil. Jeť tam satira na Schulzovo tažení proti Zolovi a jeho výrok, že „fotografovati není žádné umění", nadepsaná „Jak pan dr. Matějíček duši lidskou — pérem fotografoval. Román literárně-aesthetický. Pro užší kruh přátel vymyslil a pro nejširší kruhy čtenářstva upravil Polykarp Tupý". Autorem byl sám redaktor Jakub Arbes.

Hned do 2. čísla prvého ročníku přispěl Josef V. Sládek humoristickou básní:

Hadí ballada. [1])

1. Noc . . .
Tma . . .
Přesně
v řadu —
děsně
s hradu
ha!
zvučí,
hučí —
jedenáct . .

2. Z bran
sám
s perem
vlavým
šerem
tmavým
kam
pílí
čilý
Alvarez?

3. V seč?
Ne! —
Vedle
v háji
zbledlé
tají
se
v celích
stmělých
jeptišky . .

4. A
těch
v bdění
všady
v snění
tady
všech
kněží
střeží
šediví.

5. Ne
tak!
Kněží,
spáči,
leží
radši; —
však
stěží
leží
jeptišky . .

---

[1]) Rukopis této ballady nalezen byl před nedávnem v nejhlubším sklepení Bílé věže na Hradčanech $7^3/_4$ metrů pod parketovanou podlahou mezi střepinami moderních váz. Je psán na ztrouchnivělém již pergamenu písmem skoro naprosto nečitelným. Někteří znalci tvrdí, že verše ty pocházejí z věku XVI. a že byly sepsány po česku jen proto, aby byl podán cizím veršovcům nezvratný důkaz, že i u nás v Čechách bylo již tenkráte možno obsahem i formou konkurovati s nejlepšími cizozemskými výrobky toho druhu. Jiní znalci naproti tomu ujišťují, že jest rukopis ten — poněvadž byl nalezen — prostě podvržen, a poněvadž je následkem různosti mínění houževnatý učený spor nezbytným, neváháme, jak nejnovější česká fráse dí: „rukopis ten sděliti s ctěným obecenstvem", aby již napřed vědělo, oč — jak jiná česká fráse dí — „jde", „běží", nebo „uhání" . . . Bude-li dokázáno, že je rukopis pravý, nefalšovaný, pak je důkazem tím podán důkaz, že se již v XVI. věku básníci nejnemožnějším veršem lopotili.

6. „Ó!
Spíš?
Dole
v stínu
v bole
hynu;
slyš,
něžná,
sněžná
hrdličko!“

7. „„Št!
Tak!““
Šeře
v spádu
dvéře
v zadu:
cvak!
„Koukni,
broukni,
hrdličko!“

8. „„Hm!““
V před
ticho
zděmi
mnich ho
věrný
ved.
„Kamo?“
„„Tamo!““
skuhrá mnich.

9. Mříž?
Žef.
Hrobky!
V hluši
kobky
buší
teď
náhle
táhle
kývadlo.

10. „Aj —
čert
chápe,
tlustý
chlape,
pustý
žert!“
„„Haha!““
Váhá
Alvarez...

11. Vráz —
v ston
ranou!
v prázdni
hranou
zazní
zvon!
zvučí,
hučí
hřbitovem.

12. Jak
v snách
v tichu
kráčí
mnichů
račí
tah;
zpívá
z tkliva
Profundis.

13. Hrob!
Klam?
Není!....
Jasně
k čtení
krásně
tam
psáno:
†
Anno...
Alvarez.

14. A
kněz
zpívá:
„Strako
chtivá,
jako
pes
zhyne,
mine
Alvarez!“

15. „„Tys
náš,
druhu!““
zní to
v kruhu,
„„až
prázdní
zazní
dvanáctá.““

16. V tiš
s výš'
děsně
v spádu
přesně
v řadu
slyš!
hučí,
zvučí
dvanáctá.

17. A!
on? —
Chvílí
rannou
kvílí:
hranou
zvon...
†
A my
sami:
Oremus!

J. V. S

Tento humoristický plod vážného jinak básníka nemohl si ovšem nechati ujíti konkurenční „Paleček“.

Přinesl básníkovu karikaturu ve verších:

Pomsta neuznaného básníka.

Když já jsem plakal —
své srdce slzavé svým veršem ždímal,
bych cit váš pohnul, bolem svým vás jímal:
ó, jak jsem slepě makal,
ó, jak jsem zmát' se!

Vy bezsrdcatí jen jste stáli kolem,
vy směli jste si brousit vtip mým bolem
a smát se, smát se!

Teď já chci smát se!
Sto šotků vás teď mými vtipy mrská,
jak rachejtle má satira teď prská,
já humoru jsem vládce,
jak šašek strakat!
Teď vy — ha! nesmíte se pousmívat,
vy při mých vtipech musíte teď — zívat
a plakat — plakat . . . . .

Podepsán byl Gambrinus, ale všeobecně se tušilo a říkalo, že verše do „Palečka" napsala Eliška Krásnohorská, která častěji do něho přispívala.

IV. Boje roku 1881.

„Paleček" vytrval v škádlení „Lumíra" nejdéle. Tak posléze ocitly se nevinné celkem polemiky až tam, kde si jich nikdo míti nepřál. Josef Sládek otiskl v posledním čísle „Lumíra" z r. 1880 ze dne 30. prosince rázné ohražení proti předsudkům Pypinovy rusky psané „Historie české literatury", která měla lecjaký citát a shodu se známým „Obrazem novějšího básnictví českého" od Elišky Krásnohorské. Lumírovci usuzováno z toho, že Eliška Krásnohorská dávala Pypinovi návod, jak má psáti, a proto dotýká se Sládek ve své recensi také jí, vlastně její kritiky. Píše tam:

„Chtěl-li pan Pypin psát historii české literatury, měl se po ní trochu poohlédnout a byla jeho svatá povinnost, aby díla, o kterých píše, četl. To se nestalo, jinak by se stále neodvolával na úsudek české kritiky, ale měl by úsudek svůj. Jestli však pan Pypin některé z českých věcí četl a přece vtipkuje jenom tím: ‚česká kritika cení,' ‚u Čechů tak se říká,' má se věc ještě hůře. Pak jest to impertinence, kterou rozhodně od sebe musíme odmítnout. Horšit se pro nejostřejší třeba úsudek o naší literatuře bylo by pošetilostí, avšak úsudek ten musí být věcný a důstojný. Ale mluvit k nám a o nás jako k štolbům, — nedíme jen slovanského plemene — ale národu vůbec, to nejde. Všechny naše poměry jsou neblahé, trpíme hmotně i politicky, všemožně, ale v těch věčných zápasech vykonali jsme přece kus práce, o němž, byť i velký nebyl a byť snad my sami jej přeceňovali, žádá i lidskost i slušnost, aby mluvilo se lidsky a slušně. Literární historik musí býti sám vždy kus poety. Pan Pypin zůstal mrazným filologem a k tomu škodolibým. Na jednom místě říká, že naše kritika považuje každý zjev poněkud talentovaný za obohacení lite-

ratury. Pak ušklíká se té naší bohatosti. Jak jinak píšou Angličané! Dáváme jen jeden příklad našim čtenářům známý: páně Morfillův článek o ‚Selských básnících na Rusi', který v ‚Lumíru' překládáme. Jak sympathické, hluboce procítěné, láskyplné je to psaní. A tak píše Angličan. Když pan Pypin mrská velikostí ruské literatury nás, jak vypadala by zase ruská literatura v péře krajana Shakespeara, Miltona, Shelleye, Tennysona. — Pan Pypin je Rus, Slovan a ve všem a všude klade u nás důraz na slovanský směr. Byl by to u nás slovanský směr, kdybychom my psali o literatuře ruské tak, jak píše on, jak hůře nemohlo by se psáti v ‚Neue freie Presse'? My známe literaturu ruskou a ctíme ji, avšak i kdyby jiná byla než jest, toho člověka, jenž by tak o ní psal jako pan Pypin o nás, nazvali bychom jednoduše Neslovanem, a kdyby pak dílo to mělo býti překládáno do všech jazyků evropských, nazvali bychom jej škůdcem slovanské věci. — Měli bychom ještě mnoho jiného na srdci, ale budiž s p. Pypinem dost. Tak se historie literární nepíše. —"

Náhodou v téže době, kdy ohradil se Sládek proti Pypinovi, vydala „Umělecká Beseda" svoje „Zprávy" na rok 1880, v jejichž „Přehledu literární činnosti v Čechách za rok 1880," jejž napsal František Chalupa, projevuje se souhlas a vzdává se i chvála Pypinově knize. Stojí tam na str. 3:

„*V literárním dějepise* pracuje se dosti, ne však systematicky. Valná část pojednání děkuje svůj vznik časovosti. Petrůovy Dějiny literatury všeobecné byly by dílem záslužným, kdyby neměly závažných nedostatků věcných i formálních. Posudek znesnadněn valně tím, že autor neudává pramenů, z nichž čerpal. *Mnohem určitěji, opatrněji i systematičtěji počínali si Pypin a Spasovicz ve své ‚Historii literatur slovanských'*, jejíž druhé vydání do češtiny překládá Ant. Kotík (u Frt. Šimáčka). —"

Kromě tohoto samostatného projevu pisatele „Přehledu" jsou tam i jiné jeho osobní názory a úsudky, které v leccem se odchylovaly od tehdejšího ustáleného mínění a přecházely i ve výtky. Tak na př. píše tam Chalupa při Zeyerovi:

„K Čechovi důstojně přidružil se Jul. Zeyer cyklem epických básní ‚Vyšehrad'. Umělá stavba epická k rozvrhu látky a jadrné charakteristice se nesoucí, nevšední fantasie, patrné studium velkých básníků, svěží pel poetický jsou dostatečným odporučením přes to, že *básníku nepodařilo se vystihnouti ráz ducha národního* a že báseň není rýmovaná."

Také k Vrchlickému obrací se výčitkou, zabalenou v celkovou chválu jeho:

„Lyrice v čele stojí letos Jaroslav Vrchlický sbírkami ‚Eklogy a písně', ‚Dojmy a rozmary', básní ‚Pantheon', již věnoval ve prospěch stavby národního divadla. Zvláště vytříbená forma, rozmanitost a pestrost nuancí myšlenkových charakterisují prvé dvě sbírky, jež vedle čisté krásy

šťastnou lásku, blažené manželství (*neslušno však odhalovati roušku, jež zakrývá lože manželské*), antiku a přátelství opěvují."

U Čechových „Květů" nelíbí se Chalupovi úvahy literární, „Lumír" podle něho přehledů literárních vůbec nedbá; všímaje si „toho či onoho, jak právě redakci se hodí", v historických povídkách, které měly tehdy již Třebízského a Jiráska, „viděti značný nedostatek studií historických" atd.

Zkrátka Chalupův „Přehled" obsahoval mnoho osobní kritiky, jež „Lumíru" nikdy nebyla vhod, a proto s radostí účastnil se akce proti „Umělecké Besedě", k níž daly podnět obvyklé hovory a schůzky tehdejších literátů českých.

Tak vzniklo „Prohlášení" šestadvaceti spisovatelů českých, jež otištěno „ve Květech", v „Lumíru" i jinde a jímž proti „Přehledu" Chalupovu se protestuje .Doslovně znělo:

Prohlášení.

Vzhledem ku přehledu o českém písemnictví, uveřejněném ve „Výroční zprávě Umělecké besedy za rok 1880", prohlašujeme my, podepsaní čeští spisovatelé, že nepovažujeme literární odbor „Umělecké besedy" v nynějším jeho složení za zástupce českého spisovatelstva a že jmenovaný přehled jest pouze projevem soudce nekompetentního.

V Praze, dne 23. prosince 1880.

Jakub Arbes.* — Emanuel Bozděch.* — Svatopluk Čech. — Bohuslav Čermák.* — Otakar Červinka.* — Bedřich Frída.* — Dr. S. B. Heller. — Frant. Herites. — Jos. Holeček.* — R. E. Jamot.* — Alois Jirásek.* — Frant. Kvapil.* — Jan Lier. — Otakar Mokrý. — Sofie Podlipská. — Ladisl. Quis. — Ferdinand Schulz. — J. V. Sládek.* — A. H. Sokol.* — Lad. Stroupežnický.* — Dr. Josef Štolba. — Fr. Ad. Šubert. — J. L. Turnovský.* — Jaroslav Vrchlický.* — Josef Wünsch.* Julius Zeyer.*

Jak spisovatelům na tehdejším protestu záleželo, svědčí i to, že i k Elišce Krásnohorské, jejíž horlivá činnost v „Umělecké Besedě" byla všeobecně známa, vyslán sám Svatopluk Čech se žádostí o podpis. Básnířka ovšem podepsati odmítla. Ježto však se tehdy s určitostí tvrdilo, že za celou akcí stojí redaktor „Lumíra" pro svůj poměr k Pypinově „Historii" a pak i k spisovatelům, jimž „Přehled" něco vytýkal, bylo Josefu Sládkovi přetrpěti několik útoků strany nepřátelské.

Na př. hned v 1. čísle nového ročníku „Palečka" otištěna básnička Elišky Krásnohorské, která vtipně slučovala starosti a nářky opravdových sládků za tehdejší mírné zimy o led se stesky a starostmi redaktora „Lumíra".

---

*) Nebyli členy Umělecké Besedy.

Sládek.

Sládek! Běda! Sládek! Hlava uhoří!
Kdo mu ji, ach, kdo ji ledem obloží.
Sníh nám pod nohama nechce zavrznout,
voda teče do bot, nechce umrznout!
Sládek hlavu ztrácí, jako v horečce;
chytá se ho fantaz, blouzní o břečce;
již mu nyní kyše vyleželý kvas, —
jakž to teprv bude v okurkový čas?
Vždyť mu všechněch lidí věstí úsudek,
že si vlastní bryndou zkazí žaludek!
Sládka proto zachraň, bože veliký,
ať nám neotráví národ všeliký!
Škraloupem již aspoň pokryj Vltavu —
sládku do lednice! Sládku na hlavu!

Jeden žíznivý.

Druhé číslo „Palečka" ze dne 8. ledna 1881 zašlo ještě dál. Na dvou místech uvádí se Josef V. Sládek jako hlavní inspirator „Prohlášení" a to způsobem ne právě jemným a šetrným.

Listárna redakční odpovídá jakémusi P. H. v T. M.: „Jak sebralo se těch 27 literárních jmen proti Uměl. Besedě, z nichž je dosud 10 pánů *jejími členy* a z nichž některá náležejí pouze *překladatelům*, mnoho bychom musili komického povídat. Zásluha náleží opět pověstnému ‚Dobrákovi' panu Sl., jenž umí opatřit za nějakou hodinu podpisy až na př. — z Krymu!"

A podobně se vyjadřovala i básnička, kterou napsal asi také sám redaktor:

Několika osvědčeným přátelům Umělecké Besedy.

Jezovita, všem vám dobře známý,
podhodil vám notnou otep slámy:
„Bratři, vemte na to cep!"
Inu, kdo je dávno slep,
nebojí se, že mu ňáká pleva v oči padne —
proč však vy jste mlátili — to nikdo *neuhadne* . . .?

Mezitím, co toto číslo bylo v tisku, odehrál se výjev, který snad není vhodno osvěžovati, než budeme-li na událost pohlížeti jako na věc dávno zašlou, která není bez zajímavosti a již by pozdější doby jistě vynesly znovu na světlo, jako se již také stalo r. 1894 v „Čase", a to třeba valně zkomolenou, a poněvadž zemřelý básník Jos V. Sládek sám na ni bez hořkosti vzpomínal, podáme tu „deštníkovou aféru" přesně podle líčení básníkova, tedy úplně věrohodně.

6. ledna šel Josef V. Sládek navštívit Jana Nerudu, který bydlel tehdy v Konviktské ulici. Hovořili spolu hlavně o Vrchlickém a o jeho nepřátelích. Sládek se za hovoru několikrát rozčilil, že jej Neruda musil mírniti a chlácholiti. Potom se Sládek s Nerudou rozloučil a všecek jsa ještě rozechvěn odcházel. Nešťastnou náhodou setkal se v témž domě s hlavním původcem svého hněvu, Rudolfem Pokorným, o němž soudil, že jde také k Nerudovi.

Popuzen úsměškem ve tváři protivníkově pronesl Sládek neprozřetelná slova: „Zase ten darebák!" Pokorný uražen a podrážděn zdvihl hůl (nikoli tedy deštník) a namířil ji na soupeře. Ale ten střelhbitě hůl zachytil a vytrhnuv ji Pokornému, zlomil ji o koleno. Obě půlky hole pohodil Sládek stranou a rozběhl se znovu k Nerudovi, jemuž vylíčil, co se stalo. Neruda prohodil káravě: „Ale to jste neměli dělat!", avšak rady nevěděl.

Poněvadž se začalo hned druhého dne o aféře po hostincích a kavárnách mluviti a to ve smyslu Pokornému příznivějším, umínil si Sládek, že učiní veřejnost rozhodčí svého sporu. Dal tedy 9. ledna do obou českých deníků „Zasláno", které nám prozrazuje ještě jiné příčiny Sládkova hněvu.

V 8. čísle „Národních Listů" ze dne 9. ledna 1881 čteme:

Panu Rudolfu Pokornému, redaktoru „Palečka".

Redaktor časopisu „Paleček", pan Rudolf Pokorný, činí, co pokračování již nesčíslných útoků na mne, i v posledních dvou číslech nájezdy nové, proti kterým nutno jest se ohraditi.

Rudolf Pokorný, bera si za příčinu známé osvědčení valného počtu českých spisovatelů proti výroční zprávě Umělecké besedy, praví, že zásluha o ně náleží mně. Prohlašuji, že osvědčení ono vyšlo ze společného usnesení valné části podepsaných literátů a já opatřil je pouze svým jménem, jako každý z nich, ovšem v plném souhlasu s prohlášením samým. Že by se tak bylo dělo k mému popudu, odmítám co nepravdu. O pravost mého a všech ostatních podpisů ať hlásí se ti, jimž na tom záleží, u podepsaných spisovatelů samých. Jest z nich každý muž ochotný mluviti sám za sebe i učiní tak zajisté. Pokud my víme, není „Paleček" inkvisičním orgánem „Umělecké besedy". —

Odsouzení hodným je způsob, jakým Rudolf Pokorný již v minulém čísle „Palečka" sosnování onoho prohlášení mi připisuje. Píše se tam: „*Umíráček* to učinil . . ." Jak si mám vykládati slova ta? Buď jest to bezedná surovost, spáchaná na mém soukromém životě, anebo udavačství. Vyšlať v knihtiskárně p. Čecha „Pohřební píseň českým poslancům" a byla skonfiskována. *Soud nalezl v ní zločin rušení veřejného pokoje. Chce říci Rudolf Pokorný, že spisovatelem písně té jsem já — a chce*

učinit pokus o vydání mne trestnímu soudu? Člověk, jenž dopustil by se prvního, český redaktor a literát, jenž denunicoval by a honil na soud — mohl by býti ještě členem české společnosti? — Je to k nevíře! A přece jest tomu tak, leda že Pokorný slova ta odvolá! — Dále praví se mi v „Palečku", že zpráva o Pypinově historii české literatury, podaná v posledním čísle „Lumíra", byla zkroucena. Nikoliv. Překládal jsem do slova, kniha jest u mne v redakci a každému volno v ni nahlédnout. Že já jediný uchopil se obrany proti zlehčování Pypinem, toho jediného, co nám v našem národním poli zkvétá, naší literatury, že ujal jsem se naší pošlapané české práce — je to hanou?

Že odpovídám na tyto útoky Rudolfa Pokorného, promiň mi každý; bylť jsem příliš dlouho vystaven útokům tohoto člověka; a osobního zadostiučinění, jakého se v podobných případech domáhá ve věcech čestných každý muž po celém civilisovaném světě, osobního dostiučinění zde nemohu dosíci. Neboť u nás, když vyzveš koho, aby ti jako muž dostiučinění dal — požene tě k soudu! — Nezbývá tedy než cesta veřejnosti.

J. V. Sládek,
redaktor „Lumíra".

Na toto vyzvání reagoval Rudolf Pokorný 14. ledna a poslal svou odpověď opět oběma deníkům českým, „Národním Listům", i „Pokroku". Ježto však byl tehdy Josef V. Sládek s redaktory „Národních Listů" úzce spřátelen, dozvěděl se znění odpovědi Pokorného a mohl na ni v stejném čísle otisknouti svou dupliku, jíž naznačuje pouze několika slovy, že by si pro svou osobu přál rozhodnutí soudu, aby se mohl náležitě očistiti.

Obě „Zaslána" mají toto znění:

Panu J. V. Sládkovi, redaktoru „Lumíra" a největšímu čtverákovi království Českého.

Na útok Váš, můj *milý* nepříteli, otištěný dne 9. t. m. „Národními Listy" a „Pokrokem", *jímž jste chtěl předejíti uveřejnění historky, o níž dole zmínka*, nemusil bych Vám ani odpovídat; neboť

1. zapříti nemůžete (třeba zapíráte), že jste nesbíral podpisy na osvědčení proti „Umělecké Besedě". Tištěné vyzvání, podepsané Vámi a několika jinými pány, v němž jste též naznačen sběratelem Vy, přesvědčí o tom každého, komu záleží na pravdě;

2. z listárny 1. čísla „Palečkova" vytrhl jste si kus věty: „*Umíráček* to učinil —" (zamlčel jste na veřejnosti, *co* učinil, totiž: sbíral nedůvěru ‚Um. B.') abyste stavěti se mohl mučedníkem, což každý prohlédl prvním pohledem. Nařknul jste mne udavačem, *ačkoli jste přesvědčen byl, že mluvíte nepravdu, „bezednou surovost"*. Nechť si někdo

myslí, že čte v listárně „Palečkově“: „Umíráček“ sbírá nedůvěru proti „Um. Besedě“? Inu, to už tak bývá: *má-li člověk křivou hubu, hněvá se na zrcadlo* . . .“ Může-liž čtenáři přijíti na mysl, že tím „umíráčkem“ míněn je autor konfiskovaného pamfletu „Pohřební píseň českým poslancům“? A kdyby byl už tak vševědoucím, přijdeliž mu na mysl, že tím autorem míněn je p. J. V. Sládek? A kdyby zázrakem přišlo mu na mysl obé, čeká-liž kdo na to při nynějším *objektivném řízení*? Svým podezříváním prokázal jste se znova, šlechetný kavalíre, „kavaleristou“. Pohřební píseň“, můj milý nepříteli, jsem ani nečetl, a divím se jen, a divit se musí každý čtenář Vašeho útoku, kterak se Vám při tom „umíráčku“ tak hned namanula? Teprve dnes upozorněn jsem byl na „*Českou Korunu*“, v níž byl nedávno pisatel „Pohřební písně“ tak charakterisován, že podobal se Vám opravdu. Ostatně jste příliš *domýšliv*, pokládáteli sebe za umíráček *českých poslanců*. Byli by věru naši poslanci na tom velmi zle, kdybyste už i Vy jim stačil za *umíráček*.

3. Na kolik týče se zprávy Pypinovy o české literatuře, upozorňuji Vás na překlad její, právě k vůli Vám p. Kalašem vydaný, a to snad *celý*, nikoli potud, pokud jste ho potřeboval ve svem „Lumíru“. Kromě pana Kalaše odpoví Vám dojista i p. Kotík, překladatel dotčené historie. Pak sezná každý, jakým člověkem asi je ten, kdo opovážil se *nejpřednějšího slavistu této doby snížiti na kritika, Vám*, můj *milý* nepříteli, *zcela podobného !!*

Tolik na útok a zároveň *odmítnutý mnou příspěvek Váš do „Palečka“*, jejž jste mi doručiti dal notářem.

A nyní povím ještě, že útokem svým na mne vlastně zakrýti jste chtěl nahoře zmíněnou historku, která se stala dne 6. t. m. *večer* (tedy docela i před vydáním 2. čísla „Palečka“, jež Vám způsobilo tolik bolestí!) Čekal jsem totiž, jak víte, na svého přítele v průjezdě jednoho domu, do něhož později vešel jste Vy, a slovy: „*Ten darebák zas je tady!*“ učinil jste mne na se pozorna. Co potom následovalo, víte, a veřejnost sezná to též, ale *až před soudem*. Zde dosti na tom, že jste po marných pokusích, učiniti mne pro příště snad neškodným, *šťastně utekl* . . . .

A Vy chvástáte se ještě hrdinstvím? Domníváteliž se, že je hrdinstvím Vaše prohnanost, která Vám diktovala útok, nedůstojný posledního člověka našeho národa? Vy tvrdíte, že bych Vás vydal soudu, kdybyste ode mne žádal zadostučinění? Vy nemáte ani práva vyzvati mne; neboť Vy jste osvědčil přede mnou již dvakrát „bezednou surovost“. Ostatně víte Vy dobře, že nejsem středověkým rytířem z Vašeho „Lumíra“ a že po Vaší smrti netoužím, připravil bych tím český humor o vzácnou povahu. Poroučím se Vám v milou mi nepřízeň.

(Na přání mnohých přátel odpovídám přece v těch listech, ve kterých jsem byl napaden.)

V Praze, dne 13. ledna 1881.

Rudolf Pokorný,
redaktor „Palečkův“.

— Vůči v Praze kolujícím pověstem, dle kterých bych se byl s panem Pokorným, redaktorem „Palečka", setkal jakýmkoliv způsobem, jenž by mne co muže a obhajce své tak dlouho svévolně smýkané cti byl nehoden, prohlašuji, že nikdy a nikde nejednal jsem tak, jak nebyl by jednal každý počestný muž. Mé přání jest, aby uskutečnila se jediná z pověstí těch, totiž, že pan Pokorný povede mne k soudu. Jest to také to jediné zbývající východiště, které objasniti může pletivo bezpříkladného mne pronásledování a obhájiti mou, dosud ničím neposkvrněnou čest, kterou dnes dávám pod ochranu veřejné mravnosti.

Jos. V. Sládek.

Jos. V. Sládek poslal na radu svých přátel jednoho z nich, bývalého důstojníka, profesora pražské techniky Frant. Tilšra k Pokornému, aby jmenoval své svědky k souboji. Avšak Pokorný souboj příkře odmítl a také nežaloval a tak trvalo nepřátelství mezi oběma redaktory dále.

Zatím věcně bojováno v „Lumíru" a „Ruchu" o cenu a význam Pypinovy „Historie" a oprávněnost „Přehledu Umělecké Besedy". „Ruch", který tehdy byl stanovisku „Umělecké Besedy" velice blízký, poněvadž redaktorem jeho byl týž František Chalupa, který napsal onen „Přehled", zastával se i „Umělecké Besedy" i „Historie" Pypinovy. Odpověďi jeho v 2. a 3. čísle „Ruchu" z r. 1881 zněly:

K prohlášení šest a dvaceti spisovatelů českých

vzhledem ku Přehledu literární produkce české za r. 1880 ve Výroční zprávě *Besedy Umělecké* uveřejněnému, podáváme vysvětlení: Mnozí z podepsaných tam pánů na přátelské pozvání naše ke schůzím a poradám neodpovídali slovem ani skutkem a nikdy nejevili žádanou kollegiálností při nestranném a obětavém působení odboru literárního té horlivosti, s kterou nyní na veřejnost vystoupiti jako karatelé literárního odboru cítí se povolanými. Záleží-li jim opravdově na důstojnosti projevů literárního odboru, bylo by jim lépe slušelo (poněvadž ze značné části také jsou členy), aby nebyli po léta jeho ignorovali a ponechávali jedině pilné součinnosti těch, kteréž nyní bez udání důvodů „nekompetentními" nazvati si troufají. Očekáváme slušně, že takový výrok svůj věcnými výtkami proti Přehledu samému doloží, neboť ani nám, kteříž nedomníváme se míti monopol na čest jména spisovatelského, nestačí pouhá autorita některých zvučných jmen, abychom odsoudili publikaci, jež přijata byla v posezení četně navštívené schůze literárního odboru i správního výboru Besedy Umělecké. Na kolik týče se výtky, že na „prohlášení" podepsaní pánové neuznávají odbor literární za zástupce českého spisovatelstva: dlužno opraviti ji v ten rozum, že o nějakém zastupování nemůže býti řeči, jelikož v stanovách Besedy Umělecké a v jednacím řádu odboru literárního, ani v přehledu činnosti literární není žádné o tom zmínky a odbor literární za zástupce českého spisovatelstva nikdy se

nevydával. Jestliže pánové nevidí v literárním odboru svého „zástupce" a že se jim tudíž jeho „složení" nelíbí, není vinou naší, ale vinou jejich, neboť odbor literární není a nemůže býti založen na nějakém systemu zastupovacím, i složen jest ze spisovatelů těch, kteří se v něm sami činně zastupují. Zastoupení, činnost nebyla nikdy nikomu v literárním odboru odepřena a zamezována, naopak s prosbami nabízena. Bylo by tudíž s lepším prospěchem, kdyby ta část spisovatelstva, kteráž činností a vlivem ba ani přítomností zastoupena není a nebývá v literárním odboru, byla účastnila se činného jeho jednání. Jinak veřejné prohlašování nedůvěry vzhledem ku mnoholeté netečnosti podepsaných pánův k literárnímu odboru nemá žádného smyslu.

Z literárního odboru Besedy Umělecké v Praze, dne 8. ledna 1881.

(Ruch, č. 2, str. 26.)

Ctěné redakci „Květů".

Úmývajíce si pod „prohlášením" 26 českých spisovatelů pilátovsky ruce, pronesli jste několik slov, proti kterým byste *za jiných okolností nejusilovněji bojovali.* Dobře víte, že literatura není monopolem těch aneb oněch redakcí; kde, prosím, *dávají se někomu dekrety od nejvyššího literárního tribunálu,* že smí psáti básně, povídky neb cokoliv jiného? Jestliže to napíše špatně, je zde řádně odůvodněná kritika, aby nepovolancům řekla: „Apage! Nehodíš se k tomu!" Vědouce to, pánové, mohli a měli jste míti tolik literární slušnosti a tolik pojmu o právu třeba mladého pisatele, byste práci jeho *nejprvé důvodně posoudili a pak teprve odsoudili,* zasluhuje-li toho.

Fr. Chalupa.

(Ruch. č. 2, str. 28.)

„Jak píše literární historik ruský A. N. Pypin o české literatuře. Brošurka od J. Kalaše. V komisi J. Pospíšila.

J. V. Sládek referátem svým v 36. čísle loňského Lumíra o tom, jak píše Pypin o české nejnovější literatuře, vyvolal brošurku tuto i ve Světozoru odpověď překladatele díla Pypinova Historie literatur slovanských Ant. Kotíka.

J. Kalaš poukázal, že úsudek J. V. Sládka jest jednostranný, příkrý, některé výroky jeho že jsou nepodstatny, by čtenář sám o věci mohl souditi, přeložil dotyčnou část z jeho historie české.

Co se nás týče, promluvíme o tom později zcela věcně. Vážíme si Pypina jako pilného, pracovitého a důmyslného spisovatele ruského vůbec a jako literárního historika slov. zvláště. Soud o jedné části díla velikého, o části vytržené z celku a ze spojitosti, pronešený beze zřetele k postavení a úmyslům spisovatele, pracujícího na základě skrovných a roztroušených pomůcek českých, může zníti arci pro spisovatele dosti nepříznivě. Přece však musí zníti mírně a příslušně. Přiznáváme, že v díle Pypinově jsou

některé mylné výývody, že mnohé jmeno vynecháno, jež by tam mělo a mohlo býti, ale nepozorujeme tam nejaké nás zlehčující snahy a nějaké zlomyslnosti. Bylo by dostačilo upozorniti na nedostatky, uvésti je a vyzvati překladatele, aby pod čárou nejnutnější, čeho se nedostává, podal a doplnil. Děje se to tak při jiných dílech, může se to státi i zde a Pypinovi bylo by to vodítkem při třetím vydání.

(Ruch, č. 3, str. 42.)

Na zmíněnou obranu Kalašovu ukončil debatu Josef V. Sládek v č. 2 „Lumíra" na str. 31.

— Na referát náš o p. Pypinově historii literatury české, pokud týče se českého písemnictví od r. 1848—1880, odpověděli na obranu spisovatele tohoto díla p. Kalaš zvláštní brožurkou a p. Kotík, překladatel práce Pypinovy, článkem ve „Světozoru". Porovnání toho, co my jsme psali, s tím, co oba tito pánové v našem článku vidí, vyvrací tamo téměř všechny s jich strany činěné věcné i osobní výtky. Brožura p. Kalašova má pro nás tu důležitost, že, podávajíc překlad z ruského, vyvrací domněnky, že bychom my bývali ve svých citátech něčeho překrucovali. Naopak, p. Kalaš na několika místech překládal buď zcela nesprávně, nebo tak, že znění české oslabuje výraz originalu (tak zejmena u Nerudy, Světlé a Čecha) a my víme, že nečinil tak ze zlé vůle; ale to jsou slovné hříčky. — Panu Kotíkovi odpovídáme, že nestojíme v nepříznivém úsudku svém osamělí a že nevedl nás při tom ani interes osobní, ani nějaké to „směrové" záští. Pan Kalaš a Kotík nezastupují v literatuře zajisté žádný směr! My jsme byli upozorněni na povrchnost díla Pypinova kompetentní stranou, t. j. vydavatelem p. Šimáčkem, jenž se k nám u přítomnosti p. prof. Durdíka vyslovil, že bohužel nelze Pypinovu historii literatury české podati v jazyku našem tak, jak napsána jest rusky, nýbrž že se musí přepracovat, ana by jinak pobouřila celé Čechy. — Dále nazval již také „Pokrok" práci Pypinovu více než povrchní, ovšem pak nenalezal ani té zlovolnosti, kterou shledávali my, a dokládáme zase pro ty, jimž věc ještě není srozumitelná, následující: Pan Pypin stále odvolává se k úsudku našich kritik způsobem, jenž svrchovaně zní: Ti tam v čeledníku. Literární historik má soudit sám za sebe a neříkat: tam pro ně je to dobré, ale u porovnání s tím pravým světovým stanoviskem je to v čeledníku. P. Pypin nás vlídnou rukou vede do Němec. Všechno je u nás německé: román dle německých vzorů, humor spisovatele, který u nás platí za nejčeštějšího, a právem, je prý německý a čeští spisovatelé píšou podle těch, kteří jsou jim nejznámější, podle Němců. My odmítáme tuto výčitku p. Pypinovu. Každý z řádných českých belletristů je tak vzdělán, že čte nejméně jedním ještě neb několika evropskými jazyky a mnoho čte a Němců vůbec čte nejméně. My nesedíme v německém čeledníku. Další, literárního historika nedůstojná disgresse je ten neslovanský, impertinentní, sarkastický výsměšek nad „bohatstvím" naší literatury. To je urážka, učiněná celému českému písemnictví a tak jasná,

že, kdo jí nechápe, nemá kouska citu k hrdosti své krve. Na věci nedá se ničeho měnit, ta je zde a oprávňuje svrchovaně úsudek náš. Jen hlediště je jiné: Ti páni hájí p. Pypina a my hájíme českou věc; jim milejší jest jeho povrchnost, u nás volá za spravedlnost třicetiletá česká práce. V takových vážných věcech mělo by umlknouti osobní obviňování zvláště se strany pánů, kteří horlí pro volnost kritického slova. My prý chtěli býti chváleni! — Jak malichernou duši prozrazuje tato malicherná výčitka! Co jest po tom nám v „Lumíru" a mně J. S., jestli se zmiňuje o nás p. Pypin, či se nezmiňuje? Ta řada vynechaných od p. Pypina knih i spisovatelů jest tak velká a čestná, že se v ní býti pojatu styděti nemusíme. Kdož v tomto ohledu s p. Pypinem souhlasí, říkají klidně: Zeyer neexistuje, Vrchlický českou literaturu poškozuje, zuřivý odpůrce všeho Slovanstva Josef Holeček se nenarodil, Herites se narodil, Šubertův pětisvazkový román „Jiří z Poděbrad" byl pro ruskou poštu příliš těžký, cizák Beneš-Třebízský utopil až na „Bludné duše" všechna svá díla ve Vltavě pod skalou klecanskou, deset dobrých českých lyriků zmrzlo na jarním tahu ptáků na Rus, pět romanopisců, dva dobří dramatikové existují jen ve své vlastní fantasii, jistý Jičínský cestovatel zašel na Ultima Thule, R. E. Jamot splynul ve své „Přírodě" v nyrvanu, Ot. Červinka dva svazky epických básní nevydal, oba Nečasové předčasně se propadli, p. Fr. Dvorský zahynul v klášteře atd. atd. — a to vám ti pánové řeknou s toutéž klidnou tváří jako p. Pypin. — Ti pánové jistě s tou svou obranou, jako s tím cizáctvím jen žertují. Ale, konečně, komu je to vhod, a kdo myslí, že těch 23 stran čítající brožurka p. Kalašova jest obrazem nové české belletrie — budiž, ale my bychom jednou chtěli slyšet také hlas některého dobrého spisovatele, ať jakéhokoliv. — Nuže tedy, čekáme dychtivě na p. Kotíkův překlad tohoto bezvadného díla. Ovšem že bude nám podáno v tom znění, jako překládá se do němčiny, frančiny a angličiny. S naším slovanským vědomím, které tito pánové odvážili se uvádět v pochybnost, toto vše nemá co činit. Naše slovanské vědomí jest zajisté tak vřelé jako jejich a doloženo mnohým vážným skutkem; to však nevylučuje, abychom svou českou věc hájili proti křivdě, jíž se na ní dopouští, třeba sebe zasloužilejší, ale v tomto ohledu chybující jednotlivec ze slovanských zemí. Kdyby byl tento přehled pod titulem literární historie vyšel na př. v Anglii — což by se byla nad hlavou ubohého pisatele strhla bouře! — My dále polemisovati nebudeme.

J. V. Sládek.

V. **Dozvuky bojů.**

Spor o „Pypina" a „Přehled" Chalupův byl poslední silnější dozvuk bojů „Lumírových". Pak již jenom Pokorný v „Palečku" občas se ozval, jak svědčí i dopisy Sládkovy Juliu Zeyerovi, v nichž čteme na př. ještě 6. prosince 1883: „Také prý vyšla nějaká sumární kritika divadla, Ku-

čery, Tvých básní atd. v ‚Našich hlasech‘, ale to Ti nepošlu, neboť to nemám a nadávají prý pro Tvou báseň ‚Slavii‘ a Kučerovi pro ‚Pannu Marii Vítěznou.‘ *Paleček také hrozně nadává,* ale je to jeho obyčej a doufám, že nejsi dychtiv čísti jeho sprosťáctví.“

Přes to dočítáme se v téže korespondenci Sládkově, jak lehký by byl býval smír mezi oběma zdánlivě nesmiřitelnými protivníky. Píšeť Sládek Zeyerovi po úmrtí Pokorného 24. září 1887: „Úmrtí Pokorného také mne hluboce dojalo. Nemohl jsem se ubránit pláče, ačkoliv — vždyť to sám víš nejlépe. Ale konečně je to vždy mladý, zmařený život a kdož pak z nás někomu neublížil!“

Jak jsme řekli ze začátku, byl konflikt celé té literární vojny spíše veseloherní, než tragický, neboť, kdyby se byli účastníci její blíže poznali, byli by zbraně své zahodili a byli by si do náručí padli. Bylť účastníci boje umíněné sice hlavy, ale výborná, ušlechtilá srdce, která při bližším styku a poznání byla by se sblížila v upřímném přátelství a vzájemném obdivu. Ale hlavní zápasníci, Josef V. Sládek a Eliška Krásnohorská, se vůbec neznali a protivníci ostatní se sobě navzájem vyhýbali, třeba že měli každodenně nejlepší příležitost sporné názory ústně vyříditi, jako Josef V. Sládek a Ferd. Schulz, již oba působili na stejném ústavě, obchodní akademii pražské. Básník Emanuel Miřiovský, který na témž ústavě byl činný a měl příležitost je pozorovati, líčí jejich povahy těmito slovy: „Na akademii byli Sládek a Schulz kollegové a nebylo pozorovati nijaký antagonismus mezi oběma. Byli taktní. Sládek býval někdy nervosní, Schulz pak tuze vážný, ale nebylo viděti, že by se nebyli snášeli.“

Co protivy v obou táborech zmírnilo a způsobilo, že zejména „Osvěta“ všemu, co by mohlo vzbuditi nelibost Lumírovců úzkostlivě se vyhýbala, bylo velice vhodné zakročení Nerudovo v 3. čísle „Osvěty“ z r. 1881, který v referátu svém o novém písemnictví uznal oprávněnost obou směrů, i kosmopolitického[1]) i národního, a vzdal současné literatuře české veškeru chválu.

---

[1]) Neruda užívá výrazu „moderní“ a není bez významu, že také Sládek a jeho přátelé téměř důsledně označují pojmem tím novější směr v literatuře české. J. V. Sládek právem připisuje zásluhu o „zmodernisování“ české literatury Janu Nerudovi pozoruhodnou vložkou citovaného již výše jubilejního článku v „Lumíru“ 1883 „Deset roků literární práce“: „Mluví-li se v Čechách s jakýmsi nádechem sarkasmu o tak zvaném modním, vlastně moderním směru poesie, spadá zajisté první a nejtěžší váha tohoto zločinu na bedra Nerudova. On to byl, který s vroucím cítěním spojil ostrou žíravinu myšlenky: a to jest ta celá kletba tak zvaného modního směru. Nerudovi neupře nikdo, že má nejhlubší, ano až dráždivě sensitivní cit pro světlo i šeř v životě, ale on měl a má ještě železnější ruku, jež dovede tento cit ovládat. Z Nerudy člověka i Čecha vzrostl Neruda myslitel a ten začal rukou pevnou klásti tomu modernímu směru v naší literatuře dlaždice tak pevné a drsné, jako vidíme je na starých římských silnicích. Těm, kteří po nich jedou, je cesta snadnější.“

Závažnější místa pěkného a památného onoho článku, který působil velice konejšivě na obě strany, zněla:

„— Co ale týče se ‚směrů' — rád bych viděl toho, kdo by *upřímně* tvrdil, že v nynější původní produkci české jsou nějaké ‚směry škodlivé'. *Dnes* je otázka ‚směrů' u nás již nadobro rozluštěna, ne theoreticky, ale prakticky, což je líp. Dnes oba směry hlavní, ‚moderní' i ‚národní', jsou jako ve všech jiných pokročilých literaturách také u nás zcela rovnoprávny, v obou vykonány u nás práce ve svém způsobě vzorné, na něž můžeme byti hrdi, oba rostou dál, proplítají se vzájemně, ano slučují se i v jedné a téže individualitě básnické. Dnes může jeden nebo druhý směr státi se směšným již jen nějakým epigonem, který lesklou slupkou nepronikne k jádru. Dnes má u nás jen to váhu, co je dobré: totiž vskutku poetické a umělecky dokonalé. Je to snad chyba? — — —"

O půl stránky doleji zabývá se kritikou a doporučuje místo různého kritického poučování a rozbírání děl pojímání více praktické, které vymezuje, a kloní se tak spíše na stranu Lumírovců, kteří, jak známo, trhavou kritiku odsuzovali.

„My jsme na ten čas v posici *zvláštní* a *šťastné*. Kritika česká smí být uznalá, chvalná. Ano, smí být i vyčkávavá. *Musí* se těšit z nynějšího a *smí* se těšit na budoucí. Vyrojila se nám řada sil takových, že je můžeme směle odstupňovat do výší značných, že můžeme mluvit o talentovaných, o vysoce talentovaných, ano užít i vzácného výrazu: ‚geniální'. A ty talenty jsou vesměs mladé, v prvním, nejbujnějším rozběhu, nebo aspoň v nejplnější dosud své síle. Vidíme šířit se světlo, a jasné paprsky jeho jsou dlouhé — tak dlouhé — najisto kraj širý a daleký bude ozářen dnem tím novým! Slyšíme šum křídel, silný, bouřný — kam až zaletí okřídlenci ti!

Co zbývá v ruchu tom? Kritik co taký může býti třeba celý nešťasten, že nemůže vyhovět přání té jisté části obecenstva po důkladné řežbě, že musí až příliš často užít fádních slov chvalných — ale kritik Čech musí si přec jen zamnout vesele ruce. Místo lučavé, rozborné, široké, slavné kritiky zbývá mu ovšem při té ‚zvláštní posici nynější' pouhý jen skromný referát. Ale referát poctivý. Referát poukazující rychle k tomu, co by se objevilo v literatuře nového — myslím poeticky nového nejen pro nás Čechy, nýbrž pro svět vůbec. Sledující kroky našich básníků a sdělující, co znovu zas dobrého vykonali. Uvádějící ale také, že to ono není rovněž dobré.

Referát pro obecenstvo, aby poznalo směr, ráz i přibližnou cenu. A básník, chceli, může poslouchat spolu."

* * *

Kdy a za jakých okolností nastal konečný, úplný smír, o tom poučí nás nejlépe slova samé básnířky Elišky Krásnohorské, která napsala r. 1911:

„Mostem k smíru se stal Byronův Childe Harold. Vrchlický o mém překladu napsal do Hlasu Národa velmi uznalý posudek, tím se načala korrespondence; on se mne tázal, chtěla-li bych něco překládati pro Sborník světové poesie a *co*. Jmenovala jsem Krále Sionského. Vrchlický se přiznal, že by jej sám byl dávno přeložil, ale že nevěděl, co si počíti s metrem, jsa odpůrcem časomíry. Tu jsem mu poslala na ukázku dvě první stránky dvakrát přeložené: jednou časoměrným, po druhé přízvučným hexametrem. Dal přednost časoměrnému, rozhovořili jsme se o poesii a podobně přátelsky sešli jsme se se Sládkem, když on, jsa velmi nemocen, mi vzkázal, jak je mu líto, že si nemůže se mnou pohovořiti jako Vrchlický, a já jsem jej tedy sama navštívila. Ten obrat se stal asi r. 1891. Pak jsem napsala r. 1895 do Osvěty essay o Vrchlickém a r. 1896 o Sládkovi. Jakživ mi nikdo tak vroucně za něco neděkoval jako ti dva lidé. ‚Nikdo mě tak nepochopil jako Vy,' napsal mi Vrchlický, a Sládek mi napsal zcela podobně, že se nikde nepotkal s takovým vniterným porozuměním jako v té mé stati. Vrchlický mi skvěle ‚oplatil' svým článkem o mých básních v Osvětě r. 1907. Tak jsme se všickni setkali v uznání a přátelství, než jsme se stali ubohými invalidy, kterými jsme dnes, Vrchlický mezi námi nejubožším . . ."

ZÁVĚR.



Zbývá nyní ještě krátce stanoviti, jaké výsledky měly boje „Lumíra" a „Osvěty", hlavních to orgánů různých směrů literárních, kosmopolitického a národního.

Jest tu naproti sobě postaviti ideje, za které obě strany bojovaly, úkoly, které si vytkly.

Josef V. Sládek vymezil stanovisko Lumírovců, čeho žádají od budoucích posuzovatelů činnosti celé skupiny básnické, obsažnými slovy již v prosincovém sešitě „Lumíra" z r. 1878: „‚Takto se v oněch letech psalo, to byl směr, jejž ssálo tehdejší spisovatelstvo ze vzduchu a proto směr celé doby, a ti lidé chtěli i měli odvahu říci, co měli na srdci', to aby se někdy uznalo, tane nám na mysli především. —"

Slovy, že směr Lumírovců byl „ve vzduchu" a proto že to byl „směr celé doby", prohlásil Sládek stanovisko jejich za čistě *moderní*, tedy vzhledem k předcházejícím, starším směrům za *pokrok*.

Kdyby bylo lze dokázati, že naproti tomu bylo umělecké hledisko „Osvěty", hlavně Elišky Krásnohorské a Ferd. Schulze, zastaralé, zpátečnické, nebylo by ovšem nesnadno vysloviti úsudek pro „Osvětu" zcela nepříznivý. Než přiznati nám jest, že zásady, kterých se zastávali Krásnohorská a Schulz, nebyly zastaralé, nýbrž naopak platí namnoze u některých spisovatelů a to třeba mladých prakticky dotud, že i v dnešním umění máme umělce svérázně domácí, národní vedle umělců a tvůrčích duchů, jejichž plody neznají hranic místních ani národních.

Z toho plyne, že slova Elišky Krásnohorské, jimiž označila svoje umělecké kredo v musejníku 1877, „že jen poesie, která vyvrcholuje duševní život národa a jest tudíž národní, povznáší se na výši světovou", jakož i podobné prohlášení Schulzovo v 3. čísle „Osvěty" z r. 1879, že „všeliké pachtění se po nějakém literárním stanovisku vyšším, nežli jest národní, nemá ani nejmenšího smyslu," vyžadují korektury, uvedení na pravou míru. Z věty Elišky Krásnohorské vypustiti jest omezovací „*jen*", ve větě Schulzově nahraditi přívlastek „*všeliké*" správným „mnohé" „některé" nebo podobně.

Ale ani Lumírovci nebyli úplně v právu, ježto i z jinak namnoze dobře míněných rad a úvah protivné strany vyjímali toliko hrany a hroty, které se jim zdály namířeny proti jejich individualitám a esthetickým zásadám, a pomíjeli dobrých stránek kritických, nevěnujíce jim nebo nechtíce věnovati náležité pozornosti.

Zdůraznili jsme v předešlých částech studie několikrát, že celý spor nikdy by se nebyl býval tak rozvinul a takové ostrosti dosáhl, kdyby někteří jeho účastníci byli zachovali více rozvahy a více uvažovali požadavky nebo výtky svých ideových odpůrců.

Rozhodně nejvěcnější a nejrozmyslnější bývala Eliška Krásnohorská, která po letech v „Ženských Listech" z r. 1888 v memoirovém článku „Ze zkušeností české spisovatelky" dává si sama na str. 133 důležité a oprávněné svědectví: „S kolegy z cechu staršího neměla jsem sporu žádného, a jestliže kdy Parnas mladší byl méně mi přízniv, dávám sama pravdě svědectví černé na bílém, že se tak nestalo z příčin osobních, *ale vždy k vůli mému směru, k vůli mým literárním zásadám a projevům.*"

Elišce Krásnohorské neběželo o vlastenecké, domácí *látky*, které tak často vymáhal Ferd. Schulz a jejichž nové ukázky rád si za zásluhu přičítal, nýbrž *o vzájemnost mezi básníky a národem, o českého ducha v poesii české, o to, aby se vycítilo z děl poetů, že žijí a dýší s národem, z něhož vyrostli, a kdyby takovým duchem byla proniknuta i látka cizokrajná, byla by ji jistotně považovala jen za báječné roucho, za masku, kterou zvolil básník, aby měl více volnosti pověděti pravdu,* jak to činil na př. Svatopluk Čech v pohádkách a alegoriích svých.

Nejurčitěji vyslovila El. Krásnohorská stanovisko svoje v známé obhajobě poesie Hálkovy proti Sob. Pinkasovi, která otištěna byla v prosincovém sešitě „Osvěty" z r. 1879, kde vyslovuje přání, „aby z ducha a světa antického nebyla nám předváděna jen antická nahota a antická požívavost, nýbrž také antická statečnost občanská, antické rekovství a vlastenectví — nejen krása antických forem, leč též vzlet i hloubka antického ducha, ze světa pak křesťanského nejen mlhavý mysticismus, ale též vznešené, lidské, umravňující stránky křesťanského ideálu, ze světa moderního nejen filosofické průpovědi vedle hravé francouzské, lehké genreovitosti, leč též velkolepý realismus nynějšího názoru světového, osvěcující a vyrovnávající jeho humanismus, boj za volnost i právo všech, zejména pak velebný, svatý boj Slovanstva, propukávající ze všech jeho větví, největší to historické hnutí posledního půlstoletí."

To jsou požadavky a názory El. Krásnohorské, s nimiž při chladnější rozvaze bylo by každému i z protivného tábora bylo souhlasiti, kdyby nebylo bývalo předsudků proti odpůrcům a kdyby trudné poměry nakladatelské a spisovatelské nebyly od počátku bojů zavdaly podnět redaktoru „Lumíra" a jeho literárním přátelům k potírání veškeré kritiky, tedy i věcné. *Sami hlásali zcela odůvodněně „svobodu umění", avšak vzpírali se „volnosti kritiky" a v tom byla jejich skutečně tragická vina.*

Lumírovci chtěli od počátku tomu, že umění netřeba míti kořenů v půdě skutečnosti, k níž ovšem náleží i národ a jeho bytí, že umění má býti nad tím, úplně svobodno, a umělec souverainní, nezávislý a všech závazků prostý na všecky strany. To zdůrazňovali bez ustání, všemi toninami, přímo i nepřímo.

Naproti tomu řídila se „Osvěta" a její stoupenci zásadou, že umění nevisí svobodně ve vzduchu, nýbrž tkví svými kořeny ve skutečnosti, v dějinách, kultuře, tradici a životě národa, a tyto své zásady uplatňovali ve svých recensích a úvahách, zvláště Krásnohorská, od níž nelibě nesli někteří příslušníci protivného tábora kritiky a polemiky snad i proto, že byla to — žena.

Ale přes rozpory většinou skutečně jen podružné byl mezi oběma stranami přece zase mnohý společný zájem, především povznesení domácí literatury, a ten hlavně vedl k tomu, že spory ideové stále se mírnily a na konec ovládly jen záležitosti osobní.

A na Lumírovce měla výměna názorů i přes opačné jejich tvrzení přece nejeden důležitý účinek a vliv. Zejména v pracích Vrchlického lze sledovati stálý postup, vývoj a konečný obrat ve smyslu hlediska národního. Největším vychovatelem a učitelem byl mu arci život a stálé studie, ale kritika sama jest také částí života a svědomitá, poctivá kritika účinkuje jistě, nejsouc nikomu na světě lhostejná, buď pólem svým positivním nebo negativním.

Za nových bojů, jež vzplanuly r. 1894 mezi Lumírovci a „Časem", vysloven v „Čase" r. 1894 na str. 761 určitý soud, že v obhajování národního principu vůči Vrchlickému a Zeyerovi měli pravdu Schulz a Krásnohorská. „Čas" schvaloval tažení „Osvěty" proti Lumírovcům z toho důvodu, že básníci kosmopolitičtí z „Lumíra" zdáli se mu vlažnými k otázkám denním a politickým a vůbec reálného života příliš vzdálenými.

Toho smyslu jsou také asi jinak nepřesná slova Šaldova v „Moderní literatuře české" (Grosman a Svoboda 1909), která shrnují význam bojů kolem r. 1880 v tento úsudek: „Není dnes pochyby, že tyto útoky kritiků ‚národnických' na Vrchlického byly mělké, nepromyšlené a nedomyšlené, ale jest také jisto, že v nich bylo jakési jádro, cosi, co instinktivně lidé cítili, aniž toho dovedli zformulovat: teprve nejmladší moderní kritika česká dala tomu výraz estetický a zdůvodnila ze soudu toho, co v něm bylo opravdu správného, ovšem s hlediska často opačného a metodou namnoze protivnou" (str. 43).

Kritik Arne Novák vysvětluje ve svých „Přehledných dějinách literatury české" (v Olomouci 1913) příčinu odporu proti Vrchlickému a Zeyerovi také tím, že „novodobé snahy demokratické nebyly v celku sympathické básníkům kosmopolitickým, přijímajícím v dědictví po romantice osamocení osobnosti umělcovy ve společnosti", a tvrdí, že „toto v celku nedosti promyšlené nazírání zavdalo i podnět k podrážděným básnickým projevům proti nechápající veřejnosti a domněle nepřátelské kritice" (str. 400).

Co se českých látek Vrchlického a Zeyerových týče, prohlašuje týž kritik literární o několik stránek dále v úvodě k oběma těmto básníkům, že „Vrchlický i Zeyer i jejich epigoni vrátili se oklikou přes cizinu k rodné

půdě, nejen tím, že zpracovali také náměty a látky české, nýbrž hlavně tím, že zamyslili se nad problémem svého národa, že procítili jeho smutek, jeho pochybnosti, jeho životní potřeby; Zeyer s vroucnější intensitou než kdokoliv před ním."

A ještě jednoho velikého úspěchu Elišce Krásnohorské neupře nikdo: jejích zásluh o zdokonalení jazyka a básnické formy u všech tří básníků Lumírovců a to v době poměrně krátké. Její vystupování proti „kazimluvům" a „cizomluvům" mělo účinky nepopíratelné a každému zjevné, kdo srovná pozdější práce Sládkovy a Vrchlického s básněmi jejich z r. 1875, jež po prvé podrobila Krásnohorská neúprosné kritice po stránce formální. Jazyk Sládkův nabývá i bez nových, namnoze nesprávně tvořených slov prvních svých plodů (na př. častého „bezsrdcá" a pod.) jemné vybroušenosti a plastické krásy, verš Vrchlického je již koncem let sedmdesátých mnohem pečlivější, co se přízvuku týče, nežli v starších jeho sbírkách, a jazyk čistší, bez nenutných výrazů cizích, a tak i Julius Zeyer působením obou vzácných přátel svých propracovává se zneenáhla k vysokému stupni formálních prostředků svých.

REJSTŘÍK JMEN.

OBSAH.
